LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 159–160 ■ FEBRUAR 2010. ■ GODINA XVII ■ CENA 100 DINARA

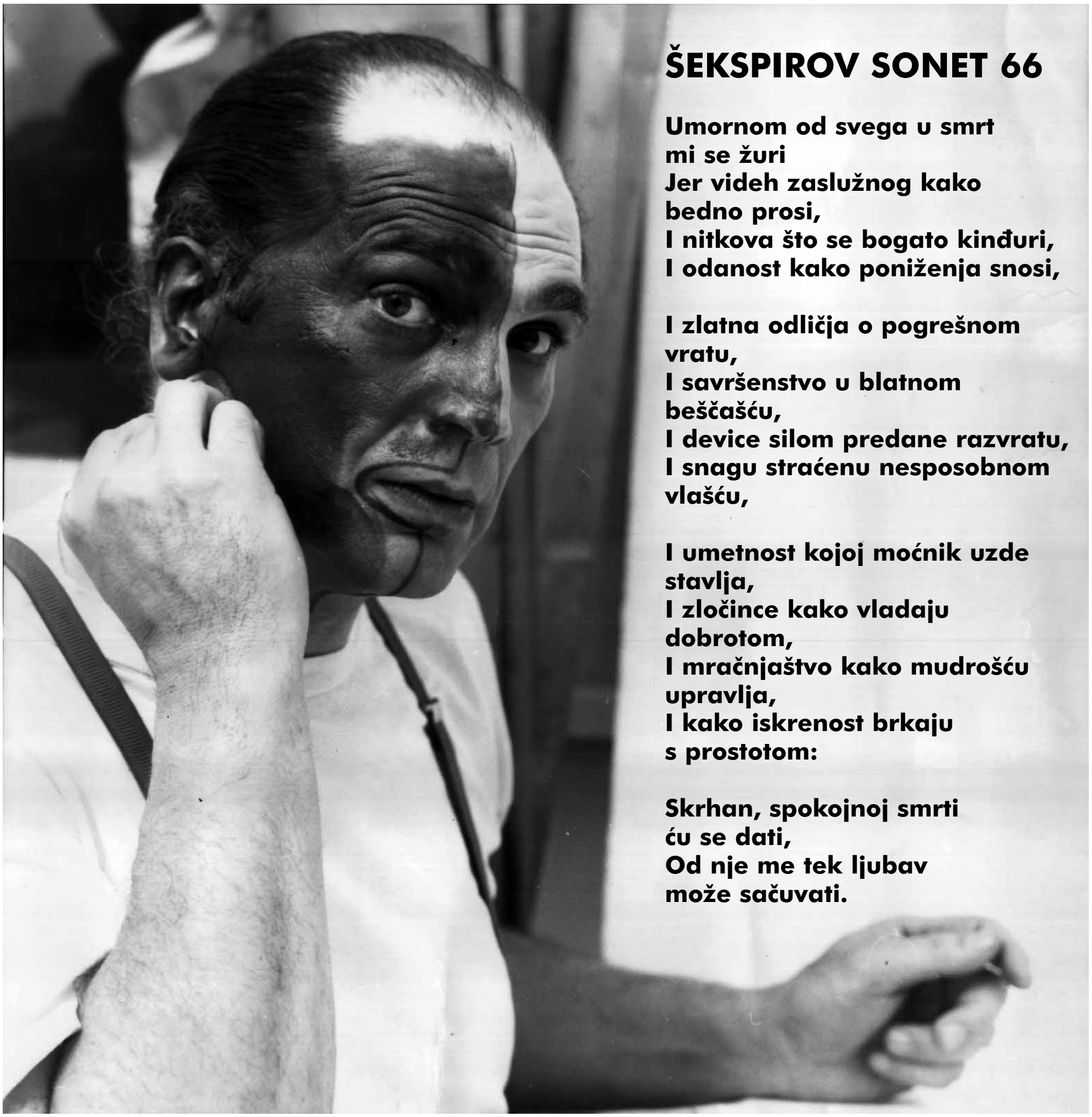

ŠEKSPIROV SONET 66

Umornom od svega u smrt
mi se žuri
Jer videh zaslužnog kako
bedno prosi,
I nitkova što se bogato kinđuri,
I odanost kako poniženja snosi,

I zlatna odličja o pogrešnom
vratu,
I savršenstvo u blatnom
beščašću,
I device silom predane razvratu,
I snagu straćenu nesposobnom
vlašću,

I umetnost kojoj moćnik uzde
stavlja,
I zločince kako vladaju
dobrotom,
I mračnjaštvo kako mudrošću
upravlja,
I kako iskrenost brkaju
s prostotom:

Skrhan, spokojnoj smrti
ću se dati,
Od nje me tek ljubav
može sačuvati.

Tema: Osvrt na 2009. i pogled u 2010. godinu u pozorištima
Ljiljana Todorović o predstavi „Travestije”
Smene u Narodnom pozorištu Beograd i Sterijinom pozorju
Budžetske (ne)prilike pozorišta u Novom Sadu
Priča o „Kosi” u „Ateljeu 212”

INTERVJU:
Vojislav Brajović
Đurđija Cvetić
Boris Liješević
Livija Banka
Biljana Vujović
Ivor Martinić
Ljilljana Petrović

NEIZVESNOST U GLAVNOJ ULOZI

Kako nam je bilo, a kako ćemo pokušati da nam bude između prošle i ove godine, razgovarali smo sa upravnicima pozorišta

Piše: Sonja Ćirić

Vreme je za sređivanje uspomena o prošlogodišnjim danima, i za iščekivanje dolazećih, odnosno rečeno poslovnim terminima, vreme je za sagledavanje ostvarenih rezultata i za planiranje ovogodišnjih. Svi to radimo: odmeravamo šta smo i koliko postigli, koliko lepog i dobrog a koliko nelepog i nedobrog smo doživeli, i nadamo se da će godina koja je tek počela biti makar malčice darežljivija prema nama od prethodne. I, uglavnom, volimo da pričamo o tome, naročito ako je lista uspeha dugačka, a lista planova ambiciozna.

Kako o staroj i ovoj mladoj godini pričaju u pozorištima? Oslušnimo:

MAŠA MIHAILOVIĆ, direktorka Beogradskog dramskog pozorišta: „Beogradsko dramsko pozorište je u 2009. godini izvelo sedam premijera, 403 predstave na matičnim scenama i gostovanjima u zemlji i inostranstvu. Smatram da je to u kriznoj godini kao što je bila 2009. veliki uspeh.

„Budući da je u svim životnim segmentima zastupljena kriza, rekla bih da je 100.000 gledalaca, koliko ih je okvirno bilo u protekloj godini, više nego dobar parametar i na osnovu kog se vidi da gledanost nije opala u odnosu na prethodne godine, tj. da publika i dalje dolazi redovno u pozorište.

„Najveći uspeh BDP-a vidim u realizaciji predstave *Falsifikator* Gorana Markovića, koja je bila deo velikog međunarodnog projekta *Posle pada*, gde je naše Pozorište, zajedno sa 14 zemalje EU, bilo jedini učesnik iz regiona. Kruna tog projekta je bilo festivalsko gostovanje u Drezdenu. Tamo je Beogradsko dramsko pozorište uspostavilo odlične odnose i ostvarilo nove kontakte, iz kojih će, verujem, nastati nove saradnje. Takođe, veliki uspeh predstavlja i realizacija predstave *Anđeli u Americi* Tonija Kušnera, u režiji Gorčina Stojanovića, koja se desila u pravom momentu u Beogradu i koja otvara nova vrata i pokreće razna razmišljanja na temu različitih opredeljenja u životu.

„Veliki uspeh je postgnut i sa predstavom *Sviraj to ponovo, Sem* Vudija Alena, u režiji Marka Manojlovića, kojom je donekle uspostavljena ravnoteža repertoara, a takođe i zadržan njegov pravac, koji odlikuje produkcija praizvedbi savremenih domaćih i stranih autora. Ne treba zaboraviti ni *Mesec u plamenu* Sanje Domazet, u režiji Stefana Sablića, kojom je BDP učestvovao u programu obeležavanja stogodišnjice rođenja Milene Pavlović Barili.

„Jasno mi je da će nas u 2010. tek stići kriza, ali se nadam da ćemo uspeti da ostvarimo program za koji smo aplicirali na konkursu kod Osnivača (Grad Beograd). Još uvek nemamo konkretne parametre, ali verujem da ćemo realizovati veći deo planova."

ANJA SUŠA, direktorka Malog pozorišta „Duško Radović": „Godina 2009. je u Malom pozorištu 'Duško Radović' protekla hektično jer smo slavili šezdesetogodišnji jubilej, što je podrazumevalo bogatu produkciju, ali i objavljivanje monografije koja je predstavljala pravi poduhvat i na kojoj su sarađivali neki od najznačajnijih teatrologa, pozorišnih praktičara, ali i kolege iz drugih nauka. Ideja je bila da se poslednjih dvadesetak godina 'Radovića', neobrađivanih u pretkhodnim monografijama, istraži na savremen, interdisciplinaran način i da se ponudi jedna polemička studija koja, zapravo, odlazi korak dalje od sličnih publikacija i postaje relevantno naučno zasnovano promišljanje ne samo istorijata jednog pozorišta za decu i mlade, već i društva u kom je to pozorište postojalo.

„Što se tiče predstava, izdvojila bih *Dečake Pavlove ulice* u režiji Nikole Zavišića, jer mislim da je reč o vanserijskoj pozorišnoj produkciji koja predstavlja značajnu novinu ne samo u kontekstu pozorišta za decu i mlade i ne samo u lokalnom već i u internacionalnom kontekstu. Tu je i lutkarska predstava za decu *Ko je Loret?* koja promoviše inkluziju i toleranciju prema različitosti. Osim toga, bilo mi je zadovoljstvo da posle nekoliko godina, ponovo režiram u 'Radoviću' i to tekst koji sam dugo priželjkivala. Reč je o *Buđenju proleća* Franka Vedekinda. Obe spomenute predstave pripadaju repertoaru za mladu publiku, koji 'Radović' poslednjih nekoliko godina odlučno i kontinuirano sprovodi, senzibilišući lokalnu pozorišnu zajednicu, ali i nastavnike i roditelje na ovu vrstu pozorišta koje je veoma važno i potrebno. Kalendarsku godinu smo zavrsili premijerom opere za mlade *Derišta* Filipa Glasa u reziji Bojana Đorđeva, što je, takođe, veoma značajan događaj, budući da ovaj poznati kompozitor nikada nije izvođen u našoj zemlji ako se izuzmu predstave Roberta Vilsona za koje je komponovao muziku, a koje su gostovale na BITEF-u.

„Živeći u Srbiji odavno sam naučila da ne očekujem ništa, pa ako se desi nešto dobro – dobro je. Tako je i sa 2010. godinom. Planovi, naravno, postoje, i u 'Radoviću' se ne staje, iako zbog aktuelne finansijske krize nije izvesno koliki će broj planiranih predstava biti izveden. Pozorište je dobilo pozive na nekoliko prestiznih internacionalnih festivala za decu i mlade od kojih treba izdvojiti Japan i Koreju i nadam se da će se ova putovanja realizovati. Ono što bi trebalo da bude najveći događaj u 2010. godini je preseljenje pozorišta u bioskop 'Jugoslavija' čije renoviranje je u toku, kao i završetak projekta zgrade u Aberdarevoj. Uz malo sreće, to bi definitivno moglo da se desi ove godine."

BOŽIDAR ĐUROVIĆ, upravnik Narodnog pozorišta: „Prošlu godinu su, u poslovnom smislu, obeležili ekonomska kriza i rebalans budžeta. Narodno pozorište je u 2009. godinu ušlo sa ozbiljnim nasleđenim problemima: velikim dugovima i viškom zaposlenih. Uspeli smo da konsolidujemo Kuću, vratili smo dugove i to iz sopstvenih sredstava i donacija, značajno – ali ne i dovoljno, smanjili broj zaposlenih, s tim što proces rada tim potezom nije ugrožen jer smo na planu unutrašnje organizacije učinili značajan pomak, a sve to smo uradili potpuno nadlično, što bezbolnije po zaposlene, istrajavajući u principu štednje od vrha piramide.

„Uspeli smo da i u takvim, ne baš zavidnim ekonomskim uslovima, ostvarimo sve premijere predviđene planom rada, izuzev baleta *Krcko Oraščić* koji je odložen zbog umetničkih, a ne produkcionih razloga. Imali smo brojna gostovanja naših predstava u zemlji, posebno u okviru akcije *Srbija u Srbiji* i intenzivnu međunarodnu saradnju. Na našim scenama gostovali su, između ostalih, Kraljevsko dramsko pozorišta 'Dramaten' iz Stokholma, Nacionalni teatar severne Grčke iz Soluna, i Kodžaeli, dramski teatar iz turskog grada Izmita, a naše dramske predstave imale su brojna gostovanja i nagrađivane su na regionalnim festivalima u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji. Balet i Opera su gostovali u Italiji, Španiji i Meksiku. Programe u našoj Kući i na gostovanjima videlo je više od 170.000 gledalaca, a ozbiljnoj zastupljenosti u medijima značajno su doprinele naše *Pozorišne novine* i redizajnirani sajt Narodnog pozorišta, koji je u proseku mesečno posećivalo više od 50.000 korisnika.

„Od dvanaest izvedenih premijera, prirodno različitog kvaliteta i uspeha kod publike i kritike, u 2009. godini Operu je obeležila praizvedba klasičnog i dramskoj publici dobro poznatog domaćeg dela *Hasanaginica* kompozitora Rastislava Kabaskovića, i to je prva domaća opera na našoj sceni nakon 20 godina. Balet je izveo svetsku praizvedbu dela *Ukroćena goropad* u koreografiji Krunoslava Simića, a Drama je najviše uspeha imala sa predstavom *Derviš i smrt* (premijera je bila na samom kraju 2008. godine) koja je učestvovala na brojnim domaćim i regionalnim festivalima i osvojila mnoge nagrade. Ova, u svakom smislu sjajna predstava, imala je neuobičajeno dobar prijem i kod stručne javnosti i kod publike.

„Naime, već nekoliko sezona unazad pozorištnici vode, čini mi se, jalovu raspravu o tome da li je presudni kriterijum za vrednovanje pozorišne predstave kritika ili publika. Ta isključivost, koja ima za cilj da zamagli suštinu te da svakom po potrebi da argumente koji mu odgovaraju, po mom dubokom uverenju ukazuje na suštinsko nerazumevanje toga šta je umetnost. Repertoar koji, bez obzira na umetnički kvalitet, u celini nije održiv sa stanovišta elementarne ekonomske logike, principijelno nije dobar repertoar. No, pozorište, čak i u uslovima ekonomske krize, ukoliko je dobro organizovano i ekonomski zdravo, kao što je to u ovom trenutku Narodno pozorište, može sebi da dopusti, zarad viših umetničkih ciljeva, i predstave koje u eksploa-

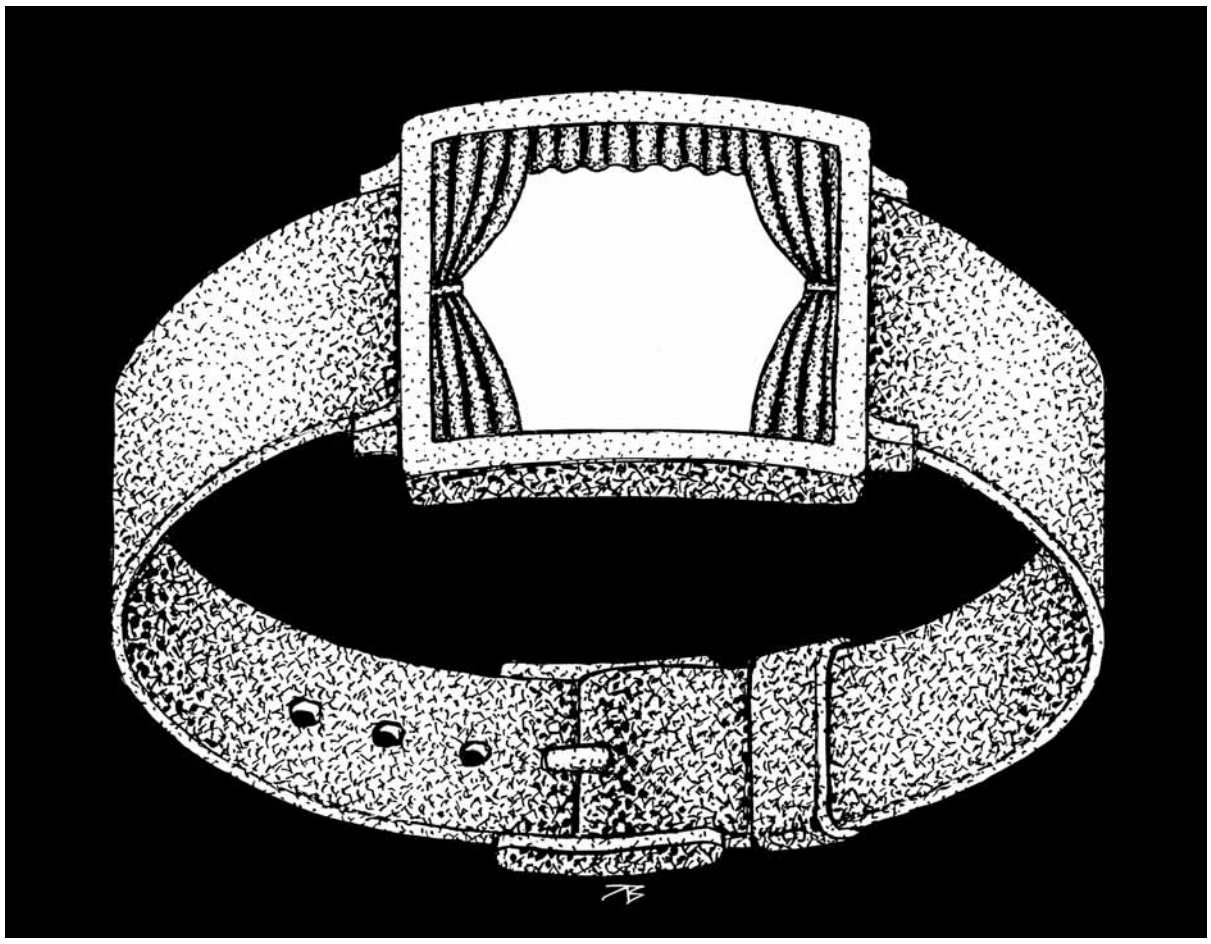

Pozorišni sat: *Show must go on* (Ilustracija: Jugoslav Vlahović)

MUKE SA ODLUKOM SKUPŠTINE GRADA O SMANJENJU BROJA ZAPOSLENIH U POZORIŠTU

Skupština grada je pred kraj prošle godine preporučila ustanovama kulture da smanje broj zaposlenih. Da li je to jedan od ovogodišnjih planova?

„Beogradsko dramsko pozorište je kao i sve druge institucije poslalo Gradu predlog smanjenja zaposlenih. U pitanju je petoro ljudi iz različitih sektora", kaže Maša Mihailović.

„U 'Radoviću' je primenjen princip dobrovoljnog odazivanja na ovaj program, tj. prijavilo se nekoliko zaposlenih koji su stekli uslove za odlazak u penziju, čime je pozorište u formalnom smislu izašlo u susret pomenutom zahtevu", objašnjava Anja Suša. „Iako po ovom osnovu nije bilo niti će biti dodatnih otpuštanja, ovaj program, ipak, dugoročno gledano nije povoljan za pozorište jer je broj zaposlenih manji, a samim tim ne postoji ni mogućnost preimenovanja upražnjenih radnih mesta i otvaranja novih koja su neophodna za rad pozorišta. Ne znam zašto ustanove kulture nisu izuzete, kao što je to bio slučaj u prosveti. Kada je o 'Radoviću' reč, ovo pozorište već dvadesetak godina radi sa daleko manjim brojem zaposlenih od optimalnog u odnosu na programske i organizaciono-tehničke okolnosti. Glumački ansambl već godinama nije podmlađen, nedovoljan je broj zaposlenih i u tehnici i opštoj službi, a najnoviji koncept smanjenja broja zaposlenih po osnovu tehnološkog viška, dodatno komplikuje situaciju."

Branko Cvejić kaže da u Jugoslovenskom dramskom pozorištu ima 108 zaposlenih, od toga nešto više od četvrtine su glumci „što je najmanji broj ljudi u istoriji ovog pozorišta. Na 7000 kvadratnih metara, na tri scene, samo 108 ljudi! Šta mi da smanjujemo? Pri tom svi ti ljudi rade za platu koju je toliko mala da bih je nazvao *kako-preživljavati* a ne zaradom. Teško je držati volju ansambla u takvim okolnostima. I, kada gledam na ljude koji sada štrajkuju po Srbiji a imaju duplo veći prosek zarade od zaposlenih u pozorištu, njihov protest mi se čini, recimo, čudnim. Ako su zamrznute plate nama, onda zašto nisu svima? Da li se neko bavi time, da li neko vidi koliko su niske plate u pozorištu? Ovo, nažalost, nije kuknjava. Ovo je stvarnost."

No, ovo je priča, odnosno pitanja, teme i dileme koje su u trenutku zatvaranja ovog broja „Ludusa" tek ulazile u fazu razrade.

taciji donose gubitke. Ali, to ne sme nipošto da se uspostavi kao princip – što se u protekloj godini desilo sa repertoarom Scene 'Raša Plaović', jer se onda javlja ozbiljan i po budućnost Pozorišta, bojim se, poguban problem.

„Ako je verovati Aristotelu, glavno estetsko, a samim tim i životno pitanje, pitanje je mere, i mi ćemo se truditi da u ovoj godini, ne povlađujući onim sumnjivim ukusima publike, pronađemo balans između umetnosti i ekonomije."

BRANKO CVEJIĆ, direktor Jugoslovenskog dramskog pozorišta: „Lično bih voleo da je bilo više premijera, da smo imali mogućnosti za više njih. Ne kažem da smo bili uskraćeni, da smo dobili manje novca, ne, bilo je manje-više isto kao i pre, ali se poslednjih meseci pretprošle godine pojavila ta tenzija da će 2009. biti godina krize, da neće biti para ni za šta, što nas je navelo da otkazuemo neke ranije zakazane projekte i saradnje, i što je znatno usporilo godišnje planIranje. Našli smo se u situaciji da moramo da planiramo, a ne možemo to da radimo bez planiranih sredstava. Planiranje je reperkusija prethodne situacije u društvu. Loša atmosfera i tenzija unese neki premor među ljude. Međutim, ne mogu da kažem da nam je zbog toga pala energija, ne, odnekud ljudi izvuku najviše što imaju kako bi predstava izgledala kako treba. Ljudi nisu zatajili. Samo nas je ta neizvesnost usporila da planiramo onako kako smo pre najave krize nameravali. Šta to konkretno znači? Kao što znate, nemaština vam promeni način razmišljanja, pa pomislite: *ne treba mi scenograf, mogu da igram i na goloj sceni, pa onda otkažete najboljeg scenografa koga ste jedva dobili da vam bude gost.* Srećom, na kraju se ispostavilo da je strah bio veći od realnosti.

„A što se repertoara tiče, morao bih da počnem od *Sanjara* Robera Muzila u režiji Miloša Lolića. Svako učešće domaće predstave na Bitefu je velika stvar, a još kad ta predstava dobije nagradu, pa još kad je ta nagrada gran pri, onda je to zaista značajno. Predstava je gledana, imala je i dobre kritike, i počela je da živi svoj život. Krajem februara gostovaće u Folks teatru u Beču, ide tamo po pozivu, baš zato što su je videli na Bitefu i što je dobila gran pri, a ne jer smo je mi ponudili. Biće to njen prvi izlazak u inostranstvo. Prošle godine smo imali još nagrada, tri na Sterijinom pozorju – da pomenem ako je neko zaboravio. Putovali smo nekoliko puta, u Poljsku na primer, na izuzetno interesantan festival: posvećen jednoj zemlji, ovog puta eks-Jugoslaviji. Publiku su vrlo interesovale predstave sa ovih prostora. Ne mogu da zamislim takav festival ovde, u organizacionom smislu, naravno. Bili smo zatim u Madridu, pa u Bratislavi – to su zaista lepi uspesi.

„Mi ćemo i ove godine nastaviti pravcem kojim smo krenuli 2001. godine – radićemo klasiku. Najdraže će nam, kao i do sad, svakako biti praizvedbe. Zato ćemo se posebno truditi da ih bude."

Za kraj, objašnjenje: direktori koje smo, osim citiranih, zamolili da s nama podele utiske o prošloj, odnosno očekivanja o sadašnjoj godini, nisu imali vremena da nam ih otkriju. Kokan Mladenović je, znamo, bio zauzet poslednjim probama „Kose",
a ostali?

FOTO-PRIČA: AKTIVNOSTI SAVEZA DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE

Dodela Nagrade „Ljubinka Bobić" Aniti Mančić (Foto: Vesna Anđić)

Dodela Nagrade „Bojan Stupica" Egonu Savinu (Foto: Lidija Antonović)

Promocija monografije „Predrag Ejdus" (Foto: Aleksandar Jovanović Cile)

Dodela Nagrade „Dobričin prsten" Vojislavu Brajoviću (Foto: Aleksandar Jovanović Cile)

SKICE MIODRAGA TABAČKOG

Miodrag Tabački, naš poznati scenograf i kostimograf, ima raskošan i bogat opus stvaran godinama unazad, kako na domaćim tako i na inostranim pozorišnim scenama. Pre nešto više od godinu dana, tačnije 2008, radio je, kako se ispostavilo i od kritike i od publike vrlo hvaljenu scenogarfiju i kostim za operu „La Rondine" („Lastavica") Đakoma Pučinija u Nacionalnoj operi u Ostravi (Češka).

Na stranicama ovog broja „Ludusa" predstavljamo nekolicinu njegovih skica za pomenutu operu.

„POKOJNIK", „SVIRAJ TO PONOVO, SEM", „O TEMPORA, O MORES"...

Tokom ovog perioda bilo je manje premijera nego što je inače slučaj za to doba godine. U upravama pozorišta to, između ostalog, komentarišu kao posledicu ekonomske krize

Ana Tasić

U ovom periodu je ipak bilo mnogo manje premijera, nego što je inače slučaj za to doba godine, kao posledica finansijske krize, kako uglavnom objašnjavaju uprave pozorišta. U Narodnom pozorištu u Beogradu, premijerno je prikazan drugi Nušićev *Pokojnik*, u ovoj sezoni (u oktobru smo ga videli u Zrenjaninu, u režiji Predraga Štrpca). Reditelj beogradske predstave, Egon Savin, sasvim je minimalizovao igru, odnosno postavio je glumce u sam fokus predstave, dajući prostora tako Nušićevom tekstu, očigledno večito aktuelnom, zbog neiskorenjive društvene i individualne korupcije. Jedino je lik Pavla Marića (Nebojša Kundačina) postavljen ljudski, emotivno, dok su ostali glumci ubedljivo prikazali ostale likove, jednu gomilu nakaza, lopova i bitangi, čiji je glavni razlog postojanja taj da otimaju, lažu, kradu, podvaljuju (Predrag Ejdus, Nataša Ninković, Darko Tomović, Aleksandar Đurica itd). Malo pre premijere *Pokojnika*, na Sceni „Raša Plaović" je izvedena predstava *Igrajući žrtvu*, prema tekstu Vladimira i Olega Presnjakova, jednoj gorkoj komediji iz savremenog života, koju je reditelj Nikola Zavišić interpretirao skoro u kemp stilu, podvlačeći elemente apsurda. Sartrova drama *Prljave ruke* koja se bavi pitanjima revolucije, političkih promena, vlasti, moći, razočaranih revolucionara, sukobom idela i brutalno ciničnih, beskrupuloznih interesa, izvedena je na velikoj sceni Ateljea 212, u režiji Nikite Milivojevića. Radnja je postavljena u neku budućnost, što se zaključuje na osnovu dizajna scene (hladna, minimalistička scenografija – Vesna Štrbac, kostimi – Jelena Stokuća). Ovu predstavu karakteriše jedan prilično pretenciozan, a šupalj koncept, odnosno očigledne težnje da se predstava nasilno učini savremenom, no, nažalost, bez mnogo promišljanja. Na primer, u jednom trenutku predstave, na ekranu se, nekoliko puta, ukrug, emituje reklamni spot Ateljea 212, što je sasvim banalno, gotovo zaprepašćujuće neadekvatno. Boris Isaković, u ulozi brutalno ciničnog, ledenog i pragmatičnog Oderera, iz ansambla se izdvojio autoritativnošu i sigurnošću svoje igre, no ni to nije pomoglo da se ova predstava izvuče iz mulja promašenosti.

Predstava *World gipsy dance* u režiji Zorana Jovanovića i izvođenju romskog teatra Suno e romengo, izvedena je u Beogradu, u Centru za kulturnu dekontaminaciju, nakon premijere u Novim Karlovcima. Prema rečima reditelja, u ovoj predstavi je „fokus na telu i pokretu i ona ima karakter značenjske komunikacije vraćanjem na diskurs ritualnog". Premijerom predstave *Životinjska farma*, inspirisane tekstom Džordža Orvela, koja na metaforičan način opisuje ustrojstvo ljudskog društva, na velikoj sceni Ustanove kulture „Vuk Karadžić", baletska trupa „Perpetuum Dance Company" obeležila je desetogodišnji jubilej svog rada. U istoj kući premijerno je izvedena i predstava *Tri sekunde*, prema drami mlade Jelene Paligoric, studentkinje FDU, u režiji Staše Koprivice. Predstava je vrlo šarmantna, jednostavana, nepretenciozna, a iskrena i emotivna, jedna fragmentarno strukturisana porodična drama, koja, između ostalog, prikazuje posledice razvoda braka na ponašanje dece. Predstava reflektuje probleme življenja u aktuelnom srpskom društvu – strah roditelja od gubitka posla, želje mladih ljudi da putuju itd., kao i uticaj pop kulture na svakodnevni život – likovi crpe savete za život iz časopisa tipa Kosmopolitan, pasionirano skupljaju ploče pop muzike, a gledanje sportskih prenosa na televiziji za njih je neki vid ritualnog okupljanja. Ženski likovi su jači i dominantniji od muških, one vape za promenom i dinamikom življenja, hoće samostalnost, dok muškarci traže statiku (to se izražava u odnosu između majke i oca). Glumci Branka Petrić, Petar Benčina, Ivana Popović, Marko Baćović, Dušica Sinobad, Jelisaveta Orašanin, Ivan Mihailović i Dragoljub Denda igraju vrlo odmereno i ujednačeno, scena je gotovo sasvim ogoljena, a muzika koju je komponovao Srđan Marković, klavirska, minimalistička, mnogo doprinosi emotivnom učinku predstave. U pozorištu Dadov premijerno je izvedena predstava *I živeli su srećno do kraja života*, prema tekstu Jelene Đorđević (njen diplomski rad), a u režiji Vladana Đurkovića.

Predstava *Džeki Kenedi/Medeja*, prema tekstovima Ivane Sajko i Elfride Jelinek, u režiji Bojana Đorđeva, prikazana je na sceni Bitef teatra. U ovoj predstavi, zasnovanoj na „kratkom spoju" dva arhetipska teksta o ženi u današnjem društvu, posebno je bila upečatljiva igra vrlo posvećenih glumica, Anđelike Simić, Sene Đorović, Nataše Marković i Snežane Milojević. Na novoj sceni Beogradskog dramskog pozorišta prikazana je nova predstava o Mileni Barili, *Mesec u plamenu,* nastala prema tekstu Sanje Domazet, u režiji Stefana Sablića. Forma teksta je epistolarna, odnosno predstava je sastavljena od niza pisama, u predstavi – monologa, Barilijeve (Danijela Štajnfeld) i njene mame (Đurđija Cvetić). U fragmentima se prikazuje život i lutanja ove umetnice, po čitavom svetu, njen uspeh, ali i njena užasna usamljenost, nostalgija, želja da bude sa mamom i da se vrati u svoju zemlju. Danijela Štajnfeld se odlično snašla ulozi Barilijeve, izuzetno ju je toplo i zrelo prikazala, kao i jednostavna a efektna Đurđija Cvetić, u ulozi njene brižne majke. Polazeći od specifične biografije Milene Pavlović Barili, autori predstave *Mesec u plamenu* su lepo ispisali jednu univerzalno vrednu priču o sreći u stvaranju, zadovoljstvu stvaranja, žrtvi koje traži stvaranje, porodici, ljubavi, nostalgiji, smrti itd. U teatru Moderna garaža je premijerno izvedena još jedna biografska drama – *O tempora, o mores*, rađena po tekstu i u režiji Bratislava – Brace Petkovića, koja prikazuje kraj života Žanke Stokić. Radnja ove veoma dopadljive, šarmantne i blago duhovite predstave dešava se 6. maja 1947. godine, kada Stokićeva, koju igra Svetlana Bojković, slavi poslednji put Đurđevdan, dva meseca pre svoje smrti. Jedini gost na slavi je doktor Kostić, u tumačenju Vlastimira – Đuze Stojiljkovića, koji dolazi da joj da insulin. U predstavi još igra Elizabeta Đorevska koja je, takođe, ubedljivo, a diskretno prikazala lik Žankine strpljive i skrušene službavke Magde.

A u roku od samo desetak dana, u tri srpska pozorišta su premijerno izvedene tri predstave nastale prema tekstovima Vudija Alena, u potpunosti, ili inspirisane likovima i situacijama iz Alenovih filmova. Prvo je u Beogradskom dramskom pozorištu, na Velikoj sceni, prikazana predstava *Sviraj to ponovo, Sem*, nastala prema tekstu Vudi Alena (prema kome je snimljen istoimeni film, u Alenovoj režiji, naravno). Ovo je komedija o neurozama u muško-ženskim odnosima, odnosno očajničkim pokušajima da se pronađe sreća u ljubavi, kao i emotivnim patnjama koje prate te pokušaje (reditelj je Marko Manojlović). Marko Živić tu zaista uspešno, prodorno i apsolutno uverljivo igra Njujorčanina Alana Feliksa, Alenovog alter ega, neurotičnog i infantilnog filmskog kritičara. Zatim je na Večernjoj sceni Pozorišta „Boško Buha" premijerno izvedena predstava *Ne znam pitanje, ali seks je odgovor*, prema tekstu Nebojše Romčevića, inspirisanog tekstovima, likovima i situacijama iz Alenovih scenarija. Za razliku od predstave u BDP-u, ova je mnogo grublja, ostvarena je kao oštra parodija televizijske estetike (rediteljka Katarina Vražalić). A onda je u Srpskom narodnom pozorištu, u Novom Sadu, izvedena predstava *Ljubavni jadi Vudija Alena*, prema tekstu i u režiji Branka Dimitrijevića. Tekst ove predstave je nastao prema motivima pripovedaka P. G. Vudhausa, u koju su uključeni i monolozi Vudija Alena iz njegovih nastupa kao *stand-up* komičara u njujorškim klubovima. Glavni lik je neurotični, stidljivi, pa i autistični Vudi Alen (Dragomir Pešić).

U Srpskom narodnom pozorištu u Novom Sadu premijerno je izveden i komad *Nasrtaji na njen život* Martina Krimpa, u režiji Anđelke Nikolić, a zatim i *Džepovi puni kamenja* (koprodukcija dramskog studija SNP-a i trupe Arteria, prema tekstu Meri Džons, u režiji Igora Pavlovića). U Madlenianumu je održana premijera komične opere Ivana Jevtića *Mandragola*, prve poručene opere ovog zemunskog teatra. Kompozitor Ivan Jevtić je, uoči premijere, rekao da je veliki izazov u današnje vreme pisati operu, posebno komičnu jer je teško nasmejati ljude: „Opera je najkompleksnija forma u muzičkoj kreaciji, ona je veliki izazov za kompozitora koji mora biti zreo, ali zato sada kada je gotova i sve ide kako treba, osećam veliko zadovoljstvo." Ova prva srpska operska verzija Makijavelijeve renesansne komedije, okupila je internacionalnu ekipu – dirigenta Olivije Granžana, gosta iz Francuske, Vesnu Šouc-Tričković koja je pripremala orkestar i soliste, dok je režiju potpisao Slobodan Unkovski.

Kamerni teatar 55 iz Sarajeva gostovao je u Beogradu, na sceni Ateljea 212, sa predstavom *Žaba*, koja, između ostalog, govori o problemu nepostojanja komunikacije i nemogućnosti da se čuje tuđe mišljenje. Tekst je napisao Dubravko Mihanović iz Zagreba, a za njega je dobio više nagrada, među kojima je verovatno najznačajnija „Marin Držić", za najbolji dramski tekst na 14. Marulićevim danima, održanim 2004. godine. Novosadsko pozorište (Ujvideki Szinhaz), takođe u Ateljeu 212, gostovalo je prvo sa *Pomorandžinom korom* Kokana Mladenovića, a onda i sa komičnim mjuziklom *Roki horor šou*, u režiji Viktora Nađa. Na Sceni „Raša Plaović" Narodnog pozorišta gostovala je koprodukcija *Zmijsko leglo*, rezultat saradnje između Narodnog pozorišta iz Prištine i Narodnog pozorišta iz Leskovca (tekst Vasilij Sigarev, režija Nenad Todorović).

Pozorište na Terazijama je 23. decembra svečano proslavilo značajan jubilej – šest decenija rada i tom prilikom je promovisana i monografija ovog pozorišta. Subotičko pozorište Kostolanji Deže preselilo se u novu zgradu – iz Harambašićeve 4, udaljili su se stotinak metara, na adresu Trg žrtava fašizma 5, u kojoj se sada nalazi i Art bioskop Lifka (na prvom spratu). Nova zgrada je svečano otvorena premijerom predstave *Beach* Andraša Urbana, nastale na osnovu Kamijevog romana *Stranac*. Kao skoro uvek u predstavama ovog istraživačkog teatra, inicijalni tekst je samo jedno od polazišta za scenska traganja, koja se u Urbanovom radu kreću u brojnim različitim, uvek inspirativnim pravcima.

Voji Brajoviću je dodeljen „Dobričin prsten", nagrada Saveza dramskih umetnika Srbije za životno delo, na svečanosti u Jugoslovenskom dramskom pozorištu. Prošlogodišnji dobitnik ove nagrade, Predrag Ejdus, uručio je Brajoviću, inače 25. laureatu, zlatnu kopiju prstena Dobrice Milutinovića. Predsednik žirija Vladimir Stamenković obrazložio je nagradu sledećim rečima: „Brajović je od sredine 80-ih godina prošlog veka, a naročito na njegovom kraju i početkom novog milenijuma, svojim glumačkim kreacijama presudno doprineo da se u našem centralnom teatru, pa samim tim i kao parametar u srpskom pozorištu u celini, održi visok nivo glume i posle odlaska sa scene prethodne generacije velikih glumaca."

U Kulturnom centru Rakovica održan je drugi Teatar fest, festival predstava nagrađivanih na festivalima u Srbiji, a nastalih u profesionalnim pozorištima van Beograda. Izvedeno je sedam predstava iz Novog Sada, Šapca, Subotice, Užica, Zrenjanina i Kruševca: *Brod za lutke* SNP-a, *Protuve piju čaj* Šabačkog pozorišta, *Razbojnici* Narodnog pozorišta iz Subotice, *Rodoljupci* iz Užica, *Terapija* pozorišta Kostolanji Deže, *Mrtve duše* iz Zrenjanina i *Dundo Maroje* Kruševačkog pozorišta.

Dželi Kenedi/Medeja u Bitef teatru (Foto: Sonja Žugić)

Žaba sarajevskog Kamernog teatra na gostovanju u Ateljeu 212

VIŠE SU ULOGE BIRALE MENE NEGO JA NJIH

„U glumi je najlepše kada idete po ivici, kada iskušavate sebe a da ne pređete onu granicu kad više niste glumac već neko ko ne vlada sobom. Glumac i umetnik ste samo onda dok vladate onim što se na sceni događa", kaže Đurđija Cvetić

Olivera Milošević

Glumica Đurđija Cvetić nosi neobičnu smirenost i otmenost i sa svakom svojom ulogom donese personu koja ume da opomene, uteši, oplemeni... Takva je i „Mesecu u Plamenu" u Beogradskom dramskom pozorištu, u svojo novoj ulozi Danice Pavlović, majke Milene Pavlović Barili, koja je bila izuzetno lepa i obrazovana žena, hrabra i istrajna. Tumači je kao ženu van svoga vremena, drugačiju i odabranu.

U Jugoslovensko dramsko stigla je sa Bojanovim bebama i u kontinuietu je prisutna na scenama beogradskih pozorišta. I kako je gluma trka sa profesijom na duge staze na pitanje kako kvalitetno trajati u toj profesiji odgovara: „Trudila sam se da sve ove godine sačuvam sebe tako što sam ozbiljno vodila brigu o tome šta ću da igram, a šta ne."

Koji su vaši kriterijumi i kako birate uloge?

Najčešće su uloge birale mene. Kada se desi, a dešavalo se, da me izabere pogrešna uloga trudila sam se da se sa njom izborim. Nekoliko puta sam poverovala u tuđu intuiciju i tuđe znanje i kad god sam tako uradila prevarila sam se. To obično nije bilo dobro, oseti to glumac kada u nekoj ulozi nije kao riba u vodi.

Jugoslovensko dramsko pozorište je vaša kuća, decenijama ste u njoj. Kako se to pozorište razvijalo, menjalo i kakva je danas njegova pozicija u odnosu na to kako je bilo nekada?

Pozorište se na jedan način menja u skladu sa vrmenom, a na jedan način ostaje napromenjeno. Kao što glumci stare, a uloge ne stare. Romeo i Julija su uvek Romeo i Julija, pa imate jednu generaciju glumaca koja to može da igra, pa onda to može neka druga generacija koja ima te godine. Glumci se menjaju sa godinama. To su te neke nepromenljive i promenljive okolnosti u pozorištu. Pozorište nekada mnogo toga dopušta, a nekada ništa ne dopušta. Stalno ste kao glumac u tom čarobnom svetu koji vam mnogo daje, a onda kada pomislite da možete još nešto ono vas zaustavi kaže ne, preko toga ne možeš, to više nije tvoje. To više nije tvoj teren, to nisu tvoje godine... To je tako kada ste unutar bilo kog pozorišta, pa i u JDP-u. Što se repertoara tiče, da li je nešto bilo bolje ili lošije, to su takođe promenljive kategorije. Tu se isto dešavaju plime i oseke. Bilo je i velikih padova, kada smo ostajali bez publike i bez dobrih predstava, kada smo padali u očajanje, pravili bune i pitali se šta sad da radimo, a onda se najedanput dogodi nekoliko fantastičnih predstava i sve procveta i prosija... Tako da je to jedna velika misterija, jedna bajka u kojoj živite čitav život. U njoj ima i elemenata stvarnosti koji kako prođu kroz ova vrata postanu nešto drugo. Nikad ne znate gde počinje spoljni svet, a gde je ovaj pozorišni. Ponekad se pomešaju ta dva sveta, ali je glavna misterija unutar kuće.

Svaki glumac je priča za sebe, a posebno glumci sa dugom karijerom kakva je vaša. Kako gajite svoju glumačku specifičnost?

Imam svoje biće i svoj način i ne znam drugačije. To ide iz ličnosti... kada dobijem neku ulogu odmah znam da li ja to mogu ili ne. Da li ona dira neku žicu u meni, da li zatreperi ili ne. Igrala sam mnoge uloge profesionalno i sa najboljom voljom, ali me nisu dirale, te strune umetničke i glumačke nisu zatreperile. To niko nije mogao da primeti, ali meni ništa nije značilo... Ali ako u ulozi postoji i samo jedna scena koja daje smisao mog postojanja u glumi, pa je zaokružim na celu ulogu zadovoljna sam i uživam. I to mi bude dovoljno. Kada to osetim onda je rad veliko uzbuđenje i radost. A ako ne osetim budem očajna i neraspoložene i onda i ne volim to što radim.

Bilo je u mojoj karijeri dobrih uloga. Tih, nekih graničnih likova sa kojima sam ispitivala svoje mogućnosti, kroz koje sam sebe ispitivala istražujući ih. U glumi je najlepše kada idete po toj ivici. Kada iskušavate sebe dokle možete da idete, a da ne pređete onu granicu kad više niste glumac već neko ko ne vlada sobom. Glumac i umetnik ste samo onda dok vladate onim što se na sceni događa. Sa tom graničnom linijom koja emotivno i psihološko glumačko biće dovodi na ivicu, a da je ne pređete. To je jako uzbudljivo. Bilo je glumica koje su nakon nekih uloga morale da idu na lečenje. Vivijen Li je nakon Blanše d'Boa otišla na psihijatrijsko lečenje. Ima glumaca koji kažu da je sve to samo zanat i da je koješta kada neko kaže da se uživeo u neki lik. Ja se sa time ne slažem, takva gluma nije zanimljiva. Ali, ako ja kroz glumu ispitujem svoje biće i svoje mogućnosti i ako tom biću dajem svoje osobine ili one koje ima to je onda umetnost. Ako toga nema mene gluma ne zanima. Imala sam nekoliko takvih uloga koje vrede čitav glumački vek.

Kako u glumi biti u skladu sa svojim vremenom?

Na to pitanje ću vam odgovoriti sećanjem na Rahelu Ferari. Bila je već pozorišni doajen. Mi, tada mlađi glumci smo je jako voleli i ona je stalno bila i na našim probama, svakog dana je dolazila na probe i ako nije bila u predstavi. Bila je neizmerno duhovita i mnogo nam je značila njena podrška. Jednog dana sam je pitala zar joj nije dosadno da gleda svaki dan probe. *Kako dosadno, pa ja tako od vas učim. U našem poslu mladi uče od starijih, ali i stariji isto toliko uče od mladih.* To sam upamtila i to je tačno. Vi imate neko iskustvo i neku veštinu, ali neke druge treptaje donosi mladost i vi se tome morate prilagoditi.

Zanima me i druga jedna tema: kako razmišljate o tome kakav je položaj glumaca u našem društvu?

Trudim se da o tome puno ne razmišljam. Nekako sam se, sticajem životnih okolnosti, osamila. Okružena sam malim brojem prijatelja i predala sam se poslu. Tako da su po strani ostavljena razmišljanja na te teme. Ponekad nešto vidim pa me zaboli, pa i zbog toga neću o tome da razmišljam... Jako mi teško pada zloupotreba glume u TV serijama koje su ponižavajuće i za gledaoce i za one koji u njima igraju. Gledam i neke velike glumce koji su odigrali najlepši mogući repertoar i koji su to igrali na najbolji mogući način, kako u starosti pristaju na minorne zadatke, na ponižavajuće uloge. Tako da neko ko ih ranije nikada nije video može da se pita ko su ovi glumci, šta oni to rade? Oni su kao nešto nekada dobro uradili? Uvek me je bolelo što materijalni položaj dovdi glumce u ponižavajuće situacije. Znam da je to jer ljudi nemaju dovoljno para, imaju porodice i zato nemam pravo da išta ikome zameram... zato ne zameram, ali me to zaboli, pa samo konstatujem i bude mi žao kada vidim neke izuzetne kolege, na koje sam gledala kao na glumačke bogove, kako se prodaju za neke televizijske kerefeke, gde na prizeman i jeftin način zasmejavaju publiku.

Đurđija Cvetić u predstavi *Mesec u plamenu* na sceni BDP-a

Koliko je to i priča o društvu u kojem su takvi glumci primorani da igraju loše uloge u serijama sumnjivih vrednosti?

Živimo u vremenu i okolnostima takvim kakvi su i ne možemo živeti mnogo bolje od drugih ljudi. Naše ministarstvo i vlada su se izborili za te nacionalne penzije i to je dovoljno za malo dostojanstveniji život umetnika u penziji. To je dovoljno da ne budu gladni.

Pomenuli ste te nacionalne penzije, bili ste predsednik komisije koja je odlučivala o ovogodišnjim dobitnicima. Pretpostavljam da to nije bio lak posao?

Najpravednije bi bilo da svakom ko podnese molbu dodelite penziju. Niko kod nas nema velike prihode. Ima neku penzijicu i od toga živi. Bilo bi dobro da smo neko bogato društvo i da svako, ne samo zaslužni umetnici, ima penziju od 50.000 dinara i da živimo nekako kao ljudi. Kako to nije moguće, kako je bilo 600 molbi, a samo 49 mesta, posle je vlada odobrila još nekoliko, onda smo morali da od 200 odličnih odaberemo toliko ljudi. Pa kako to izmeriti? Uvek je to subjektivan izbor koliko god se trudili da budete objektivni. Bilo nas je sedmoro i glasalo se. Negde smo verovatno i pogrešili. Ali radili smo ozbiljno i sigurno je da penziju nismo dali nekom ko to nije zaslužio. Bilo je teško, ja sam se noću budila misleći kako i šta da uradimo, znajući da je to nekim ljudima neophodno da prežive. Sa druge strane te stalno podsećaju da ta vrsta penzije nije socijalna kategorija, a opet kako da se oglušiš o to da neko nema od čega da živi, da je na umoru, a da ga ti lišiš mogućnosti... pa kako spavati sa tim mislima? Radili smo iz svog poštenja i znanja. Dopuštam da smo i pogrešili i neka to ispravi neka druga komisija kao što smo i mi neke propuste prošlih komisija malo popravili. Svako ocenjivanje nosi mogućnost greške. Tu su u pitanju nijanse, bilo je teško.

Kako razmišljate na temu društvenog i političkog angažmana umetnika?

Svaki čovek je društveno pa time i političko biće tako da i glumac ne može da bude van toga. Naročito ovde gde su stalno neki izuzetni događaji. Zato ne možete da se ponašate autistično, kao nemate pojma gde ste i ništa ne primećujete. Ja sam se odvojila koliko mogu da se odvojim, ali ne ponašam se autistično. Kad osetim da nešto treba da podržim ja to uradim, ako će to značiti nešto bolje za ovu zemlju, ovaj grad, umetnike i ljude uopšte. Verujem da tako i druge moje kolege razmišljaju i onda neko malo više uplovi u te vode, neko bude malo pa se povuče... umetnik je kao i svi drugi ljudi, možda je malo senzibilniji i intuitivniji, pa bolje oseća sve što se dešava. Neko je mudriji pa se drži po strani, neko uleti više, sve je to tako normalno. I te nacionalne penzije kada su donete i to je bio društveni angažman tadašnjeg ministra, glumca Voje Brajovića, to je bio angažman za svoju branšu i umetnički stalež. I to je dobro.

Volela bih da se setimo i, nažalost, preminulog Avde Mujčinovića, vašeg supruga, koji je takođe bio pozorišni čovek...

Ja sam uz njega sazrevala. Bili smo od akademije zajedno. Mi smo zajedno formirali ukuse, sticali prijatelje, voleli slične stvari, razmenjivali mišljenja o umetnosti i o životu i o društvu i o svemu što dvoje koji se vole razmišljaju. Mi nismo bili formirane ličnosti kada samo se zavoleli nego smo se nekako zajednički formirali. Tako da smo se, uz ljubav koju smo imali, i dobro razumeli, voleli iste stvari, iste stvari nismo voleli i to je jedna sreća koju sam u životu imala, to da sam imala takvog čoveka pored sebe. I onda je, naravno, velika nesreća kada ga izgubite. Sada već duže vreme, skoro će trinaest godina, živim od sećanja. Danas nemam onu tešku tugu koju sam nosila godinama, sad imam jedno nežno sećanje. Sada sam uvek osmehnuta kada ga se setim. U mnogim situacijama pitam se šta bi on na ovo rekao i kao da čujem njegov glas. Sa zajedničkim prijateljima isto tako. Kad nadživite nekog koga volite vremenom ta teška tuga postaje velika nežnost prema tom biću i nastavljate sa tim. Ranije me je svaka pomisao na njega fizički bolela, sada sa radošću pričam o njemu, o tome šta je mislio, pisao, govorio... Avdo je voleo glumce, njihovu transformaciju. Imao je neko čulo za glumce i nikad nije pogrešio u proceni. Svakom mladom glumcu kada bi ga video u nekoj pedstavi je znao da odredi buduće mesto. Za Žarka Lauševića je, sećam se rekao da će biti veliki glumac, pa kada je video Sergeja Trifunovića je to rekao... znao je. I kada je otišao vreme je pokazalo da je bio u pravu u svojim procenama. Tako da je i nagrada na Festivalu u Užicu koja nosi njegovo ime lako ustanovljena. Predložila sam da to bude za najboljeg mladog glumca zato što je on voleo da podrži mlade.

Đurđija Cvetić (Foto: Vukica Mikača)

ŽIVIMO U VREMENU U KOME SU IDEJE POSTALE AFEKTI

„Aktuelnost 'Travesetija' se ogleda i u tome što Stopard, držeći u svojim rukama i povlačeći konce ideologije, umetnosti i estetičkih stavova, pretvara gigantsko telo kulture XX veka u opasnu i tešku marionetu koja se kreće ka sklerotičnom kraju; kako komunističke ideje, tako i kratkoveke Dade. Oboje su dezintegrisani u društvo masovnih afektacija, uz klicanje zaklinjućih slogana i potpuno podređivanje totalitarnoj moći. Kakva travestija od veka! Ideje i interesi dezintegrisani su i rastočeni u afekte", kaže Ljiljana Todorović

Ljiljana Todorović

Sredinom januara u Atelju 212 Ljiljana Todorović počela je sa radom na predstavi *Travestije* Toma Stoparda okupivši vrsnu glumačku ekipu.

Govoreći o tome šta ju je motivisalo, ponukalo da radi ovaj poznati komad čuvenog pisca, napisan 1974. godine, od kada je dobio najprestižnija priznanja a igra se i danas sa velikim uspehom, praćen aplauzima i smehom, na raznim scenama u svetu, rediteljka kaže: „Imam osećaj da živim u vremenu u kome su 'Travestije' više nego aktuelne kao komad koji se, u najširem smislu, bavi odnosima politike i umetnosti, njihovom dvostrukom prirodom i razlučivanjem da li su pojmovi 'revolucionarno' i 'umetničko' sposobni da budu sinonimi – ili se uzajamno isključuju – ili je možda nešto treće.

„Kad umetnost krene da agituje i da se bavi politikom u najširem značenju te reči (vrši misiju, stavlja se u funkciju nekoga ili nečega) pitanje je do koje granice može da ide a da ostane umetnost, kada prestaje da bude to što jeste. Ne mora da znači da postaje politika ali prestaje da bude umetnost. A sa druge strane, politika koja se koristi čitavim arsenalom umetničkih sredstava i pomagala kada dođe do određene granice i pretvori se u gomilu pamfleta, slogana, marketinških dosetki... u šta prerasta. Ne postaje umetnost ali nije više ni politika. Živimo prerušeni u vremenu zamene teza, vremenu travestije."

Ljiljana Todorović napominje da je Tom Stopard za osnovu uzeo zanimljivu, istorijski autentičnu činjenicu. Naime, u jednom trenutku, u rano proleće 1917, kada uveliko bukti Prvi svetski rat i kuva se Oktobarska revolucija, u neutralnoj Švajcarskoj, u gradskoj biblioteci u Cirihu obreli su se Džems Džojs pišući svoj epohalni roman „Uliks", Lenjin pišući čuveno delo „Imperijalizam poslednji stadijum kapitalizma" i Tristan Cara, rumunski Jevrejin iz Moldavije, Kraljevine Rumunije, koji upravo tada osniva Dadu, kasnije dadaistički pokret koji će imati ogranke u velikim centrima širom sveta. „Stopard polazi od toga da su ta tri čoveka bivala istih dana na istom mestu radeći na delima koja će promeniti tok istorije; i umetničke i političke. Tu dolazi do različitih tačaka spajanja i razdvajanja. Na primer u smislu toga da dadaizam zapravo pruža podršku komunizmu kao ideologiji i u tom trenutku novoj revolucionarnoj misli, kreirajući mu čitav propratni arsenal. Naime, od dadaista se pojavljuju prvi grafiti, parole, slogani, masovne kampanje kao kategorije kojima se operiše i kojima, shvatamo to danas, može da se manipuliše do tih razmera da ta pomagala i floskule postanu zamena za suštinu, za iskreno uverenje. Tekst je prepun kontrapunkta i paradoksa, kalambura i oksimorona.

„S druge strane, Džojsov 'Uliks' je po formi na tragu Dade a suštinski, kao vrhunsko literarno delo, sušta suprotnost. Polazeći od toga, a vodeći računa da ovaj intiligentan tekst ne pretvori u pamflet, Stopard vrlo lucidno u čitavu priču uključuje tekst Oskara Vajlda 'Važno je zvati se Ernest', preuzima imena likova, odnose, zaplet... A znamo da je to komad koji, ne bez šale rečeno, govori o tome da je za ženidbu jedino važno zvati se Ernest, jer ako se tako zoveš oženićeš se sigurno zato što žene vole to ime. Radnja se odvija kroz sećanja starog Henrija Kara, takođe istorijske ličnosti, činovnika engleskog konzulata u Cirihu koji se priseća slavnih dana i slavnih ljudi što su preokrenuli tok istorije a čiji je on bio savremenik."

Pričajući dalje o svojoj motivaciji da radi „Travestije", kvalitetima i karakteristikama komada Ljiljana Todorović, između ostalog, napominje da on nameće i nama tako bliska pitanja, pitanja manipulacije, upotrebe i zloupotrebe: „Zapravo, naslov je žanr i naslov je tema. Travestiranje, prerušavanje u nešto drugo, predstavljanje drugačijim nego što jeste, obeleženo je neumitnom degeneracijom kojom rezultira taj proces bilo da se radi o umetnosti ili politici. Ako pogledamo svakodnevni život oko sebe... Mislim da nema većih korisnika umetničke aparature od političara a bogami ni ozbiljnijih političara od onih među umetnicima. Fascinira fenomen do koje mere nam je danas i ovde teško da prepoznamo najosnovniji identitet stvari. Osnovna činjenica šta nešto jeste dovedena je u pitanje upotrebom gomile maski, pri tom civilizacijskih maski koje smo na sebe stavili. One nisu nimalo jednostavne za otkriti ih i proniknuti u njih, a ovaj komad se upravo bavi pitanjem odgonetanja, dešifrovanja i svrgavanja maski – na sveopšte veselje. Aktuelnost 'Travesetija' se ogleda i u tome što Stopard, držeći u svojim rukama i povlačeći konce ideologije, umetnosti i estetičkih stavova, pretvara gigantsko telo kulture XX veka u opasnu i tešku marionetu koja se kreće ka sklerotičnom kraju – kako komunističke ideje, tako i kratkoveke Dade. Oboje su dezintegrisani u društvo masovnih afektacija, uz klicanje zaklinjućih slogana i potpuno podređivanje totalitarnoj moći. Kakva travestija od veka! Ideje i interesi dezintegrisani su i rastočeni u afekte."

Kada je o žanru reč, Ljiljana Todorović veli da je travestija kao fenomen bliska farsi, odnosno, kako kaže „umetnost, revolucija i 'patrotizam' savršeno su upakovani u farsu kao svoje 'prirodno okruženje'. U teatrologiji, komad 'Važno je zvati se Ernest' okrakterisan je kao trivijalna komedija za ozbiljne ljude a 'Travestije' kao remek-delo ozbiljne duhovitosti."

Duhovitost je, ističe ona, bitno obeležje „Travestija", a na pitanje da li je reč o duhovitosti kao eskapizmu ili kao načinu gledanja na stvari, odgovara: „I jedno i drugo. U dijalozima, koji su Stopardu izuzetno bitni, humor se javlja kao način gledanja na stvari, a kao eskapizam on je prisutan kada je reč o likovima, njihovim utopijama, odnosima i situacijama. Nije li duhovitost zapravo suštinski začin života."

Tatjana Nježić

GLUMAČKA EKIPA

„Zbilja imam zadovoljstvo da radim sa odličnim glumcima – Kara igra Đuza Stojiljković, Džojsa Boris Komenić, Caru Nikola Đuričko, Lenjina Tika Stanić, Beneta Miki Krstović, zatim Gvendolin, Karovu sestru, igra Anita Mančić, Sesili, bibliotekarku ciriške biblioteke, Anica Dobra i Nadeždu Krupskaju Branka Šelić", kaže Ljiljana Todorović gpovoreći o glumačkoj ekipi sa kojom radi „Travestije".

Dramaturški informator

DUNJA PETROVIĆ – DEKREDENCIJA

Dekredencija Dunje Petrović je veoma zanimljiv, neuobičajen, sasvim apartan tekst za oštro ironičan mjuzikl o vremenu tranzicije, odnosno o suočavanju sa promenama u društveno-ekonomskim odnosima. Akteri ovog, krajnje teatralizovanog, romantično-komičnog mjuzikla žive u Kredogradu, nekoj vrsti antiutopije, košmarnog, birokratskog, represivnog društva u kojem brutalni bankarsko-tržišni principi bitno definišu identitet i motivaciju ponašanja pojedinca. Glavnu radnju formira jedna ljubavna priča, čiji su akteri Natalija – šarmantna, vedra i brbljiva devojka, tip za koji se lepi većina muškaraca, i Marijan – samouvereni, malo bahati muškarac, folirant i galamdžija, tip za koji se lepi većina žena. Zaplet počinje onda kada Marijan uzme dve lepotice na kredit, kao pratnju. Da bi mu se osvetila, tj. izazvala u njemu ljubomoru koja bi ga vratila njoj, Natalija, takođe, odlučuje da uzme na kredit jednog muškarca, finog, skromnog i iskrenog momka Stojana. Između Natalije i Marijana se nalazi i njihov prijatelj Rade, stalni Natalijin pratilac, koji je, naravno, skriveno zaljubljen u nju, a onda i ljubomoran na Marijana zbog njene ljubavi prema njemu, zbog čega je sklon spletkarenju, odnosno pokušajima da je osvoji, iako nevešto, što dodatno komplikuje radnju.

Napisana prema žanrovskim obrascima melodrame, odnosno romantične komedije, *Dekredencija* predstavlja vrlo maštovit, ali i surovo duhovit komentar na naše aktuelno, tranziciono društvo, na putu uključivanja u brutalne kapitalističke principe funkcionisanja. Ispod plastificirane zabave, pesama i romantične borbe za ljubav, što definiše osnovnu radnju predstave, krije se, dakle, jedna užasno sumorna, orvelovska slika društvenog beznađa. Autorka se krajnje ironično odnosi i prema pojmovima (ili floskulama) tolerancije, emancipacije, zatim tržišnim principima, kao i masovnim medijima koji, takođe, bitno definišu ovo antiutopijsko društvo. Komad, na primer, počinje projekcijama na video bimu koje karikiraju marketinške kampanje, precizno ironično se odnoseći prema njima. Songovi su, takođe, veoma duhovito napisani. Tipična je u tom smislu scena Natalijinog izbora muškarca na kredit, kada ona dolazi u agenciju gde joj se predstavljaju različiti tipovi muškaraca – debeljuca, mačo tip, džanki, štreber itd. Svako ima svoju pesmu kojom se predstavlja, što je prikazano duhovito i vrlo maštovito. Uzimajući sve u obzir, *Dekredencija* Dunje Petrović je sasvim osoben i autentičan tekst, dosta neobičan i u tom smislu vrlo atraktivan i podsticajan za neku buduću scensko-muzičku produkciju.

Ana Tasić

Dunja Petrović – Biografija

Rođena 1985. u Kragujevcu. Diplomirala dramaturgiju na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, a sada završava master studije Teorije dramskih umetnosti, medija i kulture na istom fakultetu. Kao dete objavila je tri zbirke pesama, za koje je dobila niz nagrada, a koje su bile i inspiracija za jednu pozorišnu predstavu i izložbu slika pri Kulturnom centru Beograda. Sa 11 godina postala najmlađi član u istoriji književnog kluba „Katarina Bogdanović" u Kragujevcu. Tokom studija radila je kao kritičar na „Sterijinom pozorju" u Novom Sadu, „Joakim festu" i „Joakim InterFestu" u Kragujevcu, FIST-u u Beogradu, festivalu „Joakim Vujić" u Kruševcu, a trenutno je kritičar časopisa „Klaka". Bila selektor festivala „Pozorišni susreti" u Kragujevcu, držala više scenarističkih radionica pri filmskoj školi Doma omladine u Kragujevcu, radila u marketinškoj agenciji kao kopirajter, i kao scenarista producentske kuće „Adrenalin". Prošle godine snimljen je prvi kragujevački igrani film po njenom scenariju *Dašak*, koji je pobedio na nekoliko međunarodnih filmskih festivala, a nedavno je režirala i novogodišnju dečju predstavu po sopstvenom tekstu *Deda Mraz na odmoru* na Velikoj sceni UK „Vuk Karadžić". Trenutno radi više kratkih filmova, kao radio-scenarista i reditelj, kao i nekoliko dramatizacija, od kojih bi prva (*Plavi anđeo*) trebalo da doživi svoju premijeru početkom juna u Ateljeu 212.

Dunja Petrović

VRELO U DECEMBRU

Pred sam kraj prošle godine na sceni Narodnog pozorišta izvedene su premijere predstava „Igrajući žrtvu" braće Presnjakov u režiji Nikole Zavišića i „Pokojnik" Branislava Nušića u režiji Egona Savina – obe ispraćene burnim aplauzima publike i pohvalama kritike

Željko Hubač

Pred samu Novu godinu, ansambl Drame Narodnog pozorište izveo je dve premijere sasvim različitog žanra i senzibiliteta. Najre je 17. decembra na Sceni „Raša Plaović" izvedena crnohumorma komedija braće Presnjakov „Igrajući žrtvu" u režiji Nikole Zavišića, a u prevodu Novice Antića. Premijerna publika je ovacijama ispratila Nenada Stojmenovića, Tanasija Uzunovića, Anastasiu Mandić, Milenu Đorđević, Slobodana Beštića i Bojana Lazarova, koji su ostvarili uistinu nesvakidašnje i zavodljive role. Zanimljiv reditelјski rukopis mladog Zavišića, koji je ovom režijom sebi širom otvorio vrata Narodnog pozorišta, učinio je da osobenu poetiku ovih u svetu popularnih ruskih pisaca, pitkom za ovdašnju publiku. Inače, Oleg i Vladimir Presnjakov spadaju među najizvođenije savremene ruske dramatičare. Oni su istovremeno pisci, scenaristi, reditelji, producenti, a često i glumci u svojim komadima. Oleg je rođen 1969, Vladimir 1979, obojica su završila Uralski državni univerzitet „Maksim Gorki" u Sibiru, gde su predavači. Na Univerzitetu su osnovali omladinsku teatarsku grupu za produkciju eksperimentalnih predstava. U njihovim komadima jezik se koristi na vrlo specifičan način i provlače se teme iz života u postsovjetskoj ruskoj kulturi. Drame su im crnohumorne, gorke, i na nadasve duhovit način opisuju savremeno rusko društvo. Svetsku slavu su stekli dramom *Terorizam*, a komad *Igrajući žrtvu* je svetsku preizvedbu imao 2003. godine na Edinburškom festivalu u izvođenju Royal Court Theatera iz Londona.

U komadu „Igrajući žrtvu" autori otvoreno sugerišu da smo svi mi žrtve ovog vremena i da je najbolje da to odmah po rođenju prihvatimo, jer svako bežanje od činjenice da ćemo se u nekom trenutku naći na ovaj ili na onaj način u poziciji žrtve, besmisleno je. Prevodilac drame, Novica Antić, smatra da je crni humor koji izbija iz ovog komada blizak našoj publici. „Mi smo, globalno", veli Antić, „u nekakvom vakuumu apsurda u kom se više ne zna ko su žrtve, a ko su krivci, ko prijatelji a ko neprijatelji, šta nas hrani a šta ubija..."

Reditelj Nikola Zavišić apostrofira de je komad svojevrsna kombinacija Harmsa, Monti Pajtona, a sa druge strane ruskog dubokoumnog, emotivnog narativa, koji je sličan Čehovu, te da mu svojevrsna tromeđa između njih jako prija. On napominje da uživa u radu na komedijama koje liče na lakrdiju, ali imaju duboki smisao i značenje, utemeljeno u društvu o kojem se govori, a rusko savremeno društvo je, smatra Zavišić, vrlo slično našem.

Autorsku ekipu predstave „Igrajući žrtvu", pored pomenutih, čine kostimograf Mirna Ilić, kompozitori Sonja Lončar, Goran Simonoski, dramaturg Maja Pelević, lektor Ljiljana Mrkić-Popović, asistent reditelja Aleksandar Švabić, scenograf asistent Miraš Vuksanović, autor dizajna zvuka Vladimir Petričević i vajar Stanimir Pavlović.

Desetak dana kasnije, 27. decembra, na Velikoj sceni izveden je ređe igrani Nušićev komad „Pokojnik" u režiji i adaptaciji Egona Savina. Dramaturg je bio Slavko Milanović, lektor Ljiljana Mrkić-Popović, scenograf Boris Maksimović, kostimograf Marina Medenica, a igrali su Nebojša Kundačina (Pavle), Darko Tomović (Milan Novaković), Predrag Ejdus (Spasoje Blagojević), Branko Jerinić (Gospodin Đurić), Bojan Krivokapić (Ljubomir), Aleksandar Đurica (Anta), Ljubomir Bandović (Mladen Đaković), Miloš Đorđević (Mile), Boris Pingović (Aljoša), Radovan Miljanić (Adolf Švarc), Nataša Ninković (Rina), Zoran Ćosić (Agent), Anđelka Ristić (Marija), Ivana Šćepanović (Sofija) i Milan Šavija (Žandarm). Predstavu je pozdravila i publika i kritika, a Savin je još jednom pokazao da je trenutno naš najznačajniji reditelj čiji angažman teatru garantuje uspeh.

U izuzetno zanimljivoj dramaturškoj belešci povodom rada na predstavi, Slavko Milanović gledaoce suočava sa neobičnom činjenicom da danas nema istoričara teatra koji ne bi podržao tezu da je Nušić svakako najznačajniji međuratni dramski pisac, a da je on u svoje vreme bio jako osporavan, te da je ondašnja kritika o njegovom radu govorila na način koji je bio uistinu uvredljiv. Najzad, kako veli Josip Lešić, sliku kulturnih prilika u kojima je Nušić stvarao i sa kojima je morao da se nosi, dopunjuje podatak da o komediografskom opusu neprikosnoveno najgledanijeg i najigranijeg pisca onog vremena nije napisana nijedna iole ozbiljna studija, uz nekoliko časnih izuzetaka, tridesetih godina – pred kraj pišćevog života. No, kako to u Srbiji obično biva, baš pred kraj života, upravo sa „Pokojnikom", gotovo na samrtničkoj postelji, Nušić je doživeo da o njegovoj drami pišu kao o relevatnom umetničkom uspehu. Egon Savin je s tim u vezi rekao, a Milanović pribeležio, da je Nušić, kao autor sa crtom genijalnosti, stvarao za pozorište koje je kaskalo za evropskim kulturnim zbivanjima, a da je on bio celu polovinu veka ispred tog pozorišta, te da je osnovno polazište reditelja u radu na „Pokojniku" – komadu za koji i reditelj i dramaturg smatraju da je jedno od najznačajnijih dela naše dramske književnosti i koje je dugo u teoriji i kritici nepravedno sumnjičeno za žanrovsku nedoslednost, ali i veliki izazov za savremenu režiju – bilo to da se pokaže kako su Nušić dramatičar i Nušić komediograf zapravo isti čovek, jedno pozorišno biće.

Nušić je u jesen 1937. u Sanatorijumu „Vračar", gde je boravio zbog bolesti srca, dao intervju Milanu Đokoviću za list „Pravda", iz koga se vidi da je „Pokojnik" imao najmanje dve verzije rukopisa, te da je pre odlaska u bolnicu napisan prvi čin, na koji je trebalo nadovezati ostale. Nušić je Đokoviću posvedočio da se tada, kao rekonvalescent, savladan ozbiljnošću bolovanja, u nedostatku vedrine kao uslova za pisanje komedije, poveo „sentimentalnošću i nastavio jedan sasvim drugi komad, te od komedije sagradio psihološku dramu". Ali tom verzijom nije bio zadovoljan i posle dužeg vremena vratio se komediji, a da je iz prethodne varijante sa izvesnim malim izmenama, uzeo samo predigru. „Možda će veštije oko", kaže Nušić, „primetiti da se predigra tonom odvaja od ostalih činova komada", i dodaje: „Kao što vidite, da sam zimus umro, u kući bi se našla dva pokojnika. Ovako, oživeo sam ja, oživeo je on."

Svi smo mi žrtve ovog vremena: *Igrajući žrtvu*

Jedno od najzančajnijih dela srpske književnosti: *Pokojnik*

UDOBNOST LAŽNOG BUNTA

Plesna opera „Derišta" u Domu omladine

Tijana Spasić

Renovirani „Pogon" Doma omladine nedavno je poslužio kao pozornica za jednu nesvakidašnju operu za mlade, organizovanu u saradnji sa Agencijom „Jugokoncert" i Malim pozorištem „Duško Radović", koje je ovim projektom zaokružilo proslavu 60 godina postojanja.

Nakon „revolucionarne" nove sezone u Ateljeu 212 i gostovanja albanskog pozorišta iz Skoplja u JDP-u, postavljanje opere „Derišta" Filipa Glasa je treći pokušaj značajnijeg razmrdavanja ovdašnje pozorišne scene kroz (manje ili više uspešno) obračunavanje sa različitim predrasudama – društvenim, kulturološkim ili seksualnim. Mnogobrojan autorski tim na čelu sa rediteljem Bojanom Đorđevom predstavu je gradio po motivima romana *Les enfants terribles* Žana Koktoa iz 1929. godine, kao i istoimenog filma Žan-Pjera Melvila, nastalog tačno dve decenije kasnije.

Operu *Les enfants terribles* čuveni američki kompozitor Filip Glas je 1996. komponovao kao kamerno delo za četiri pevača, tri klavira i plesni ansambl, zaokruživši njom svoju trilogiju baziranu na Koktoovim filmovima. U ovdašnjoj postavci pevači su Branislava Podrumac (sopran), Marko Kalajanović (bariton), Ljuba Popović (tenor) i Ana Radovanović (mecosopran), muziku uživo na sceni izvode pijanisti Nada Kolundžija, Sonja Lončar i Andrija Pavlović, a u plesnom ansamblu su Dragana Bulut, Ana Dubljević, Čarni Đerić, Kris-Žerar Hejvord, Ivana Koraksić, Dušan Murić, Milica Pisić i Miloš Timotijević.

Dvoje glavnih junaka, brat i sestra tinejdžeri Liza i Pol, u domaćoj verziji nisu nazvani „buntovnicima" već „derištima" koje izdržavaju bogati roditelji. Njih dvoje žive sami, postepeno se sve više povlačeći iz „dosadnog i malograđanskog" društva, da bi na kraju dospeli u sasvim izolovan svet u kome se ogledaju jedno u drugom i hrane sopstvenom narcisoidnošću i egoizmom. Prodor spoljašnjeg sveta u liku Polovog prijatelja Zerara i Lizine prijateljice Agate, pokazaće koliko je takav odnos bio daleko od istinske ljubavi.

Veoma razuđena scena, sa polukružno postavljenim tribinama za gledaoce, omogućila je pojačanu dinamiku predstave koja se u svakom trenutku odvija na nekoliko nivoa, spajajući muziku i savremeni plesni izraz (što je, kada je reč o plesu, ipak bilo više na nivou zanimljive ideje nego uspešne realizacije). Pevači su pokazali solidno umeće (opera je na francuskom jeziku, sa srpskim titlom), iako su ponekad imali teškoća da iznesu određene deonice u neoubičajenim položajima – ležeći na sceni ili trčeći kroz gledalište, dok je Maja Mirković svojim stilizovanim kostimima kreirala prepoznatljiv vizuelni izraz gradske mladeži. Vizuelni utisak pojačavaju i video radovi, tj. inserti iz filma „Sanjari" Bernarda Bertolučija, a prisutan je i narator – pisac Žan Kokto (igra ga Miloš Timotijević), koji gledaoce uvodi u priču, ali i komentariše sopstveno delo, čak kritikuje likove, ili svoj nekadašnji kukavičluk da određene pojave nazove pravim imenom. Kako se ime Žana Koktoa često vezuje uz odrednicu „kemp", i „Derišta" referiraju na kemp estetiku, odnoseći se prema njoj kritički, posmatrajući je kao afektiranje i oblik eskapizma. „Naša namera je bila da Koktoa na neki način spasimo od samog sebe – od te udobne i neproblematične pozicije *enfant terriblea* koja ne znači nikakav – pa ni kemp – bunt nego je upravo pozicija *derišta* koje posle svake gluposti koju napravi može da otrči mami ili tati u krilo. Naš Kokto koji se pojavljuje kao narator je 'apdejtovana' verzija samosvesnog autora, koji je u stanju da reflektuje nad sopstvenim delom, Kokto iz 2009. koji brehtovski posmatra samog sebe 80 godina nakon objavljivanja romana, da tako kažem, sa 'današnjom pameti'", objašnjava Bojan Đorđev.

Novina ove plesne opere je i uvođenje motiva homoseksualne privlačnosti među mladima, kroz prikaz česte pojave seksualne konfuzije kod tinejdžera, odnosno raznih fantazija koje ne bivaju uvek realizovane. Na pitanje da li misli da je došlo vreme da, kao u nekim razvijenijim društvima, ova tema i kod nas počne da se obrađuje u umetnosti za decu i mlade, odnosno da li su srpske institucije spremne da je podrže, Bojan Đorđev odgovara da ne postoji „pravo vreme" i da ga ne treba čekati nego se sa problemima hvatati u koštac. „Mislim da bi konkretno u slučaju istopolne ljubavi, kao legitimne umetničke i društvene teme u pozorištu za mlade, morala da se pokrene jedna ogromna mašinerija koja bi podrazumevala ozbiljan društveni konsenzus na nekoliko nivoa. Pozorište može i treba da započne takve stvari, ali bez sveobuhvatnog uvođenja razumevanja, tolerancije, detabuizacije istopolne ljubavi od porodice do škole, do ulice, pozorište ili umetnost imaju vrlo limitiran domet."

Pitanje koje preostaje je tehničke prirode: na koji način doći do često inertne mlađe publike, ukoliko škole nisu zainteresovane da ih vode na ovakva dešavanja?

„Na prvoj reprizi je bilo dosta srednjoškolaca i to me je obradovalo i ohrabrilo", kaže naš sagovornik. Poznato je da predstave za mlade često sadrže element interakcije, a u ovom slučaju takva je završna scena predstave, kada svi izvođači i autorski tim stupaju u otvorene razgovore sa publikom, čime se, prema rečima reditelja, kod mlade publike uspostavlja nov odnos prema pozorištu i sa opere skida veo elitizma.

Pored već pomenutih učesnika, u autorskom timu predstave su i Siniša Ilić, Dragana Bulut, Ana Dubljević, Čarni Đerić, Dušan Murić, Jelena Novak, Marta Popivoda, Ana Vujanović i Srđan Marković.

FASCINANTAN DUH SRPSKOG POZORIŠTA

„Veoma cenjeni pozorišni ljudi iz Evrope i ostatka sveta zainteresovani su da dođu u Beograd, jer imate veliku pozorišnu tradiciju, odlične glumce i reditelje. Kao i publiku", kaže Stefan Valdemar Holm

Ivana Nenadović

Narodno pozorište već šest godina ima veoma značajnu saradnju sa prestižnim Kraljevskim dramskim pozorištem „Dramaten" iz Stokholma. Prvi kontakt je uspostavljen na, za Švedane, veoma neobičan način, a razgranao se preko svih očekivanja. Do sada je naš nacionalni teatar dva puta gostovao u Dramatenu, oni pak na sceni Narodnog pozorišta tri puta – što je svojevrstan kuriozitet za teatar koji retko napušta matičnu kuću. Kao rezultat razmene predstava, usledio je poziv Jagošu Markoviću da režira tamo, a ovamo je stigao Holmov tekst *Ptiče ili Pravda za Zigfrida* koji je uz pomoć dramaturga Vesne Stanišić (inače živi u Švedskoj), postavljen na Scenu „Raša Plaović", gde se igra već više od godinu dana. Stafan Valdemar Holm, u evropskim okvirima poznati i priznati reditelj, doskorašnji dugogodišnji umetnički direktor Dramatena, bio je spiritus movens ove veze. Sada, oslobođen obaveza rukovodioca, na Velikoj sceni Narodnog pozorišta režira Euripidove *Bahantkinje*.

Bez pethodno formalno zakazanog sastanka, 2003. godine, Ljubivoje Tadić, tadašnji upravnik Narodnog pozorišta, Borislav Balać, operativni direktor i Slavko Milanović, tada direktor Drame, došli su u Dramaten, gde ste vi, do septembra prošle godine, bili umetnički direktor. Kako je izgledao taj susret?

Upoznala nas je Vesna Stanišić. Na početku, to je bio običan, ljubazan sastanak i nije bilo nikakvog formalnog dogovora. Kao prvi korak, usledio je poziv Narodnog pozorišta da gostujemo u Beogradu, sa predstavom *Igra vatrom*. U tom trenutku postojala je samo ambicija da se započne saradnja, ali tada nije bio potpisan sporazum o bilateralnoj saradnji niti bilo kakav ugovor.

Kakvo je bilo vaše mišljenje o Srbiji pre tog susreta?

Ne mogu reći da, u tom trenutku, nije bilo kontroverzno. U određenom trenutku političke istorije, ovako je funkcionisalo: ako sarađujemo sa Srbijom, onda bi trebalo da sarađujemo i sa ostalim novim zemljama u regionu. Ako dođete u Sarajevo, morate i u Zagreb, Ljubljanu, Skoplje...

Došao sam u Beograd i pogledao nekoliko veoma zanimljivih predstava.

Morao sam malo da poradim na uveravanju kolega iz Dramatena da u junu 2004. gostujemo ovde, ali kada smo došli, sve je bilo mnogo, mnogo lakše. Jer kada se ljudi upoznaju, prepoznaju se kolege, onda to postane realnost, u suprotnom ostaje vrlo apstraktno. Znate, nikada se ovakve saradnje ne razvijaju iz ideoloških razloga, već su uvek posledica ličnog kontakta. Činjenica da su i Dramaten i Narodno pozorište nacionalni teatri, nije dovoljna za ovako nešto.

Od 2003. godine do danas, upoznali ste se sa četiri upravnika Narodnog pozorišta...

Kad god smo gostovali ovde bilo je sjajno, dobro sam se osećao što sam tu. Sve više i više upoznavao sam Beograd i ljude iz ovog pozorišta. Iako su neki odlazili, a drugi dolazili, uvek je postojao kontinuitet vezan za ljude koje smo malopre pomenuli, a vremenom im se pridružio i Milorad Jovanović, producent. Tako da nije bilo važno ko je u tom trenutku upravnik Narodnog pozorišta, saradnja se nastavljala.

Posle uspeha koji je *Igra vatrom* doživela u Beogradu, usledio je poziv da režirate u Narodnom pozorištu. Već tada ste znali da je to moguće tek krajem 2009. godine?

Tada sam morao da kažem ne, jer sam bio zaposlen u Dramatenu. Onda je vreme prolazilo, Narodno pozorište je bilo u Stokholmu sa predstama *Gospođa ministarka* (2005) i *Car Edip* (2007), a Dramaten u Beogradu sa predstavama *Magbet* (2006) i *Hamlet* (2009), a onda se i završavao moj mandat umetničkog direktora i postalo je moguće da dođem.

Od 40 kandidata, izabrani ste za umetničkog direktora Šaušpilhausa (Schauspielhaus) u Dizeldorfu i već znate do kada ćete biti angažovani tamo. Ovo podrazumeva i da ćete se odseliti iz Stokholma?

Naravno, preseliti se u drugu zemlju je velika promena, posebno jer je u Nemačkoj sve tako – nemačko (smeh). Mandat mi počinje 2011. i traje do 2017. godine. Nadam se da neće biti tako, ali ako vidimo da ne možemo da radimo zajedno ili ukoliko upravni odbor ili ministar kulture misle da radim loše, da pozorište vodim ka katastrofi, da je repertoar loš i da su sale prazne, naravno da ugovor može biti raskinut. Mada ta nalepnica „šestogodišnji ugovor" jeste znak poverenja u to da možemo raditi zajedno, u kontinuitetu.

U pozorištu je neophodno da postoji taj kontinuitet u planiranju, a to bi i vama ovde moglo da pomogne. U drugim zemljama znate barem tri godine unapred kolikim ćete budžetom raspolagati, a kada imate takvu perspektivu, zapravo možete uštedeti novac jer ne morate sve da radite od danas do sutra, što je problematično, jer, u stvari, problemi najviše koštaju. Zato se nadam da ćete i vi naći sistem koji će štedeti novac za produkcije, a na taj način omogućiti glumcima i rediteljima da imaju posla.

Koliko se razlikuje način na koji funkcionišu evropska pozorišta u kojima ste radili od onoga što ste videli u Narodnom pozorištu?

Bio sam i u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, Ateljeu 212 i Bitef teatru i mislim da pozorište ima veliku snagu u Beogradu. Odmah se može uočiti da u Srbiji postoji pozorište visokog kvaliteta. Vi imate veliku pozorišnu tradiciju, odlične glumce i reditelje. Takođe, značajna je veza koja postoji sa publikom. Ovo su neki od jakih razloga zbog kojih su veoma cenjeni pozorišni ljudi iz Evrope i ostatka sveta zainteresovani da dođu u Beograd. To svakako nije zbog novca (smeh), već zbog tradicije u pozorišnoj kulturi. Na primer, i u Njujork svi žele da odu, ali tamo ne zbog pozorišne tradicije koja u Americi praktično i da ne postoji, već zbog samog grada, provoda, restorana... Posle iskustava sa gostovanja, glumci iz Dramatena će uvek između Beograda i Njujorka izabrati Beograd. Zapanjujuće je da je, na primer, festival BITEF trajao uprkos svemu kroz šta je ova zemlja prolazila – rat, bombardovanje... Zbog toga se nadam da će biti moguće očuvati taj fascinantni duh srpskog pozorišta, bez obzira šta će se dešavati u budućnosti. Dobro je što se sada granice otvaraju, pa će biti i više mogućnosti za razmenu što umetnika, što ostalih pozorišnih radnika.

Da li se i koliko beogradska pozorišta razlikuju od ostalih u kojima ste radili?

Video sam neke veoma dobre režije i dobre glumce, a kada je u pitanju emocija, veoma je snažna. Ali nalazim da je vrlo problematično što vas sistem repertoarskog pozorišta tera da iz večeri u veče menjate scenografije, što ih ubrzo učini pohabanim. Radio sam u različitim zemljama, u Švedskoj, Čileu, Nemačkoj, Austriji, a sada ovde i sasvim je sigurno da su, kada počne rad na predstavi, neke stvari svuda iste. Čak i u Južnoj Americi, a sada neću saznati da li je i u Tokiju tako jer sam zbog angažmana u Dizeldorfu morao da otkažem odlazak tamo. Razlog tome je što se u svim tim zemljama primenjuje evropski pozorišni sistem, zasnovan na grčkom klasičnom konceptu pozorišta, na koji su tokom prošlog veka jak uticaj imali Stanislavski i Breht, a onda i uticaj koji su kasnije imali američki pozorišni studiji i radionice. Što se tiče načina obrazovanja glumaca i reditelja, rekao bih da ima više sličnosti nego razlika. Ponekad mi je vrlo smešno što

Stefan Valdemar Holm

putujem preko pola sveta, do Santjaga, a tamo se osetim kao kod kuće, jer pored toga što će manje-više glumci biti isti, i ostali pozorišni ljudi će biti isti. Reći ćete, ova osoba mora da je inspicijent, jer je to taj isti tip ličnosti i u Berlinu i Stokholmu. Razlike se odnose na druge aspekte života, na različita iskustva, određene probleme kroz periode u istoriji ali rad je svuda isti. Ovde je najveća razlika što svi stalno puše (smeh).

Zašto ste odlučili da radite baš *Bahantkinje* u Narodnom pozorištu Beograd?

Bahantkinje su bile predlog tadašnjeg direktora Drame Narodnog pozorišta, Kokana Mladenovića. Svidela mi se ta ideja jer *Bahantkinje* su ipak napisane na Balkanu i one imaju mnogo više veze sa ovim delom Evrope, nego sa hladnim delom odakle ja dolazim. Zanimljivo mi je i to što je taj komad povezan sa rađanjem pozorišne umetnosti iz dionizija, obreda slavljenja boga Dionisa, a sadrže ono što je za dramu potrebno – i komediju i tragediju. Takođe, bio sam siguran da vaši glumci mogu da „donesu" tu ekstazu, a posle deset dana proba vrlo sam zadovoljan izborom koji sam napravio, svi glumci (Nenad Stojmenović, Igor Đorđević, Slobodan Beštić, Tanasije Uzunović, Marko Nikolić, Radmila Živković, Stela Ćetković, Nela Mihailović, Jelena Helc i Daniela Kuzmanović) divno rade!

Šta biste poručili budućoj publici ove predstave?

Da neće biti loša i dosadna kao što očekuju (smeh).

Jedno predavanje Hans-Tisa Lemana

POZORIŠTE MORA DA BUDE DRUŠTVENO RELEVANTNO

Živimo u svetu u kom je teško odrediti protagoniste i antagoniste društvenih događaja, a drama jeste u problemu ako se ne bavi tematikom koja je društveno i politički relevantna, smatra čuveni teatrolog H. T. Leman

Milena Gvozdenović

U okviru programa CIMES-a (Centro di Musica e Spettacolo), koji organizuje Katedra za muziku i scenske umetnosti Univerziteta u Bolonji, a čija su predavanja, predstave, projekcije i radionice otvorene za široku publiku, 4. decembra organizovan je susret sa nemačkim teatrologom Hans-Tisom Lemanom pod nazivom „Šta znači postdramsko pozorište?".

Ove jeseni u okviru 43. Bitefa, Leman je gostovao i u Beogradu, gde je na Fakultetu dramskih umetnosti učestvovao na međunarodnoj pozorišnoj konferenciji „Dramsko i postdramsko: deset godina posle", a tu je, po svedočenju učesnika ovog skupa, i došlo do ideje da Leman održi predavanje i na Univerzitetu u Bolonji.

U pozorišnom svetu čuven po definisanju termina „postdramsko pozorište" i po istoimenoj knjizi objavljenoj pre tačno deset godina, profesor Geteovog univerziteta u Frankfurtu Hans-Tis Leman je jedan od vodećih savremenih teatrologa koji je teorijski sistematizovao savremene pozorišne tendencije na osnovu nemačke pozorišne prakse od Bertolta Brehta do kraja dvadesetog veka.

Na samom početku svog izlaganja profesor Leman je ukazao na najčešću zabunu u vezi sa terminom „postdramskog pozorišta", koji se greškom dovodi u vezu sa odbacivanjem dramskog teksta kao osnove prozorišne predstave. Fokus postdramskog pozorišta jesu različite forme teksta, pozorišne režije i svih elemenata pozorišne predstave u vremenu savremenih medija, koja su znatno promenila percepciju gledaoca ali i mogućnosti pozorišnog izraza. Osim toga, društvene okolnosti su te koje su primarno promenile i menjaju pozorište. Savremeni društveni konflikti ne mogu da se pozorišno prikažu u klasičnoj dramskoj formi zato što je nemoguće personalizovati društvene probleme, jer su oni sami depersonalizovani, kompleksni, globalni. Živimo u svetu u kom je teško odrediti protagoniste i antagoniste društvenih događaja, a drama, po Lemanu, jeste u problemu ako se ne bavi tematikom koja je društveno i politički relevantna. (Po ovom pitanju autor prihvata i etiketu postmarksiste.)

Prema Lemanovim rečima, pozorište danas je upravo u procesu potrage za novom adekvatnom dramskom formom, za kojom postoji želja, jer postoji instinkt za dramom, za davanjem smisla stvarnosti, za početkom, sredinom i krajem (mada ne nužno tim redosledom, kako je rekao Godar), jer i u savremenom svetu časovnik i dalje otkucava „tika-taka", odnosno naša percepcija još uvek traži određeni početak, trajanje i kraj. Takođe, iako je doba pozorišta kao sredstva masovne komunikacije prošlo, postoji antropološki instinkt za komunikacijom teatra sa realnošću – postoji dramaturgija gledaoca, onoga koji u doživljenom traži smisao, ali i dramaturgija vremena u kom se pozorište dešava.

Lemanovo izlaganje u Bolonji navodi na misao da je za razumevanje, ali i kreiranje pozorišta bitno i shvatanje da nove pozorišne forme ne predstavljaju „krizu pozorišta", već njegovo menjanje. Dramski tekst u današnjoj praksi može biti interpretiran postdramski, i obratno, tekst napisan u postdramskom duhu može biti režiran dramski. Način na koji je tekst napisan ne zapoveda nužni način realizacije.

Izlaganje čuvenog teatrologa dotaklo se i zapažanja da se pojmovi reditelјski i postdramski teatar u poslednje vreme koriste kao sinonimi, upravo zbog velike uloge reditelja u savremenoj pozorišnoj praksi. Reditelјsko pozorište jeste nerazdvojno od razvoja postdramskog teatra, rekao je Leman, dodavši i da ne smatra

Hans-Tis Leman

da element glume nestaje, ali da se i on izvesno menja.

U poslednjih deset do petnaest godina mnogi elementi dramskog izraza, koji su dugo bili zanemareni, dobijaju novi i široki način upotrebe. Hor, koji je smatran mrtvim, doživeo je veliki povratak i ima značajnu komunikacijsku ulogu, a sve zastupljeniji je i monolog. U novoj, postdramskoj pozorišnoj praksi, zaključio je Leman, kao i kroz istoriju pozorišta, postoji kontinuitet pozorišnih sredstava, a različite društveno-političke stvarnosti i razvoj medija menjaju njihovu zastupljenost i način upotrebe.

KOSA CUT!

Na pitanje šta treba spasiti iz požara madridskog muzeja Prado, Salvador Dali odgovorio je „vatru"! Tako iz čuvenog mjuzikla „Kosa", danas, četiri decenije od nastanka, treba spasiti samo „pobunu", govorio je reditelj Kokan Mladenović tokom dvomesečnih proba mjuzikla „Kosa", rimejka brodvejskog hita u Atelju 212

Marijana Terzin

Predstava *Kosa*, premijerno izvedena 3. februara na sceni Ateljea 212 će, po svemu sudeći, tek imati svoju priču, ali i samo osvrt na proces njenog nastanka, izjave, komentare, razmišljanja jeste priča za sebe.

Staro avangardno uporište, Atelje 212 od početka sezone izgleda kao središte pobune. I to levičarske. Plakati, transparenti i poruke upućuju na jedno – revoluciju! Metodologija je ista, drugačiji su motivi. Oni na Velikoj sceni svakodnevno okupljaju pedesetak umetnika koji će se publici pokloniti kroz koreografiju Mojce Horvat, muzičke aranžmane grupe „Vrooom" i Milana Nedeljkovića, scenografiju Marije Kalabić i kostime Maje Mirković. U novoj, srpskoj verziji *Kose* vreme ne stoji već je glavni pokretač teme – rasprodaje ideala koji prate revoluciju. Revolucionari stare a njihove krupne reči se pretvaraju u krupni kapital. Najkrupnija reč uvek ostaje ideal, kaže Mladenović, koji i ovoga puta hrabro, na etalonu kritike američke invazije na Vijetnam interveniše razumljivo našim prilikama. Suštinske interevencije koje uz liniju komada prate liniju pobune, dogovrene su pri otkupu autorskih prava. Da li bi se tvorci pozorišnog kulta o deci cveća iznenadili srpskim galopom kada umetnička planeta kliče univrezalnom jeziku *Kose* i u vreme pretnji Iranu? Kritika rata, autora Džeroma Ragnija i Džejmsa Radoa, u našem slučaju biće kritika korupcije, medija, konzumentskog društva. Prema ideji Mladenovića, koji je u stari prevod i adaptaciju Jovana Ćirilova uneo sopstveni prepev songova , nova postavka *Kose* biće aktuelizovana fokusiranjem na današnje mlade mirotvorce i članove organizacija koji prate samite Grupe G8, protestujući zbog ekološkog ugrožavanja planete. „Daj nam sunca" dobija naslov „Daj nam promena", a onima koji danas pevaju, mladima koji ne odustaju od borbe, odaje se počast. Kao da ih je sve manje u nizu generacija bez idola, bez strasti. *Kosa* tako postaje protest protiv svih svetskih devijacija, besramnog uticaja kapitala ,korporativnih ratova. Glavni junak je bivši 68-aš a Berger nije više vođa plemena, već profesor filozofije sa Harvarda. Melodije su iste, ali „I got a life", „Age of aquarius" pesme su o ljubavi, tolerranciji i solidarnosti... u antiglobalizmu. Mjuzikl postaje predložak za angažovani dramski teatar. I *Kosa* u bukvalnom smislu gubi fenomenološko značenje otpora. Glumci ostaju ono što jesu, maskirani sopstvenim savremenim izgledom! Njihova glava je njihov stav, ali ni po tome se svet ne razlikuje kao nekada. Sve je dostupno i sve slično.

Ne samo kao omaž nekadašnjoj *Kosi*, već kao kompliment Ćirilovu koji je imao osećaj za razvoj modernog pozorišta u Srbiji, deo kostimografije čine i majice sa njegovim likom. I bez nagosti ovoga puta! Mladenović zna da u eri pornografije poslednje što treba prikazati jeste nago telo! Ljubav ipak ostaje potencijal erotskog oslobađanja, a borba za ljubav postaje borba za istinu jer ona pripada ovom komadu.

Do *Kose* je vodio sveobuhvatan audicijski zahvat u Beogradu, Nišu, Novom Sadu gde se prijavilo čak 400 kandidata, što je i pokazalo da je sazrelo vreme za audicije i da se tržište konkurentnih glumaca, pevača i plesača već formiralo. Za članove plemena izabrano je 13 muškaraca i 16 žena, a izbor doneo niz interesantnih ženskih vokala o kojima će se tek pisati. U stanju povišene mobilizacije Ateljea 212 ne promiče da prvi put na pozorišnoj sceni zajedno igraju braća Sergej i Branislav Trifunović, prvi u ulozi Bergera, drugi kao Klod. Uočljive razlike u temperamentu uzete su kao prednost podele i upotrebljivi antipodovi, o čemu će svedočiti utisak publike. Ivan Jevtović je Had, a Jelena Gavrilović Šila. U podeli su Katarina Žutić, Sofija Juričin, Gordan Kičić, Vladislav Mihailović... Tu su i tri roditeljska para iz zrele generacije Ateljea, Dara Džokić, Gorica Popović, Tatjana Bošković, Feđa Stojanović, Mladen Andrejević.

Kosa se radi po brodvejskom modelu aktivnih alternacija. Sve uloge u komadu imaju svoje zamene koje učestvuju u predstavi u plemenu. „Pozorište se osigurava iznenađenja, vanrednih snimanja, nužnog zla i svega na šta nas je život naučio u ovoj estradnoj zemlji", zaključuje Kokan Mladenović, koji na pitanje sukoba rediteljske i upravničke funkcije gleda ovako: „Ostaviću sukob, kao osnovni pokretač dramske radnje, a ukinuću interes, tj. režijom ću se u Ateljeu baviti volonterski, suštinski verujući u reči druga Tita, posebno primenljive na ovo vreme krize, da je 'lični primer – najbolji primer'."

Jedinstven primer u istoriji beogradskih pozorišta biće „all inclusive" gala premijera *Kose* 4. marta za koju je cena ulaznice, uz neobaveznu večeru sa glumcima, 10.000 dinara! Kritikovati potrošačko ili potrošno društvo moguće je uz visoku cenu! Ulazak u visoko ateljeovsko društvo, ipak, ima za cilj politiku popularizacije pozorišta – sticanje godišnjeg prava na ulaznice po ceni od 212 dinara. Taman je još uvek i toliko mesta pod svodovima ovog Talijinog hrama.

Iz originala...

Mjuzikl *Kosa* donosi priču o šezdesetim godinama 20. veka kada je Amerika zaratila sa Vijetnamom, a mladi Amerikanci pokušavali da reše vlastite probleme eksperimentišući drogama, seksom i vlastitim establišmentom.

Politika ih je terala na suočavanje sa daleko većim problemima od potrage za vlastitim „ja". U središtu priče je mladi pesnik Klod koji se sprijatelji sa grupom hipika i njihovim vođom Bergerom, pa zajedno s njima pokušava privući pažnju lepe Šile. Živeći od trenutka do trenutka, Klod je zapravo rastrzan razmišljanjima o potrebi odlaska u rat. Zahvaljujući producentu M. Butleru, *Kosa* je postala mjuzikl koji se u šezdesetim najduže zadržao na daskama Brodveja. Osim toga, 11 godina nakon premijere na Brodveju, mjuzikl je inspirisao reditelja Miloša Formana, koji ga je uspešno preneo i na filmsko platno. Neke pesme poput „Let the sunshine in", „The age od aquarius" i „I got life" su mesecima zauzimale vrhove top-lista, a 2006. su prema istraživanju BBC-a bile na listi najslušanijih pesama ikada.

Proba mjuzikla *Kosa*

Vreme bunta....

Revolucionarno ponašanje i promena odnosa prema svetu bili su izraženi poetskim sredstvima kao što su cveće, muzika, lepota i dobrota, najboljim primerima humanističke kulture. Čak je i Broz na dočeku 1970. pevao numeru „Daj nam sunca", ali se četiri godine kasnije smračilo drugovima iz Gradskog komiteta koji su uočili da bi epidemija *Kose* uvećala broj mladih hipika koji bi, kao na sceni, cepali vojne knjižice.

Ideja da se *Kosa* postavi u Beogradu potekla je od Mire Trailović i Zorana Ratkovića 1968. godine. Oni su, tokom turneje u Americi, kultnu predstavu gledali na Brodveju, gde je postignut dogovor da je Bora Ćosić prevede i adaptira za izvođenje. Priprema beogradske *Kose* u Ateljeu 212 trajala je osam meseci, gotovo tajno, a ansambl je okupio oko 50 učesnika. Mjuzikl je mnogima obeležio život, a najviše učesnicima predstave. Ko god je imao nešto više od dvadeset godina, slušao rokenrol, a ideale ljubavi, mira i razumevanja prihvatio kao sopstvene – bio je glumac na sceni i pevao „Daj nam sunca". Igrali su sami sebe! Dragan Nikolić glavnog hipika Džordža Bergera, a Miša Janketić glavnog junaka Kloda Bukovskog.

Branko Milićević je igrao sve glavne muške uloge. Počeo je kao pevač songova umesto Miše Janketića, da bi ga kasnije menjao u ulozi Kloda Bukovskog. Igrao je i Bergera umesto Nikolića, dok je ovaj bio u vojsci, i Vufa umesto Ljube Moljca. Glavnu žensku ulogu Šilu, bogatašicu zaljubljenu u provincijalca Kloda, tumačila je glumica i pevačica Mirjana Peić-Armenulić. Mira Žegarac je u predstavu došla kao asistent koreografa Borisa Radaka, a na insistiranje Mire Trailović je i igrala. Seka Sablić je u mjuziklu glumila trudnu hipi-devojku Dženi. Nada Blam se prvi put pojavila kao član plemena, kada joj je bilo 16 godina. Nakon druge godine akademije, u 19-oj vratila se u predstavu, ovoga puta kao profesionalac. Igrala je i trudnicu Dženi, umesto Seke Sablić. U plemenu je bio, između ostalih, i mladi pevač izuzetno snažnog glasa Dušan Prelević Prele, koji je maestralno otpevao sve glavne solo numere.

Čitav alternativni Beograd bio je deo novog mjuzikla, a vodila ga je grupa iskusnih profesionalaca. Premijera je bila 23. maja 1969. Kulturni krugovi i kritika ocenili su mjuzikl najvišim ocenama, a na svakom izvođenju tražila se karta više. Predstava je obišla celu Jugoslaviju i igrala pred pet-šest hiljada ljudi u Ljubljani, Skoplju, Sarajevu, Zagrebu.

Ta predstava je bila prva, posle američkog Brodveja i britanskog Vest Enda, koja je igrana na stranom jeziku, kao i prva u kojoj se pojavila golotinja na pozorišnim scenama bivše Jugoslavije – glumci nagi pevali „Daj nam sunca". Izvedena je i pred Titom dva puta bez skidanja na sceni i cepanja vojnih knjižica. Fotografija ovekovečenog Broza sa „beogradskim plemenom" je obišla svet. Interesantno je i da je Atelje 212 odbio da gostuje sa *Kosom* u Trstu jer su Italijani želeli da je cenzurišu.

Kosa je bila najsenzacionalniji događaj u američkom pozorištu jer je u jednom komercijalnom, zabavnom žanru odigrano nešto najkritičnije prema tadašnjem društvu izraženo kroz hipi pokret, kaže Jovan Ćirilov. U časopisu „Njuzvik" 7. jula1969. godine objavljeno je da su njujorčani Džerom Ragni i Džejms Rado, autori *Kose*, izjavili da im je beogradska postavka najdraža od svih verzija njihovog mjuzikla koje su videli. Predstava je bila tako lepa i spontana, pisalo je u tekstu, da su se autori popeli na pozornicu i podelili s glumcima svoj entuzijazam, dodavši kasnije da u Beogradu nema malograđanskih predrasuda! Posle četiri godine i oko 250 izvođenja, legendarni mjuzikl skinut je s repertoara zbog nesporazuma, i to nakon popodnevnog izvođenja pred mladim vojnicima i njihovim starešinama. Trenutak kada, prema originalnom libretu, mladići pocepaju svoje vojne knjižice da ne bi išli u rat u Vijetnamu, protumačen je kao mogući loš uticaj na naše regrute...

Četiri decenije kasnije, nema jačeg dokaza da je *Kosa* izdržala test vremena, a da je Beograd oduvek bio svet!

Proba mjuzikla *Kosa* u Ateljeu 212

DOBRI LJUDI TEŠKO OPSTAJU U OVOM VREMENU HAOSA

„'Čekaonica' je pogled iznutra – ono što se zapravo dešava kada dođemo kući, zatvorimo vrata za sobom, ostanemo sami, a sve što smo preživeli tog dana počne da se vraća. Sadržaji počnu da izviru. Svi ti fantomi krenu da se materijalizuju. Ali to nisu one borbe na koje su nas spremali roditelji... oni problemi sa kojima su se oni borili. Ovo je nešto nepoznato... nešto što ti menja ličnost", kaže Boris Liješević, reditelj predstave „Čekaonica"

Umetnost je nepredvidiva i nezavisna", rekao je reditelj Boris Liješević nakon jedne od generalnih proba predstave *Čekaonica* koja je premijerno izvedena 23. januara u Ateljeu 212. Liješević, zajedno sa Brankom Dimitrijevićem, potpisuje i tekst, a u razgovoru za „Ludus" govori o predstavi, fenomenu čekaonice, beznađu vremena u kome živimo, veri u čoveka...

Svojevrsnu inspiraciju Liješević je, zajedno sa Dimitrijevićem, kako kaže, našao u nemačkom autoru Klausu Polu, tj. njegovom komadu „Waiting room – Germany", a zatim dodaje: „'Waiting room – Germany' je nastao iz ankete za časopis 'Der Spiegel'. Klaus Pol je bio pozvan u komisiju koja će se baviti raspoloženjem društva pet godina posle pada zida i ujedinjenja Nemačke. U odgovorima slučajno odabranih ispitanika, Pol je kao zajednički imenitelj prepoznao – čekanje. Došlo je do promena, pao je zid, a ljudi se i dalje osećaju kao da se ono što su čekali još uvek nije dogodilo. I još uvek čekaju. Otud potiče njegov naslov 'Čekaonica Nemačka'. Odlučio sam da napravim komad tako direktan kakav je bio Polov. I poslužio sam se njegovim principom. Sa diktafonom u ruci, krenuo u potragu za svojim ispitanicima. A onda dobijene intervjue odmah prosleđivao Branku Dimitrijeviću kako bismo u njima detektovali i podstakli dramski i scenski potencijal.

Tokom rada na predstavi više puta ste govorili o čekaonici kao metafori...

Čekaonica kao prostor je odlična metafora koju smo Branko i ja zadržali iz početnog naslova. To je prostor u kojem ličnost i individualnost nisu potrebni. Lični atributi tu ne važe. Čovek je sveden na broj, na karton. Na telo koje nešto čeka. Prostor koji nije predviđen za događaj. Predviđen je samo da u njemu nekome prođe neko vreme. Zato se čekaonica pod tim imenom pojavljuje samo u ustanovama u koje se obično dolazi po nekoj nuždi – u zdravstvu i u administraciji. Na aerodromu se taj prostor zove izlaz (gate). U pozorištu je to foaje, u bioskopu – hol. U čekaonicama nećete sresti neke uticajne ili bogate ljudi. Oni uvek imaju vezu, pomoću koje izbegavaju čekaonice. Otud mi se čini da je čekaonica kao prostor srećno pronađena metafora za ono u šta se pretvara svet i život čoveka u 21. veku.

Gde vidite najmarkantniju dodirnu tačku „Čekaonice" sa realnošću u kojoj živimo?

„Čekaonica" je pogled iznutra – ono što se zapravo dešava kada dođemo kući, zatvorimo vrata za sobom, ostanemo sami, a sve što smo preživeli tog dana počne da se vraća. Sadržaji počnu da izviru.

Boris Liješević

Svi ti fantomi krenu da se materijalizuju. Ali to nisu one borbe na koje su nas spremali roditelji... oni problemi sa kojima su se oni borili. Ovo je nešto nepoznato... nešto što ti menja ličnost, pogled na svet, odnos sa okolinom, genotip. I nema više izbora da li da se to prihvati ili ne. Tu počinje naša „Čekaonica".

Mnogi su naivno poželeli da parama kojima plaćaju podstanarsku kiriju otplaćuju svoj stan kupljen na kredit. I tu čovek ulazi u najsuroviju borbu za opstanak, u kojoj mora da pristane na sve, sve da podnese, istrpi, da se odrekne svega. Takav čovek postaje divan teren za poslodavce koji ne pitaju koliko možeš da izdržiš, kada ti se završava radno vreme, koliki je minimalac, da li treba da prijavi radnika (a tek o prijavljivanju na pun iznos da i ne govorim!!!) da li žena koja radi noćnu smenu ima malo dete koje preživljava traumu svake večeri kada vidi majku da odlazi od kuće, negde... u noć...

Šta da radi čovek? Da se suprotstavi? Da traži socijalnu pravdu, a na grbači nosi saznanje da 50 istih takvih ljudi čeka da se on pobuni, da dobiju njegovo radno mesto. I šta da radi? Da se buni? Biti ili ne biti. To je ta dilema. To je to pitanje. I ti problemi su dramatični. Ti ljudi postaju tragički junaci. Tu kreću drame. Drame mladih ljudi koji nikada nisu skrenuli sa dobrog puta, koji su uradili sve što se očekivalo od njih... vaspitanje, škola, fakultet, porodica, a odjednom se obreli u nekoj džungli u kojoj je sve nesigurno, važe isključivo zakoni snalažljivijih. To što si studirao i završio neki težak fakultet više nema nikakve veze danas kada svi mašu nekim doktorskim diplomama. Kako da se snađeš? Za šta da se uhvatiš?

Govorite o (ne)postojanju sistema vrednosti?

Sistem vrednosti se menja preko noći. Dobri ljudi teško opstaju u tome jer se vezuju. A vreme te tera na brzinu i površnost. I protejsku prilagodljivost. A nisu svi spremni. Nismo svi od istog materijala sazdani. A mora se preživeti!

Hvala bogu, opet se opstane. Život uvek nekako pobedi. Ispliva vitalnost. Uvek se nađe neki lek. Svako nađe neki svoj lek. To je divno i potresno i tu smo uvek jači od tih pretećih okolnosti u kojima živimo.

A kako vidite mesto, ulogu umetnosti u svemu tome?

Umetnost je dar i ne mislim da mi treba da joj dajemo neko mesto, da je stavljamo u određenu poziciju. Ako joj damo neko mesto i kažemo joj „ti sad treba da budeš to i to" strah me da će se povući, a ostati njen tetrapak, koji nam se često predstavlja kao umetnost. A vremenom postaje i važniji od same umetnosti.

Umetnost je nepredvidiva i nezavisna. Ako do nje dođe, ona će sama sebi da nađe mesto. Ne treba joj smetati. Treba joj svedočiti. Osluškivati kuda ona to vodi. Ako se ona rađa ili dešava u našoj blizini, treba joj pomoći da se razvije i napajati se njome. A ako se to događa u nama, ili kroz nas, onda je to Dar, na kome treba biti zahvalan Bogu.

Tatjana Nježić

„Pokondireni tikvan" u izvođenju „Brod teatra"

FEMA JE OVOGA PUTA MUŠKO! ILI?!

„Srbija je puna tikvana, oni su u vladama, na televizijama, u upravnim odborima, javnim preduzećima... i, po pravilu, to su ljudi koji odlučuju o našim sudbinama", kaže Đorđe Pisarev, pisac „Pokondirenog tikvana"

Poslednje noći 2009. godine „Brod teatar" imao je premijeru svoje najnovije produkcije – „Pokondirenog tikvana" koga je po tekstu Đorđa Pisareva režirao glumac, reditelj i osnivač trupe Ratko Radivojević. Publika je s glumcima te večeri ušla u novu godinu a prva repriza ove predstave bila je sredinom januara na sceni Pozorišta mladih.

U predstavi igraju: Radoje Čupić, Marija Mitrović, Ervin Hadžimurtezić, Atila Nemet, Miodrag Petronje, Nataša Vranešević i Milovan Filipović, u čijem je znaku ova predstava! O svojoj Femi, saradnji sa Ratkom Radivojevićem ali i tome šta mu kao glumcu nudi rad sa „Brodom" govorio je za „Ludus": „I pre ove predstave sarađivao sam sa Ratkom", kaže Đorđe Pisarev i dodaje: „on je veoma uporan čovek. Na kraju krajeva, zato je i dobio sredstva za pozorište 'Brod'. Sam komad nije puno ličio na predstavu koju sada imamo, njegove intervencije su bile ključne, on je predložio da Fema svoju pokondirenost pokazuje kroz balet. I taj zadatak mi se na početku rada činio kao planina koju je nemoguće preći. Sumnjao sam u sebe i sve oko sebe, ali kako kaže Šekspir *Sumnja je baklja mudraca.* Sve to me teralo da mnogo radim i razmišljam da bi *takav Fema* uopšte smeo da izađe pred publiku.

„Nažalost, u današnjoj Srbiji ima nebrojeno mnogo tikvana, oni su u vladama, na televizijama, u upravnim odborima, javnim preduzećima, u pozorištima, i po pravilu, to su ljudi koji odlučuju o našim sudbinama. Kada sam saznao da treba da igram Femu našeg vremena, imao sam u vidu mnogo modela iz javnog i privatnog života. Voleo bih da se u tom liku prepoznaju mnogi pojedinci, to bi značilo da mogu i sebe i društvo da promene nabolje.

„A što se rada u trupi tiče, to je verovatno oblik u kojem će glumci i drugi pozorišni ljudi funkcionisati u budućnosti. Nije prvi put da sarađujem sa trupom 'Brod', kada tome dodam i rad u 'Joriku' mogu da kažem da je rad u trupi za mene prirodno stanje. Kada se završi rekonstrukcija broda, imaćemo pravo pozorište na vodi. Repertoar već postoji, ali će biti najvažnije da prostor i samo pozorište 'Brod' pridobije publiku koja bi te predstave zadržala na repertoaru što duže. Sam objekat, takođe, umnogome pojednostavljuje put do drugih kultura i publike van Novog Sada, Pokrajine i Republike. Ne znam koliko je na predstavu uticalo to što se igrala u pozorištu. Verovatno će najviše problema biti na reprizama, jer bi se na turneji predstave igrale iz večeri u veče, predstava traži izvanrednu glumačku i fizičku kondiciju, zbog toga razmak između repriza predstavlja veliko opterećenje, bar za mene."

O ovoj predstavi i svom pozorištu za „Ludus" je govorio i Ratko Radivojević, ali najpre o brodu „Brod teatra"... „Naš brod je još uvek u brodogradilištu. Naivno sam mislio da će rekonstrukcija biti gotova do leta. Međutim, kad je brod izvučen na obalu, pokazalo se da ima mnogo više da se rekonstruiše nego što su projektanti mogli da pretpostave. Nadam se ipak da ćemo ovog leta ići na turneju. Do tada, 'Tikvan' će biti na redovnom repertoaru Pozorišta mladih.

„Na samom početku života Brod teatra radili smo komediju i kabare, onda je bio period sankcija i izolacije, pa smo pravili predstave bez teksta, samo sa muzikom i pokretom da bismo mogli da odemo u inostranstvo i pokažemo svima da smo i mi deo tog sveta i da ne držimo svi zarđale kašike u ustima. To smo i ostvarili. Kada sam pokrenuo letnju turneju *Brod teatar plovnim putevima Vojvodine* znao sam da će nas gledati šarolika publika koja i ne ide u pozorište i rešio sam da radim komedije, naše. Krenuli smo od Koste Trifkovića i stigli do Sterije, ali nisam hteo da se bavim naivnom i banalnom nego stvarnom i savremenom Vojvodinom. Pokazalo se da je moguće komedije iz 19. veka prebaciti u naše vreme. Na sceni je to smešno, ali je u stvari za plakanje kako se nismo pomerili. Naravno, ne bih se usudio da radim Steriju da nisam u međuvremenu uspeo da okupim ovako dobru ekipu glumca koji su originalni i koji imaju stav. Mislim da je to zajednički imenitelj svih predstava Brod teatra. Pored njih, imam i autorski tim koji ne menjam jer mi prija način na koji rešavaju svoj deo posla.

Pokondireni tikvan

„Ideja za najnoviju predstavu je moja. Želeo sam veliku ulogu za sjajan glumački par – Milovana i Radoja, i odjednom sam shvatio da mogu da odigraju Femu i Saru. Skratio sam tekst, neke likove sam izbacio, a ostali nisu menjali pol, zadržali smo Sterijinu priču. Milovan se Feminom promenom pola na neki način našao u svetu bez oslonca, i krenuo je hrabro na sve ili ništa. Taj njegov glumački pomak je nemerljivi kvalitet predstave. A fenomen sveopšte moralne travestije, jer o tome se radi, i nije za smejanje, ali šta nam preostaje? Da prećutkujemo, da se zgražamo, da pristajemo?", kaže Radivojević.

Snežana Miletić

KOSTIM JE STAV I PORUKA

„Kostim je simbol. Stav. Poruka. Vizuelno tumačenje osnovne ideje. Kostim je unutrašnja sudbina, promena i postojanost. Kostim kao skulptura, kao prostor, kao boja. Kostim kao emocija, kao energija koju oblikuje kretanje. Kostim kao pobuna, kao propaganda“, kaže Ljiljana Petrović, kostimograf

Olivera Milošević

Kostim za *Mesec u plamenu*
(Foto: M. Tvrdišić)

Crtanje je za mene unutrašnja potreba“, kaže u razgovoru za „Ludus“ Ljiljana Petrović, kostimograf bogate i uspešne karijere, odnosno radne biografije koju čine kostimi za preko sto pozorišnih predstava, brojne TV drame, kratke i igrane filmove, reklame, spotove... Dobitnik je projnih priznanja, profesor na Fakultetu primenjenih umetnosti u Beogradu, a po pozivu gostovala je kao profesor na univerzitetima u Americi.

Govoreći o svom radu, Ljiljana Petrović, između ostalog, ističe da je reditelj generator projekta, onaj čiju umetničku rezonancu treba suštinski prepoznati i podržati je.

Da li, kako i koliko glumci sarađuju sa tobom?

Da bi se ostvarila kreativna harmonija, kostimograf, kao i ostali autori u predstavi, mora biti fleksibilan, sve dok se ne postigne saglasnost. Proces rada na predstavi ili filmu je podložan i promenama, proverama i zato je neophodna komunikacija sa glumcima. Pravi život i scensku ostvarenost i opravdanost, kostim doživljava na sceni. Bez glumca koji mu udahnjuje život, njegovog tela kao kriterijuma svih kostima ostvarenih i neostvarenih, nije moguć dvostruki preobražaj. Kostim kao i svaka stvar na sceni ili u kadru mora da ima svoju biografiju, vezanu za karakter konkretnog čoveka i glumca koji ga tumači.

Kakava sve značenja mogu da daju kostimi u nekoj predstavi i filmu?

„Kostim je vrsta pisma, kome je temeljni element znak“, kaže Roland Bart. Dodala bih: Kostim je simbol. Kostim je stav i poruka, vizuelno tumačenje osnovne ideje. Kostim je unutrašnja sudbina, promena i postojanost. Kostim kao skulptura, kao prostor, kao boja.

Kostim kao emocija, kao energija koju oblikuje kretanje. Kostim kao pobuna, kao propaganda.

Od skica do gotovih kostima je dug put. Koja ti je faza na tom putu najzanimljivija i zašto?

Crtanje je za mene unutrašnja potreba. Tu se osećam slobodnom, ništa me ne sputava i u tome je moja sreća. Kreativno istraživanje takođe, prikupljanje dokumentacije o svemu što može da mi koristi u umetničkom i tehničkom smislu, kako bi izašla iz okvira ponuđenog.

Kostimografija je eklektična i kroz kreativno izražavanje podrazumeva i proučavanje različitih istorijskih i društvenih zbivanja, istorije umetnosti, fotografiju, filozofiju, sociologiju, psihologiju, etnologiju, posetu muzejima, bibliotekama, arhivima, kinotekama... Uzbudljivo je istraživati nepoznato i ono što izgleda poznato, rasvetliti ono što je nepoznato u poznatom.

Neretko ističeš da je rad sa studentima na Fakultetu primenjenih umetnosti u Beogradu važan i poseban segment u tvojoj karijeri...

Nastavni program scenskog kostima na FPU omogućava mi da u svom radu, kao profesor, praktikujem koncept modernog pristupa, uvažavajuci trajne vrednosti klasične nastave – prenošenje znanja i intezivnu praksu u radu i realizaciji programa. Studente učim veštini likovnog prikazivanja kostima od ideje do realizacije. Težiste je na kvalitetu kako samih radova, tako i njihovoj prezentaciji, na ličnom umetničkom rukopisu svakog od njih, na razvijanju kritičkog odnosa. Ukazujem i na sopstvene greške, kako bi ih oni izbegli u svom radu.

Izložbe kostima koje svojim studentim organizuješ u izlogu Gete instituta u Knez Mihailovoj su već tradicionalne. Izlagali ste i van zemlje kao i na značajnim međunarodnim manifestacijama...

U Gete institutu smo imali preko dvadeset izložbi radova studenata scenskog kostima, skica i instalacija inspirisanih delima nemačkih dramskih pisaca i to sam uvrstila kao obavezan deo u programu nastave. Ljudi koji rade u Gete institutu, sada već naši prijatelji, na najbolji mogući način promovišu radove naših studenata. Preko sajta Instituta, naše izložbe dostupne su svima.

Godine 2009. smo po pozivu učestvovali na festivalu Influence u Kopru. Ja sam, sa slovenačkom koleginicom, kostimografom Matejom Benedeti imala izložbu u Palaci kulture a moji studenti su u galeriji Vida postavili svoje radove. Sve je bilo veoma zapaženo od kolega iz Italije i usledio je poziv za Trst gde su tri naša studenta prošla na konkursu. Zatim pozivi i učešća u Sarajevu, Zagrebu, izložba u Riminiju... Studenti su putovali sa svojim radovima koje su izlagali.

Za mnoge tvoje studente slala si preporuke na značajne univerzitete i oni su se tamo pokazali veoma uspešnim. Kakve povratne informacije dobijaš?

Već je devet naših studenata magistriralo na prestižnim američkim univerzitetima, u Bostonu, Konektikatu, Čikagu i to kao najbolji. Neki predaju, kao Ana Kuzmanić scenski kostim na Univerzitetu Nortvestern u Čikagu, Vasilija Živanić predaje ilustraciju na Parsonsu u Njujorku, Tanja Radišić je ušla u izbor četrdeset najznačajnijih umetnika u Čikagu, uradila je preko sto predstava u Americi, Olivera Gajić i Dragana Vučetić takođe uspešno rade kao kostimografi u Njujorku, Maja Živković je uspešni dizajner u Johanesburgu, neki još studiraju...

Oni su nam prozor u svet, uredno se javljaju, obaveštavaju šta rade... nije im lako... mnogi su ostali tamo a neki su se i vratili da rade ovde poput Tanje Radišić, Jelene Stokuće koja je takođe dobila nagradu kao najbolji student na Bostonskom univerzitetu.

Mislim da mlad čovek treba da se usavršava i stalno preispituje svoje mogućnosti. Sledi uvek borba sa raznim problemima, važno je zadržati umetničku kontrolu i ličnu sreću u radu.

Jedno vreme si puno putovala, išla na studijska putovanja, gledala predstave, imala kontakte sa kolegama iz drugih sredina. Koja bi od tih iskustava izdvojila kao zanimljiva i značajna?

Volim Berlin i fascinirana sam nemačkim pozoristem, njihovim rediteljima (Kastorf, Saša Valc, Ostermajer...), glumcima koji mnogo rade i istražuju. Imala sam nemačku stipendiju i boravila sam duže tamo, svaki trenutak sam koristila da gledam predstave. Upoznala sam i kolege kostimografe poput Florans fon Gerkan, koja predaje i na prestižnom „Universitat der Kunste“ u Berlinu, Lizu Meier, Horsta Bira koji sarađuje sa Bobom Vilsonom. Ceo taj boravak je bio sjajno organizovan i omogućio mi je radne posete pozorištu „Theatre an der Ruhr“, krojačnicama i kostimšopovima opera u Drezdenu, Lajpcigu, Dizeldorfu, Kameršpile u Minhenu...

Posebne utiske nosim sa dve predstave Boba Vilsona koje sam tamo gledala: jedne je bila na festivalu u Berlinu , „Kvartet“ Hajnera Milera sa maestralnom Izabel Iper i druga sa repertoara Berliner Ensemblea „Leons i Lena“, sa fenomenalnim kostimima Žaka Rejnauda, kao i nakon gledanja njegove generalne probe predstave „Tri sestre“ u Kameršpieleu u Minhenu. Te predstave su me toliko pomerile da nisam znala kojim putem sam dolazila do stana u kojem sam živela. Poslednji put sam imala to osećanje u Beogradu posle gledanja Vilsonove predstave „Vojcek“ i nedavno posle predstave „Plavi zmaj“ Robera Lapaža.

Putovanja u Njujork su takođe za mene bila praznik i što se tiče samog grada i pozorišta i susreta sa kolegama kostimografima, koji su i profesori na Univerzitetima umetnosti, poput Lore Krou, Meri En Verhajen, Leona Braunera itd.

Ljiljana Petrović (Foto: Milan Tvrdišić)

O čemu profesionalno maštaš, a šta ti se stvarno dešava?

Kada su Kšištofa Kješlovskog novinari pitali koji su reditelji najviše uticali na njegov rad, odgovarao je –Šekspir, Dostojevski, Kafka... Iznenađeni pitaju – Da li su i oni reditelji? Nisu – odgovarao je. Oni su pisci.

Biću neskromna i dodati – Vedekind, Breht, Bihner... a od naših Milena Marković. Reditelj će se, nadam se, naći. To je što se tiče snova.

Na javi se dešava sledeće: trebalo bi da radim jedan baš art film „Granice, kiše...“ sa dva interesantna reditelja (Vlastimir Sudar i Nikola Mijović) koji žive i predaju na Londonskoj filmskoj akademiji, zatim film „Falsifikator“ (reditelj Goran Marković) kome se posebno radujem, i pročitala sam zanimljiv scenario za film, koji će režirati Srdan Golubović, sa njiim sam radila i prethodna dva dela, „Apsolutnih sto“ i „Klopku“ pa ću verovatno i ovo.

Ašhen Ataljanc i koreograf Mikele Merola, pripremaju vrlo, vrlo zanimljivu predstavu u koju sam uključena kao kostimograf.

Trenutno radim skice za predstavu u Beogradskom dramskom pozorištu. Na sceni će biti izvođeni Brehtovi songovi. Reditelj je Ivana Vujić.

I pored časova na Fakultetu primenjenih umetnosti, imam i ispite na Fakultetu dramskih. Znači učim, učim, učim i veoma mi prija.

„POZORIŠTE JE SOLIDARNOST“ U „RADOVIĆU“

Ovogodišnja nedelja solidarnosti svečano je otvorena 14. decembra beogradskom premijerom predstave „Ja i ti smo mi”, nastale na kreativnim radionicama u kojima su učestvovali srednjoškolci sa juga Srbije

U Malom pozorištu „Duško Radović“ u decembru 2009. je po drugi put realizovana humanitarna akcija pod nazivom „Pozorište je solidarnost”, jedna od onih koje pokazuju da ustanove kulture mogu biti društveno svesne i angažovane na najbolji mogući način.

Ovogodišnja nedelja solidarnosti svečano je otvorena 14. decembra beogradskom premijerom predstave „Ja i ti smo mi”, nastale na kreativnim radionicama u kojima su učestvovali srednjoškolci sa juga Srbije. Ovaj tinejdž pop šou na četiri jezika realizovan je pod pokroviteljstvom Koordinacionog centra za opštine Bujanovac, Preševo i Medveđa. Četrnaest srednjoškolaca odigralo je predstavu u prisustvu visokih predstavnika Vlade Srbije, među kojima su bili premijer, ministar kulture i ministar za državnu i lokalnu samoupravu, kao i brojnih ambasadora i članova nevladinih i humanitarnih organizacija.

U toku ovog mini-festivala mnoga deca sa posebnim potrebama, deca bez roditeljskog staranja, romska deca i deca drugih manjinskih nacionalnosti mogla su da, neka od njih po prvi put, uživaju u pozorišnim predstavama i podele taj doživljaj sa svojim vršnjacima. Besplatno su odigrane četiri predstave sa redovnog repertoara Malog pozorišta „Duško Radović“: Čehovljeva „Stepa“ u režiji Bojana Milosavljevića, „Ko je Loret?“ Florans Kadije u režiji Katarine Petrović, „Lažeš, Melita“ Ivana Kušana i Sene Đorđević, u režiji Bojana Đorđeva i Egziperijev „Mali princ“ u režiji direktorke pozorišta, Anje Suše.

Prema rečima organizatora i učesnika, cilj ovog dugoročnog projekta je skretanje pažnje šire javnosti na problem marginalizacije određenih grupa dece i mladih u našem društvu, kao i ispitivanje realnih mogućnosti uključivanja ovih grupa u redovne aktivnosti našeg i drugih pozorišta.

Uprkos lošim vremenskim uslovima i proglašenju epidemije gripa, odziv institucija, škola i organizacija – kažu u „Radoviću“ – bio je odličan. Pored dece, predstave je videlo i oko sedamsto osoba iz Domova za osobe ometene u razvoju i specijalnih škola na teritoriji Beograda, a pored Ministarstva za kulturu i opštine Palilula, projekat je podržala i Direkcija za javni prevoz Skupštine grada, koja je obezbedila autobuse. Humanitarnoj akciji priključile su se kompanije „Coca cola“ i „Štark“, kao i izdavačke kuće „Laguna“ i „Kreativni centar“, a poklonjeni proizvodi i knjige našli su se u novogodišnjim paketićima koji su podeljeni deci.

T. Spasić

JEDITE KOLAČE KAD NEMATE ZA 'LEBA!

Ovo će, izgleda, biti godina izneverenih očekivanja. Biće para za vodu, struju i grejanje, možda za toalet papir – ako se donese od kuće – a za projekte... Pa... U svemu tome posebno iritira nemogućnost komunikacije sa nadležnima, jer se do njih, jednostavno, ne može doći uprkos upornom nastojanju

Snežana Miletić

Ionako već dugo neutemeljena krilatica da je Novi Sad srpska Atina i grad kulture postala je sredinom januara oksimoron *par excellence* zahvaljujući kratkovidosti novosadske gradske vlasti! Sudeći prema njihovom najnovijem potezu, pod gradskim krovom apsolutni hit je izgleda krilatica čuvene kraljice koja je siromašnima savetovala da jedu kolače kad već nemaju za 'leba!

O čemu je zapravo reč? Nakon kresanja budžeta za alternativnu umetnost i slobodne umetnike koji se već izvesno vreme bore sa gradskim čelnicima na istu temu, Grad Novi Sad obavestio je sredinom januara kulturne institucije koje finansira da im je prepolovio budžet za projekte. U tom kresanju budžeta stradala su i dva gradska teatra – Pozorište mladih i Novosadsko pozorište/Ujvideki sinhaz. Tako je Novosadsko pozorište, za koje je prošle godine izdvojeno 14 miliona dinara, sada dobilo 7 miliona, a Pozorištu mladih, koje je prošle dobilo nešto malo manje od 14 miliona, sada je dodeljeno 7,5 miliona dinara.

Direktor Novosadskog pozorišta Laslo Šandor kaže da je duboko razočaran odlukom gradske vlasti a još više razočaran u sebe jer je naivno verovao da je ljudima koji brinu o kulturi u Novom Sadu, posebno u ovim varljivim vremenima, važno da kultura bude ne samo duhovno utočište, već da se buduće generacije ne stide onoga što smo danas radili, a još više da ne postanemo mehanička bića koja su svedena tek na glasačka.

„Blago rečeno, zatečeni smo smernicama koje smo dobili od Grada. Čini mi se da one kulturu Novog Sada svode na jedno veliko ništa, na beznačajnu, nevažnu, nebitnu. Tim pre što imam utisak da se uopšte ne ceni naš rad i ono što smo postigli. Pomenuću samo da smo u prethodnoj godini gostovali gotovo u svim mestima u Vojvodini gde ima scena na kojoj možemo da igramo, u Beogradu (Atelje 212), u Rumuniji i Mađarskoj u nekoliko tamošnjih pozorišta, nastupali smo na nekoliko festivala, podobijali silne nagrade. Našu 'Pomorandžinu koru' kritičari su izabrali za jednu od pet najboljih predstava u 2009. godini... Respektabilni reditelji iz Mađarske i naše zemlje interesuju se da rade sa našim ansamblom... Nažalost, ponekad mi se čini da se to uopšte ne ceni.

„Upola manja suma od predviđene, koja nam je odobrena za projekte, parališe sve naše planove i unosi stah, neizvesnost i tenziju među članove naše kuće a tako nije bilo ni u doba devedesetih. Već sad moramo otkazati jednu od pet predviđenih premijera. Vrlo uznemiravajuća i upozoravajuća situacija. Imaćemo struju, vodu, grejanje i plate, i – sva je prilika ništa više! Tako se svodimo na formu bez sadržaja, odnosno na estetiku praznog prostora a svi smo već toga siti. Naravno, i ja i svi u Pozorištu razumemo krizu, uostalom oduvek živimo u njoj, ni ne poznajemo drugo vreme, razumemo i recesiju koja nas je stigla prošle godine, i sami štedimo jer smo tako naučeni ali ovakva vrsta kažnjavanja kulture zaista je nedopustiva.

„Ako su nam upola smanjena sredstva za projekte, ako ne možemo da izradimo kostim, scenografiju, ako ne možemo da platimo ljude koji to rade, čemu onda služimo. Štednja se bukvalno odnosi i na toalet papir, repromaterijal i sredstva za higijenu, a samo mesec dana ranije morali smo da pišemo higijeničarski izveštaj povodom najave epidemije virusa o tome s kakvim sredstvima za higijenu raspolažemo. Pa za toalet papir nismo imali u Miloševićevo vreme! Zar se vraćamo u to vreme?!", kaže Laslo i naglašava da su plan za 2010. godinu napravili još u avgustu, detaljno, i to u skladu sa prošlogodišnjim sredstvima, malo umenjenim po preporuci Grada. Dodaje još i to da ne postoji gotovo nikakva komunikacija između Pozorišta i nadležnih, dijaloga prosto nema.

U ovom pozorištu radi, inače, po jedan šminker, električar, tonac, rekviziter a spoljni, honorarni saradnici su ti koji zapravo omogućavaju da posao potpuno bude obavljen na profesionalnom nivou. Sada, međutim, neće biti para za njih... Štednja koja se sugeriše je takva da neće biti para ni za članarinu u Savezu dramskih umetnika Vojvodine.

Na istu temu, s istim ogorčenjem, govori i direktor Pozorišta mladih Zoran Đerić, koga takođe iritira nemogućnost komunikacije sa nadležnima, jer se do njih prosto ne može doći uprkos upornom nastojanju.

„Prošla, 2009. godina je bila godina mnogih obećanja. Početak ove, 2010. godine, sudeći po predlogu, a verujem uskoro i definitivnom finansijskom planu, biće godina izneverenih očekivanja. Iako je više od polovine prethodne godine postojala stalna napetost između onih koji dodeljuju sredstva i korisnika sredstava, uspeli smo, više ili manje stresno, da je izguramo, ako se tako može reći, bez vidljivijih programskih gubitaka, čak i sa nesumnjivim rezultatima, koji, tako se barem čini, nikog posebno ne dotiču. Kad čitam odluke o finansijama koje nam se dodeljuju, iz godine u godinu, stičem utisak da niko pažljivo ne čita izveštaje koje pišemo, mesečne, tromesečne, šestomesečne, devetomesečne i godišnje, jer nam se, koliko je meni poznato, decenijama određuju ista sredstva (samo uvećana za određeni procenat). Ne mislim na plate, na ono što predstavlja stalne troškove, tzv. puku egzistenciju kulturnih ustanova, pa i pozorišta među njima, nego na tzv. programska sredstva, pomoću kojih se 'prave' novi projekti, dakle nova predstava. Pozorište mladih je i pre 20 godina, kada sam bio ovde upravnik, baš kao i poslednjih godina, bez obzira na potencijale (glumačke, prostorne) i gradske potrebe (da bude nešto više od onog što jeste – pozorište za decu, i lutkarsko pozorište, pre svega, već i jedno zaista istinsko gradsko pozorište koje će pored scene za decu imati i večernju scenu), našem pozorištu su odobravana sredstva za četiri projekta (dva za decu i dve dramske predstave). I pored toga što smo, primera radi, 2008. godine realizovali 11 premijera, a 2009. devet, zahvaljujući našoj štedljivosti, dovitljivosti i koprodukcijama sa različitim pozorišnim trupama, ali i sa drugim manjim pozorištima.

„Prošla godina je bila naročito značajna za Pozorište mladih, budući da je prvi put od svog postojanja jedna naša predstava uvrštena u program Sterijinog pozorja (*Rozenkranc i Gilderstern su mrtvi*, Toma Stoparda, u režiji Jovana Grujića). A predstava *Jare u mleku*, Jurija Poljakova, u režiji Borisa Liješevića je učestvovala na dva pozorišna festivala: na Danima komedije u Jagodini i na Danima Zorana Radmilovića u Zaječaru. Pored toga, i prošle i pretprošle godine Pozorište mladih je učestvovalo na INFANT-u. Podrazumeva se da smo učestvovali i na brojnim, međunarodnim, lutkarskim festivalima i dobijali nagrade. Ne mogu da ne pomenem da je uprava za kulturu Novog Sada imala razumevanja za nas i da nam je, do sada, omogućavala gostovanja na festivalima. Sredstva koja su nam namenjena za putovanja (kako u zemlji, tako i u inostranstvu) su simbolična. Moći ćemo da odemo do Zrenjanina, eventualno Subotice i do Beograda, i da se vratimo, sa pola dnevnice.

„Početkom sledeće sezone, od septembra 2010. godine, ulazimo u svoju jubilarnu, 80. godinu postojanja. Već dve godine pokušavamo da dobijemo sredstva za pripremu i štampanje adekvatne monografije Pozorišta mladih koje ono, bez obzira što je prvo lutkarsko pozorište na Balkanu, još uvek nema. I nismo dobili sredstva. Osim obećanja, u Finansijskom planu za 2010. godinu, nema ni pomena proslave našeg jubileja, odnosno, varam se, ima – za nagrade nam je namenjeno celih 90 dinara (i slovima: devedeset dinara). Ili je sve u duhu simbolike, ali onda nam je trebalo nameniti 80 dinara, za svaku godinu po jedan, ili, za svaku deceniju po deset. A možda se i varam, možda je reč o zlatnim dinarima? Nisam pesimista, i ne vidim sve tako crno, ni u novoj finansijskoj (budžetskoj) godini koja ne deluje nimalo optimistički. U prethodnoj smo započeli, a u ovoj ćemo, nadam se, završiti adaptaciju električne instalacije na Maloj sceni Pozorišta. Za to su nam odobrena sredstva. Završićemo i brojne projekate za adaptaciju Velike scene, zaleđa, sa garderobama i radionicama, gledališta i hola, jer su nam i za projektnu dokumentaciju odobrena sredstva. Verujem da ćemo ubrzo bezbednosnu situaciju u našem pozorištu dovesti na zadovoljavajući nivo, a sa realizacijom projekata (kako ovih građevinskih, tehničkih, električnih, i sličnih), ući u neku, za nas naklonjeniju, investicionu godinu, jer ova, 2010. to sigurno nije. Jedino me obeshrabruje što su nam, posle naročito uzletne prethodne godine, kada je uspeh naših predstava u pitanju, skresali krila. Teško da ćemo poleteti sa sredstvima koja su nam namenjena u 2010. godini. Možda se očekuje od nas da se vinemo nebu pod oblake, vešto kao Dedal, i tresnemo na zemlju, nespretni kao Ikar, jer su nam, očigledno, ambicije veće nego što nam se dozvoljava. 'I pad je let!', postoji jedna krilatica, koju, kao optimista, ne mogu da prihvatim. Budući da sam kratkovid, imam pravo da budem optimista, čak i kada mi svi drugi kažu da u perspektivi nema ni mnogo lepote, ni mnogo duha, ni dovoljno para da se do njih dopre. Glumce, naravno, brine i nepoznanica oko novog Zakona o kulturi, da li će i kako biti zaposleni od marta ove godine, odnosno ko će moći u radni odnos, a ko ostaje honorarac do daljeg..."

Laslo Šandor

Zoran Đerić

Na propitivanje da li je nakon smanjenja budžeta uspeo da razgovara sa predstavnicima Grada, Đerić kaže: „Do najviših se ne može dopreti, kao što se nikad ne može ni dobiti konkretan odgovor na postavljeno pitanje. Problem je uvek negde drugde, još više, i još nedostižnije je njegovo rešenje. A stvar je mnogo jednostavnija – ne uviđaju se problemi, pa se i ne rešavaju.
O kriterijumima da i ne govorimo."

SKICE MIODRAGA TABAČKOG

LUDUS
MOŽETE KUPITI...

Beograd:

U knjižarama: **„Beopolis"** (Makedonska 22), **„Stubovi kulture"** (Trg Republike 5) i **„Aleksandar Belić"** (Studentski trg 5).
U **„Supermarketu"** (Višnjićeva 10).
U pozorištima (na mestima gde se prodaju programi predstava).

Novi Sad:

U **„Dućanu" Srpskog narodnog pozorišta** (Pozorišni trg 1) i u knjižari **„Solaris"** (Sutjeska 2).

DRAMA O MIRJANI I OVIMA OKO NJE

„Volim pozorište koje postavlja bitna pitanja i koje pokušava promeniti svet i ne obazire se na to što to ne može", kaže mladi pisac Ivor Martinić

Marina Milivojević-Mađarev

Ivor Martinić je apsolvent na Odseku dramaturgije Akademije dramske umetnosti u Zagrebu. Piše dramske tekstove, poeziju, prozu, scenarija za filmove. Tekstovi su mu prevedeni na francuski, engleski, španski, norveški i slovenački. Za dramu *Jednostavno: (nesretni)* nagrađen je Nagradom „Marin Držić", a za dramu *Ovdje piše naslov drame o Anti* je dobio nagradu „Fabriqué en Croatie" društva REZ. Praizvedba njegove *Drame o Mirjani i ovima oko nje* je u februaru na sceni Teatra „Bojan Stuica" u režiji Ive Milošević.

Otkud to da jedan mladi muškarac tako znalački piše o temama i dilemama žena „u najboljim godinama"?

E pa sad... hm. Je li o tome dobro pišem ili ne, ne znam i time se ne zamaram. Pišući o nečemu pokušavam nešto kroz pisanje razumeti. Meni ne treba niko reći da li je to baš to, jer to očigledno ne može biti baš to ako ja nisam ta žena u najboljim godinama. Ali mogu pokušati razmišljati o tome šta je to žena u najboljim godinama i uvek je to neko pokušavanje i ispitivanje ono od čega se gradi dramski tekst. Bilo bi blesavo da se svi moji karakteri zovu Ivor Martinić i da imaju godina koliko imam ja i da proživljavaju ono što proživljavam ja. Dosadno i meni nezanimljivo.

Zašto si odabrao da kroz intimnu priču o ženama i onima oko nje ispričaš priču o našim životima i onom oko njega?

U prvoj fazi pišem intuitivno pa mi je teško naći razloge zašto sam nešto odabrao, a i mislim da retko kada nešto odaberem. Pisanje je za mene produžetak osobenosti i da ne pišem, ne bih znao ko sam. U fazi kada sam pisao *Mirjanu* puno sam razmišljao ko su to ljudi koji me okružuju i zašto su baš to ti ljudi i šta to što su to baš ti ljudi znači. I zašto je moja mama baš moja mama, a zašto je moj tata baš moj tata i može li biti drugačije i zašto ne bi bilo ništa da je drugačije.

Šta ti je posebno važno dok pišeš?

Važno mi je... hm... važno mi je da to nešto znači, da nešto saznam o sebi, da me nešto napisano začudi, pa da se pitam zašto je to sad tako napisano i što mi je to trebalo. Bitno mi je da mene provocira to što je napisano. Pred sam kraj razmišljam o tehničkim stvarima kao što je ritam, te o odnosu onoga što se želi reći i šta likovi kažu.

Koje je uloga humora u podnošenju i razumevanju svakodnevice u razumevanju života?

Humor je važan, ako se osvesti. S humorom se neke stvari lakše podnesu, ali nije svako sposoban prepustiti se humoru, tako da je to individualno. Gledati na život kroz humor je uvek malo lakše jer pruža vedrinu. No, humor često zavara, a to nije nije uvek najbolje.

Da li se ponekad nasmeješ sopstvenim replikama dok ih pišeš?

Malo. Onako, da niko ne vidi.

Da li voliš kafu? Zašto tvoja junakinja pije toliko kafe?

Volim, pijem je s mlekom i puno šećera. Nekako je na ovim našim balkanskim prostorima kafa važan segment svakodnevnog života. Ona je još uvek neki mali ritual u kojem se ljudi približe sebi ili drugima. U mnogim zapadnim zemljama sve više vidim kafića u kojima se kafa ne pije, pa ne postoje ni normalni kafići, kafane izumiru. Sve je *to go* ili se pije kafa s nogu. Ja volim zastati, a to je najbolje s kafom. I taj neki prizor žene koja se umorna vratila s posla, napravila sebi kafu i sada je pije i puši cigaretu, znači koja je našla trenutak samo za sebe i sada razmišlja o svemu dok gleda kroz prozor, bio mi je nekakav osećaj koji sam želeo dobiti u drami, tu neku dosadu, što mislim o savremenom svetu. Ljudi su željni drugih ljudi, pa bilo to i virtuelnim putem, željni su podeliti svoju intimu kao nikada do sada. Željni su reći šta misle, pisati statuse, otvarati dušu, pokazati šta vole, kako izgledaju u donjem rublju... Ne znam koliko će to otvaranje još izdržati. Ništa više nije sakriveno, imam osećaj da se ništa više ne skriva, kao da se najednom nito ne boji pokazati emocije, kao da se pokazuju da bi se reklo evo ja sam čovek i ja za razliku od svega ostalog, osećam, usprkos ovom svetu koji možda ide u propast.

Ivor Martinić

umor, a opet bistrinu jer sam, bar ja, od kofeina uvek malo pametniji.

U kakvoj su vezi intimna praznina i potrošački način života?

Zaboravlja se živeti. Ljudi više ne znaju šta da rade kada ne rade. Pa onda rade još više, a novac je postao previše bitan, a onda ga samim time nikad nema dovoljno. Naravno da onda nastanu rupe u čoveku jer se onda život radi, a malo živi.

Da li ti se čini da se mi sve više iz domena javnog povlačimo u intimne prostore...

Ne znam, fenomen *facebooka* me jako iznenadio i nekako opovrgava sve

Da li misliš da živimo u svetu u kome su poljuljane granice između intimnog i javnog, spolja i unutra, juče, danas i sutra? Pitam te to jer imam osećaj da tvoja junakinja upravo tako živi.

Pa glavni lik nekako živi u nekom svom vremenu, a ostali likovi gravitiraju oko nje, javljaju se onda kad ona pomisli na njih. Kako je život postao brži, više se živi ili se više misli da se živi i nekako se sve pretvara u jedno haotično stanje u kojem nije uvek jasno što se zbilo i je li se uopšte zbilo. Čak i odnosi prema ljudima su nam drugačiji, prema nekima smo otvoreni, druge varamo, treće volimo. Pitanje je ko smo mi ili smo mi samo ono što smo u odnosu sa drugim ljudima, a onda smo mi ono što su ti ljudi oko nas.

Tvoja junakinja se samopredstavlja. Da li misliš da je samopredstavljanje neophodno?

Ništa nije neophodno.

Da li savremeni pisac mora biti sopstveni PR?

Nažalost, u sistemu u kojem ne postoje agenti savremeni pisac mora na neki način biti PR. Ili se to od njega traži. U Hrvatskoj npr. pozorišta uopšte ne čitaju savremene dramske tekstove jer ne zapošljavaju dramaturge, tako da tek zaobilaznim putem, tj. relativnim uspehom u inostranstvu možete doći do pozornica vlastite zemlje što je naravno apsurdno. No, najgore je čekati da budete otkriveni. Ako ne pronađete način da vaš tekst pokažete ljudima, nito vas neće previše žaliti, a tekst će ostariti.

Kako doživljavaš igranje praizvedbe u Beogradu na sceni Teatra „Bojan Stupica" kao međunarodnu praizvedbu ili...?

Ne znam zapravo. Teško mi je to shvatati kao međunarodnu praizvedbu jer nekako je jezik toliko sličan da ništa ne gubim, još uvek su to moje reči, pa osećam kao da je ova drama pronašla svoje pravo mesto. Mnogi problemi koji muče hrvatsku publiku muče i srpsku. Geografski možda jeste međunarodna praizvedba, ali po osećanju sam ispunjen i nemam više ambicija sa ovom dramom. Ona je ovom premijerom pronašla svoje pozorište i verujem svoju idealnu glumačku postavu.

U isto vreme se radi i premijera u Mestnom gledališču ljubljanskom u režiji Dušana Jovanovića, tako da ću u samo nekoliko dana imati dve premijere ovog teksta u dva važna teatra.

Kakvo pozorište voliš?

Pozorište koje postavlja bitna pitanja i koje pokušava promeniti svet i ne obazire se na to što to ne može.

Kakve žene voliš? S kakvima se družiš?

Ha, ha... Volim sve žene koje me uspeju trpeti i koje dopuste da sam im blizu, a sa takvima se i družim.

Nemački mediji o predstavi „Falsifikator"Beogradskog dramskog pozorišta

KRIVOTVORENA NADA

Pozorište ponekad može da bude izrazito političko. Prilikom komentarisanja okolnosti može čak i da se pretvori u opšte mesto. No, ono takođe može da se raspravi sa varljivim mitovima, može da razbije betonsko postolje lažnih spomenika. Ova motivacija se mogla jasno osetiti u komadu „Falsifikator" Gorana Markovića koja je izvedena na festivalu „Posle pada" u Maloj kući.

Šezdesettrogodišnji pozorišni i filmski režiser iz Srbije je svoju priču o „najboljem čoveku Jugoslavije" završio u ćorsokaku beznađa, skicirao je u nešto manje od dva sata propast dobre namere. Ovaj dobri čovek je Anđelko Milošević (!). On godinama krivotvori pre svega diplome i školska svedočanstva da bi pomogao svojim klijentima i obezbedio im uz pomoć tog papira poziciju negde u zemlji. Pri tome naglasak leži na klijentu, jer mušterije ovi ljudi nisu: Milošević odbija da uzima novac za svoju pomoć. On je na položaju rektora u jednoj školskoj ustanovi i ima odgovarajuća primanja, to mu je dovoljno. Nad-ocu Titu aplaudira na radiju, u jugoslovenski socijalizam polaže svoje nade.

No, Milošević jedino može da propadne u okolnostima siromašne zemlje koju pokreću egoizam i korupcija. Jer čovek je, kako glasi Miloševićeva teza, jednostavno loš. Miloševićeva propast najavljena je time što je opet dospeo u krug policijskih istraga i što mora ponovo da nestane. Dobija pomoć od nekih ljudi kojima je i on nekada bio od pomoći. No, to ne može dugo da funkcioniše. Državna bezbednost ovu čudnu pticu takođe drži na oku.

Među ansamblom iz Beograda koji čini više od dvanaest članova, a gde je komad u maju slavio svoju premijeru, jedan glumac se ističe: Tihomir Stanić koji tumači krivotvorca, falsifikatora Anđelka Miloševića. On dospeva u zatvor, zatvaraju ga u ćeliju sa jednim ubicom, jednim Muslimanom, jednim komunistom i jednim mladićem. Čak i ovde on želi da pomogne, piše pisma „maršalu" Titu, da bi komunisti i mladiću obezbedio pravdu. No, Titov sistem, kao i drugi slični sistemi vrlo retko zna za milost. Milošević postaje dobrovoljno-nedobrovoljno špijun i dolazi do bolne spoznaje da je njegova namera da pojedinim ljudima otvori bolje mogućnosti, nemilosrdno bačena u carstvo mraka i beznađa. On vezuje bombu oko stomaka i aktivira je u jednom praznom beogradskom bioskopu.

Ovakav kraj komada rekurira na početak. „Falsifikator" počinje državnom posetom Tita, prikazanom u nedeljnom pregledu, tokom koga eksplozija kida platno u komade. Marković pri tome „pozajmljuje" događaj od 13. jula 1968. godine, kada je u beogradskom bioskopu „20. oktobar" eksplodirala bomba. Nikada nije razjašnjeno da li su to bili antititoistički partizani ili separatisti. Devedeset šest ljudi je bilo povređeno, jedan muškarac je izgubio život.

Marković se u komadu nadovezuje na to: mladom čoveku, koga Milošević upoznaje u zatvoru, podmeće se odgovornost za ovu bombu. Kada napuni 18 godina, biva osuđen na smrtnu kaznu. Marković nemilosrdnošću radi na demontiranju Titovog carstva. Josip Broz Tito, svojevrsna mešavina diktatora i kralja sunca, samoprozvani vođa nesvrstanih država, na Balkanu se bio smestio kao nijedan drugi vladar u Evropi. Sopstvena zemlja je uprkos izvesnom otvaranju prema Zapadu bila na izdisaju, dominirali su siromaštvo, korupcija i politička uskogrudost. Scenografija takođe odiše simbolom zemlje: pod je petokraka zvezda koja je krasila i državnu zastavu.

Kada se ta prostorija pretvori u ćeliju, u kojoj su ujedinjeni oni koje država iz najrazličitijih razloga progoni, o simbolici ne mora da bude izgubljena ni jedna jedina reč. Marković pokazuje čoveka koji propada zbog svog dobrog srca. Što je i na drugim mestima bio slučaj – i jeste slučaj. No, Marković takođe komentariše jednu zemlju, koja već dugo više ne postoji.

Falsifikator

Dok su se na drugom mestu ponovo ujedinjavali, Jugoslavija se raspala na mnogo delova, uključujući Kosovo. Za Markovića je ovaj proces počeo pod Titom. Time on staje nasuprot znatnom broju svojih sunarodnika. No, mit nastavlja da živi. Barem za sada.

(„Staatsschauspiel Dresden", novembar 2009)

***

(Na Evropskom pozorišnom festivalu u Drezdenu u Nemačkoj, održanom u novembru prošle godine, učestvovalo je i Beogradsko dramsko pozorište sa „Falsifikatorom" pisca i reditelja Gorana Markovića. Predstava je deo projekta „After the fall", koji se dve decenije posle pada Berlinskog zida bavio osvetljavanjem i uticajima događaja iz 1989. godine na Nemačku i druge zemlje širom Evrope. U konkurenciji 17 predstava nastalih na pomenutu temu u prethodne dve godine širom Starog kontinenta, „Falsifikator" je sa još šest naslova bio izabran u glavni program. Ulaskom u najuži krug, predstava je, po mnogima, ostvarila uspeh koji je pojačan i činjenicom da je ona jedini projekat sa prostora nekadašnje SFRJ koji je zadovoljio sve kriterijume selekcione komisije te manifestacije, čiji su idejni pokretači Gete institut i nemačka Federalna agencija za civilno obrazovanje.)

LIČNE NESUGLASICE ILI NEGATIVNA ETIKA

Početak ove godine obeležila je i smena Tatjane Mandić-Rigonat sa mesta direktorke Drame Narodnog pozorišta, na koje je u međuvremenu postavljena Ivana Dimić. Smena koja je pobudila i još uvek pobuđuje pažnju kulturnih poslenika, i ne samo njih

Tijana Spasić

Prve januarske dane obeležila je i iznenadna smena Tatjane Mandić-Rigonat sa mesta direktorke Drame Narodnog pozorišta, na koje je u međuvremenu, i usred sezone, postavljena Ivana Dimić. Novi upravnik Božidar Đurović kao razlog za uručivanje otkaza poznatoj rediteljki naveo je „nedostatak adekvatne komunikacije koja je neophodna za uspešno funkcionisanje Drame", što je kao argument dosta problematizovano u medijima, posebno zbog, kako je između ostalog napominjano, nesumnjivih uspeha predstava nastalih u vreme mandata Tatjane Mandić-Rigonat, kao i zbog njene odlične komunikacije sa umetnicima koji su radili u Narodnom pozorištu dok je ona bila direktorka Drame. Reč je o smeni koja je pobudila i još uvek pobudjuje pažnju kulturnih poslenika, i ne samo njih.

Sada već bivša čelnica Drame nacionalnog teatra nedavno se oglasila autorskim tekstom u „Ninu", u kom je ukazala na apsurd toga da je upravnik u junu isticao uspeh sektora Drame, da bi nekoliko meseci potom smenio osobu koja je velikim delom zaslužna za taj isti uspeh.

„Neadekvatnu komunikaciju prepoznajem kao šifru za razliku u vrednosnim sistemima koje zastupamo, za različitost u načinu vođenja sektora Drame kad je Đurović bio na njegovom čelu, pre Kokana Mladenovića, kao razliku u doživljaju pozorišta koje je za mene i mesto slobodne misli, mašte, kritičke svesti, mesto na kojem su umetnici i stvaralački čin probe i predstave razlog zašto ta zgrada na Trgu Republike postoji, mesto na kojem je moguće spontano reći 'ne' svemu što prepoznajemo kao ometajuće za nastanak umetničkog dela. Nedostatak dobre komunikacije je i moja borba za kreativnu autonomiju, protiv protekcionizma, protiv loših poteza koji su ometali rad Drame", kaže Tanja Mandić-Rigonat, uz opasku da bi upravnik trebalo da postupa kao menadžer odgovoran za uspešno funkcionisanje celog sistema, a ne kao glavni estetski arbitar, jer to onda obesmišljava rad umetničkih direktora svakog od sektora.

Kako je sama više puta isticala, došavši na mesto direktorke Drame, Mandićeva je najpre ostvarila već dogovoren repertoar Kokana Mladenovića, koji je osmišljen sa dramaturškim timom i koji je doneo ozbiljne estetske pomake. Tek sa dve poslednje predstave, „Igrajući žrtvu" Nikole Zavišića i „Pokojnik" Egona Savina, počela je, kako kaže, da sprovodi svoj plan za oblikovanje repertoara. Prema njenim rečima, stvorena je sjajna radna atmosfera u timu i imala je podršku umetnika, a među neostverenim planovima ostao je i komad Milene Marković po motivima „Nečiste krvi" Bore Stankovića, koji je trebalo da režira Dejan Mijač, što bi, neverovatno ali istinito, bila njegova prva režija u nacionalnom teatru.

Tanja Mandić-Rigonat postavlja i pitanje: „Da li će iko odgovarati što se perverzno destabilizuje sektor koji pokriva dve trećine repertoara, koji je doživeo renesansu koja je posledica dobrog umetničkog činjenja za tu kuću i Predraga Ejdusa, i Kokana Mladenovića, i mene, i svih umetnika koji su u njoj bili angažovani u poslednje dve godine zajedno sa ansamblom", skrećući pažnju i da je neodgovorno usred sezone praviti „svoj tim", kada su već napravljeni repertoarski dogovori sa rediteljima i piscima, dok su u toku ozbiljni međunarodni projekti.

Iako to ne stoji u zvaničnom saopštenju, u medijima se dosta spekulisalo da bi razlog za smenu Mandićeve mogao biti intervju koji je izašao u novogodišnjem broju „Nina", a u kome je bivša direktorka Drame govorila o kontinuitetu negativne etike od Nušića do današnjih dana, kritikujući pri tom i rad aktuelnog ministra kulture Nebojše Bradića (kao i ranije u još nekim medijima) – drugim rečima, da je „novogodišnja čestitka", kako je Mandićeva ironično nazvala svoju smenu, zapravo stigla iz Ministarstva kulture.

„Kritikovala sam ono što prepoznajem kao destruktivno za kulturu ove zemlje i pre nego što sam postala direktor Drame, ali sa dodatnim žarom hiperodgovornosti to sam nastavila da činim i dolaskom u instituciju koju finansira Ministarstvo kulture, uverena da mestom na kojem se nalazim ne sme biti ucenjena sloboda mog mišljenja", piše Tatjana Mandić-Rigonat u „Ninu", dodajući da je obaveza umetnika na funkcijama da javno govore o problemima društva, da su to činili i u mnogo opasnija vremena kakva su bila devedesetih, a da svoju smenu shvata kao „klasičnu srpsku kaznu za uspeh i dugačak jezik".

S druge strane, Božidar Đurović isticao je svoj uspeh u sprovođenju revitalizacije Narodnog pozorišta: „Uspešno rukovođenje nacionalnim teatrom, koji je, zasigurno, najsloženiji pozorišni mehanizam, zahteva odličnu komunikaciju i uzajamno poverenje sa svim direktorima, naročito sa umetničkim. Tatjana Mandić-Rigonat i ja nismo uspeli da ostvarimo adekvatnu profesionalnu komunikaciju. Zato sam procenio da je najkorisnije za Narodno pozorište i Tatjanu Mandić-Rigonat da bude stalni reditelj naše kuće. Kada sam imenovan za upravnika Narodnog pozorišta, dobio sam i pravo da formiram tim ljudi sa kojima verujem da mogu najbolje da ostvarim svoj plan. Prvu fazu tog plana sam završio. Kuća je doživela ekonomsko ozdravljenje, a u 2010. godinu ušla je bez dugova, sa 49 ljudi manje na platnom spisku nego što je bilo 10. marta 2009. godine, kada sam započeo rukovođenje Narodnim pozorištem. Danas nacionalni teatar, da podsetim, ima 739 stalno zaposlenih ljudi", rekao je Đurović za „Politiku". On je ponudio Tanji Mandić-Rigonat mesto stalnog reditelja Narodnog pozorišta, što je ona prihvatila, i tako, uz Jagoša Markovića, postala drugi stalno zaposleni reditelj nacionalnog teatra.

IVANA DIMIĆ NOVA DIREKTORKA DRAME

Nova direktorka Drame Narodnog pozorišta Ivana Dimić u izjavi za Tanjug rekla je da nacionalni teatar vidi kao kuću koja neće praviti razliku između tradicionalnog i modernog, već će se truditi da napravi najbolje predstave.

„Prihvatila sam ponudu upravnika Božidara Đurovića, budući da sam sa njim sarađivala kao dramaturg i da ga poznajem. Mislim da će ta saradnja biti sasvim dobra", rekla je ona. Dimićeva je podsetila da je pre nekoliko godina bila savetnik Nikiti Milivojeviću kada je on bio direktor Drame. „Poznat mi je taj posao, poznat mi je ansambl. Radila sam razne predstave u Narodnom pozorištu, mislim da ima odlične glumce", istakla je ona. Na pitanje o svom planu rada, odgovorila je da Narodno pozorište svakako treba da ima stabilan repertoar, jer je to nacionalna kuća, ali da o detaljima može da govori tek kada vidi aktuelnu situaciju.

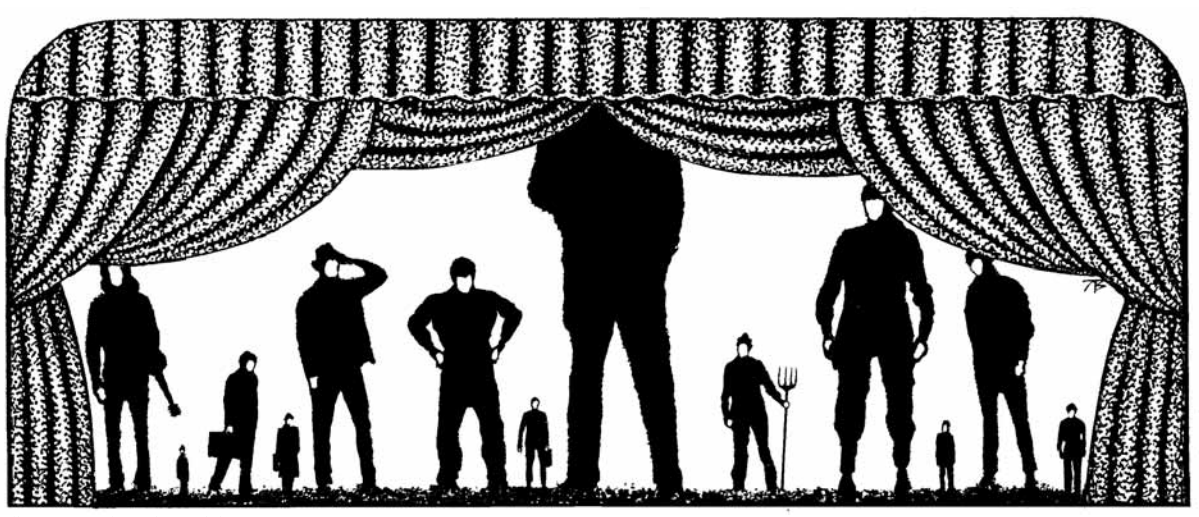

Ilustracija: Jugoslav Vlahović

SMENE U POZORIŠNOM ŽIVOTU NOVOG SADA

Krajem prošle godine došlo je do promene čelnih ljudi Sterijinog pozorja, našeg najprestižnijeg festivala koji će ove godine biti održan 55. put, i Srpskog narodnog pozorišta koje na jesen ulazi u jubilarnu 150. sezonu

Gordana Nonin

Ove godine će Sterijino pozorje u Novom Sadu biti održano 55. put, a u Srpskom narodnom pozorištu će na jesen početi jubilarna 150. sezona ovog najstarijeg pozorišta u Srbiji. Ipak, u obe ove institucije je pred Novu godinu došlo do promena kada su čelni ljudi, sa razmakom od dva dana, podneli ostavke, a tumbanje kadrova je izazvala ostavka Ivana M. Lalića na mesto direktora Sterijinog pozorja. Ne može se reći za njegovu ostavku 17. novembra da je bila „grom iz vedra neba", jer nebo nad tom institucijom nije bilo vedro ni pre početka prošlogodišnjeg festivala, ni za vreme, a kamoli posle. Brojne su bile zamerke javnosti na prošlogodišnji festival koji je prvo bio pompezno najavljen u znaku „7+7+7" – po sedam predstava za svaku od selekcija, od čega se odustalo još pre početka Festivala. Neke su selekcije smanjene zbog nedostatka sredstava, a neke povećane i to ne izborom selektora već odlukom Upravnog odbora Pozorja da uvrsti još dve predstave u zvaničan repertoar. Urađen je i poseban program – kulturni most Brijuni – Novi Sad, u okviru kojeg je „Ulyssis" teatar izveo pet predstava. „Kralj Lir" Lenke Udovički sa Radetom Šerbedžijom u glavnoj ulozi na Petrovaradinskoj tvrđavi je bio toliko produkcijski zahtevan da je angažovan tim EXIT-a da pomogne. Visoki troškovi Festivala, obiman programa, menjanje selekcija i brojne druge stvari doprinele su da se u javnosti često čuje reč „megalomanski", a s obzirom na ekonomsku krizu u jeku, prašina oko Festivala se nije slegla ni mesecima posle održavanja. Oko 35 teatrologa, reditelja, glumaca i rukovodilaca pozorišta potpisalo je pismo u kome su izneli svoj stav o 54. Sterijinom pozorju i uputili ga na adrese „nadležnih organa", ali kako su se dogovorili da pismo nije za javnost, njegova sadržina je i dan-danas ostala nepoznata. „Da li je to naše pismo uticalo na ostavku Ivana M. Lalića ja zaista ne znam", izjavio je za list „Danas" tih dana teatrolog Ivan Medenica. Pritisak na Lalića je bio velik, ne samo zbog „megalomanije" i menjanja uobičajene koncepcije Pozorja, već i što je obavljao dve funkcije. Pored direktorskog mesta u Sterijinom pozorju, on je i umetnički direktor „Cinema city" festivala, koji u Novom Sadu organizuje EXIT tim, i koji počinje samo nekoliko dana nakon pozorišne manifestacije.

U svojoj ostavci Lalić je naveo da je proteklih godinu i po dana radio veoma naporno na afirmaciji ideje Novog Sada kao grada festivala, unutar kojeg bi veliko, nacionalno i internacionalno Sterijino pozorje zauzimalo stožerno mesto. „Sa 38 predstava u glavnom i više pratećih programa, 700 gostiju od kojih 250 iz inostranstva, veoma atraktivnim programom na Petrovaradinskoj tvrđavi, izuzetno kredibilnim žirijem, promocijom najkompleksnijeg pozorišnog internet portala u regionu i što je najvažnije – publikom koja je punila i po pet predstava za jedno veče, Sterijino pozorje se već ove godine pozicioniralo kao veliki regionalni pozorišni događaj sa sjajnom perspektivom", naveo je Lalić u pismu u kojem je rekao da podnosi neopozivu ostavku „u najiskrenijoj nameri da relaksiram odnose na novosadskoj kulturnoj sceni koja je imala primedbi na akumulaciju mojih javnih funkcija", žaleći što nije izabran na mesto direktora Sterijinog javnim konkursom jer bi u tom slučaju morao da prođe i njegov program Festivala.

Samo dva dana kasnije, vanrednu konferenciju za novinare sazvao je i dr Milivoje Mlađenović, upravnik SNP-a i to usred svog drugog mandata na čelu ove kuće. Nije hteo da odgovara novinarima na brojna pitanja o tome da li su ga već pozvali „nadležni" da bude novi direktor Sterijinog pozorja, nije znao da kaže ni da li će za to mesto biti raspisan konkurs koji je po najnovijem zakonu o kulturi i obavezan. Izjavio je samo da je jedan od retkih koji je za upravnika SNP-a i došao putem javnog konkursa i da je „za minulih šest godina svoju misiju SNP, u koju sam ugradio i sopstvenu viziju nacionalnog teatra, uzorno ostvarilo". Mlađenović je novinarima rekao da je jedino izvesno da će ostati „blizu pozorišta". Desilo se ono što su svi u javnosti i pretpostavili: gradske vlasti kao osnivači Sterijinog pozorja nisu ni raspisali konkurs za novog direktora, Mlađenović je postavljen na to mesto i tako ostao ne samo „blizu pozorišta" već u samom njegovom centru. Na mesto upravnika postavljen je Aleksandar Milosavljević, dotadašnji direktor Drame u Srpskom narodnom pozorištu. Pretumbacija je završena u decembru. Ivanu M. Laliću, koji je svojevremeno takođe bio upravnik SNP-a, ostalo je da se bavi filmskim festivalom zajedno sa EXIT timom, Mlađenović je kao novi direktor Pozorja izjavio da će se svim silama boriti da ono što selektori 55. manifestacije Ana Tasić, Aleksandra Glovacki i Nikola Zavišić, odaberu za naredni, jubilarni festival, bude i izvedeno na njemu, a Aleksandar Milosavljević će izgleda imati i najteži zadatak jer je Srpsko narodno pozorište u dugovima, sa viškom zaposlenih, a zbog 150. godišnjice Sekretarijatu za kulturu Izvršnog veća Vojvodine biće prioritetno da ove godine pozorište „dovede u red".

UMETNOST PROTIV POŠASTI I BEZNAĐA

„Zaista već više nema smisla kako mediji manipulišu našim novčanicima i glavama! Deca gledaju pogrešne modele koji ih vaspitavaju da vrede samo ako izađu u novinama ili se slikaju na televiziji. Nema veze jesi li lupio nekog kolima, jesi li na ulici viknuo neku glupost, važno je da si u medijima, to je moto današnjeg življenja", kaže Livija Banka

Snežana Miletić

Livija Banka, glumica izuzetne harizme i dara, kao i svi veliki glumci jednako briljira u glavnim ulogama ali i onim malim rolama – u njima je zapravo nenadmašna i očaravajuća... U svom matičnom Novosadskom pozorištu/Ujvideki sinhaz igrala je u mnogim predstavama, publika joj je naklonjena a mladi glumci joj se dive – cene njenu otvorenost i duhovitost. Najnovije, Livija Banka briljira u „Pomorandžinoj kori"...

U kom smislu vam je bio inspirativan ovaj tekst Maje Pelević koji, između ostalog, govori i o pogubnom uticaju medija na nas?

Imala sam osećaj da je to neki manifest, neki pokret, nešto što moramo dodati toj važnoj temi koja zaokuplja i zabrinjava ceo normalni svet, da kažemo nešto o nečemu što nije dobro, što ne vodi ničem dobrom. Jer, stvarno već više nema smisla kako mediji manipulišu našim novčanicima i glavama! Niste u modi ako nemate šatiranu kosu, marginalizuju vas ako nemate određeni komad odeće, gledaju vas kao da ste niko i ništa ako se ne uklapate u stereotip vladajućeg mišljenja... Sve me to užasno nervira. Gledam naše TV emisije, pa tamo ne vidite ništa smisleno, samo najjeftinije pamflete, praznu priču... a sve to ne samo da je štetno za naše mlade ljude, već nepovratno pogubno. Deca gledaju pogrešne modele koji ih vaspitavaju da vrede samo ako izađu u novinama ili se slikaju na televiziji. Nema veze jesi li lupio nekog kolima, jesi li na ulici viknuo neku glupost, važno je da si u medijima, to je moto današnjeg življenja. Da svi znaju za tebe a kad prođe pet minuta slave, padaš u depresiju, dolazi razočaranje, ne znaš šta ćeš sa životom... To se dešava svima, mladim devojkama, starima, ženama, muškarcima, penzionerima... Ja ne razumem to slepo verovanje u sve što TV kaže. Kako meni neko može da kaže da ću od nečeg biti mlađa... Ajte, molim vas... Pa je li normalno da se *napeglam* kao da mi je 27 a 50 mi je... Sve što ja mogu je da sredim frizuru, stavim malo šminke, pazim na svoje zdravlje, da budem uredna... I mislim da mediji to rade svesno, zaglupljuju nas, jer onda je lako manipulisati nama... Cesto o tome razmišljam... Ne znam kako izaći iz tog začaranog kruga... Omladina je sve više agresivna jer je nezadovojna, jer joj se nudi isprazna forma.

Oni koji vas pomno prate poslednjih godina kažu da nemate greške u karijeri... Sve što odigrate, skrojeno je po pravoj meri. Kako danas uopšte pristupate ulogama?

Kad već imate iskustva iza sebe, imate i rutinu i znate kako da iz sebe izvučete nešto što mislite da će vam kao začin biti potrebno za određeni lik. Kad pročitam tekst, imam neku sliku i viziju kako to treba da izgleda, polako tražim osobine lika i onda zajedno sa rediteljem usklađujem tu sliku. Ali sam uvek na početku nesigurna. Lakše mi je u odnosu na nekoga bez iskustva jedino utoliko što možda imam više petlje i hrabrosti da probam nešto novo. A isto je to i sa malim i velikim ulogama. Lično, čini mi se da više volim upravo te male, one su kao biseri i daju ti mogućnost da pokažeš esenciju – i tad jesi ili nisi.

Da li je za dobrog glumca presudno da bude misleće biće ili prevashodno da bude podatan?

Zavisi od glumca. Znam glumce koji nikad u životu nisu mislili o tome šta rade, i to ne u negativnom smislu. Staviš ga na scenu, daš mu ulogu, kažeš mu gde da uđe na scenu, gde sa izađe i bude super a ima i glumaca koji filozofirajuuuuu... Radila sam sa obe vrste... Nije štetno ako glumac misli, naprotiv, može biti korisno, ali dobro je da ume da se da u ruke, da nije ukočen, da dopušta i hoće i neke druge i drugačije stvari. Moje pozorište dopušta razne vrste izazova: dramske uloge, da se pleše, peva, pa i ćuti. Možeš sve probati i ja to volim.

Je li ovo vreme inspirativno ili pre destruktivno za glumca?

Inspirativno je u tom smislu da osećamo da moramo nešto da kažemo i uradimo, da stvaramo čak i kada nema novca ni sluha za kulturu. Čovek je još pre 2000 godina imao potrebu za pozorištem, ima je i danas, imaće je zauvek. Potreba za igrom, to je to dete u nama. Naravno da je depresivno kad vam se učini da vaš rad nema smila, kad nema para, pa se pitate – šta ja tu radim... Izgubljenost vas drži nekoliko dana a onda nekako odnekud opet iskrsne neka nada...

Smatrate li Novi Sad i Vojvodinu značajnim kulturnim prostorom? I da li se o tom prostoru političari zaduženi za kulturu dobro brinu?

Smatram da su umnogome značajni ali bi tek mogli da budu ako bi se o tome ozbiljno povelo računa. Ovako, političari misle da se bez kulture može... Možda ne prekosutra ali svakako za 10 godina videće pogubne negativne rezultate svoje politike jer čovek mora imati duhovnu bazu i zato se za kulturu, obrazovanje i duhovnost uvek moraju naći sredstva, mora se dati podrška umetnicima i prostor gde će stvarati. Inače, svi ćemo klonirani ići kući i beživotno sedeti ispred TV-a.

Pomenuli ste negovanje publike. Publika se menja u skladu sa vremenom, traži drugačije pozorište, i u pozorištu odmor i zabavu. Kakvu publiku vi priželjkujete?

Naš repertoar smo uvek pravili kao neki švedski sto zahvaljujući kojem smo negovali publiku. Na stolu ima svega i svačega, svako uzima ono što voli a možda se prevari pa uzme i nešto što nikad pre nije probao, možda mu se svidi pa to nastavi da jede... Publiku gajimo praktično od malih nogu, od naše Đačke scene. A publika koju ja volim je ona koja čuje, vidi i reaguje. Koja diše sa mnom, koja se slobodno smeje, čak i kad drugima nije smešno ili mi nismo zamišljali da to bude smešno.

Livija Banka

Odskora, posle nekoliko godina pauze, Novosadsko pozorište opet gostuje u Beogradu, u Ateljeu 212. Je li vam to dodatno povisilo temperatutu?

Jako nam je drago što imamo priliku da i nekoj drugoj publici prikažemo šta radimo. Možda je u početku bilo malo jezičke barijere, dok publika nije navikla na prevod sa video projektora, ali mislim da su nas odlično primili i razumeli. To potvrđuje i dugotrajni aplauz.

Jeste li u podeli za Madača?

Jesam i neizmerno se radujem toj predstavi. Gajim golemu nadu da reditelj Kokan Mladenović neće biti uplašen „Čovekovom tragedijom" kao što su Mađari opterećeni tim velikim i značajnim nacionalnim komadom. Da će biti hrabar čini mi se pokazuje i to što je u našoj podeli Lucifer mlada žena!

MEĐU 10 NAJ PLESNIH DOGAĐAJA U NJUJORKU

Uspeh Saše Asentića i „Moje privatne biopolitike"

Performans „Moja privatna biopolitika" autora i performera Saše Asentića, koji već nekoliko sezona ima svoj razvojni put na scenama širom sveta, uvršten je u deset najboljih plesnih događaja u Njujorku tokom prošle godine! Ovo laksavo priznanje došlo je iz pera Brajana Mekormaka, njujorškog kritičara do čijeg mišljenja drže svi relevantni baletski umetnici s one strane okeana.

„Tokom 2010. godine performans nastavlja treću fazu razvoja kao deo istraživačke platforme čiji je cilj da podstakne aktere lokalnih scena na kritičko promišljanje sopstvenog položaja i uloge u procesima uspostavljanja globalne scene izvođačkih umetnosti i savremenog plesa", kaže Saša Asentić i podseća da istraživačku platfromu uz performans „Moja privatna biopolitika" čine i predavanje „Tigrov skok u istoriju" i radionica „Metodološke igre", dok u realizaciji, pored njega, učestvuju Ana Vujanović i Olivera Kovačević-Crnjanski.

„Moja privatna biopolitika" biće izvedena 13. februara u Srpskom narodnom pozorištu, u maju na bečkom „Festwoche" a u novembru najpre na Internacionalnom simpozijumu *Dance, Politics and Co-Immunity* u Gisenu/Nemačka a potom i u Ljubljani. Na kraju će se u decembru predstaviti i publici u Brižu/Belgija.

S. Miletić

Moja privatna biopolitika (Foto: Damir Žižić)

Újvidéki Színház u Ateljeu 212

POZDRAV IZ TRANSSEKSUALIJE

Nakon uspešnog gostovanja u decembru sa „Pomorandžinom korom", Novosadsko pozorište na mađarskom jeziku, Újvidéki Színház, predstavilo se nedavno u Ateljeu 212 sa još jednom svojom hit predstavom, „Rocky horror show", i malo je reći – oborilo sve prisutne s nogu

Kultni rokenrol mjuzikl Ričarda O'Brajana reditelj Viktor Nađ postavio je na malom prostoru oko koga se kružno nalaze tribine za gledaoce, tako da razigrani plesači gotovo pa uleću u krilo publici, koristeći usput i svaku drugu priliku da razbiju barijeru između pozornice i gledališta, odnosno pozorišne predstave i stvarnog života.

Živopisni kostimi sa elementima horor i porno ikonografije (kostimografkinja je Kata Horvat) i scenografija Eve Sendrenji, sastavljena od futurističkih kapsula u kojima borave zombirani protagonisti, samo su prigodan uvod u ono što sledi, a to su fantastična gluma, energičan ples (koreografiju potpisuje Ildiko Lavro-Đenes) i izvrsno pevanje koje su Novosađani prezentovali potpuno razgaljenoj publici.

Komad o transseksualcima sa druge planete logično je zahtevao telesnu oslobođenost, ali stepen razigranosti čitavog autorskog tima bio je zaista fascinantan. Subverzivnost tu izvire iz same slobode prikazivanja, samosvesti igrača i pevača, totalne telesnosti koja postavlja drugačiji kurs u odnosu na onaj koji preovlađuje u srpskom pozorištu. Iz brojne glumačke ekipe izdvojili su se Aron Balaž u ulozi Dr Frank-N-Furtera, koji je za tu rolu dobio i Sterijinu nagradu 2008. godine, Ištvan Kereši kao Bred, Andrea Jankovič kao Dženet i Agota Ferenc kao Kolumbia.

Rocky horror show

Da podsetimo, Újvidéki Színház postoji od 1974. godine, a od 1985. se nalazi u prostorijama nekadašnje Ben Akibe, u Ulici Jovana Subotića u Novom Sadu. Predstave se igraju na mađarskom jeziku sa simultanim prevodom na srpski, a upravnik je Šandor Laslo, glumac, reditelj i profesor na Akademiji umetnosti u Novom Sadu. Internet stranica je www.uvszinhaz.co.rs.

T. Spasić

GLUMOM SE SNOVI PRETVARAJU U JAVU

Velika muka ovog vremena je bezočnost grabljivaca, besprizorna želja netalentovanih da ponište talentovane. To udruživanje mediokriteta, nedarovitih, nesposobnih, iskompleksiranih muvatora i bezočnika i njihovo strahovito nametanje dovelo je do krize morala - kaže Vojislav Brajović, 25. laureat „Dobričinog prstena"

Tatjana Nježić

Razgovor s Vojislavom Brajovićem, proslavljenim glumcem, dvadeset petim laureatom najprestižnije glumačke nagrade „Dobričin prsten" upriličen je, a gde bi drugo, do u glumačkom salonu Jugoslovenskog dramskog pozorišta, dan pre svečanog uručenja tog laskavog priznanja i, ispostaviće se, zanimljive i hvaljene ceremonije dodele, koja je sa jedne strane obilovala vedrinom i duhovitošću velikana naše dramske scene, a sa druge nenametljivo bila prožeta kockicama mozaika što svedoči o snazi i dalekovidosti umetnosti.

Tog ranog popodneva u, svom prepoznatljivo nonšalantnom maniru, Vojislav Brajović je govorio o priznanju, (ne)prilikama u kojima živimo, sebi, glumi...

U kom trenutku vas je zatekla vest da ste dobitnik „Dobričinog prstena"?

Ni manje ni više nego u trenutku mog slobodnog, rekreativnog vremena kada vežbam moždane vijuge i družim se sa svojim prijateljima igrajući preferans. Namerno insistiram na izrazu „rekreacija" jer moji prijatelji i ja to nazivamo sportom. Milica, moja supruga, zna za taj moj sport, zahvalan sam joj što ima razumevanja i nije od onih koji prave probleme. Dakle, igrao sam preferans sa prijateljima kada je u jednom trenutku zazvonio telefon a poziv je bio iz Saveza dramskih umetnika Srbije...

Bio je to trenutak kada ste dobijali ili gubili na kartama?

Zatekoste me... ne znam. Nisam obraćao pažnju... Mislim, čak, da nisam dobijao...

Kako ste se osećali u trenutku kada ste primili vest? Na šta ste pomislili?

Vlada Stamenković, veliko ime naše teatrologije, saopštio mi je to divnim biranim rečima rekavši, između ostalog, da i on lično smatra da sam „svojim glumačkim radovima" priznanje zaslužio poslednjih dvadesetak i više godina. Osnovno osećanje? Teško je meriti. Ali, gotovo da mogu reći da mi je činjenica ko mi je i kako saopštio radosnu vest gotovo jednako važna i draga kao i činjenica da sam to priznanje dobio. Dakle, govorim o formi koja je potvrda suštine, odnosno način koji čini da se čovek oseti dostojanstvenim.

Vi ste dvadeset peti, dakle jubilarni dobitnik....

Istini za volju razgovarao sam sa nekim prijateljima i o tome da me to veliko priznanje na neki način čak i postiđuje.

Zašto?

Iskreno, čovek se untar sebe stalno preispituje bez obzira da li i koliko o tome govori ili ne. Sa druge strane, gotovo je nemoguće izbeći da sa nekim pomalo tupavim izrazom lica primaš čestitke i ne znaš šta da kažeš, odnosno sve što kažeš ili što bi rekao čini ti se nekako nedovoljno adekvatnim. Najlepše bih se osećao da ne moram ništa o tome da govorim, da se samo u nekom svečanom trenutku zajedno sa ostalima tome radujem. Nadam se da ima više onih koji se tome raduju i kojima to nešto znači nego onih drugih. Dakle, važno mi je da se raduju moje kolege, saradnici i učesnici u mom životu. Kad kod njih prepoznam radost onda je to prava potvrda. Svako takvo čestitanje i obraćanje meni je draže od same nagrade.

Koja od vaših brojnih uloga je među prvima izronila iz sećanja?

Jedna od onih koje su zaiskrile iz uspomena je ona koja je vezana za, svojevremeno, stvaranje jednog novog pozorišta, Zvezdara teatra. Predstava „Mrešćenje šarana" sjajnog Ace Popovića i uloga Vase Vučurovića. Divno iskustvo sa Dejanom Mijačem, sa Mirom Karanović, Borom Todorovićem, Lazom Ristovskim, Brankom Cvejićem, Radom Đuričin... Bila je to neverovatna ekipa. To su stvari koje se jednostavno dese. Teško ih je do kraja i objasniti i opisati. Eto, desi se, možda jednom u dosta godina... možda u nekoj posebnoj vremenskoj zoni... Eto desi se i obeleži čitav jedan period, a možda i nečiju karijeru. Kasnije su se nizala zadovoljstva, kako ja neretko volim da nazivam uloge. Uvek kada govorim o glumi insistiram na kolektivnom zadovoljstvu. Nemoguće je radovati se samo svom postignuću u odnosu na kolektivni rezultat. Odnosno, nažalost, moguće je ali ne znači ništa. Kažem, dešavaju se pojedinačne radosti ali to pominjem kao izuzetno „nažalost". Razpredstave ali njegove, da kažemo, „žive uloge" u radu na predstavi više nema. A onog momenta kada više nema njegove dirigentske palice predstava tek kreće u onaj život zbog koga je i nastala. Možda zvuči paradoksalno, ali ta promenljivost u okviru čvrste zadatosti je posebna dragocenost umetnosti glume, odličje njene slobode. Umetnost glume je sposobnost da prenesete emocije onome ko vas gleda, motivišete ga da se identifikuje sa vašim stanjem i da ga to oplemeni i obogati. A ono što glumac radi i nije njegovo, to je samo dar, vlasnik je onaj koji to u svom sećanju zadrži. Koliko traje sećanje publike, toliko je vredno ono što glumac radi.

Sem Vase Vučurovića i „Mrešćenja šarana" koje su vam još uloge izronile iz sećanja?

Ima ih...ima... Sećam se nekih uloga koje nisu bile ni, da tako kažemo, registrovane a ja sam jako voleo da ih igram. Recimo, u predstavi „Vasa Žele-

Vojislav Brajović (Foto: Vukica Mikača)

znova" u kojoj sam igrao sa velikom Ljiljanom Krstić i divnom glumačkom ekipom. Nisam je igrao na premijeri. Uskočio sam u predstavu umesto, nažalost, tragično poginulog Bobiše, Slobodana Đurića. Igrao sam je godinama ali ona prosto nije postojala u mojoj karijeri. Sećam se, još mlađi sam bio, predstave „Vuci i ovce" gde sam igrao sa Slavkom Simićem, Stevom Žigonom... Režirao ju je veliki reditelj Evgenije Rubenovič Simonov, gost iz Rusije. Bio sam u to vreme 'razvučen' između snimanja serija i te uloge, a on mi je stalno govorio 'mali'. Mislio sam, onako u sebi, pa nisam tako mali...šta me sad ponižava... A nisam znao da je to kompliment.

Jesu li vas televizija i film, ipak, odvajali od pozorišta?

Ne. Zanimljivo je da su to svi u mojoj mladosti poštovali. Uvek sam govorio da je za mene primarno pozorište i termini za snimanje usklađivani su prema pozorištu. Kada je sniman „Povratak otpisanih" televizija je preuzela Acu Berčeka i mene iz pozorišta, preuzela naše plate, platila nadoknadu pozorištu... Snimali smo dve-tri godine, ali smo igrali sve predstave na repertoaru.

Uloga Tihog u „Otpisanima" vas je nesumnjivo obeležila?

S jedne strane, to je pitanje medija, televizije, a sa druge, percepcije onih koji vas jednostavno identifikuju – i to je gotovo. I sada kada bi se pravio nekakav rimejk „Otpisanih" teško da bi neko mogao da zameni Prleta ili Tihog, čak i kada bi bio bolji. To je, ne mogu da kažem nesreća, to je sudbina glumca. Ljudi u svoju svest udare pečat o njemu i gotovo. Meni i danas stižu zvanična pisama na kojima stoji „gospodin Vojislav Brajović", crtica „Tihi". Kao da onaj koji pište to mora da napiše da me ne uvredi ili da dokaže da on tačno zna o kome se radi (smeh).

Gledate li danas „Otpisane", neretko se repriziraju?

Nikad nisam odgledao sve epizode. A gledam ponekad sa svojim sinom Reljom. To je zbilja dobro urađena serija koja se, pre svega, bavi pitanjem dobra i zla.

Kako reaguje Relja?

Pomalo je zbunjen razlikom u izgledu.

Poredite li vreme, u pozorištu i van njega, kakvo je bilo nekad a kakvo sada?

Često. Mislim da je poređenje potrebno ali ne kao nekakva žal za prošlošću. To su bedastoće. Nije u tome stvar. I onda smo se mi bunili protiv lošeg sistema vrednosti iako je (vidimo to danas) bolji nego sada kada tranzicija, između ostalog, omogućava manipulaciju glumačkog staleža. Dakle, kao što kaže Šekspir „moćnik neki stavlja uzde umetnosti". Ne misli se tu samo na političku vlast. Moćnik je, na primer, i onaj ko ima određenu TV stanicu i bira šta će se, kada i kako prikazivati, da li će se, kada i kako platiti... Danas su mladi glumci veoma ugroženi, njima se manipuliše. Plaćeni su mizerno po predstavi, a jednu predstavu ne mogu da igraju više od dva, najviše tri puta mesečno... Da unosi ugalj ili da radi častan posao spremačice zaradio bi više jer bi mu bilo zagarantovano dvadeset i nešto radnih dana u mesecu. Bavio sam se debelo tim pitanjima dok sam bio ministar kulture i dok smo radili Zakon o kulturi. Glumci treba da potpisuju ugovore na višegodišnji angažman i da imaju godišnje honorare – onda bi bili zaštićeniji, i nebi bili prepušteni takvim manipulacijama da se sa njima tako bizarno i mizerno trguje.

Kao umetnik, roditelj, građanin kako gledate na trenutak u kome živimo?

To je trenutak u kome, pre svega, moramo biti svesni koliko je težak . Odrastao

mišljati samo o sebi bez ikakvog zanimanja i obzira prema drugima – to, jednostavno, nije dobro. A i pitanje je koliko je to uopšte gluma.

Šta je gluma?

Tehnički to je preskakanje raznih prepreka u nameri da budeš najbolji a ka cilju ideš bezrezervno se dajući, koncentrisan, svestan najmanje tri stvari. Da se takmičiš i sa nečim što je iracionalno kao što je vreme. Da ti je za uspeh neophodan i kolektivni, timski uzlet. Da težiš rezultatu za koji ne možeš pouzdano znati... ne može sam glumac nikad da bude siguran da je baš on taj koji je određeni san pretvorio u javu. To mora da bude tim, mora biti reditelj koji izuzetno dobro poznaje tekst i zna šta hoće sa njim i sa predstavom. Naravno, važno je da su uz tu njegovu ideju svi oni koji će nastaviti da je igraju kada se završi njegov rad, a to je premijera, s jedne strane vrhunac a sa druge nepravda.

Nepravda?

Premijera je velika i glumačka i reditelјska nepravda. Glumačka, jer svi ocenjuju glumca po tome šta je bilo na premijeri, a za reditelja jer je ona kraj njegovog rada. Razume se, ima reditelja koji dolaze povremeno da gledaju svoje

ŠEKSPIROV SONET 66

Svoje nadahnuto obraćanje prisutnima, prilikom uručenja „Dobričinog prstena", Vojislav Brajović je završio Šekspirovim sonetom 66.

Umornom od svega u smrt mi se žuri
Jer videh zaslužnog kako bedno prosi,
I nitkova što se bogato kinđuri,
I odanost kako poniženja snosi,

I zlatna odličja o pogrešnom vratu,
I savršenstvo u blatnom beščašću,
I device silom predane razvratu,
I snagu straćenu nesposobnom vlašću,

I umetnost kojoj moćnik uzde stavlja,
I zločince kako vladaju dobrotom,
I mračnjaštvo kako mudrošću upravlja,
I kako iskrenost brkaju s prostotom:

Skrhan, spokojnoj smrti ću se dati,
Od nje me tek ljubav može sačuvati.

prepev Milan Marković

OBRAZLOŽENJE ODLUKE ŽIRIJA

Na sednici održanoj 9. decembra 2009. godine, žiri za dodelu Nagrade „Dobričin prsten", pošto je svestrano razmotrio sve prispele predloge, odlučio je, većinom glasova, da se to prestižno priznanje za životno delo dodeli ove godine Vojislavu Brajoviću, glumcu Jugoslovenskog dramskog pozorišta.

Kad je tako postupio, žiri je imao u vidu da je Vojislav Brajović, počev od sredine osamdesetih godina prošlog veka, a naročito na njegovom kraju, i početkom novog milenijuma, svojim glumačkim kreacijama presudno doprineo da se u našem centralnom teatru, pa samim tim i kao parametar u srpskom pozorištu u celini, održi visok nivo glume i posle odlaska sa scene prethodne generacije naših velikih glumaca. U tom dugačkom razdoblju, Vojislav Brajović je imao ključnu ulogu u nizu odličnih predstava, od kojih su neke nesumnjivo bile antologijske vrednosti, među koje spadaju *Mrešćenje šarana* i *Bure baruta*, *Rodoljupci* i *Pozorišne iluzije*, *Oluja* i *Troil i Kresida*. Svaka na svoj način, te su predstave unosile u naše pozorište ono najznačajnije: praćenje najvitalnijih evropskih pozorišnih tokova, duh modernizacije, nemir i prevrat u osećajnosti i scenskom izrazu.

S druge strane, iako je pred Vojislavom Brajovićem najverovatnije još mnogo godina plodotvornog rada, i njegov dosadašnji glumački opus je u neku ruku već zaokružen, može se oceniti kao dragocen, zato što nam još više približava tragikomedijski pozorišni obrazac, preovlađujući model u teatru u XX stoleću, težnju da se putem plemenite zabave, koja izaziva u isti mah i smeh i sažaljenje, gledaocima pruže duboka saznanja o čoveku, o društvu, o svetu.

U Beogradu, 26. decembra 2009, u ime žirija za dodelu Nagrade „Dobričin prsten", Vladimir Stamenković, predsednik

sam uz takve trenutke. Moji roditelji su se uzeli mladi, krenuli u neki svoj život sa dvoje dece... Tu priču prekinulo je očevo odvođenje na Goli otok. Naravno, zbog besmislice. Imao sam prilike da čitam njegov dosije. Tragikomično. Tragična situacija sama po sebi a kad pročitate dosije postaje potpuno komično. Moj brat je '46. a ja '49. godište. Dakle, kada su njega odveli u zatvor, majka, koja je bila jako mlada, ostala je sama sa dvoje male dece. Bili smo bez sredstava za život. Sve to govorim, slikovitosti radi, zbog impulsa optimizma života u siromaštvu, u neprilikama vis maior, u nepravdi... Optimizam u teškim trenucima. Ovo vreme bih okarakterisao sa „optimizam u teškim trenucima".

Mnogi upućuju upravo na suprotno, odnosno na to da je ovo vreme obeleženo nedostatkom optimizma, nedostatkom koji je uslovljen realnim sagledavanjem stvari...

Verujem da ima optimizma. Da ne mislim da ga ima ne bih to ni rekao. Ako smo mi jedna evropska zemlja za koju postoji viđenje budućnosti onda se vidi i budućnost svakog njenog pojedinca. Ovo jeste trenutak u kome mnogi nemaju optimizma, ali u kome ima razloga za njega. Nije optimizam to što jeste samo kada je toplo i udobno, optimizam se rađa kada je najteže. I, to govorim ja koga, verovatno s pravom, smatraju defetistom i čovekom koji vazda ima mračne vizure.

Ima taj težak trenutak, čiji je i te kako dubok koren u ne tako davnoj prošlosti, obeleženoj sprečavanjem civilizacijskog razvoja zemlje, i u daljoj prošlosti, obeleženoj ropstvom i resejanjem... Kažem, sada kada imamo svoju zemlju bez obzira koliko je čerupali, otimali, kolko svi (s razlogom) bili besni ipak, po mom mišljenju, postoji viđenje budućnosti te zemlje.

Neretko se možemo sresti sa viđenjima da je taj izostank optimizma uslovljen činjenicom da ljudi oko sebe vide opštu otimačinu, nedostatak kriterijuma, urušavanje sistema vrednosti...

Nesposobna vlast iz te nedavne prošlosti je dovela do toga da naša deca, kad su bivala u nekoj stranoj zemlji, ako bi uopšte stigla do nje, nisu smela da kažu da su Srbi zbog velike verovatnoće da će ih odmah negativno posmatrati... Još mi plaćamo te cehove. Prošlo je od tada neko vreme, mnogo se toga pomerilo i uradilo, ali je takođe proradio egoizam, proradila želja grabljivaca, želja netalentovanih da ponište talentovane. To udruživanje mediokriteta, nedarovitih, nesposobnih, iskompleksiranih muvatora i bezočnika i njihovo agresivno nametanje dovelo je do te krize morala. Pa...pozorište se na svoj način bavi tim stvarima i problemima.

Da li danas, sa sve priznanjem „Dobričin prsten" u rukama, priželjkujete neku ulogu?

Ne. Nikad nisam razmišljao na taj način.

Koji je to komad koji bi, po vama, danas trebalo igrati?

Ima ih dosta. Recimo Šekspirov „Koriolan" . Ustalom, nema te ljudske sudbine ni problema koji taj pisac nije sagledao.

Zašto „Koriolan"?

Jer, između ostalog, govori o kupovini glasova, o guranju čoveka u masu, stradanju individualnosti, manipulaciji ljudima... Govori i o tome kako nagovore čoveka da se kandiduje pa ga posle puste da propadne i izgubi svoju čast bez ikakvog razloga.

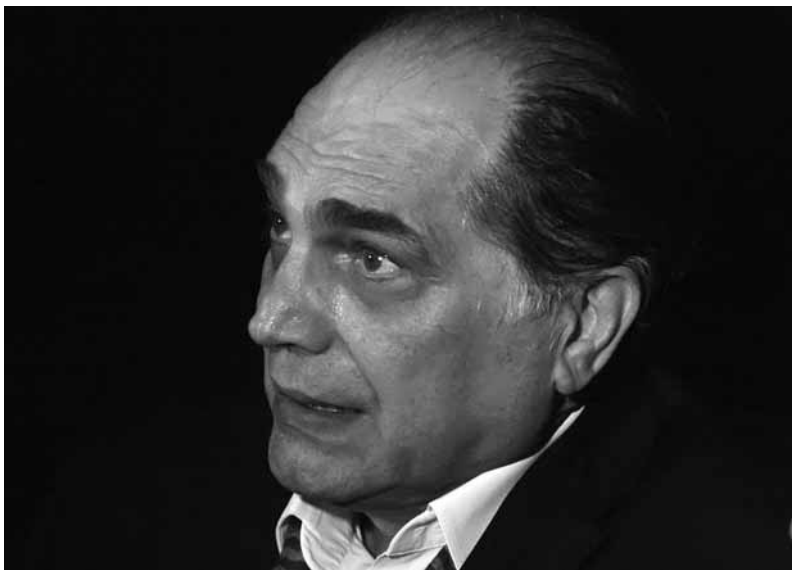

Vojislav Brajović (Foto: Aleksandar Jovanović Cile)

Svečanost dodele „Dobričinog prstena"

Nismo fanovi svekolikog novogodišnjeg sumiranja rezultata po medijima u zemlji koja točak istorije uporno gura unazad. No, pošto se taj pogled u retrovizor od svakog kolumniste očekuje, a glede činjenice da nam je, po starom srpskom običaju, pamćenje „kratko", podsetili bismo se jednog zanimljivog događaja s kraja godine, koji se odigrao u „zdravo" podne na Velikoj sceni JDP-a. U pitanju je svečanost dodele „Dobričinog prstena" Vojislavu Brajoviću. Bila je to odlično izrežirana, vrhunski dizajnirana i prilično uzbudljiva predstava koju su laureatu brižno i pažljivo priredile njegove kolege, što je, moramo priznati, kompliment za svakog umetnika. Nikola Đuričko je održao bezmalo oskarovski govor, šarmantan i duhovit (kao da ga je Duško Kovačević pisao), Jasmina Avramović je na scenu dovela Vojinu razrednu iz srednje škole, Mijač je po ko zna koji put uspeo da demonstrira kako se na jednom detalju može efektno poentirati, iskreni su i zavodljivi u svojim monolozima bili i Jovan Ćirilov, Mustafa Nadarević, Boro Stjepanović, Dragan Nikolić, Mirjana Karanović, Svetlana Bojković, Branko Cvejić, slušali smo divnu muziku gudača, videli sjajan video materijal, koji nas je, kad su Vojina deca progovorila sa ekrana (ali i ćutala) čak i ganuo. Sala je bila prepuna, došli su i oni što smatraju da je Voja zasluženo dobio Prsten, ali i oni drugi koji to ne misle. Predstava se nastavila i na koktelu gde su se, kako to obično u Srbijici biva, takmičili ljudsko licemerje i iskrena radost zbog uspeha drugih. I sve to skupa bilo je, uistinu, uzbudljivo pozorište. Nažalost, tako ga je malo bilo u protekloj godini uzbudljivog pozorišta! A publike još manje.

(Odlomak iz teksta „Nema kulture bez infrastrukture" Željka Hubača, dnevni list „Danas", 13. Januar, rubrika „Kultivisanje")

Da li vas je politika, s obzirmom na to da ste bili ministar kulture a sada ste savetnik predsednika Tadića, odvojila od glume?

Nije. Jezikom brojki: danas imam sedam takozvanih „živih" naslova, tj. predstava koje igram. Kada sam postao ministar kulture imao sam ih dvanaest. Igrao sam ih i igram ih zdušno, sa žarom, potpuno posvećen... Nije nikakva tajna da nisam član nijedne stranke, a da jesam, kako se to kaže, aktivan simpatizer DS-a. Svaku svoju političku angažovanost doživljavao sam kao dužnost i obavezu koju se trudim da ispunim najbolje što mogu i na dobrobit svoga roda. Nikada se toga posla i te dužnosti nisam prihvatao da bi sebi obezbedio određeni društveni napredak ili mogućnost za neki bolji život. Politički angažman ne vidim kao aktivnost kroz koju ću da se ostvarujem i prosperiram, niti mi to treba, već pre svega kao jednu časnu obavezu. Sebe u politici vidim kao slugu. A velika je privilegija, pa i svojevrsno zadovoljstvo kada imate mogućnost da uradite nešto gde ćete biti sluga svom narodu. U tom smislu rukovodi me i želja da naša kulturna politika ide u korak sa ovim našim trasiranim putem ka Evropi. Uostalom, mi jesmo Evropa, pripadamo njenoj civilizaciji i kulturi. Pa, odakle smo? Nismo sa Marsa.

Sećate li se kada ste prvi put razmišljali o glumi kao pozivu?

Pomislio sam, čini mi se da je to bilo u drugom razredu gimnazije, kako bih mogao da, na primer, prodajem karte u pozorištu ili nešto tako. Naime, bio sam kao dete, kao dečak prilično bolešljiv i ne baš naročit đak...bogami jedva sam se provlačio kroz školu.

Valjevska gimnazija, čiji sam đak bio, imala je dramsku sekciju do koje se vrlo držalo. Pre nekoliko godina je obeležila jubilej – sto godina postojanja dramske sekcije Valjevske gimnazije! E, u toj sekciji sam, kad sam bio prvi razred, igrao dramatizovano „Tražim pomilovanje" Desanke Maksimović.

Bio sam drugi razred kada smo u KUD „Abrašević" radili Molijervog „Mizantropa". Sa tom predstavom smo dobili prvu nagradu na BRAMS-u, na smotri amatera srbije u Kuli, na takmičenju amatera iz cele ondašnje zemlje na Hvaru... Možete zamisliti na takmičenju na Hvaru u žiriju su bili Hugo Klajn, Isak Amar, Pero Budak! E, neki njihovi komentari i opaske su me motivisali da uradim nešto oko glume... pa, ako ništa, mogao bih da, recimo, prodajem karte u pozorištu ili u bioskopu.

U svojim medijskim nastupima povodom nagrade „Dobričin prsten" govorili ste i o tome da vam je gluma – sudbina, da verujete u čoveka i u umetnost...

Da. Glumac sam, gluma je moja sudbina. Verovali ili ne i danas me drži uzbuđenje, ushićenje koje sam kao dete i kao mlad glumac imao u svom doživljaju pozorišta, u toj uznesenosti zbog onog što se čuje i dešava na sceni. I danas me privlači da se kroz, recimo Šekspirove komade ili brojna sjajna dela drugih pisaca identifikujem sa ko zna kakvim sve pričama, likovima, stanjima... Glumci su ti koji od sna prave javu. A to, ako mene pitate, nije malo. A što se vere u čoveka i u umetnost tiče... Možda sam utopista, ako i jesam neka sam, ali zbilja verujem u humanizam pa i, nazovimo to tako, povratak renesanse. Možda tako lečim svoju depresiju, ali verujem u moć lepote umetnosti. Kada gledate neku sliku, slušate muziku, čitate poeziju, pratite prestavu... pa kako da vas lepota ne ponese... kako da vas ne ozari misao da su to ljudi stvorili... kako da vam to ipak ne vrati veru u čoveka.

MONOGRAFIJE

Edicija posvećena dobitnicima Nagrade „Dobričin prsten"

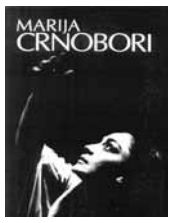

MARIJA CRNOBORI
Priredio Aleksandar Milosavljević
cena: 800 dinara

MATA MILOŠEVIĆ
Priredile:
mr Ksenija Šukuljević-Marković i Olga Savić
cena: 800 dinara

LJILJANA KRSTIĆ
Priredila Ognjenka Milićević
cena: 800 dinara

PETAR KRALJ
Priredila Ognjenka Milićević
cena: 800 dinara
(rasprodat tiraž)

OLIVERA MARKOVIĆ
Priredio Feliks Pašić
cena: 800 dinara

RADE MARKOVIĆ
Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

STEVAN ŠALAJIĆ
Priredio Petar Marjanović
cena: 800 dinara

MIRA BANJAC
Priredio Zoran Maksimović
cena: 800 dinara

VLASTIMIR ĐUZA STOJILJKOVIĆ
Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

STEVO ŽIGON
Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

MIHAILO JANKETIĆ
Priredio Veljko Radović
cena: 800 dinara

PETAR BANIĆEVIĆ
Priredio Raško V. Jovanović
cena: 800 dinara

SVETLANA BOJKOVIĆ
Autor: Ksenija Šukuljević Marković
cena: 800 dinara

BORA TODOROVIĆ
Autor: Dragana Bošković
cena: 800 dinara

KSENIJA JOVANOVIĆ
Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

PREDRAG EJDUS
Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

Ostala izdanja

BRANKA VESELINOVIĆ
Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

IVAN BEKJAREV
Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

Izdanja Saveza dramskih umetnika Srbije možete poručiti na brojeve telefona: 2631 522, 2631 592, 2631 464 ili mejlom na adresu: sdus@sdus.org.rs ili ih kupiti u prostorijama SDUS-a (Beograd, Studentski trg 13/VI)

NASLEDNI PRSTEN DOBRICE MILUTINOVIĆA

„Prsten i ubuduće treba da ponese najdostojanstveniji među nama, ne samo po prevashodstvu svoga talenta, već i po osobinama čoveka", rekao je glumac Peter S. Petrović prilikom uručenja prstena, kao posebnog priznanja, Dobrici Milutinoviću 1939. godine

Udruženje glumaca Kraljevine Jugoslavije dodelilo je zlatni prsten Dobrici Milutinoviću (1880–1956), velikanu srpskog glumišta, povodom 40. godišnjice njegovog umetničkog rada, 1937. Udruženje je smatralo da Dobricu Milutinovića treba izvdojiti iz plejade velikih glumaca i ovenčati nesvakidašnjom nagradom koja će se pamtiti i simbolizovati njegovu umetničku ličnost. Odlučilo je da prsten bude prelazni, da se dodeljuje najboljem glumcu i da se na taj način sačuva trajan spomen na Dobricu. Donet je pravilnik po kojem je trebalo da Dobrica odredi dobitnika prstena, ili da to učini odabrana tročlana komisija. Dodeljivanje zlatnog prstena glumcu kao nagrada zabeleženo je jedino u Nemačkoj u 19. i to glumacu Augustu Iflandu. Kasnije to nije ponovljeno u svetu, ali se u Beogradu došlo na sličnu ideju. Naime, Udruženje je želelo da na sličan način izrazi najviši stepen priznanja Dobrici Milutinoviću, velikanu srpskog glumišta.

Prsten je izradio beogradski kraljevsko-dvorski juvelir Milivoje T. Stefanović kao poklon slavljeniku. Izrađen je od osamnaest karatnog zlata, u težini od 44 grama. Na prednjoj strani prstena ugraviran je reljef lika Dobice Milutinovića, sa bočnih strana su likovi njegovih proslavljenih uloga: Šajloka u Šekspirovom „Mletačkom trgovcu" i Orlić u Rostanovom „Orliću", a sa unutrašnje strane ugraviran je tekst: „Nasledni prsten Dobrice Milutinovića, 16. 10. 1937." i dva žiga zlatare M. T. Stefanovića.

Svečanost uručenja Prstena u Narodnom pozorištu trebalo je da se održi nakon predstave „Mletačkog trgovca" sa Dobricom u ulozi Šajloka. Pozdravni govor održao je upravnik Narodnog pozorišta dr Brana Vojinović. Književnik Ivo Vojnović ukazao je na Milutinovićeve izuzetne odlike i sažeto ali upečatljivo zaključio da je „Dobrica ujedinio u sebi klasičnu grčku lepotu, italijanski temperamenat i francusku graciju".

Ali, Dobrica je na proslavi primio Orden Svetog Save, a prsten je dobio kasnije jer je njegova izrada kasnila.

Međutim, Prsten je ubrzo sa Dobričine ruke nestao, što je ovog velikana dovelo u očajanje. Nameravao je da založi svoj dragocen porteret, rad Uroša Predića, i tako izradi drugi prsten. Udruženje to nije dozvolilo i odmah je poručilo izradu drugog prstena kod istog juvelira, po uzoru na prethodni ali kalupi prstena, poslati u Italiju na izradu, zagubili su se i uručenje je kasnilo godinu i po dana. Drugi prsten se dosta razlikovao od prvobitnog. Na prstenu više nije bilo Dobričinog lika u sredini, nego zlatan lovorov venac na crnom oniksu u čijem središtu je zlatnim slovima ispisano ime Dobrice Milutinovića. Zapis na prstenu iznutra ostao je identičan prvobitnom.

Svečanost dodele Prstena održana je 24. februara 1939. u Kolarčevom univerzitetu sa programom u kojem su učestvovali i prvaci Drame, Opere i Baleta Narodnog pozorišta. Održani su i govori. Glumac Peter S. Petrović je za Dobricu rekao da je „on bio i jeste naš ponos i naša perjanica kao što je to bila Sara Bernar u Francuskoj" i da „današnja slava Dobrice Milutinovića ima nešto od sjaja ženog zlata", a izrazio je i želju da „prsten i ubuduće ponese najdostojanstveniji među nama, ne samo po prevashodstvu svoga talenta, već i po osobinama čoveka, kao što je to među nama Dobrica Milutinović". Predsednik Udruženja Boža Nikolić, uručio je prsten Dobrici i istakao da se on „daruje najboljem među najboljima a tim rečima izneta je sva naša ljubav i sve ono što mislimo o tebi, sa željom da ovaj prsten sa tvojim likom postane od danas, pa zauvek simbol naše bratske ljubavi – simbol najplemenitijeg umetničkog takmičenja i visoke drugarske svesti".

Zlatan prsten Udruženja, nosio je Dobrica i čuvao ga do smrti, nemogavši da odluči kome od velikih glumaca da ga

Dva prstena Dobrice Milutinovića 1937. i 1939. godine

podari: Raši Plaoviću, Milivoju Živanoviću ili Ljubiši Jovanoviću. Posle smrti Dobrice Milutinovića 1956, vođena je anketa u štampi, koja je ostala bez rezultata. Milena Jovanović-Nikolić, osnivač i upravnik Muzeja pozorišne umetnosti, prihvatila je Prsten na čuvanje i on se od tada nalazio u Muzeju i bio je izložen na stalnoj postavci.

Godine 1980, na dan stogodišnjice rođenja Dobrice Milutinovića, Nagradu „Prsten Dobrice Milutinovića", koja se dodeljuje glumcu za životno delo, ustanovili su Muzej pozorišne umetnosti Srbije i Savez dramskih umetnika Srbije kojima se pridružila Zlatara Majdanpek. Za svakog novog dobitnika nagrade Zlatara Majdanpek izrađuje novi prsten, po uzoru na prsten iz 1939, ali malo izmenjen, koji danas donira Kompanija Zepter.

Sticajem neverovatnih okolnosti, originalni prsten Dobrice Milutinovića iz 1937. pronađen je u Zagrebu 1998. Zaslugom teatrologa dr Nikole Batušića, Ljubomira Draškića i Svetlane Bojković, prsten je vraćen u Beograd. Otkupila ga je Kompanija Zepter u Zagrebu. Oba prstena, iz 1937. i iz 1939, čuvaju se u Muzeju pozorišne umetnosti.

Od 1980. do 2009. dvadest petoro velikana naše pozorišne scene dobilo je ovu najveću i najznačajniju glumačku nagradu u Srbiji. Među njima su: Ljuba Tadić, Mira Stupica, Mija Aleksić, Zoran Radmilović, Nevenka Urbanova, Rahela Ferari, Branko Pleša, Danilo – Bata Stojković, Marija Crnobori, Mata Milošević, Ljiljana Krstić, Petar Kralj, Olivera Marković, Rade Marković, Stevan Šalajić, Mira Banjac, Vlastimir – Đuza Stojiljković, Stevo Žigon, Mihailo Janketić, Petar Banićević, Svetlana Bojković, Bora Todorović, Ksenija Jovanović, Predrag Ejdus i Vojislav Brajović .

Očuvanjem ustanovljene Nagrade, Udruženje čuva uspomenu na Dobricu Milutinovića.

Mr Kseniji Šukuljević-Marković

PRVIH 12 DOBITNIKA NAGRADE „DOBRIČIN PRSTEN"

1980.

Ljuba Tadić (31.5.1929, Uroševac – 28.10.2005, Beograd). Prvi laureat Nagrade *Dobričin prsten* za životno delo. Bogatu glumačku karijeru započeo 1945. kao učenik-glumac u kragujevačkom Narodnom pozorištu. Diplomirao na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju, u klasi Joze Laurenčića. Bio član Beogradskog dramskog pozorišta (Saljoni, *Tri sestre* Čehova, Raskoljnikov, *Zlo-*

čin i kazna Dostojevskog, Nikola, *Naslednik* D. Ćosića, Gas, *Uspomena na dva ponedeljka* A. Milera), Narodnog pozorišta u Beogradu (Strogamer, *Sveta Jovana* B. Šoa, Rogožin, *Idiot* i Stavrogin, *Zli dusi* Dostojevskog, *Platonov* A. Čehova, Azdak, *Kavkaski krug kredom* Brehta ...) i Jugoslovenskog dramskog pozorišta (Doktor, *Na rubu pameti* M. Krleže, Oderer, *Prljave ruke* Ž. P. Sartra, *Henrik IV* Pirandela, Vukašin, *Smrt Uroša Petog* S. Stefanovića, Stari Perišić, *Kad su cvetale tikve* D. Mihailovića, *Otelo* i *Kralj Lir* Šekspira, Porfirije Petrovič, *Zločin i kazna* Dostojevskog, Mendelj Krik, *Sumrak* I. Babelja, Dodž, *Pokopano dete* S. Šeparda, Ser, *Garderober* R. Harvuda, Sorin, *Galeb* Čehova...). Igrao i na sceni Ateljea 212 (1956, Vladimir, *Čekajući Godoa* S. Beketa, *Kralj Lir* Šekspira, Furtvengler, *Na čijoj strani* R. Harvuda), na Dubrovačkim ljetnjim igrama (Šekspirov *Otelo*, *Edip* Sofokla, Đivo, *Dubrovačka trilogija* I. Vojnovića) i u mnogim pozorištima u bivšoj Jugoslaviji. Monodrame *Odbrana Sokratova i smrt* Platona i *Memoari Prote Mateje Nenadovića* besedio tokom čitave karijere. Filmovi: *Aleksa Dundić*, *Veliki i mali*, *Sibirska ledi Magbet*, *Marš na Drinu*, *Vuk sa Prokletija*, *Balada o svirepom*, *Sutjeska*, *Doktor Mladen*, *Miris poljskog cveća*, *Poseban tretman*... Igrao mnogo u dramskom programu radija, kao i televizije (El Greko, *Burleska o Grku* A. Hinga, Maestro, *Kiklop* R. Marinkovića). Dobitnik *Sterijine nagrade*, *Zlatnog lovorovog vijenca* na Festivalu Malih i iksperimentalnih scena (MESS) u Sarajevu, Nagrade *Pavle Vuisić* za životno delo i izuzetan doprinos u oblasti filma, četiri *Zlatne Arene* na Filmskom festivalu u Puli, Oktobarske nagrade grada Beograda, Sedmojulske nagrade i drugih pozorišnih i filmskih nagrada, kao i društvenih priznanja. Velika scena Jugoslovenskog dramskog pozorišta nosi njegovo ime.

1981.

Mira Stupica (17.8.1923, Gnjilane). Proglašena za najveću srpsku glumicu XX veka. Glumačku karijeru započela 1941. u Umetničkom pozorištu u Beogradu, zatim nastavila u pozorištima u Šapcu, Nišu i u Narodnom pozorištu u Beo-

gradu, a najznačajnije uloge ostvarila na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta u kome je od osnivanja, 1947. i čiji je doživotni počasni član (Petrunjela, *Dundo Maroje* Držića, Lucijeta, *Ribarske svađe* i Mirandolina u *Mirandolini* Goldonija, Njegina, *Talenti i obožavaoci* Ostrovskog, Grušenjka, *Braća Karamazovi* Dostojevskog, Poli Pičom, *Opera za tri groša* Brehta ...). Niz velikih uloga u rasponu od komedije do drame ostvarila u Narodnom pozorištu (Nastasja Filipovna, *Idiot* Dostojevskog, Katarina, *Madam San Žen* V. Sardua, Gruša Vahandze, *Kavkaski krug kredom* Brehta, *Ana Karenjina* Tolstoja, Kristina, *Crnina pristaje Elektri* O'Nila, Barunica Kasteli Glembaj, *Gospoda Glembajevi* M. Krleže), Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu (*Glorija* R. Marinkovića, *Kolomba* Ž. Anuja), Ateljea 212 (Danica, *Ljubav* M. Đokovića, Alisa, *Play Strindberg* F. Direnmata, Marija, *Marija se bori sa anđelima* P. Kohouta), Beogradskog dramskog pozorišta (Ignacija, *Večeras improvizujemo* L. Pirandela), Zvezdara teatra (Živka Nedić, *Đeneral Milan Nedić* S. Kovačevića, Baba Jovana, *Naši sinovi* Maramboa) i na sceni Kraljevskog pozorišta *Zetski dom* na Cetinju (Princeza Ksenija od Crne Gore R. Vojvodić). Ostvarila značajan filmski opus (*Bakonja Fra Brne*, *Jara Gospoda*, *Hanka*, *Roj*, *Muški izlet*, *Stojan Mutikaša*, *Krvava bajka*...), kao i televizijski (*Preko mrtvih*, *Poseta stare dame*, *Kalendar Jovana Orlovića*, *TV bukvar-Kika Bibić*, *Operacija 30 slova*...). Objavila knjigu sećanja *Šaka soli*. Dobitnik dve *Sterijine nagrade*, Statuete *Joakim Vujić*, dva *Zlatna lovorova vijenca* na Festivalu MESS u Sarajevu, pulske *Zlatne Arene*, Statuete *Carica Teodora* za film *Roj* Miće Popovića, *Vukove nagrade*, Sedmojulske nagrade, odlikovanja i drugih priznanja. Nosilac je i posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

1982.

Milosav – Mija Aleksić (26.9.1923, Gornja Crnuća kod Gornjeg Milanovca – 12.3.1995, Beograd). Sasvim mlad igrao u Srpskom narodnom pozorištu Okruga kragujevačkog i u Narodnom pozorištu u Kragujevcu. Od 1952. do 1965. igra na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta i ostvaruje niz komičnih i dramskih uloga u domaćem i stranom repertoaru (Proka Purić, *Ožalošćena porodica*, Čeda, *Gospođa ministraka* i Ujka Blagoje, *Dr* Nušića, Baltazar Baltazarović Ževakin, *Ženidba* Gogolja, Smerdjakov, *Braća Karamazovi* Dostojevskog, Pjer Prisipkin, *Stenica* Majakovskog, Kristofer Man, *Vilovnjak od zapadnih strana* Dž. M. Singa, Dunja, *San letnje noći* Šekspira, *Tartif* Ž. Molijera...). Prelazak u Narodno pozorište omogućava mu da nastavi započeto i uveća broj uloga koje

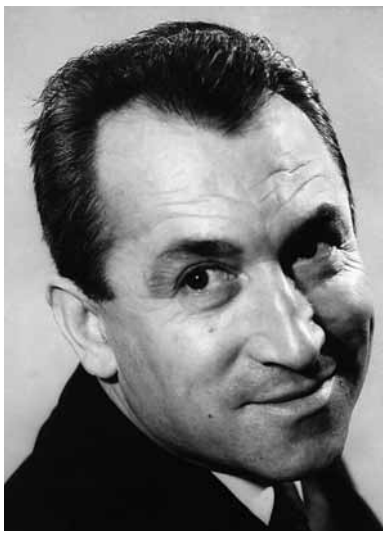

predstavljaju studije karaktera i karakterne komike (Zganarel, *Don Žuan* Molijera, Sirano de Beržerak Rostana, Lebjatkin, *Zli dusi* i Foma Fomič, *Selo Stepančikovo* Dostojevskog, Vule Pupavac, *Podvala* M. Glišića, Arkadije Srećković, *Šuma* N. Ostrovskog, Jevrem Prokić, *Narodni poslanik* i Agaton Arsić, *Ožalošćena porodica* B. Nušića, Vili Loman, *Smrt trgovačkog putnika* A. Milera...). Široku popularnost stekao u televizijskim serijama (*Ogledalo građanina pokornog*, *Servi-*

sna stanica, Deset božjih zapovesti, Muzej voštanih figura, Ceo život za godinu dana...), na radiju (Rafajlo Raf Maksić, *Veselo veče*) i ulogama u filmovima (*Opštinsko dete, Drug predsednik centarfor, Ljubav i moda, Nema malih bogova, Dr, Jutro, Devojka, San, Skupljači perja, Biće skoro propast sveta, Krvava bajka, Biciklisti, Maratonci trče počasni krug, Tango argentino...*). Dobitnik *Sterijine nagrade, Zlatnog lovorovog vijenca* na Festivalu MESS u Sarajevu, Statuete *Ćuran*, pulske Zlatne Arene, Oktobarske nagrade grada Beograda, Sedmojulske nagrade i drugih pozorišnih i filmskih nagrada, kao i društvenih priznanja.

1983.

Zoran Radmilović (11.5.1933, Zaječar – 21.7.1985, Beograd). Diplomirao 1963. na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju, u klasi Mate Miloševića. Kao student igrao u Savremenom pozorištu u Beogradu, a najznačajnije uloge

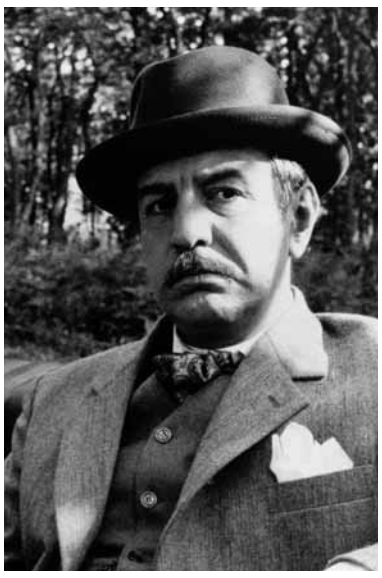

ostvario na sceni Ateljea 212, koje je on obeležio svojim ulogama i koje je obeležilo njega kao glumca (Tata Ibi, *Kralj Ibi* A. Žarija, Trigorin, *Galeb* Čehova, Ahmet Nurudin, *Derviš i smrt* M. Selimovića, Kapetan, *Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji* B. Ćosića, Molijer, *Molijer* M. Bulgakova, Radovan, *Radovan Treći* D. Kovačevića, Gajev, *Višnjev sad* A. P. Čehova, Profesor Filip Filipović, *Pseće srce* M. Bulgakova, Car Dušan, *Propast carstva srpskog* M. Ševarlića, Miloš Obrenović, *Oj Srbi'o, nigde 'lada nema* Z. Jevremović, Simeon Njegovan Hadžija, *Cincari ili korešpodencija* B. Pekića, Laza Kostić, *Santa Maria della Salute* V. Lukića...). Uloge Kralja Ibija i Radovana Trećeg označile su njegovu karijeru i donele mu široku popularnost... Igrao i u predstavama na sceni Studentskog kulturnog centra (Toma Krstić, *Tren 2* A. Isakovića i Psihijtar, *Politika kao sudbina* E. Ćimića). Filmografija: *Čudna devojka, W. R. Misterija organizma, Paviljon VI, Usijanje, Majstori, majstori, Srećna porodica, Šećerna vodica, Maratonci trče počasni krug...* Dobitnik *Sterijine nagrade* za ulogu Vuka Rsavca u *Betonu i svicima* O. Daviča, Statuete *Ćuran* na Danima komedije u Svetozarevu za Radovana Trećeg, Oktobarske nagrade grada Beograda za ulogu Molijera i Sedmojulske nagrade za životno delo. Pozorište u Zaječaru, festival i nagrada koja se dodeljuje nose njegovo ime.

1984.

Nevenka Urbanova (28.3.1909, Stari Bečej – 7.1.2007, Beograd). Potekla iz umetničke porodice, pohađala Glumačko-baletsku školu u Beogradu. Prvu ulogu ostvarila 1923. u Narodnom pozorištu u predstavi *Kod belog konja*, a poslednju 1965, kao Eleonora u Mrožekovom *Tangu*, gostujući u Jugoslovenskom dramskom pozorištu. Tokom četrdeset godina na sceni Narodnog

pozorišta, ostvarila 150 uloga, od pomodnog repertoara na početku karijere, preko dela Krleže, Dostojevskog i Koktoa, do složenih dramskih likova: Naruča, *Među vukovima* Ž. Tuduza, Lola Montez, *Opčinjeni kralj* T. Manojlovića, Vaska, *Koštana* B. Stankovića, Elen Selbi, *Gospođa Selbi* Dž. Ervina, Rina, *Pokojnik* Nušića, za koju je 1948. g. dobila nagradu Vlade Narodne Republike Srbije, Keti Zajdl, *Matura* L. Fodora, Barunica Kasteli Glembaj *Gospoda Glembajevi* i Melita u *Ledi* M. Krleže, Gospođa Erlin, *Lepeza ledi Vindermir* O. Vajlda, Hester Kolijer, *Duboko plavo more* T. Ratigana, Julija Lamber, *Obožavana Julija* M. Sovažona, Serafina, *Tetovirana ruža* T. Vilijamsa, Eleonora, *Tango* S. Mrožeka... Za dve uloge u radio drami *Liptonov čaj* autora Radomira Konstantinovića, nagrađena 1964. na festivalu radio drame u Ljubljani. Napisala knjigu *Svici koji slovima svetle*, u kojoj rekonstruiše vreme i umetničku scenu između dva svetska rata.

1986.

Rahela Ferari (27.8.1911, Zemun – 12.2.1994, Beograd). Karijeru započela u Srpskom narodnom pozorištu, odakle 1938. odlazi na usavršavanje u Mađarsku, u Narodno pozorište u Budimpešti. Godine 1940. igra u beogradskom Umetničkom pozorištu, a zatim od 1945. do 1947. u Vojvođanskom narodnom pozorištu (Majka, *Mati* K. Čapek, Živka, *Gospođa ministarka* Nušić, Ulita, *Šuma* Ostrovski...). 1947, na poziv Bojana Stupice, prelazi u novoosnovano Jugoslovensko dramsko pozorište, na čijoj sceni ostvaruje niz uloga širokog dijapazona, u najraznorodnijim komičnim, tragičnim, vodviljskim i melodramskim ulogama: Ksenija/Aksinja, *Jegor Buličov* M. Gorkog, Sarka, *Ožalošćena porodica* B. Nušića, Dorimena, *Građanin plemić* Molijera, Šjora Paškva, *Ribarske svađe* K. Goldonija, Fjokla, *Ženidba* i Korobočka, *Mrtve duše* Gogolja, Zelenička, *Rodoljupci* Sterije, Gospođa Higins, *Pigmalion* B. Šoa, Gospođa Gogan, *Plug i zvezde* O'Kejsija, Prosjakinja, *Krvave svadbe* Lorke, Mis Gilkrist, *Talac* B. Biena, Kari, *Per Gint* H. Ibzena, Frade, *Dibuk* A. Ski... Pamte se

njena tetka Ebi u predstavi *Arsenik i stare čipke* J. Keserlinga i Ćelava Žena u komadu *Iz života kišnih glista* Enkvista, na sceni Pozorišta Atelje 212. Igrala u programima Televizije Beograd, u dramama i serijama: *Jerma, Preko mrtvih, Krčma na glavnom drumu, Čaj u pet, Slučaj Harms...* Filmovi (izbor): *Bube u glavi, Skupljači perja, Tesna koža, Davitelj protiv davitelja, Lijepe žene prolaze kroz grad...* Dobitnik *Sterijine nagrade* za ulogu Sarke u *Ožalošćenoj porodici* i *Sterijine nagrade* za naročite zasluge na unapređivanju pozorišne umetnosti, Oktobarske nagrade grada Beograda, Sedmojulske nagrade, odlikovanja i drugih nagrada i priznanja.

1988.

Branimir – Branko Pleša, glumac i reditelj (6.3.1926, Kiseljak kod Sarajeva – 8.6.2001, Beograd). Završio Glumačku školu u Zagrebu, jednu sezonu bio angažovan u Splitu, a 1947. postaje stalni član Jugoslovenskog dramskog pozorišta, na čijoj sceni je ostvario brojne kreacije (Maks, *Kralj Betajnove* I. Cankara, Groznoj, *Ljubav Jarovaja* K. Trenjova, Franja Puceljski, *Na kraju puta* M. Matkovića, Ivan Karamazov, *Braća Karamazovi* Dostojevskog, Arman, *Za Lukreciju* Ž. Žirodua, Edgar, *Kralj Lir* Šekspira, Valentajn, *Nikad se ne zna* i Dž. Vortinga, *Važno je zvati se Ernest* B. Šoa, Ser Robert Čiltern, *Idealan muž* O. Vajlda, *Hamlet*, Veršinjin, *Tri sestre* Čehova...). Igrao i u Pozorištu Atelje 212 (Čitač, *Priča o vojni-*

ku I. Stravinskog, Žozef Garsen, *Iza zatvorenih vrata* Sartra, Bora Šnajder, *Razvojni put Bore Šnajdera* A. Popovića) i Zvezdara teatru (Johan Šuster, *Kus petlić* A. Popovića). Umetnost koju je nosio, podjednako je iskazivao glumom i režijom. Ostvario je preko 40 režija u pozorištu (*Veseli dani ili Tarelkinova smrt, More, Šamar, Mravinjak, Hekaba, Lorencaćo, Bela kafa, Kandid, Sabirni centar, Mizantrop, Ljubinko i Desanka, Kus petlić...*), na televiziji (*Jedan dan, Grešno dete, Frontaš, Spiritisti, Sabinjanke...*), a režirao i višestruko nagrađen igrani film *Lilika*. Autor više dramaturških tekstova (*Boja praznine, Režija i glumac, Čovek teatra pred dramskim tekstom, Odgovornost govora, Gluma-čin uma, znanja i nadahnuća...*) Dugogodišnji profesor glume na Akademiji umetnosti u Novom Sadu. Dobitnik pet *Sterijinih nagrada* – dve za glumu, za režiju i teatrologiju i za životno delo, tri *Zlatna lovorova vijenca* za glumu i režiju na Festivalu MESS u Sarajevu, Nagrade *Bojan Stupica* za režiju, Oktobarske nagrade grada Beograda, Sedmojulske nagrade i brojnih drugih umetničkih nagrada, odlikovanja i društvenih priznanja.

1990.

Danilo – Bata Stojković (11.8.1934, Beograd – 16.3.2002, Beograd). Diplomirao na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju 1959, u klasi Josipa Kulundžića. Najznačajnije uloge ostvario na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta (Ilija Čvorović, *Balkanski špijun* D. Kovačevića), Zvezdara teatra (Sava Odžačar, *Klaustrofobična komedija,* Luka Laban, *Profesionalac,* Vasilije, *Urnebesna tragedija* i Dragan Nos, *Lari Tompson, tragedija jedne mladosti* D. Kovačevića, Milan Nedić, *Đeneral Milan Nedić* S. Kovaćevića) i Pozorišta Atelje 212 (Lopa-

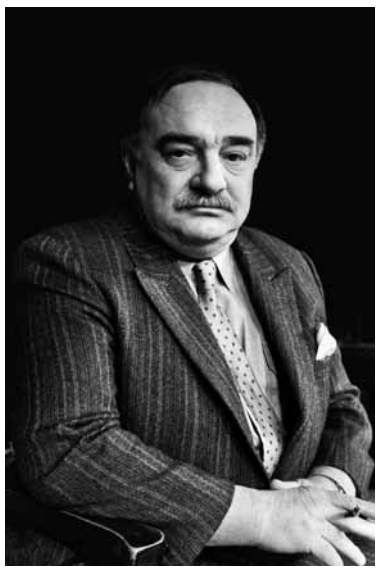

hin, *Višnjev sad* A. P. Čehova, Sava Lukič, *Purpurno ostrvo* M. Bulgakova, Fjodor Karamazov, *Sladostrasnici – Karamazovi* Dostojevskog, XX, *Emigranti* S. Mrožeka, Edgar, *Play Strindberg* F. Direnmata, Simeon Njegovan Lupus, *Cincari ili Korešpodencija* B. Pekića, Sladek, *Audijencija* V. Havela, Kapetan, *Otac* A. Strindberga...). Tumačio uloge u više od 40 filmova (*Izdajnik, Bubašinter, Zazidani, Testament, Hajdučka vremena, Čuvar plaže u zimskom perodu, Balkanski špijun, Nacionalna klasa, Varljivo leto, Bure baruta, Poseban tretman, Ko to tamo peva, Idemo dalje, Vreme čuda, Maratonci trče počasni krug...*), kao i u dramskom programu Televizije Beograd (serije *Diplomci, Sijamci, Dimitrije Tucović, Grlom u jagode...*). Dobitnik tri *Sterijine nagrade*, Statuete *Joakim Vujić* za izuzetan doprinos razvoju pozorišne umetnosti, Nagrade *Ljubiša Jovanović*, četiri *Ćurana* na festivalu Dani komedije, *Zlatne* i *Srebrne Arene* Filmskog festivala u Puli, Nagrade *Car Konstatntin* i *Ćele kula* Filmskih susreta u Nišu, Oktobarske nagrade grada Beograda i drugih brojnih umetničkih nagrada i društvenih priznanja.

1992.

Marija Crnobori-Fotez (1.10.1918, Banjole kod Pule, Istra). Najveća tragetkinja naše scene. Završila Zemaljsku glumačku školu u Zagrebu, 1942. Bila član Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu do 1946, član Jugoslovenskog dramskog pozorišta od osnivanja, 1947. Igrala na Dubrovačkim ljetnjim igrama, ostvarila brojne i značajne kreacije

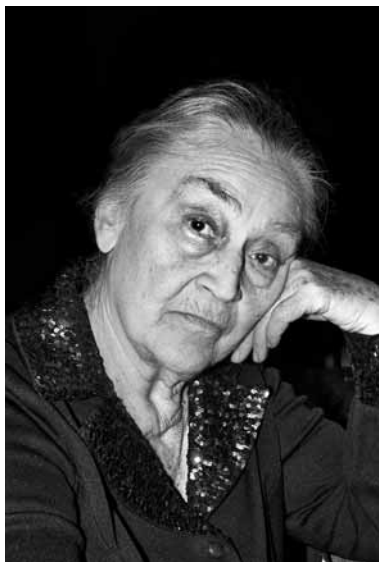

tumačenjem klasičnog svetskog repertoara: Titanija, *San letnje noći* i Ofelija u *Hamletu* Šekspira, Antigona u *Antigoni* i Jokasta u *Kralju Edipu* Sofokla, *Fedra* Rasina, Klitemnestra u *Agamemnonu* Eshila, *Ifigenija na Tauridi* Getea, *Elizabeta od Engleske* F. Bruknera, Margareta u Geteovom *Faustu*, Regana u *Kralju Liru* i Ledi Magbet Šekspira... Okvire svoje umetnosti Marija Crnobori našla je i u likovima Francke, *Kralj Betajnove* I. Cankara, *Ljubav Jarovaje* Trenjova, *Kandide* Šoa, Laure Lembah *U Agoniji*, Klare u *Ledi* i Jadvige Jesenske *Na rubu pameti* M. Krleže, *Klare Dombrovske* J. Kulundžića, Ledi Čiltern u *Idealnom mužu* O. Vajlda, Vere u *Lestve Jakovljeve* V. Desnice, Gospođe Vorn u *Zanatu gospođe Vorn* Šoa, Helene Alving, *Aveti* Ibzena... Sa ansamblom Jugoslovenskog dramskog pozorišta gostovala na mnogim scenama u zemlji i inostranstvu, sa predstavama i večerima monologa iz svojih uloga. Objavila knjigu dramaturških spisa *Svijet glume*, 1991. i više tekstova o radu na stvaranju uloga. Snimila više filmova (*Sofka, Radijum, Poslednji dan, Tuđa zemlja, Priča o fabrici, Nevjera, Lazar*), radijskih i televizijskih drama (*Heda Gabler, Crni sneg*). Dobitnik dve *Sterijine nagrade*, Oktobarske nagrade grada Beograda, Sedmojulske nagrade za životno delo, odlikovanja i brojnih plaketa .. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

1994.

Mateja – Mata Milošević, glumac i reditelj (25.12.1901, Beograd – 18.10.1997, Beograd). Tokom i po završetku dramskog odseka Glumačko-baletske škole, postaje član Narodnog pozorišta u Beogradu, u kome je odigrao blizu 200 uloga iz domaćeg i stranog, klasičnog i savremenog repertoara: Rastko u *Rastku Nemanjiću* Nušića, Uroš u

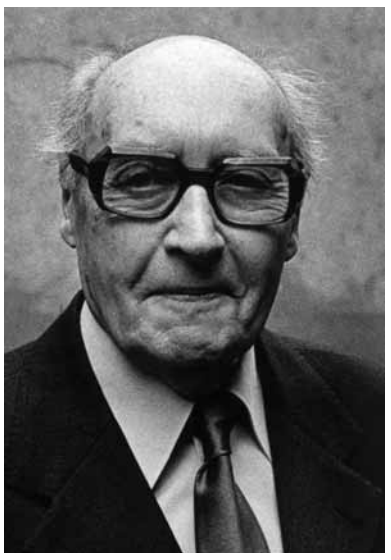

Uroševoj ženidbi Bojića, Kadet Horvat u Krležinom *U Logoru*, Maks u *Kralju na Betajnovi* Cankara, Don Karlos u istoimenoj drami Šilera, Arman Dival u *Gospođi s kamelijama* A. Dime sina, Raskoljnikov u *Zločinu i kazni* Dostojevskog, Ruj Blaz u Igoovom *Ruj Blazu*, Moska u *Volponeu* Džonsona, Knez Miškin u *Idiotu* Dostojevskog, Jago u Šekspirovom *Otelu*... Godine 1947. prelazi u novoosnovano Jugoslovensko dramsko pozorište, na čijoj sceni je odigrao veliki broj uloga (Rakitin u *Mesec dana na selu* Turgenjeva, Pastor Morel u Šoovoj *Kandidi*, Karlo VI u Kostićevom *Peri Segedincu*, Oliver Urban u Krležinoj *Ledi* i Jug Bogdan u *Banoviću Strahinji* B. Mihajlovića). Smatra se začetnikom moderne režije na beogradskoj sceni, a iz bogatog rediteljskog opusa izdvajaju se režije *Škole ogovaranja* i *Suparnika* Šeridana, Nušićeve *Ožalošćene porodice*, Sterijinih *Rodoljubaca*, Kostićevog *Pere Segedinca*, *Na rubu pameti* Krleže, *Jegora Buličova* M. Gorkog i

Šekspirovog *Kralja Lira,* Ibzenove *Hede Gabler*... Objavio knjige *Moja gluma, Moja režija* i *Moje pozorište*. Bavio se pozorišnom pedagogijom preko dve decenije na Pozorišnoj akademiji. Dobitnik četiri *Sterijine nagrade*, Nagrade *Branko Gavela*, Sedmojulske nagrade, Nagrade AVNOJ-a, odlikovanja i brojnih plaketa... Scena Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu nosi njegovo ime.

1995.

Ljiljana Krstić (31.10.1919, Kragujevac – 12.4.2001, Beograd). Završila pozorišni odsek Muzičke akademije u Beogradu. Karijeru započela u Narodnom pozorištu u Beogradu (1945–1952. i 1963–1965. (Ulita, *Šuma* Ostrovskog), igrala u Beogradskom dramskom pozorištu (1952–1961: Olga, *Tri sestre* Čehova, Gospođa Aleksandra, *Kolomba* Ž. Anuja, Majka hrabrost B. Brehta, Amanda, *Staklena menažerija* T. Vilijamsa...), u Jugoslovenskom dramskom pozorištu od 1962. (Junona Bojl, *Junona i Paun* Š. O'Kejsi, Ana Pavlovna, *Obična priča* Gončarova, Milinka, *Kad su cvetale tikve* D. Mihailovića, Beatrisa, *Dejstvo gama zraka na sablasne nevene* Zindela, Murzavecka, *Vuci i ovce* Ostrovskog, Vasa Železnova M. Gorkog, Nehama, *Sumrak* I.

Babelja...), a gostovala na scenama Ateljea 212 (Stara, *Stolice* E. Joneska, Marta, *Ko se boji Virdžinije Vulf* E. Olbija, Pamela Pik, *Čin-čin* F. Bijedu, Lavinija Čemberlejn, *Koktel* T. S. Eliota, Madam Rospetl, *Ah, tata, siroti tata, mama me je obesila u plakar i ja sam tako tužan* A. Kopita, Hekaba, *Trojanke* Euripida...), kao i na scenama Narodnog pozorišta u Somboru i u Nišu. Na festivalu „Budva – grad teatar" ostvarila ulogu Majke u predstavi *Banović Strahinja* po tekstu B. M. Mihiza, a na Barskom ljetopisu tumačila je Majku u *Hasanaginici* Lj. Simovića... Veliki opus ostvarila u dramskom programu Radio Beograda i Televizije Beograd. Bavila se pozorišnom pedagogijom. Dobitnik Statuete *Joakim Vujić* za izuzetan doprinos razvoju pozorišne umetnosti, Zlatne plakete *Mata Milošević*, Plakete *Dobrica Milutinović*, Godišnje nagrade Radio Beograda, Oktobarske nagrade grada Beograda, Sedmojulske nagrade i drugih umetničkih nagrada i društvenih priznanja.

1996.

Petar Kralj (4.4.1941, Zagreb). Diplomirao 1964. na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju, u klasi Mate Miloševića. Majstorstvo i nesvakidašnji osećaj za stih iskazao rano (Maksim, *Maksim Crnojević* L. Kostića, 1966) i na Dubrovačkim ljetnjim igrama (*Hamlet*, 1967). Najznačajnije uloge ostvario u Pozorištu Atelje 212 (Tola, *Živeo život Tola Manojlović* M. Dimića, *Službenik, Ziger-zager* P. Tersona, Stenli, *Rođendan* H. Pintera, Dimogacki, *Purpurno ostrvo* Bulgakova, Miler, *Kod lepog izgleda* fon Horvata, Strindberg, *Noć tribada* Enkvista, Ferdinand Vanek, *Audijencija i Vernisaž* V. Havela, Hadžislavković, *Kosančićev venac 7* i Vidosav Prokić, *Očevi i oci* S. Selenića, Ivan Marojević, *Metastabilni graal* N. Prokića, Đorđe Džandar, *Sveti Georgije ubiva aždahu* D. Kovačevića, Džems, *Dugo putovanje u noć* O'Nila, Stanislav Slovičin, *Knjeginja od Foli Beržera* Ž. Fejdoa, Seljak, *Karolina Nojber* N. Romčevića, Arnojf, *Škola za žene* Molijera, Džek, *Brana* Mek Ferso-

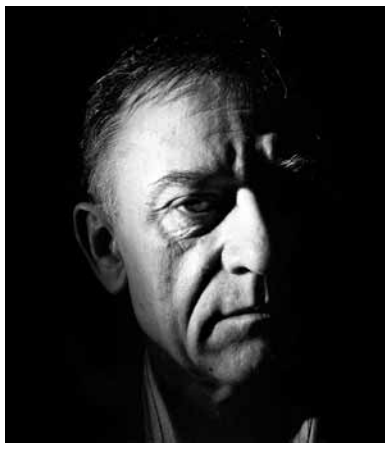

na...), u Narodnom pozorištu (Hendrik Hefgen, *Mefisto* K. Mana, Andra, *Kad su cvetale tikve* D. Mihailovića, Lefevr, *Madam San Žen*, V. Sardua, Stražar, *Orestija* Eshil...), u Zvezdara teatru (doktor Nikola Kos, *Doktor Šuster* D. Kovačevića), Jugoslovenskom dramskom pozorištu (Norman, *Garderober* R. Harvuda, Iguman Teodosije, *Lažni car Šćepan Mali* P. P. Njegoša, Ulis, *Troil i Kresida* V. Šekspira...), u Srpskom narodnom pozorištu (Deka Polit, *Mačka na usijanom limenom krovu* T. Vilijamsa), Pozorištu *Puž* (Baron Minhauzen, *Baron Lagiša* B. Milićevića, Narodnom pozorištu Republike Srpske, Banja Luka (David Štrbac, *Jazavac pred sudom* P. Kočića). Ostvario veliki broj uloga na filmu (*Poseban tretman, Neka druga žena, O pokojniku sve najlepše, Oktoberfest, Poslednji krug u Monci, Tri letnja dana, Sinovci*...), radiju i televiziji. Dobitnik *Sterijine nagrade*, pet *Zlatnih lovorovih vijenaca* na Festivalu MESS u Sarajevu, Nagrade *Raša Plaović*, prvi je dobitnik Nagrade *Miloš Žutić*, Plakete *Dobrica Milutinović*, Nagrade *Pavle Vuisić* za životno delo i izuzetan doprinos u oblasti filma, Oktobarske nagrade grada Beograda i brojnih drugih nagrada i priznanja. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

Fotografije sa izložbe „Dobričin prsten 1980–2008" Vukice Mikače.

U sledećem broju drugih dvanaest dobitnika.

Madlena Zepter

MADLENA ZEPTER I DOBRIČIN PRSTEN

Prošlo je deset godina od kada je Madlena Zepter jednom osetljivom transakcijom u još osetljivom vremenu, iz Zagreba u Beograd prenela Dobričin presten za koji se dugi niz godina verovalo da je izgubljen. Kada je stigao u ovdašnju prestonicu prvo je bio izložen u prostorijama Zeptera u Ulici kralja Petra a zatim predat Muzeju pozorišne umetnosti, odnosno Savezu dramskih umetnika Srbije. Izjaviljivala je tada da je najvažnije da je prsten pronađen i da je donesen tu gde i pripada.

Preuzimanjem brige o Dobričinom prstenu uklonjene su sve ranije teškoće i neizvesnosti, tako da je nagrada stekla trajnu i pouzdanu bazu na kojoj je žiri mogao da odlučuje suvereno se posvetivši visokim umetničkim kriterijumima.

To je podrazumevalo da Fond Madlena Zepter preuzme obavezu da obezbeđuje izradu prstena, plakete i, što je veoma važno, štampanje monografije o laureatu, uz pokriće svih pratećih troškova oko svečanog ceremonijala. Fond Madlena Zepter izdigao se ovim upotpunjavanjem tradicije kroz način nagrađivanja daleko iznad onog što se podrazumeva pod sponzorstvom.

Kulturni poslenici su ulogu Madlene Zepter u priči o Dobričinom prstenu komentarisali i kao stvaralačku napominjući da ona tom prestižnom priznanju daje i deo sopstvene harizme, kao i to koliko je hvale vredan njen lični angažman, stalna i nenametljiva briga za dostojanstvo i potpunost te nagrade.

„Apsolutno sam verovala žiriju, možda ponekad sa malim nedoumicama oko redosleda predloženih kandidata", rekla je Madlena Zepter za „Ludus" govoreći o nagradi „Dobričin prsten", a zatim dodala: „Kako deset godina uvek predstavlja period kojim se zaokružuje i sumira značaj jedne akcije, sa žaljenjem najavljujem povlačenje Fonda iz dalje podrške ovoj nagradi uz želju da ona živi i da se potvrđuje značenjem koje je uvek imala, uz podjednaku i svestranu podršku i duhovnu i materijalnu, sa moje strane."

Prsten Dobrice Milutinovića

SUVERENI SCENSKI ČAROBNJAK

Monografija „Predrag Ejdus" u izdanju Saveza dramskih umetnika Srbije

Mikojan Bezbradica

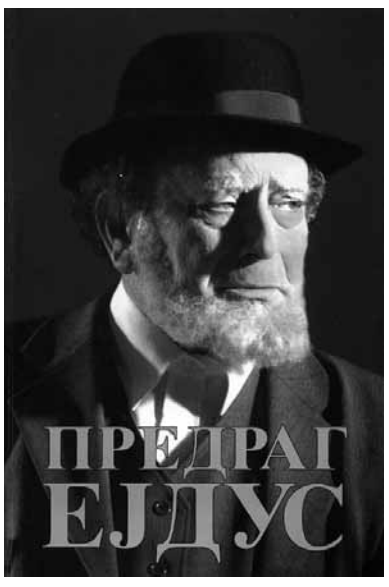

Izdavačka delatnost Saveza dramskih umetnika Srbije, usredsređena na izdavanje pozorišnih novina i drugih publikacija o radu svojih članova, ovih dana postala je bogatija za još jednu monografiju. Naime, u okviru edicije posvećene dobitnicima Dobričinog prstena, objavljena je knjiga o Predragu Ejdusu, a svečana promocija održana je 26. januara na Sceni „Raša Plaović" Narodnog pozorišta u Beogradu. Ova bogato opremljena i ilustrovana monografija na 395 strana, koju je priredio Zoran T. Jovanović, posvećena je popularnom Peci kao 24. dobitniku te najprestižnije glumačke nagrade koja mu je uručena krajem decembra 2008. godine.

U obrazloženju žirija, kojim je predsedavala dramska umetnica Ksenija Jovanović, između ostalog, navedeno je da je Ejdus svaku ulogu, bez obzira da li je reč o glavnim ili nekim manjim rolama, tumačio predano i sa podjednakom pažnjom i angažmanom.

Od gospodina Petipona u Fejdoovoj „Dami iz Maksima", diplomskoj predstavi njegove generacije iz 1972. godine, do Geteovog „Fausta", Šekspirovog „Šajloka", Kneza u „Ujkinom snu" Dostojevskog, Tiresije u Sofoklovom „Caru Edipu", Ejdus je napravio impresivan glumački luk, metaforički rečeno, čvrsto zategnut u svojim izrazitim tačkama.

Sa istinski histrionskom energijom, on tumači veoma raznolik repertoar, počev od tragedija i velikih drama, pa do komedija, vodvilja i kabarea. Menjajući žanrove i demonstrirajući zavidnu moć transformacije izraza, ne bežeći ni od manjih uloga, Ejdus ispoljava majstorstvo u scenskom oživotvorenju čitave galerije različitih likova koji plene punom upečatljivošću.

Najuži izbor njegovih neponovljivih glumačkih bravura svakako obuhvataju likovi poput Kumperta u drami „Guba" Hajnriha Bela, Judžina Medžbenksa u „Kandidi" Bernarda Šoa, Hepija u „Smrti trgovačkog putnika" Artura Milera, Borisa Bežanova u komadu „Lenjin, Staljin, Trocki" Kloda Bermorela, Porfirija u „Zločinu i kazni" Dostojevskog i Vajde...

Takođe, bio je sjajan i kao Zlatikum u Držićevom „Skupu", Labud Aškerc u Popovićevoj drami „Tamna je noć", Švarc u „Supermarketu" Biljane Srbljanović, Mišel u „Govornoj mani" Gorana Markovića, dok je kao Kir Janja u istoimenoj komediji Jovana Sterije Popovića na originalan način uspešno nastavio tradiciju velikih tumačenja tog lika u našem pozorištu koju su izgradili Pera Dobrinović, Čiča Ilija Stanojević, Raša Plaović i Rade Marković.

Dakle, kada se sagleda njegova dosadašnja karijera, dolazi se do zaključka da je reč o „glumcu neviđenog

(Foto: Aleksandar Jovanović Cile)

istraživačkog elana, neumornog u iznalaženju lucidnih pojedinosti u prikazivanju dramskih i komičnih uloga koje, pojedinačno posmatrane, uvek predstavljaju skladno izvajane umetničke celine".

Ili, kako bi rekla gospođa Ksenija Jovanović, reč je o jednom rasnom glumcu, histrionu u najboljem smislu reči, šarmantnom i uzbudljivom, glumački inteligentnom, pronicljivom, maštovitom, koji ide iz kreacije u kreaciju i čini čast svakoj premijeri u kojoj igra.

Inače, monografija je podeljena u nekoliko zasebnih celina koje obuhvataju ličnu i profesionalnu biografiju, izvode iz brojnih intervjua, dokumentarne zapise...

U poglavlju „Drugi o Ejdusu", veoma interesantna zapažanja izneli su Ružica Sokić, Svetlana Bojković, Jelisaveta – Seka Sablić, Goran Marković, Ranko Munitić, Gorčin Stojanović, Željko Hubač, Egon Savin, Želimir Orešković, Jagoš Marković...

Osim angažmana u pozorištu, Predrag Ejdus je tokom dosadašnje karijere glumio u 34 filma, igrao je u 87 televizijskih drama i serija, a za Radio Beograd je snimio 207 uloga u radio dramama.

NA EVROPSKIM STAZAMA (I BOGAZAMA)

Reportaža iz Evrope

Aleksandar Milosavljević

Berlinskog zida nema već pune dve decenije ali Evropa je i dalje podeljena. „Gvozdena zavesa" ne odvaja više Zapad od Istoka nego markira razliku između Evropljana, s jedne, i onih koji po svaku cenu žele da potvrde istinu o kojoj su učili još u osnovnim školama – da su žitelji Evrope, s druge strane. Politika je, dakle, i dalje na delu.

Uostalom, sadašnji „Zid" nije betonski već sve intenzivnije naliči metafori iz istoimene slavne numere Pink Flojda – sve češće ga prepoznajemo u vlastitim glavama, kao posledicu stanja svesti sveta u kojem živimo.

Shodno ovoj promeni, ukinute betonske barijere, minska polja, ograde od bodljivake žice (poput onih koji su okruživale Dahau ili Aušvic), po zlu čuveni „Charli point" i zastrašujuće osmatračnice s večito budnim snajperistima, rovove – naslednike „Mažino linije" i granične prelaze koji podsećaju na bedeme srednjovekovnih utvrda, zamenio je jednostavni simbol: krug načinjen od zvezdica u koju je upisano „EU". Pokazalo se da je taj znak isto toliko moćan koliko i svi pomenuti elementi zloglasne „gvozdene zavese".

Današnji „svileni zastor" funkcioniše po principu: ili si „član", ili nisi. Uostalom, na jednostavnost pomenute istine podsećao nas je svaki donedavni prelazak granice koji Srbiju deli od Evropske unije.

* * *

Za pozorišne ljude, međutim, evropske destinacije (nove ili one stare, svejedno) ne računaju se na uobičajene načine. Ne izražavaju se imenima gradova već nazivima festivala. Tako su, recimo, „Borštnikovo srečanje" i Festival Asocijacije „Quartet" Evropljani povezani novim autoputem, izgrađenim nakon ulaska Slovenije i Mađarske u Evropsku uniju. To praktično znači da na putu od Maribora do Egera ne prolazite kroz nekoć dobro obezbeđene a danas avetinjski puste granične prelaze (od ogoljenog betona na nekadašnjem Istoku, a napadno raskošne na svojevremenom Zapadu). Ne postoje, dakle, barijere, ograde i rampe, nema do zuba naoružanih policajaca i vazda preteće smrknutih carinika; nema – ničega. Samo, u jednom času, primetite da oznake za skretanje s autoputa više nisu ispisane na slovenačkom nego na mađarskom. Prelazak „granice" nećete registrovati čak ni po promeni firmi koje drže benzinske pumpe, jer – sve su OMV, Shell, ELP, MOL...

Na „Borštniku" ove godine nisam bio u svojstvu člana žirija, već su me ljubazno pozvali kao gosta, ali i kao predstavnika učesnika, jer je Srpsko narodno pozorište, istina van konkurencije, odigralo *Brod za lutke* Milene Marković u režiji Ane Tomović. U Maribor sam, međutim, požurio pre naše ekipe da bih video kako je isti naslov u ljubljanskoj Drami Slovenskog narodnog gledališča režirao Aco Popovski. Vredalo je truda. Aco je, naime, ovaj Milenin tekst „pročitao" na način sasvim drugačiji od onog koji je karakterističan i za Aninu novosadsku verziju, i na praizvođenje koje je svojevremeno na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta režirao Slobodan Unkovski.

Popovski se modelom bajki, na kojem je spisateljica gradila svoju dramsku priču o sudbini umetnice, poslužio da bi razigravao grotesknu komediju, koju odlični i disciplinovani glumci, među kojima se posebno izdvaja Igor Samobor, vešto održavaju na samoj ivici persiflaže. Rečju, makedonski reditelj je postavljajući u Sloveniji komad Srpkinje načinio osobenu predstavu koju je teško uporediti s prethodnim igranjima istog teksta, ali u kojoj nije teško prepoznati rediteljski „rukopis" Popovskog. Predložio sam Ivu Banu, od skora upravniku Drame SNG, da na proleće gostuju u Novom Sadu upravo s ovim „Brodom". Naravno, pod uslovom da se predstava ne nađe na Sterijinom pozorju. Ni u tom slučaju, međutim, neće biti teško odabrati nešto dobro s njihovog repertoara.

Iz Slovenije, rekoh, put me je dalje vodio u Mađarsku, u Eger, gde je održano treće izdanje festivala Asocijacije „Quartet" koju, osim SNP-a i egerskog pozorišta „Geza Gardonji", čine i Zapadnočeški teatar iz Heba, te pozorište „Riktus" iz Nanta. Naši prijatelji iz Mađarske veoma ozbiljno su shvatili ulogu domaćina i savršeno organizovali Festival. Još jednom, nakon „premijernog" festivalskog izdanja u Novom Sadu i „prve reprize" u Hebu, gradu na zapadnoj (nemačkoj) granici Republike Češke, potvrđeno je da se pozorišna bratstva ovog tipa ne sklapaju slučajno, da jedni od drugih, ma koliko inače međusobno bili različiti – i po teatarskim tradicijama, i po organizacionim strukturama, i po mentalitetskim karakteristikama – ipak možemo mnogo toga da naučimo. Naš *Brod za lutke*, nastao baš za festival „Quartet", ponovo je briljirao. Nakon Egera, „Quartet" se u martu seli u Nant. To će ujedno biti i poslednja stanica prvog festivalskog ciklusa za koji smo dobili maksimalnu subvenciju Evropske komisije, ali partnerska četvorka već uveliko priprema novi ciklus, drugačije koncipiran, obogaćen novim pratećim sadržajima i – novim članovima. Dakle, „Quartet" će možda dogodine da postane „Quintet" ili „Sekstet".

* * *

Alahovi putevi danas su asfaltirani, napisao je svojevremeno Zuko Džumhur beležeći utiske sa svojih lutanja po Bliskom istoku.

Razume se da su sada svi evropski drumovi asfaltirani, no današnjem vozaču nije teško da, makar prolazio i kroz nepostojeće granice (jer neprikladno bi za šofera bilo reći da vozi „žmurećki"), ustanovi da li vozi po zapadnoevropskom ili istočnoevropskom asfaltu Evropske unije. Ova konstatacija, istina, važi za prelazak sa slovenačkog na mađarski asfalt, ali zato bubrezi putnika i amortizeti automobila namah registruju da ste na teritoriji Rumunije ili Bugarske.

U ovu drugu novopečenu članicu Evropske unije putovala je koncem prošle godine delegacija iz Srbije čiji je zadatak bio da u Sofiji predstavi stvaralaštvo Gorana Markovića. Neki od Markovićevih filmova već su prikazani u okviru posebne retrospektive ovog autora, Beogradsko dramsko pozorište je u Nacionalnom teatru „Ivan Vazov" odigralo *Falsifikatora* po Goranovom tekstu i u njegovoj režiji, a za sam kraj omaža planirana je bila promocija Markovićeve knjige *Male tajne*.

Pre dve godine, kao učesnik svetskog kongresa Međunarodne asocijacije pozorišnih kritičara, održanog takođe u Sofiji, boravio sam u tamošnjem najreprezentativnijem hotelu koji ponosno nosi ime glavnog grada Bugarske. Iz perspektive hotelskog lobija i kroz prozor luksuzne sobe na petom spratu raskošne „Sofije", nekako mi se činilo da je prijem Bugarske u Evropsku uniju opravdan. Sada, međutim, u sobi drugog, neuporedivo manjeg i skromnijeg hotela, udaljenog tek pedesetak metara od trga sa kojeg vas u ekskluzivnu stvarnost „Sofije" uvode livrejisani portiri, stvari s bugarskim članstvom u EU izgledaju posve drugačije.

Odjednom primećujem detalje koje pre dva leta nisam zapazio: firme poznatih svetskih modnih brendova smeštene su u velikim bulevarima, dok su fasade u sporednim ulicama tragično „oljuštene", iznad svakog drugog oronulog haustora okačene su nevešto dizajnirane reklame za seksi šopove i striptiz barove, a namesto luksuznih restorana iz strogog centra, mrak poprečnih uličica remete neonski natpisi s prepoznatljivim imenima *junk food* menzi. U njima ovde, baš kao i širom sveta, poslužuju provereni otrov u obliku „hrane" (navodno) spravljene od mesa životinja koje s osmehom na njuški reklamiraju obroke „brze hrane".

Pa ipak, nešto se za ove dve godine nije promenilo: srdačnost i predusretljivost Bugara. Bez nervoze zastanu da čuju šta imate da ih pitate, ljubazno vam objasne da ste zalutali i bez greške vas upute na pravi put, uz obavezan komentar da smo mi i oni – braća.

„Tako je bilo i kada sam ovde snimao *Urnebesnu tragediju*", kaže Goran Marković, koji ovaj svoj film u Miloševićevo doba nije mogao da snima u Srbiji – ali sve ostalo se nije promenilo.

A da Bugari i Srbi imaju mnogo zajedničkog postaće više no očigledno i pre no što su se u velelepnoj sali pozorišta „Ivan Vazov" ugasila svetla da bi počelo izvođenje predstave *Falsifikator*, jer je Pozorište bukvalno bilo ispunjeno do poslednjeg mesta.

Jednostavna, mada apsurdna (koliko je to bio i život u Titovoj Jugoslaviji, u „socijalizmu s humanim likom") osnova ove drame, inače preuzeta iz kako se to obično veli „stvarnog života", svedoči o poštenom falsifikatoru koji sistematski, samoinicijativno ili po narudžbini, krivotvori diplome onima za koje, u svojoj naivnoj i nevinoj veri, misli da bi svakako završili odgovarajuće škole samo im se nije dalo, ili ih je omela samopregorna izgradnja boljeg društva. Tako će se dogoditi da bezmalo sve funkcije u našem negdašnjem „socijalističkom raju" zauzimaju neškolovani kadrovi, neznalice i prevaranti, dičeći se vešto ispisanim falsifikovanim diplomama, uverenjima, dozvolama, sertifikatima... No, kada jednom „pukne" istina (naravno, na osnovu iskaza denuncijanta), Falsifikator će zaglaviti robiju gde će otkriti naličje političkog sistema u koji je bezrezervno verovao, da bi se u zatvoru sreo s predstavnicima svih mogućih ustaško-četničkih i fundamentalističko-iredentističkih sila koje će ubrzo i rasturiti SFRJ.

Određujući precizno kontekst titoizma, Marković dramsku strukturu svoje predstave „filuje" dokumentarističkim zapisima – fragmentima iz „Filmskih novosti", poznatog „žurnala" koji je redovno prethodio svim bioskopskim projekcijama koje neki od nas pamte iz detinjstva. Tako nastaje provokativna predstava sjajne glumačke igre kojoj šarm i prividnu lakoću diktira Tihomir Stanić u glavnoj ulozi.

Bugari su na predstavu reagovali savršeno tačno, kao da je Marković opisao njihov život pod vlašću Todora Živkova. To su potvrdili nebrojeni aplauzi na „otvorenoj sceni", ovacije po spuštanju zavese i komentari na prijemu koji je usledio nakon predstave. Izlazeći iz „Vazova", Goran je sa službenog ulaza skinuo isečak iz lokalnih novina u kojima je toga dana najavljeno gostovanje predstave iz Beograda po tekstu i u režiji sina velikog srpskog glumca Radeta Markovića, koji je značajan deo svoje filmske karijere realizovao upravo u Bugarskoj.

Sofijske novine su ispravno i tačno najavile premijeru. Beogradske, međutim, nisu, pa je tako jedan naš ugledni prestonički list izvestio o sinoćnom fenomenalnom uspehu Beogradskog dramskog pozorišta, ali je članak objavljen ujutro, pre no što će *Falsifikator* biti odigran u Sofiji.

„Ko će nam sada, posle ove brljotine, verovati da je predstava zaista postigla uspeh", bio je rezigniran Marković.

* * *

Sutradan je u najvećoj sofijskoj knjižari, koja funkcioniše kao ozbiljan kulturni centar, održana promocija bugarskog izdanja *Malih tajni* tamošnje ugledne izdavačke kuće „Siela" (Ciela). Knjigu smo predstavili autor, Asja Tahiniva, koja je delo prevela na bugarski, i moja malenkost.

Goran je od fragmenata povesti vlastite porodice i faktografije iz istorije domaćeg teatra sačinio paraistorijski roman, napisao je priču o naporima grupe zaljubljenika u pozorište da naprave novo, po svemu drugačije pozorište, o teatru koji funkcioniše u uslovima okupiranog Beograda, o zabludama i maštarijama pozorišnih početnika, njihovim ljubavima, učenju i teatarskim lutanjima koja će ih dovesti u Beogradsko dramsko pozorište, u teatar koji je pedesetih godina prošlog veka na svojoj sceni obznanio revolucionarni preokret stavljajući na repertoar dramska dela pisaca sa Zapada.

Govoreći o *Malim tajnama*, pokušao sam Bugarima da ispričam priču o neobičnom krugu. On je započet u Beogradu neposredno pred rat, nastavljen je u BDP-u, gde su bile održane prve probe slavnog komada *Čekajući Godoa*, premijerno izvedenog u slikarskom ateljeu Miće Popovića iz kojeg će se ova predstava preseliti u tek osnovani Atelje 212, teatar u kojem će biti rođen Bitef, festival koji će nas uvesti u svet i koji će svet dovesti kod nas. Biće to koncem šezdesetih godina dvadesetog stoleća, kada smo bili sigurni ne samo da smo u Evropi, nego i da smo jedan od njenih najznačajnijih delova. A onda...

Izlazeći iz knjižare, zadovoljni zbog promocije i sinoćnjeg uspeha Beogradskog dramskog pozorišta, saznajemo vesti iz domovine. Novinski naslovi koji dominiraju u beogradskoj štampi i komentarišu nastup bugarske delegacije na raspravi gde se na međunarodnom planu rešava pitanje statusa Kosova, mogu biti svedeni na jednostavnu konstataciju: „Bugari nam opet zabili nož u leđa!"

I tako se zatvorio još jedan krug. Ovaj put krug u kojem su pozorište i kultura ponovo, po ko zna koji put, otvorili vrata što vode u svet, da bi ih politika brže-bolje zatvorila. Ko će nam verovati da smo na najbolji način reprezentovali domaću kulturu u Bugarskoj? Ko će da nam veruje, a i koga je za to sada uopšte briga? No, valjda neki tragovi ipak ostaju za nama. Poput onog koji je Goranov otac Rade ostavio za sobom u toj istoj Bugarskoj.

Iz Sofije na autoput izlazimo probijajući se kroz žestoku saobraćajnu gužvu. Asfaltirani put je pred nama. Uskoro ćemo proći pored velike lepe table i za nama će ostati zvezdani krug na plavoj podlozi na kojoj piše „EU".

Sekretarijat za kulturu Skupštine grada Beograda usrdno dariva svoje jedine pozorišne novine. „Ludus" uzvraća s blagodarnošću.

SKICE MIODRAGA TABAČKOG

TREBA VEROVATI DA ĆEMO DOBITI UTAKMICU

„Pozorišta i festivale treba neprekidno promovisati i u lokalnim sredinama, ali i u čitavoj zemlji, i raditi na revitalizaciji teatarskog i kulturnog života“, kaže Biljana Vujović, predsednica Zajednice profesionalnih pozorišta Srbije i čelnica Narodnog pozorišta Niš

Mr Spasoje Ž. Milovanović

Zajednica profesionalnih pozorišta Srbije kao svojevrsno udruženje građana započela je svoje bivstvovanje šezdestih godina 20. veka. Prvo sedište bio je Beograd, prvi sekretar Bata Grbić. Ubrzo nakon toga sedište postaje Užice, a sekretar Ljubiša Carević. Važeći Statut zasnivao se na obliku udruživanja propisanog zakonom donetim u vreme Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, odnosno Socijalističke Republike Srbije. Ta i takva Zajednica dočekala je i preživela sve oblike demokratskih promena, raspada starih i stvaranja novih država. Konačno, nakon donošenja Zakona o kulturi i Zakona o udruženju građana Republike Srbije 2009. godine, Zajednica profesionalnih pozorišta Srbije reustanovljena je 4. decembra 2009. u Nišu, sa novim Statutom, novim predsednikom i proširena novosnovanim pozorištima. Mesec dana kasnije ona još uvek okuplja pozorišta iz trinaest gradova: Šabac, Užice, Lazarevac, Kragujevac, Kraljevo, Kruševac, Zvečane/Priština, Novi Pazar, Vranje, Leskovac, Pirot, Zaječar, Niš. Kažemo „još uvek“ jer se očekuje pristupanje još nekih teatara, a, razmišljajući o „srpskim poslovima“, ne bi nas iznenadilo da neko nezadovoljno pozorište, tj. neki nezadovoljni upravnik nekog pozorišta odluči da iz Zajednice istupi.

Biljana Vujović

Poslednjih godina kako god da je postojala Zajednica je funkcionisala pre svega kroz Festival profesionalnih pozorišta Srbije „Joakim Vujić“, da bi reustanovljavanje dočekala i sa časopisom Zajednice profesionalnih pozorišta Srbije pod nazivom „Klaka“.

Ovaj kratak istorijat Zajednice profesionalnih pozorišta Srbije zapravo je uvod u razgovor sa njenom novoizabranom predsednicom, upravnicom Narodnog pozorišta Niš, Biljanom Vujović.

Zajednica je u nekakvom obliku postojala i ranije, ipak nedostajalo joj je institucionalno utemeljenje. Može li se zato reći da je ovo zapravo početak njenog rada, te da ste vi njen prvi predsednik?

Sasvim je sigurno da sam za sada u Zajednici prva dama jer sam i jedina (dok nam se koleginica iz Novog Pazara Aida, ne vrati sa porodiljskog bolovanja). Uživam u pažnji svojih divnih i veoma iskusnih kolega, bez kojih sve ovo ne bi bilo moguće. Nipošto ne smatram da tek od ovog trenutka počinje život Zajednice, i da sam ja prvi predsednik! To je smešno, nerealno.

Mnogo ljudi pre mene je ostavilo sopstveni pečat i utabalo neku od staza Zajednice. Mnogi su bili na tom mestu i radili na njenom programu, misiji, Festivalu koji ove godine puni 46 godina! Zahvalna sam svima na tome, i čast mi je da sam u Zajednici, da doprinesem koliko mogu, najbolje što mogu u trenutku u kome mogu. Učestvujem sa kolegama u njenom definisanju i zakonskom utemeljenju. To je divan i za sve nas veoma bitan trenutak. Iako znamo gradivo i imamo iskustvo, svi smo ponovo na ispitu, na početku, ali verujemo da ćemo dobiti utakmicu. Naša Zajednica jeste tim sa 13 predsednika, igrača, gde svako ima svoj dres. Svesni smo da pobedu dobijamo samo zajedničkom, organizovanom igrom. U ovoj utakmici ja nosim dres sa brojem 1.

Unutar Zajednice izdvojeni su kao svojevrsne programske specifičnosti: Festival „Joakim Vujić“, saradnja sa inostranstvom i glasilo Zajednice. Na koji način će svaka od ovih aktivnosti zaživeti?

Festival „Joakim Vujić“ je jedan od najstarijih pozorišnih festivala u zemlji. Njegova misija jeste da razvija i održava kulturni i estetski kvalitet pozorišne scene u Srbiji, i ona se ostvaruje poštovanjem principa rotacije grada-domaćina Festivala (koji ima tu čast dve godine zaredom), kojim svi treba da osete pozitivne efekte te manifestacije. Pozorišta i festivale treba neprekidno promovisati i u lokalnim sredinama, ali i u čitavoj zemlji, i raditi na revitalizaciji teatarskog i kulturnog života. Zajednica u saradnji sa Ministarstvom kulture i njihovom veoma značajnom podrškom, ima jasne ciljeve koji jačaju naš kulturni duh i podstiču kreativnost. Verujemo da će i ove godine naše Ministarstvo kulture imati mogućnosti i biti uz nas i naš Festival.

Što se tiče saradnje sa inostranstvom, veoma smo otvoreni i spremni za koprodukcije, gostovanja, razmene... na tome ćemo raditi. A glasilo je veoma bitno za Zajednicu, i zato moramo dobro da promislimo i da se „presaberemo“ pre nego što se „oglasimo“. Ima mnogo ideja...

Da li se kroz Zajednicu može govoriti o decentralizaciji kulture?

Svakako. Centar može biti najlepši i najkreativniji i najinovativniji, i najbogatiji, ali ukoliko se ne desi decentralizacija u pravom smislu reči, od našeg kretanja unapred nema ničega. Sigurna sam da su kreatori kulturne politike (na osnovu dosadašnjeg iskustva) svesni te činjenice, te nam se zato i vraća osmeh na lice. Decentralizacija je neophodna ako želimo biti deo EU. Kultura u tome mora da prednjači i da na svojim primerima pokaže šta to znači.

NARODNO POZORIŠTE NIŠ

„Minule godine odvojili smo se od tradicionalnog, konvencionalnog, uspavanog teatra, što nam je omogućilo učešće na brojnim festivalima. Radili su umetnici iz Mađarske, Rusije, Slovenije, a sada se okrećemo domaćim snagama, pre svega rediteljskim i repertoaru koji je usmeren ka komedijama i vodviljima“, kaže za „Ludus“ Biljana Vujović, direktorka niškog Narodnog pozorišta. „Recimo *Bura* u režiji Andraša Urbana je izuzetna umetnička predstava kojom smo na osoben način obeležili prošlu godinu. Publika je na našoj sceni, ali i na Sterijinom pozorju, „Joakimu Vujiću“ u Šapcu, „Tvrđava teataru“ u Smederevu, videla moderan, savremen komad kojim smo odmah skrenuli pažnju na sebe. Za Niš, ali i za Srbiju, teatarski događaj je bio rad Dušana Jovanovića u našem teatru, koji je postavkom *Gospođe ministarke* sačuvao Nušića ali sa vidnim savremenim pomacima. Sve je začinjeno i niškim dijalektom. Oko tog projekta uspeli smo da ujedinimo i okupimo ceo ansambl, a sjedinili smo se zahvaljujući i radionicama koje su vodili Rus Oleg Žukovski i Mađarica Marija Kek“, dodaje direktorka.

Govoreći o planovima i budućim predstavama ovog teatra Biljana Vujović kaže: „Na Dan pozorišta, 11. marta 2010. premijerno izvodimo komad *Cigani lete u nebo* u režiji našeg nekadašnjeg člana, glumca Desimira Stanojevića, koji obeležava 40 godina umetničkog rada. Krajem februara biće izveden i komad *Ćelija* koji radimo u saradnji sa Fakultetom dramskih umetnosti iz Beograda i Ministarstvom kulture u okviru akciju 'Srbija u Srbiji'. Autori su studenti, tekst je napisala Tamara Baračkov, a režija je poverena Aleksandri Pavlović. Ovu predstavu videće publika u mnogim mestima Srbije.“

S. Krstić

PRIČA O NARODNOM POZORIŠTU LESKOVAC

Jedna od vesti koje su najviše odjeknule iz leskovačkog pozorišta u poslednje vreme, nažalost, nisu bile njihove predstave i projekti, već iznenadno urušavanja krova stolarske radionice zbog oronulosti

Petar Grujičić

Narodno pozorište u Leskovcu osnovano je 1926. godine, a pozorišna tradicija ovog grada seže čak do kraja 19. veka. Najdinamičniji period rada Narodnog pozorišta vezuje se za period između 70-ih i 90-ih godina prošlog veka, nakon čega ono ulazi u krizni period čiji rasplet manje-više traje sve do današnjih dana. Ovo bi otprilike bila retrospektiva stanja ne samo leskovačkog, nego i većine pozorišta u unutrašnjosti Srbije, uz dodatne specifičnosti na koje ovim tekstom skrećemo posebnu pažnju.

Povod za ovaj tekst je nedavna premijera Nušićevog *Uježa* u režiji Cisane Mirudsize-Čolović, kao osobiti pokušaj da se revitalizije stanje u tom pozorištu. Poznata rediteljka je, naime, svoju predstavu režirala besplatno, uz uslov – da se načini monografija o istorijatu leskovačkog pozorišta kao svedočanstvu o njegovim najuspešnijim decenijama koji se vezuje za uprave Tomislava Cvetkovića i Miroslava Lukića. Takođe, bilo je to doba i najvećih prvaka ovoga pozorišta: Radomana Kontića, Dare Apić, Živke Hubač-Barać, Vasilija Apića, Radiše Grujića i dr. Obnova pozorišta posle Drugog svetskog rata je neobična i, u kontekstu aktuelnih ekonomskih uslova i težnje ka kulturnoj decentralizaciji, krajnje originalna – na predlog pokojnog prof. Dušana Mihajlovića, ovo pozorište je započelo rad kao besplatno pozorište. Naime, ulaznice se nisu naplaćivale, nego su bile deljene ljubiteljima teatra, a prihod i troškovi pozorišta su pokrivani uz pomoć privrede i lokalnih uprava u mestima gde je ovo pozorište gostovalo, obično u regionima bez matičnih pozorišta u Južnoj Srbiji i Crnoj Gori. Rezultat je bio impresivan: preko 300 odigradih predstava godišnje, od kojih su oko 8-9 bile premijerne! Ovaj koncept su kasnije pokušala da preuzmu i neka druga srbijanska pozorišta, ali ni blizu sa tolikim uspehom.

Po rečima Dragana Mićalovića, višegodinjeg prvaka ovog pozorišta i v.d. upravnika u periodu između 1987–1991, u poređenju sa ovim „zlatnim godinama“, kasniji period doveo je do urušavanja teatra, pre svega zbog uvećavanja pozorišne birokratije, kao i partijskih kadriranja, dovođenjem uprava bez odgovarajućih profesionalnih kvalifikacija i iskustva. O posledici takvog stanja svedoči nam i aktuelni upravnik, Zoran Rakić koji je po stupanju na dužnost u martu 2009. zatekao dug od 11 miliona dinara čije poreklo, u najmanju ruku, postavlja mnoga pitanja. Trenutno, ovo pozorište sa oko 300 mesta ima u proseku dve reprizne predstave nedeljno, a repertoar se, poput premijera *Čorbe od kanarinca* ili *Orkestra Titanik*, pravi od predstava koje režiraju glumci ovog teatra, sa koproducentima koji maksimalno pojeftinjuju troškove postavki. U toku je takođe i kadrovska racionalizacija, pa je prekomerni broj od oko 70 zaposlenih sveden na 45, ali i dalje sa izrazito nepovoljnom strukturom tehničkih na račun umetničkih članova (30:15). Kao kuriozitet slovi i okolnost da je jedna od vesti koje su najviše odjeknule iz leskovačkog pozorišta u poslednje vreme, nažalost, nisu bile njihove predstave i projekti, već iznenadno urušavanja krova stolarske radionice zbog oronulosti.

Narodno pozorište Leskovac

Pa ipak, uprkos materijalnim nedaćama, pozorišni duh Leskovca pronalazi vitalno uporište, pre svega u decenijama odgajanoj publici i zanimljivom glumačkom okruženju. Sticajem okolnosti, mnogi od leskovačkih glumaca (Milan Vasić, Predrag Smiljković, Bogoljub Mitić), postali su poznata lica najpopularnijih TV serija (u meri u kojoj druga pozorište van Beograda i Novog Sada ne mogu da se pohvale), a kurioziteta radi, za ansambl leskovačkog pozorišta se vezuju i počeci glumačke karijere Nebojše Ljubišića, Slobodana Ćustića, Lidije Vukićević, Ljiljane Đurić i dr. Takođe, ovdašnja publika ima naglašen afinitet za klasični repertoar – za vreme SFRJ, ovde je održavan festival klasike na YU-sceni, čiju osobitu modifikaciju, naravno u mnogo skromnijoj formi, Leskovac nastoji i danas da održi kroz manifestaciju pozorišnog maratona. U tom pravcu se razmišlja i o budućem profilisanju ovog tetara, kao šansi koju nudi aktuelno haotično stanje srbijanskih repertoara, zaraženo „postdramskom formom, koja nije baš tako bezazlena“, jer ona, kako to navodi rediteljka Mirusidze povodom svoje namere da svoj poslednju režiju režira upravo u Leskovcu, „stavlja publiku u ponižavajuću poziciju (da se stidi što ništa ne razume)“. U tom istraživanju klasične dramske forme, veruje Mirusidze, leskovačko pozorište može da pronađe plodno tlo za svoj budući rad i širu prepoznatljivost – naravno, čim prebrodi aktuelne probleme sanacije i revitalizacije.

KAKO JE RASTAO LUTKEF

Samo zahvaljujući čarobnim lutkefovcima (a to znači: deca predškolskog i školskog uzrasta sa vaspitačima, učiteljima, specijalnim pedagozima i stručnim saradnicima) njihovoj ljubavi, znanju, veštini... LUTKEF je mogao da savladava niz prepreka i teškoća

Ana Milovanović

Zavejao sneg tog 15. decembra Srbiju do pola metra, ali brzinom puža, ipak uspevam da stignem na XIV Lutkarski edukativni festival (od milja ga zovemo LUTKEF) u novootvoreni centar Batočinu. Kad tamo na ulazu u glavnu ulicu zabranjen saobraćaj, policije kol'ko hoćeš. „Zar će sad da se otkaže, kad je bio i za bombardovanja!?" A onda sam ih ugledala: male a velike sa njihovim malim i velikim lutkama, gvire im srećne okice ispod pahuljica i samo se smeju. Kao što se smeškaju i svi koji ih gledaju u prolazu, iz radnji, kafića, ikola. Smejem se i ja, samo nekako mokro (ma to je od snega).

Jer lutkefovci (a to znači: deca predškolskog i školskog uzrasta sa vaspitačima, učiteljima, specijalnim pedagozima i stručnim saradnicima) sa svim svojim lutkama defiluju kroz grad! Grip da ih spreči? „Koja se lutka njega boji još!" Hoće LUTKEF, pa to ti je. I tako već 14 godina! Samo zahvaljujući njima svima, bezbrojnim čarobnim pomoćnicima, njihovom ljubavlju, znanjem, veštinom i odvažnošću LUTKEF je mogao da savlada niz prepreka i teškoća da bi uopšte došao do svoje „željene princeze", tj. dece željne lutaka. Koliko ih je? Toliko da bi ispunili ceo ovaj broj. Onda da pohvalimo samo poslednjeg organizatora, OŠ „Sveti Sava" iz Batočine. Sve je bilo kao u zlatna vremena, čak je i svaki učesnik dobio poklon. Kao i za svih 11 (i slovima: jedanaest) LUTKEF-a održanih u Predškolskoj ustanovi „Nata Veljković" u Kruševcu.

A počelo je „slavne" 1993. godine, kad je sve bilo toliko besmisleno, da sam morala da isčeprkam neki smisao. I tako se u siromašnoj porodici u kojoj se tako teško živelo da često nije imalo šta ni da pije (pa je mama za prvi rođendan morala da „diluje" na Kaleniću foto filmove za sokove), rodio Festival lutkarstva u obrazovanju (FLUO), mali kao biberovo zrno. Ali, jedinče. Jer u celoj tadašnjoj Jugoslaviji, koja je obilovala pozorišnim festivalima, nije postojao nijedan lutkarski festival dece za decu, uopšte nijedan posvećen dečjem pozorišnom stvaralaštvu.

Mali lutkari osvojili Batočinu

FLUO: „Zašto je odabran baš festival, tj. ja kao osnovni oblik podsticanja razvoja edukativnog lutkarstva u Jugoslaviji?" (čim je progovorio pitao je majku)

MAJKA: „Pa zato što svaka kulturna animacija određene socijalne sredine polazi od specifičnosti mentaliteta njenih stanovnika, u našem slučaju beskrajnoj sklonosti za slavljenjem i manifestacijama svih oblika. I zato što Festival često lutkarskim pedagozima predstavlja jedinu nagradu za njihov entuzijastički rad. A tek koliko u festivalu uživaju deca, i to ne samo zato što igraju za svoje vršnjake već što im pokazuju kako se pravi lutkarski teatar. Pa kad se spoljašnja motivacija zameni unutrašnjom i imperativ učesnika postane sve bolja i bolja primena lutkarske pozorišne umetnosti u obrazovanju i vaspitanju."(zanela se majka)

FLUO: „Zašto mora baš u obrazovanju! Da sam veliki, radio bih u profesionalnom lutkarskom pozorištu!"

MAJKA: „Nemoj da patiš što si tako mali, jer je tvoja lutkarska igra jednako važna kao i ona „velikih". Ti tako mali zidaš temelje profesionalne lutkarske kuće, bez njih ona ne bi bila ni sigurna ni lepa za decu, bila bi obična šarena laža. A ni vrtić, ni škola bez tebe, biberče moje, ne bi bili po meri deteta. Nego, sine, pozovi na rođendan svu decu koja vole da se igraju lutkama."

FLUO:„A šta ako ne znaju lepo da se igraju?"

MAJKA: „Zato ih i zoveš, da ih ugostiš, da kod tebe nauče.Pozovi i nekog od velikih lutkara izdaleka, da im pokaže najbolje igre. I zapamti, sva deca se raduju slavlju i nijedno, ni koje lutkom muca, ni koje lutkom štuca ne smeš da odbiješ!"

I krene FLUO da raste, i raste i toliko poraste (na III rođendanu imao je 26 gostiju, plus jednog iz velikog sveta) da je Savez učitelja Srbije, jedan od poočima, hteo da bude jedini staratelj imovinice mu i „majku lepo gumicom izbriše".

„Ali FLUO je moje dete", veli majka.

„Kakvo dete, kakve su to sentimentalnosti?! " (podsmeva se sekretarica saveza, još neproslavljena organizovanjem julskih tribina)

„Dete sa krštenicom u Agenciji za autorska prava." (blefira, šta će, majka je)

Sekretarica: „..." (zapušena joj usta)

I tako se 1996. godine, završio jedan ciklus bajke. FLUO je rešio da započne novi život, da bi zaboravio traume iz detinjstva, promenio je ime u LUTKEF i počeo čak i rođendane da slavi iz početka. On se, naravno, nije promenio, samo je porastao i krenuo da obilazi svoju zemlju uzduž i popreko, radeći u mnooogim mestima: Beogradu, Kruševcu, Subotici, Knjaževcu,Podgorici, Sokobanji, Brusu, Aleksincu, Ćićevcu, Kragujevcu, Bujanovcu, Batočini, uBečićima, na Bovanskom jezeru, Kopaoniku i Jastrepcu. Jer „Svako dete u ovoj zemlji ima pravo na lutkarske predstave, ne samo ona rođena u prestonici". LUTKEF je za mnogu decu iz tzv. provincije, bio i ostao prva i jedina prilika da vide lutkarsku predstavu. Zato su svi programi LUTKEF-a (u prepunim salama, često kapaciteta od 500 mesta) uvek bili BESPLATNI. Kao što LUTKEF uvek ima na umu reči majke: da ne kopira profesionalne pozorišne festivale i posebno da ni njihovim koncepcijama ni modelima organizovanja ne zlostavlja decu i ne ometa ih u razvoju, već da stremi njihovom bogaćenju u svakom pogledu.

I potrudio se. Kad se samo seti, na primer, na primer, kako mala, ali mnogo mala deca (dve i po godine) igraju „Neposlušno mače", a tek „Crvenkapu". Pa kako je učesnica VIII LUTKEF-a , Ivana Dragutinović (uzrast 6 godina, vrtić „Neven", Kruševac) u LUTKEF spomenarčetu zapisala: „ Ja sam videla da onaj ko je dobar, uvek pobedi. Zato sam najviše volela da glumim prase, pošto je ono bilo najviše dobro." Da ne pričamo kako je „XIII ali srećan" bio UTKEF-ov moto 2008. godine jer je program *edukacija edukatora* finansiralo Ministarstvo kulture RS (prve pare i jedine koje su ikada uplaćene na LUTKEF-ov račun). I odmah je to iskoristio na najbolji mogući način – za gostovanje lutkarskog profesora, dr Anastasije Savinove iz Sofije, kao voditelja radionice za *scensku plastiku u lutkarskom pozorištu* (a o kojoj je imala čast da napiše udžbenik za UNIMU!) Rezultati su se videli već sledećeg, ovog LUTKEF-a – oživele su mnoge lutke dugogodišnjih učesnika a jedna od njih, Ceca Andrijanić iz Kragujevca, osvojila je prvu nagradu.

Tako bi mogla da se završi bajka o malom lutkarskom festivalu za decu, LUTKEF-u, da kao i u svakoj bajci, nije bilo nekih peripetija. „Slatka" sećanja naviru: maj 1998. u Podgorici, situacija napeta do usijanja, LUTKEF baš briga!

„Idem da lično zalepim ovaj plakat (a na njemu „kao dva oka u glavi": Ministarstvo prosvete Crne Gore i Srbije) na vrata Vlade Crne Gore!" (kažem neposrednim organizatorima iz vrtića).

„Ne, nemojte, profesorka, imaćete/ćemo probleme!" (zakukaše vaspitačice).

I ja ih poslušah („Poštuj organizatora svoga kao boga!").

Da mala deca pate poodavno zbog političara ove zemlje koji obezbeđuju isključivo svoje i samo svoje čukununućiće, jasno mi je od početka, ali da će i male lutke da propate od politike, nisam mogla ni da zamislim. Elem, više nije bilo , po treći put, LUTKEF-a u Podgorici, nikad dobila odgovor zašto. Za razliku od Subotice gde su te iste godine (!) rekli da neće festival iz Beograda (i do danas mogu samo da sanjam centar u Vojvodini). Kao što više nikada nisu učestvovala deca sa Kosova i Metohije, inače među najboljim i najnagrađenijim učesnicima. Ovo je prilika da se malo ponosim: nikada, ali nikada nikakva „politika" nije uticala da se dodeli nagrada nekome ko je nije pošteno zaslužio. Deca iz prištinskog vrtića koja su te godine igrala basnu, igrala su je kao da se u njoj ne bore za dobro i zlo samo Lija i Petao, već ona sama! Nisu deca dobila nagradu „jer su sa KIM", već su ona igrala uverljivo i istinito i istinskim emocijama i živim, odlučnim lutkama u pravom sukobu, u prepunoj sali posvećene tišine, upravo zato što su rasla gde su rasla. Politika je učinila i da festival postane internacionalan, ali se tome uopšte ne radujem: deca iz Republike Srpske, računaju se kao stranci.

A i sad je LUTKEF u „osetljivom dobu", 14 godina: „Nije meni bila potrebna Evropa pa da se setim decentralizacije i da se podrazumeva da se i deca sa posebnim potrebama zovu na rođendan... " Neću da uđem ni u jednu stranku i neću, pa da umrem od gladi! Neću da pišem pisma podrške nikakvoj politici

Predškolci iz Kruševca na LUTKEF-u

'svetlosti i razumlja'! Neću!" (Šta da se radi, ista majka). „To je baš zgodno, radiš za decu..., samo kad bi bila u našoj... " (ovo ne pišem ja, nego lutka, napomena autora).

Imam li neke koristi od LUTKEF-a, sigurno se pitate, nemam.

Štete materijalne – malo i to samo za putne troškove, plakate i posluženje dece jer sad više nema društvenih firmi koje bi darivale festival (priznajem primala sam u naturi!). Samo sam „dužna i tužna" (sad se pitate da li sam uopšte normalna, ma kakvi pitate se, uvereni ste da nisam!) svima koji su podarili svoje znanje i vreme i ljubav mom LUTKEF-u. Kažem mom, jer, ako niste znali, ja sam samo njegov

mama.

Manifest LUTKEF-a

LUTKEF je manifestacija na kojoj se zajedno zabavljaju, druže i uče i deca i vaspitači i učitelji i lutke. Na LUTKEF-u se prikazuju najbolje lutkarske predstave, igre, monolozi, komunikacije lutkama i sve ostalo što deca zajedno sa svojim vaspitačima i učiteljima rade lutkama. Na LUTKEF-u se od najboljeg bira i nagrađuje najbolje.

LUTKEF želi da u svakom vrtiću i u svakoj školi , u celoj zemlji oživi bar jedna lutka i da svim vaspitačima i učiteljima pokaže kako deca mogu , igrajući lutkama, najviše i najbolje da se izraze, saznaju, nauče, dožive i zavole.

LUTKEF postoji da podseća da lutka u školi i vrtiću nije igračka , već predmet kome dete ili vaspitač ili učitelj poklanjaju život; da sve može postati lutka ako se pronađe pravi razlog za njeno postojanje.

LUTKEF je svedok da lutka uvek bogato nagradi svoga tvorca za muke njenog stvaranja: otkrije mu beskrajni svet mašte i snova; unese radost, toplinu i nežnost; daleko učini bliskim; suvoparno i dosadno oboji najživljim bojama; u svakodnevnom otkrije zanimljivo i, što je najvažnije, spregama da postane stvaralac jednog novog i boljeg sveta.

NEKE OD DOSADAŠNJIH AKTIVNOSTI (REZULTATA) LUTKEF-A

– Uspešno je održano 14 LUTKEF-a, u Beogradu, Kruševcu, Subotici, Bujanovcu, Knjaževcu, Podgorici...

– Primerice, na XII LUTKEF-u je učestvovalo više od 500 dece sa 53 lutkarske predstave, a na III „predratnom" LUTKEF-u je bilo 78 predstava.

– Serija RTS-a „NAJMANJE POZORIŠTE NA SVETU" (koju čine najbolje predstave sa LUTKEF-a) prikazana je na Festivalu TV programa za decu u Geri (Nemačka) i reprizirana (3 ciklusa po 13 epizoda) više od 10 puta!

– Lutkarska umetnost se sa velikim uspehom primenjuje u radu sa decom sa posebnim potrebama čije su predstave , po inkluzivnom principu, ravnopravno učestvovale i nagrađivane na LUTKEF-u od njegovog osnivanja 1996. godine.

– Pokrenuta je video-edicija „Dečja lutka-scena", „Jugovideo ", 2000. koja prezentuje najbolje predstave sa LUTKEF-a.

– Objavljen je priručnik za vaspitače, učitelje i ostale lutkarske pedagoge *Antologija lutkarskih tekstova sa LUTKEF-a (sa Uvodom u lutkarsku dramaturgiju)*, Kreativni centar, 2001.

– U okviru dobrotvornih akcija (program „Humani LUTKEF") odigrano je više od 250 lutkarskih predstava i poklonjeno preko osam stotina pozorišnih lutaka.

– Osnovane su lutkarske kolonije u Bečićima, na Bovanskom jezeru, Kopaoniku i Jastrepcu.

– Zalaganjem LUTKEF-a u javnoj raspravi o Zakonu o kulturi dopunjen je isti: član 4. stavom 4 koji glasi „podsticanje kulturnog stvaralaštva za decu", član 8. stavom 2. „posebnom brigom o stvaralaštvu za decu", član 8. stavom 2. „posebnu brigu o kulturnom stvaralaštvu za decu", član 29. pod b) „podsticanje kulturnog stvaralaštva za decu".

Deo intervjua koji je Feliks Pašić radio sa Muharemom Pervićem 1995. godine

SADAŠNJOST JE MESTO PATNJE

Ako Godo nije došao sa istoka, možda će doći sa severa, sa neke strane, pete ili šeste, koja uopšte nije bila u moći našeg mišljenja. Ja verujem u ljude koji su u stanju da sanjaju, da zamisle život koji ne liči na život kojim živimo danas

Govoreći o pozorišnoj kritici, svom (ne)bavljenjju njome, vremenu Muharem Pervić je, između ostalog, rekao: Grčevito pomodni i srljamo u novotariju, a vrlo često se zatim stropoštavamo u prošlost, u konzervatizam. Pitam se: zašto je to tako? Moje osećanje je da mi teško podnosimo vreme i da ne shvatamo ključni odnos vremenitosti i večnosti, pa krivotvorimo istoriju, racionalnost, veru i metafiziku. (...)

Presudne stvari za jednu epohu, pa za jednog čoveka, za jednog kritičara, za jednog umetnika nikada nismo dovoljno razumeli, a navikli smo pri tom da olako mešamo razumevanje, pozdrazumevanje, objašnjenje, priču, mit itd. Odnosno, čovek se nekontrolisano hvališe razumevanjem, ali zar nam, na kraju krajeva, nije najjasnije da je ono neobjašnjeno upravo ono što je danas najmoćnije, najaktivnije i najprisutnije, i da nas je to neobjašnjeno uzelo pod svoje i da je ono danas, pored svih naših tumačenja, ona stvarnost koja nas je iznenadila, ne samo zato što ga ja u svoje vreme nisam dovoljno razumeo, nego što ga, izgleda, drugi nisu dovoljno razumeli. Pa nas je ipak sve to što se danas događa iznenadilo, iako smo verovali, malo satirično govoreći, da nas niša neće iznenaditi. Prekretnice, istorijski datumi, sva ta opijenost i opterećenost istorijom, sva ta uznesena stanja, i onda i sada, dodiruju vradžbinu, stvaraju jedan posvećeni duh u kome se teško misli. Lažna slika i reč zasenjuju – kaže Mefisto, ako se sećaš – smisao i mesto zamenjuju. U tom smislu, proces oduhovljenja proces je odavoljenja. Tako da mi nismo putovali samo ka jednom varvarizmu, nego smo putovali i ka jednom oduhovljenju. Ali, to onda nismo znali. Faust prebaci Mefistu da je sastavljen iz đubreta i vatre. To je ista ta metafora....da bi i sam kasnije utvrdio, iako je bio najplemenitiji među ljudima, da je i on sačinjen od te mešavine, đubreta i vatre. Na taj pogon se krećemo i danas, i opet smo na onoj najopasnijoj od svih granica, na granici mudrosti i, kako kaže Gete, onda gde se ljudima remeti pamet. A ovo remećenje pameti nije tako sporo počelo, ono je starije od zbivanja tri-četiri godine unatrag.

Deo tog neobjašnjivog pokušavaš shvatiti čitajući ponovo Čehova i Beketa.

Da. Tu me je susreo žestok raskol između onoga što ljudi žele i onoga što ljudi žive. Taj raskol je kod Beketa, razume se, doveden do kraja, a kod Čehova je još uvek budućnost u izgledu, i njegovi junaci, makoliko bili nesrećni i žalili se na sebe i druge, i sumnjali u znanje, još veruju da će neko doći, da neka budućnost postoji, što je Beket konačno ukinuo. Takođe je narodna, a opet iz Beketa: „Praznine ima koliko ti duša 'oće". To možeš da čuješ i u svakoj srpskoj palanci. Ali, od te praznine „koliko ti duša 'oće" i stvorena je jedna vrsta otrova koji dugo radi u svakom od nas, i u čitavoj našoj zajednici, u našem mentalitetu koji, upravo zato što živi tu prazninu, što mora da je podnosi, stalno počinje iznova, i iznova postavlja stara pitanja: ko smo, šta smo, kome carstvu religijskom, političkom, nebeskom pripadamo? I, razume se, u međuvremenu ne činimo ono što treba da činimo, ali vreme čini svoje, i mi opet postajemo zakasneli ljudi, kao oni čiji su vozovi otišli i koji su svoje šanse propustili. Uostalom, većina ljudi koja danas na ovoj sceni glumi aktivno, ljudi su koji su svoje karte odigrali i bojim se da su takođe promašili. Zato je danas tako puno i intelektualaca i filozofa i običnih ljudi koji više glume život nego što ga žive. Oni čine sve da bi stvorili, samima sebi a onda drugima, utisak da stvarno postoje. Uostalom, ako bismo uzeli kao model, recimo, život Bore Šnajdera, na svim malim istorijskim krivinama je kod nas ispadalo puno ljudi, tako da smo mi, ne literarnom nego u bukvalnom smislu, sredina sa mnogo odbačenih ili, kako se u devetnaestom veku govorilo, suvišnih ljudi koji više tavore nego što žive. Što sve stvara utisak košmara i haosa. Dakle, to više nije stvar jedne politike, nego način života i, kao što rekoh, podnošenja vremena, osećanje i pojedinca i zajednice da je mnogo propušteno, da se to ne da nadoknaditi, da je manje-više za sve kasno i da nam ostaje, ne više da živimo nego da prepričavamo svoj život, a tu počinje prava beketovska ili čehovljevska drama. Ona se u nekom površnom političkom ili javnom životu reperkutuje tako što se rascvetavaju sve vrste govora ili, da budem malo slobodniji, blebetanja, iz različitih povoda, kontrolisanih manje ili više. Te oblike najgoreg novinarstva, politikanstva itd. srećeš i u listovima u kojima to nikako ne bi očekivao. Ali, nije govor samo o novinarima i novinarstvu, nego o nivoima života na kojima mi živimo, a živimo stešnjeni između dve strahovito udaljene obale, te ljudske želje da živimo kao Evropejci i jedne razorne, surove trivijalnosti u koju smo, kao u jednu odista tamnicu, zatvoreni. Kao da imamo svega više nego prave, iskrene želje da živimo. I kao da se s tim životom stalno kockamo, uludo trošeći energiju, a onda opet potpuno padajući u apatiju. Nemate nikakvu orijentaciju. Neophodno je da ljudski rad stvara izvesne forme, vrednosti, lepote na kraju krajeva. Ne možete živeti u čistom surogatu, a ostati čovek realan i racionalan, i ne podleći jednoj iracionalnosti u koju je danas upala većina nas. Svakako ima izuzetaka, ima ljudi koji su na sve ove lične i društvene bolesti otporniji. Ali, ja o tim stvarima više ne govorim kao o lepim bolestima, ja zaista mislim da je to jedna duboko ukorenjena nesreća i da ta takozvana tuga, koja je prividno prisna i naša i slovenska, da je to ono što nas prazni, što ovladava nama, čini nas na kraju krajeva od jako ličnih bezličnim ljudima, prividno nas greje a u stvari nas hladi, prividno nas puni a u stvari nas prazni, i da to jedno tako rastegljivo, nedefinisano osećanje, tuga koja odjekuje našom sredinom, potapa kao mutna voda i one glasove i šumove koji bi mogli da budu glasovi i šumovi jednog stvarnog ljudskog života. Prema tome, nije stvar samo u potrazi za nekom izvornošću i autentičnošću pojedinih nacija, što se danas najviše naglašava, nego je stvar u tome da ljudi kao pojedinci osećaju potrebu da se odrede, da se prepoznaju, da liče na same sebe.

Ako bih tvoju rečenicu „Teško podnosimo vreme" preveo u prvo lice jednine – „Teško podnosim ovo vreme" – da li bi ona bila istina?

Mislim da ja teško podnosim ovo vreme, ali da nemam pravo na velike žalbe. Imam potrebu da samom sebi objasnim zašto je to tako. Govorio sam o izvesnoj mutneži koju, razume se, ne samo ja nego svako ljudsko biće teško podnosi. Imam utisak da ovo vreme ne zna dovoljno svoj lik, pa ni svog junaka. U njemu su najglasniji kritičari nedavne prošlosti i tog tzv. socijalističkog doba. Oni traže neku drugu, raniju prošlost kao nešto valjano, na šta bi se valjalo nadovezati, na čemu bi dizali tu novu, sadašnju građevinu. Ali, samo je prividno reč o jednoj prošlosti. U sadašnjosti, to jeste danas, kao u razgrađenoj kući, različite društvene snage i pojedinci, političke stranke i pokreti nastanjuju i brane različite tipove prošlosti, nastojeći naravno da ožive jezik i vrednosti njima bliskog i dragog, politički i idejno upotrebljivog nasleđa. Oni koji nam danas nude svet bez iluzija i maski pri tom i sami žive u iluzijama, opterećeni interesima i strastima svojim, ali i svojih prethodnika. Da li ovi ljudi odista veruju da je, na primer, jasnost nacionalnih ciljeva, o kojima danas glasno govore, neosporna i lišena svakog privida koji se oko svake nacije, osobito ugrožene, sabire u nacionalnom biću i mišljenju, sa opasnošću da stane u središte tog bića i njegove slike stvarnosti? Govorim o nacionalnom zato što je ono u središtu ovog mišljenja poslednjih godina. Nacionalno, dakle, nije samo ono što nas pozitivno određuje, već i ono potisnuto, mračno, divlje, ružno, pa i čudovišno. Iz perspektive nacionalno opsednutog čoveka stvarnost se ne vidi čistije nego iz ugla klasno fanatizovanog političkog komesara. Opet, između ove dve obale treba odrediti nepoštedna, a kritika svega postkomunističkog samo gola adoracija, nego, ako je moguće, sa istom tom kritičnošću s kojom govorimo o prošlim vremenima, nedavno prošlim vremenima, suditi i o vremenu u kome upravo tražimo modus opstanka i života.

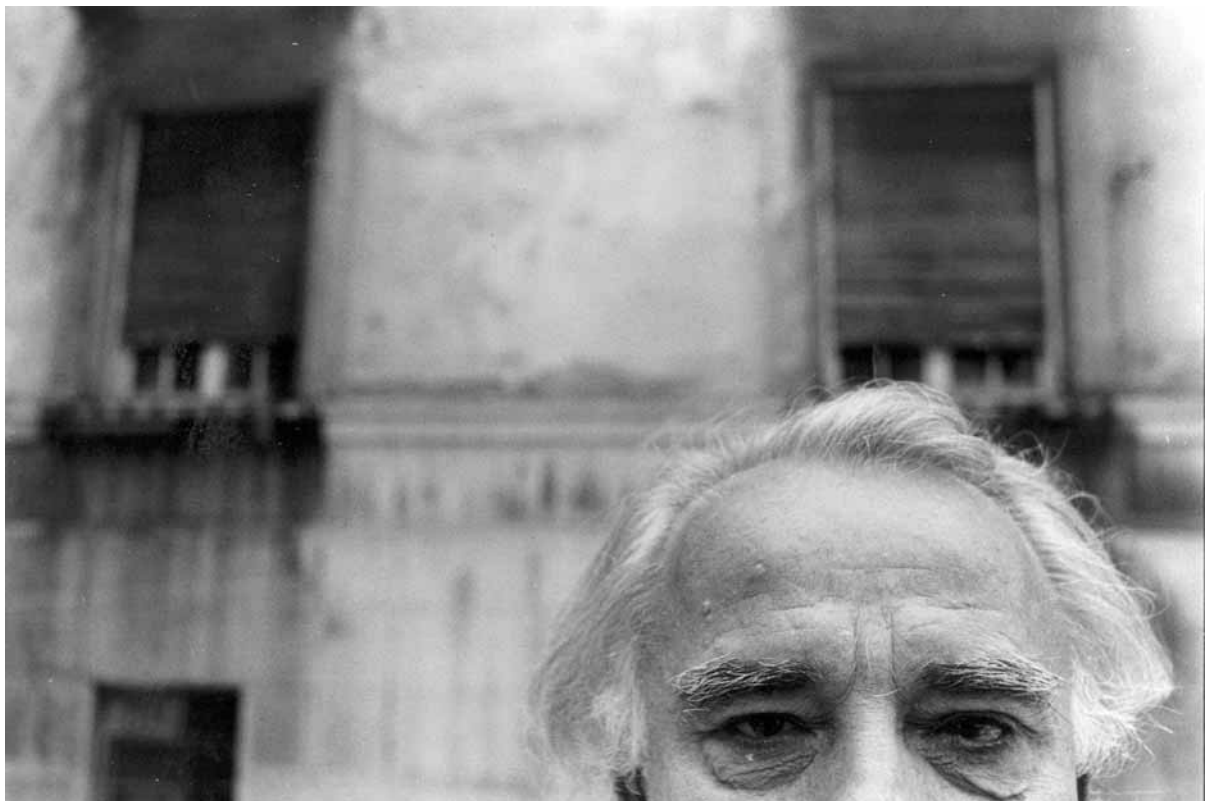

Muharem Pervić (Foto: Vesna Pavlović)

Kako u tom vremenu, ili u ovim vremenima, vidiš onda smisao ili ulogu pozorišta?

Pa, jedanput sam ti o tome govorio, u jednom od prvih brojeva *Ludusa*. Biva da pozorište oponaša istoriju, preuzima njene junake, kostime, uloge, replike. Dešava se da život, da savremenici oponašaju istoriju. I to se, dobrim delom, događa danas, na sceni bez dovoljno lične i društvene kreativnosti. Naš slučaj, jugoslovenski slučaj, ne razrešava se. Kao da postoji i održava se nekakav davni scenario koji savremenici prepravljaju, upisujući u njega uloge za sebe. Osećamo se kao ljudi kojima u nekom prethodnom životu nisu pripale uloge za koje verujemo da nama pripadaju? Zato u svojim novim zajednicama, u svojim nacijama-državama, podižemo sopstvene scene i na njima kao da igramo drage nam uloge, manje-više u sopstvenoj režiji. Biti priznat od drugih, to je jedan od duhovnih korena glume i dramatičnosti. U tom smislu, struktura javnog života, istorijske scene je teatralna. Teatralan je čovek koji ulazi u istoriju, privlači na sebe pažnju, želi da izađe iz anonimnosti. Da bi ga čuli i videli, on se mora popeti na scenu i govoriti, i ponašati se, kao glumac. A izgleda mi da je većina nas već odigrala svoje uloge i da bi se u tom pozorištu morali pojaviti novi ljudi i novije ideje. Moje je osećanje da ove ideje nisu ni nove ni originalne toliko koliko se nama čini, nego da su one komentari starih ideja i starih uloga. Rekoh, imali smo iluzije i one su se izjalovile, i zato smo sada očajni i na kraju, gotovo mrtvi ili, bar u nekim slučajevima, vulgarni i prosti. Svejedno što se poneki put opet ponesemo, zaigramo, upinjemo se da držimo utisak života, promene i pokreta, ipak ne možemo da se otmemo osećanju zakočenosti, i to osećanje se, razume se, prenosi i na pozorište kao umetničku scenu. Teško je danas nekome odista reći i naći nekoga ko hoće i može da te čuje. Teško je bilo šta osmisliti, dati mu formu i značenja. Otuda, čini mi se, toliko buka i bes, toliko besnilo gotovo. Možda se ipak najmanje treba smejati toj naivnoj veri u budućnost, dok je sadašnjost mesto patnje. Uostalom, takvi smo kakvi smo. Mi i ne filozofiramo da bismo razrešili životne probleme, već da bismo shvatili da u tome nismo uspeli. Pošto smo lišeni jednog sloja iluzija, dešava nam se goli život. Suočeni smo sa ličnom i društvenom neostvarenošću. Pitamo se: šta naš život stvarno jeste, koliko vredi, šta može da bude i čemu smo ga posvetili pa, u tom smislu, koliko je vredelo baviti se pozorišnom ili nekom drugom kritikom, ili nekim drugim poslom? Čovek u životu, nekada izrazitije, nekada manje uočljivo, pravi budalu ili, nežnije rečeno, pravi predstavu od sebe. Imam utisak da živimo u jednom takvom vremenu. Ovakva vremena obično dolaze iza vremena koja sebe nisu spoznala, iza vremena zanosa, entuzijazma i slepila, iza vremena neefikasnih ali sklonih efektima. Pa kad sve prođe, ljudi se nađu tamo gde nisu očekivali, a to je ono stanje neobjašnjivo o kome sam govorio.

Kakvo pozorište, onda, danas ima smisla?

Umetničko pozorište je danas valjano samo na klasičnim i uvek vrednim tekstovima, jer oni ljudima pružaju iluziju da u životu ima smisla, da u životu postoji ljubav, da u životu postoje vrednosti i da postoje načini da se čovek čoveku obraća i da ga razume, da postoji jedna takva volja, bez obzira na to u kom stepenu ti komadi bili složeni, konfliktni i nimalo ne pojednostvljavali ljudski slučaj i slučaj ljudskih zajednica.

Kažeš da mnogi danas glume život. Ne čini li ti se da je svako od nas osuđen na neku vrstu glume? Zapravo, i ne znamo više da li glumimo ili zaista živimo.

Apsolutno. Ja nosim u sebi jedno takvo osećanje. I u poslednje vreme nameće mi se pozorište kao oblik mišljenja. Ne samo zato što je ceo svet pozornica, prosto mi se čini kao da je u samoj strukturi života pozorište zadano kao matrica. Pogotovo u našem slučaju, gde je komunikacija između različitih nacija, različitih kultura, socijalnih slojeva oduvek bila teška, a danas je gotovo potpuno zaprečena. O tome najbolje govori slogan „Nemamo više šta da razgovaramo"... „Nikada više". Ne možemo više ni razgovarati, ni voleti ljude iz nekog drugog naroda itd. Sve to govori o jednoj iznuđenoj ali lošoj radikalizaciji osnovnih dramskih načela, onih koji životu daju napetost ali ga ne pretvaraju u samoubilački ili ubilački konflikt. U tom smislu, odista, mi smo u situaciji glumaca koji, nažalost, uloge gotovo da ne mogu da biraju ili mogu da biraju samo između dve strane. A to nije nikakav izbor. Ako važi lozinka da je vreme rata takvo da se istina brani i bedemom laži, ako je lozinka da se svako vrati svome jatu, samo

svom jeziku, samo svom narodu i da ne možete biti dobar čovek ako niste, pre svega, pripadnik jedne nacije, onda su mogućnosti svakog duhovnog bokorenja svedene na minimum, i pozorište postaje model unutarnjeg skrivanja, unutarnje igre, unutarnje patnje i unutarnjeg zadovoljstva.

Počeo si, veliš, pozorišnu kritiku da pišeš u vreme kada su na repertoaru bile vesele predstave, a prestao si da je pišeš – da li u vreme procvata ili kraja tzv. političkog pozorišta?

U vreme procvata političkog pozorišta. Moram priznati koje je, da bi postalo popularno, dopuštalo da ga usvoji i osvoji duh politike. Politika može biti predmet pozorišne umetnosti, ali nikad nisam mislio da pozorište treba da zauzima jedan ili drugi politički stav. Tih koji zauzimaju političke stavove u ljudskim zajednicama ima već dovoljno. Kad je cvetanje političkog pozorišta kod nas bilo u toku, bilo je i mnogo pojednostavljavanja samog pozorišta. Važno političko pozorište je pozorište ideja koje imaju izvesnu srodnost sa politikom, i one se onda daju i u pozorištu pretresati i raspravljati, kao što čini, na primer Sartr u *Prljavim rukama*. Ali, pretvaranje pozorišta u skupštinu isto toliko je neprihvatljivo koliko pretvaranje skupštine u pozorište. Onda dobijate dve vrste krivotvorenog tereta. Ako je u ono vreme i moglo biti reči o političkom pozorištu, ono je danas manje efikasno, iz prostog razloga što su danas političke i nacionalne isključivosti i taštine tolike da o svojoj strani ne možete misliti ništa osim dobro, a o drugima ništa osim loše. A na takvim pretpostavkama istinska dramska situacija se ne može valjano uspostaviti. Političko pozorište danas može biti vrsta političkih slogana, političke retorike, političkog mitinga, političke parade, političkog cirkusa. Političko pozorište koje bi dublje delovalo na zajednicu, obavezivalo je, na neki načni joj otvaralo oči pred puno onih koji joj te oči zatvaraju, to pozorište ne mislim da je danas celishodno. Zato je klasika danas odista lekovita.

Dakle, slogan bi bio: Vratimo se klasici! I, naravno: Vratimo se Čehovu!

Da, naravno... Sva lica u Čehovljevim komadima su uglavnom tragična, pa sam se čudio zašto jedan ozbiljan čovek neke svoje komade naziva komedijama. U suštini, i nije reč o žanru, nego o činjenici da postoje stvari kojima ljudi ne vladaju, i zbog toga postaju komični. Kad Čehov kaže komedija, razumeo sam da on misli na ono najfinije, najskrivenije, stidljivo, nerazmetljivo osećanje u čoveku koje, ipak, do kraja ne može da se zadrži za sebe, pa se u jednom trenutku otvara, kao što se otvaraju Čehovljevi junaci, dobijaju napade ispovesti, jadanja, zaljubljenosti... Veoma česta rečenica koja se ponavlja i u Čehovu i u Beketu je „Ne mogu više"... Suze... Verovatno je Čehov pisac kod koga ima najviše trotočja, odnosno triju tačaka. To je ta vrsta rečenica koje se ne izgovaraju. A Čehov sve čini da se one ipak izgovore, i to na sceni, i to da ih izgovori glumac, a da one ne budu otužne. A da ne bi bile otužne, one moraju imati jedan komični okvir. Naravno, i Čehov ponekad ironizira. Ali se ne podsmeva. Ironija nije podsmeh. A komika je nešto mnogo blaže. Ona podrazumeva suptilnu odbranu svih 98 posto banalnosti – ostalo je voda – od kojih je, kažu, čovek sastavljen. Naše najvažnije rečenice su, nažalost, banalne. Zato postoje umetnici da dokažu da se one mogu izgovoriti. I upravo me je opsenila ta Čehovljeva potreba da dopusti neprofesionalnim filozofima, neprofesionalnim pesnicima da budu filozofi i pesnici. Jer, oni i grde sebe što filozofiraju, i ne prestaju da filozofiraju... Vrlo je tužno što mi za svoja najdublja osećanja tako vešto nalazimo reči. Čehov je pokazao da su te reči vrlo jednostavne, ukoliko umemo da ih izgovorimo. Zato je glumcima i rediteljima skretao pažnju da ne treba glumiti. Kad Čehov kaže „To je kao u životu", onda je to u ovom smislu: da je život retka situacija kada možeš potpuno jednostavno, u šest očiju, izgovoriti ono što stvarno misliš. To se smatra neuljudnim. U izvesnom smislu, Čehovljevi junaci stvarno govore neuljudne rečenice. Neuljudno je čoveku koga treći put vidiš pasti u zagrljaj i reći mu: „Ja vas obožavam... Spasite me... Odvedite me odavde..." Međutim, te se stvari odista događaju. Ljudi ih izbegavaju zato što postoji druga vrsta konvencije. Čehov kaže: neću ja tu konvenciju. U tom smislu on kaže: to je kao u životu. A ne: slikaj kao što se to događa u životu. Čehovljevo pozorište mora biti takvo da ti omogući da nekome izjaviš ljubav, a da to ne bude ni ironija, ni patetika, ni nešto nadljudski junačko, niti nešto ružno, nego baš onako kako jedan čovek najprirodnije nosi u sebi osećanje ljubavi. Druga stvar je ta preplavljenost setom, melanholijom koja je jedna dramatična ljudska energija. Kad se jako razvije i obuzme celog čoveka, postaje vrlo razorna. To je energija raširena u našoj duhovnosti, ali veoma neshvaćena i veoma nekontrolisana. I zato je ona kod nas skoro nit jedne destrukcije koja je i privatna i društvena. Nije racionalizovana. U drugim kulturama ona takođe postoji, ali je u mnogo čemu racionalizovana, pa su bar oni koji su upućeni u te stvari u stanju da takvu vrstu bolesti kontrolišu. Kod nas se to smatra nekim kliničkim slučajem. A stotine melanholika, koji i ne znaju da to jesu, žive u našoj sredini, na izvestan način bolesni, a niti im ko pomaže, niti ko za to njihovo stanje ima razumevanja... Čehov za tu vrstu života u praznini ima razumevanja. On takve ljudske slučajeve razume i brani.

Kad je Čehov tako blizak životu, imaš li objašnjenje zašto su tako retke dobre predstave Čehovljevih komada?

Da, video sam malo dobrih Čehova, i kod nas i na strani. I češće su to bile predstave drugih kultura, neslovenskih... Zašto? Postavljaju se kod Čehova pitanja koja su od opšte važnosti, ali, kao što rekoh, skoro na nivou trivijalnosti, banalnosti, na nivou filozofije i poezije koje piše život. I potrebna je velika preciznost u određivanju svakog detalja, svakog raspoloženja, svakog lika, svake socijalne note, kostima. A mi smo poglavito išli na neko globalno raspoloženje koje se onda širi celom predstavom, što je stvaralo utisak monotonije. Čehov treba da stvori utisak da je život i težak, i monoton, i dosadan, ali taj utisak ne sme da stvori predstava. Predstava mora da bude dramatična. Ona to može biti samo ukoliko se njeni ritmovi sudaraju: ritmovi jedne praznine, pa nekog nekontrolisanog događanja, pa nekog neočekivanog detalja, sa puno različitih boja... Raznoobrazje emotivno vizuelno, govorno treba da izgradi osećanja života kao monotonije, dosade, praznine. Jer, prazninu ne možete glumiti. Ne možete igrati samo „meni se ništa ne događa". Da biste u *Godou* izgradili metaforu čekanja, ne možete prosto stati ispod jednog drveta i kazati da čekate... Zato je komplikovano igrati te komade u kojima se čini da se ništa ne događa. A događa se strahovito mnogo sitnih stvari. Kad se sve te sitnice, takozvane epohalne sitnice, povežu u celinu, vi dobijete šum tog vremena koje protiče.

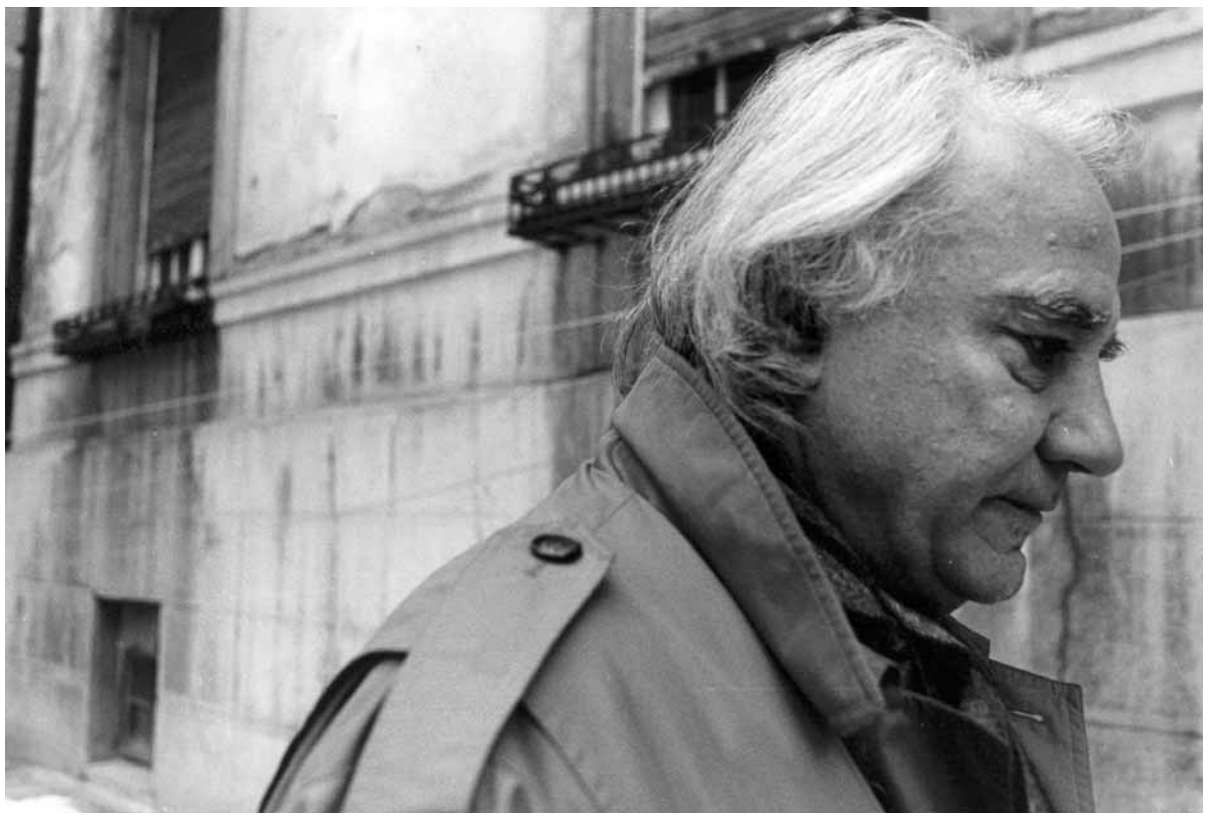

Muharem Pervić (Foto: Vesna Pavlović)

Pričao si mi da si u Čehovu našao Šekspira. Kojeg Šekspira?

I za mene je to bilo iznenađenje. Recimo, kad je reč o temi ljubavi. Imam utisak da je u ženskim likovima, prema kojima je Čehov, izgleda, pažljiviji i nežniji nego prema svojim profesionalnim kolegama, lekarima, puno one neuništive životne radosti koje nose samo Šekspirovi likovi. Šekspirovski je i odnos prema reči: negovan odnos prema rečima, a istovremeno sumnja koliko reči mogu. Reči, reči, reči... To kod Čehova takođe podleže sumnji, na jedan drugi način: on svoje junake kritikuje što toliko pričaju. Ta skepsa prema biću koje stalno filozofira takođe je šekspirovsko nasleđe. Razume se, kad bi te, pod znacima navoda, filozofe izbacili iz Šekspirovih komada ili iz Čehova, ne bi ostalo ništa. Ovde je reč o pesnicima i filozofima kao o jednom osećanju života. U tome je Čehov želeo da bude minuciozan i suptilan, kakav je bio Šekspir. A opet se čudimo zašto su takvi bili baš Šekspir i Čehov. Izgleda mi baš zato što su, svako na svoj način, bili odani jedinstvenosti života kao pojave: da se samo jednom živi, i da je to, i pored svega, nešto najlepše, i skupoceno, i dragoceni, jedno osećanje koje upravo našem veku, a o našem trenutku i da ne govorim, nedostaje. Prema tome, o životu pevaju, filozofiraju, pod navodom, oni koji drže do života, koji od života nešto očekuju, imaju nadu. U tom smislu su oni i veseli i radosni. Pored sve te sete i melanholije, koje sam pominjao povodom Čehova, ima tu istinske radosti što je ljudsko biće živo, što može makar na trenutak da bude srećno, što može nekog da voli, što može da ima prijatelja, bez obzira na to što neminovno dolazi u situaciju da ustanovi da je umeo da svira klavir, a da posle dvadeset godina, u nekoj provinciji, utvrdi da je zaboravio da svira, bez obzira na to što je kao mlad naučio francuski i nastupao na velegradskim scenama, utvrdi da se sve istopilo. Ali, izvesna energija života koji si živeo nosi te i greje te, i tu jednostavnost i jedinstvenost, po mom osećanju Šekspir i Čehov dele.

Kojeg bi Čehova voleo danas da vidiš na sceni?

Možda bih najviše voleo da vidim jednog *Play Čehova*, kao što smo videli *Play Strindberga*. Za početak bih voleo da vidim tako nešto.

Kako bi to izgledalo?

Ha, kako bi izgledalo? Ja to zamišljam, pre svega, kao veliko pozorište, ono koje ukida potrebu da se razmišlja šta je pozorište a šta je život. Ta lica bi pokazala koliko je ta razlika velika, a ona u suštini ne primećuju kad prelaze iz jednog stanja u drugo. Bez obzira što će govoriti da im je u životu teško, onaj teži deo svog života primaće kao pozorišna lica, dakle, kao ljudi koji znaju da su u prvom činu jedno, a da su na kraju predstave nešto drugo. Dakle, nije presudno u toj predstavi da li će puška ili pištolj opaliti, nego je presudna ona napuštena pozornica iz *Galeba:* pocepane zavese preko kojih vetar huji, i svi su otišli, i prestonička glumica, i neuspela glumica iz provincije koja je otišla u Moskvu, a ostao je lokalni pisac koji je izvršio samoubistvo... Sve se raspalo, ali ostala je scena na kojoj su oni svi: i oni koji su mislili da su u životu uspeli i oni koji su shvatili da nisu uspeli u životu... Kad bih birao jednu predstavu, ja bih ipak izabrao *Galeba*, sa metaforom te scene koja je tako jadna i romantična u isto vreme, razbijena olujama, napuštena, ali scena na koju će već sutradan za deset godina, za trideset godina stupiti isti takvi ljudi koji će opet biti nezadovoljni svojom okolinom i zato će se peti na scenu, bez obzira na to gde živeli, Moskvi ili u nekoj provinciji u kojoj je sve događanje svedeno na prisustvo jednog vojnog puka koji je sam po sebi, po svojim uniformama, već jedno pozorište, i verovatno zato i privlači te provincijske devojke. Dakle, posle *Play Čehova* voleo bih da vidim *Galeba,* ili *Tri sestre. Galeba,* pre svega.

Ako smo imali neku nadu da će Godo doći, izgleda da je ovo vreme ukinulo svaku mogućnost nade da ćemo ga dočekati.

Rekao sam već da, bez obzira na moje lično osećanje, u ljude koji se nadaju i govore o nečem budućem imam više poverenja, nego u ljude koji bi me gurali u neke stare, nasleđene formule. Što se ovog trenutka tiče, ja ne vidim s koje bi strane Godo uopšte mogao da dođe. I to ovaj naš svet čini strahovito zatvorenim, i tako utučenim. Ali, u krajnjoj liniji, važno je Godoa i čekati. Nije ni presudan trenutak u kome će se on pojaviti. Svejedno što nikada nije došla, budućnost je uvek dolazila. Ako bismo ukinuli i tu mogućnost da je budućnost moguća, mi bismo život sveli na nešto nepodnošljivo i puno očajanja, što je, uostalom, u *Godou* tako sjajno i predstavljeno... Situacija nije očajna samo zbog onoga što se događalo u poslednjih pet-šest godina. Te stvari su se gomilale, gomilale, ali je greška što mi u ovom vremenu ponovo verujemo da se to ponovo može rešiti u jednom potezu, najgore je što mislimo da može u jednom ratu: da sva jugoslovenska, balkanska, srpska, hrvatska, ne znam već čija pitanja, treba da se razreše baš u ovom trenutku. To je jedna megalomanska opsesija koja sve čini nemogućim, što samo uvećava osećanje apsurda i haosa. Morate imati neke oslonce. Ne možete sve odjedanput dovesti u pitanje. Ni misao ne može u bezvazdušnom prostoru. I kad su sve karte bačene u igru, i kada toliko snage i sile vuku na različite strane, jako je važno sačuvati bar to nešto umetničke i životne vere da sva vrata ipak nisu zatvorena. Dopuštam sebi tu iluziju, mada sam živeo u vremenu u kome bi trebalo da sam izlečen od iluzija. Ali, ipak je življenje postepeno iscrpljivanje iluzija. Ako ostanete bez iluzija, onda više niste u stanju da postojite kao ljudsko biće. Život čistih računa nikad i nigde nije postojao. I ne mogu se odjedanput sve protivrečnosti razrešiti. Onda ste opet u bezizlazu. Treba se navići da živite sa nekim nerazrešenim stvarima da biste neke druge rešavali. Ako Godo nije došao sa istoka, možda će doći sa severa, sa neke strane, pete ili šeste, koja uopšte nije bila u moći našega mišljenja. Prema tome, ja verujem u ljude koji su u stanju da sanjaju, da zamisle život koji ne liči na život kojim živimo danas.

LUDUS

Ludus ne može bez Ministarstva za kulturu Republike Srbije, a verujemo da ni Ministarstvo ne može bez Ludusa

DUET BARAKA OBAME I HILARI KLINTON

Londonski *Gardijan* piše da su britanski pozorišni umetnici napokon shvatili potencijal i velike mogućnosti koje nude deca i mlada publika. Tome na ruku ide i činjenica da su deca i mladi postali prioritet državnom Umetničkom savetu, te neće nedostajati sredstava za nova teatarska ostvarenja

Aleksandra Jakšić

Kada je Džordž Bernard Šo umro tako što je pao sa drveta jabuke u svojoj 94. godini, završio je pet od šest scena svoje poslednje drame. Njujorška pozorišna trupa Gingold rešila je da završi komad imena ***Why She Would Not*** („Zašto ona ne bi"), nudeći publici čak pet krajeva. Dejvid Staler, glumac, reditelj i osnivač Gingolda, angažovao je dramskog pisca Izraela Horovica i četiri pozorišna kritičara da napišu završne scene. Drama u čijem je središtu mlada žena koja odbija da se uda za čoveka koji je, pošto ju je spasio od pljačke, upoznaje sa imućnom porodicom i potencijalnim stabilnim životom, izvedena je u formi javnog čitanja.

Londonski *Gardijan* piše da su britanski pozorišni umetnici napokon shvatili potencijal i velike mogućnosti koje nude deca i mlada publika – najbolji pokazatelj je bila božićna produkcija namenjena najmlađima koju su potpisivala i vrlo poznata rediteljska imena poput Keti Mičel, koja je radila komad *The Cat in the Hat* za „National Theatre". Tome na ruku ide i činjenica da su deca i mladi postali prioritet državnom Umetničkom savetu, te neće nedostajati sredstava za nova teatarska ostvarenja.

Zapadno londonsko pozorište „Bush Theatre", specijalizovano za nove drame, pokrenulo je veb-sajt koji omogućava piscima da okače svoje radove, te ih učine dostupnim producentima, rediteljima, tj. svim posetiocima sajta. Projekat nazvan ***Bush Green*** (bushgreen.org) već u prvoj nedelji postojanja je imao oko 170 drama. Cena daunlodovanja kompletnog teksta je 2.58 £, od čega piscu ide funta, dok je čitanje petine teksta besplatno. Drame možete pretraživati po autorima, naslovima, broju muških i ženskih likova te njihovih godina, po lokaciji, kao i po ključnim riječima. Podsećamo da u Srbiji postoji sajt sa koga možete besplatno skinuti drame autora poput Milana Markovića, Maje Pelević, Minje Bogavac i dr. (www.nova-drama.org).

Šangajska policija je zabranila izvođenje ***M. Baterflaj***, komada fokusiranog na homoseksualnost i Kulturnu revoluciju koji su u Kini i dalje tabui, u produkciji „Zuloo Theatre". Predstava u režiji Danijela Roja Konelija, u kojoj igra loklana džez zvezda Koko Žao, imala je samo premijerno izvođenje u Ke centru za savremenu umetnost u Šangaju.

U američkoj državi Kolorado doneta je sudska odluka da se zabrani pušenje na sceni, tj. upotreba cigareta u pozorišnim izvođenjima. Zabrana se odnosi i na herbalne cigarete koje su neki teatri koristili kao zamenu za duvanske.

Kejt Blanšet i njen suprug pisac Endru Apton biće umetnički rukovodioci pozorišta „Sydney Theatre Company"u još jednom mandatu, tj. do 2013. Pokušavajući da izgrade međunarodnu reputaciju ovog teatra, te da zadovolje lokalna očekivanja, do sada su imali uspešne premijere Vilijamsovog „Tramvaja zvani želja", u režiji Liv Ulman, te pozorišnog debija Stivena Sodebrega koji je postavio dramu „Tot Mom" o istinitom slučaju čedomorstva koje je sablaznilo Ameriku i čiju glavnu akterku čeka suđenje. Ove godine najvljene su premijere mjuzikla „Buđenje proleća", po Vedekindovom tekstu, u režiji Džordija Brukmana, „Dugo putovanje u noć" režiraće sam Endru Apton, dok će u novoj adaptaciji „Ujka Vanje" igrati poznata glumica.

„International Playwright's Forum of the International Theatre Institute ITI /UNESCO" raspisao je ovogodišnji **konkurs za savremeni dramski tekst** na temu Izbeglice/Egzil/Identitet/Migracije, koji mora biti napisan na engleskom ili francuskom i predat do 30. juna 2010. Najbolja tri teksta dobijaju novčane nagrade, izvođenje komada, kao i njihovo objavljivanje. Kompletne informacije mogu se naći na www.playwrightsforum.com.

Novi brodvejski hit (Cort Theatre) je komad Artura Milera ***A View From the Bridge*** („Pogled sa mosta") u kom naslovne uloge tumače holivudski glumci Skarlet Johanson i Liv Šrajber. Priču o američkom lučkom radniku koji je predao vlastima dvojicu ilegalnih imigranata, svojih rođaka koje je sakrivao u kući, ne bi li sprečio jednog od njih da ože njegovu nećaku, režirao je Gregori Mošer koji se posle 17 godina pauze vratio na Brodvej. Mošer, koji je do sad producirao preko 200 i postavio oko 60 predstava, kaže da je izabrao Milerovu tragediju jer se divi njenoj direktnosti i emocionalnoj snazi.

Statistika kaže da su u periodu od 2000. godine do danas u američkim pozorištima najzastupljeniji bili komadi: „Proof" Dejvida Auburna (54 produkcije), „Doubt" Džona Patrika Šenlija (48), „Art" Jasmine Reze (45), „The Drawer Boy" Majkla Hilija (36), „Rabbit Hole" Dejvida Lindsi-Abera (33).

Mjuzikl ***Hope – the Obama Musical Story*** („Nada – muzička priča o Obami") imao je premijeru u koncertnoj sali „Jahrhunderthalle" u Frankfurtu. Ta bilingvalna produkcija (engleski i nemački) govori o Obaminom životu u poslednjih 20 godina, sve do predizborne kampanje, i okuplja 30 pevača, glumaca, plesača. Kako je neko od kritike primetio, mnogi delovi su toliko sumanuti da bi morali da se vide. Za neverovati, mjuzikl čine i pesma bračnog para Obama, kao i predsednikov duet sa Hilari Klinton (?!). Međutim, ovo nije jedini mjuzikl o američkom predsedniku – prošle godine su ozvedeni i „Obama On My Mind" u Londonu i „Obama: The Musical" u Najrobiju.

Antonija Frejser, surpuga Harolda Pintera, objavila je memoare o svom životu sa slavnim piscem *Must You Go?*. Iako fokusirana na njihov brak, knjiga oslikava i svojevrsni portret dramatičara, pogotovo ako se uzme u obzir da su skoro svi njegovi komadi bili motivisani nekim jakim, ličnim sećanjima.

Tokom februara u londonskom „Barbican" teatru biće izvođen novi komad Pitera Bruka ***Eleven and Twelve*** („Jedanaest i dvanaest") koji je, kako reditelj kaže, u glavi stvarao skoro 50 godina. Predstava je bazirana na sećanju na muslimanskog mistika Tierna Bokara, vođu koji je okončao krvav verski rat u zapadnoj Africi. Glumci dovedenih iz najrazličitijih delova sveta igraju na skoro goloj sceni posutoj peskom – izvedba je samo naizgled jednostavna, profana je i predstavlja srž Brukovog izraza...

Emocionalna snaga Milerovog teksta: *Pogled sa mosta*

TETAR ROK – ROK TEATAR

Neka veza teatra i roka uvek je postojala. Džim Hendriks bio je teatar. Već i rani Stonsi bili su pomalo teatar. Da ne govorimo o rok operi TOMI grupe Hu... Kod nas student filozofije Goran Bregović smislio je lik kudikamo drugačiji od njega samog, ali srodnog, i nazvao ga Veseli Bosanac. Sjajno ga je odglumio Željko Bebek

Priredio: Aleksandar Korbutovski

Neka veza teatra i roka uvek je postojala. Džim Hendriks bio je teatar. Već i rani Stonsi bili su pomalo teatar. Da ne govorimo o rok operi TOMI grupe Hu. Ipak, zvanično, teatar počinje sa Dejvidom Bouvijem i Piterom Gejbrielom ranih 70-ih, i završava se pločama „Dejvid lajv" Dejvida Bouvija, odnosno prvim solo albumom Pitera Gabriela. Ali teatar rok nastavio je da se provlači kod raznih izvođača sve ove godine. Zar nastupi Madone nisu i najbolji mogući teatar rok? Ili novi nastupi grupe Van Gog, u kojima su članovi grupe preobučeni u gradske dendije, besposličare koji doduše imaju „neku lovu" i ljudska prava, ali i nikakav uticaj na društvo. No, pođimo redom...

1. Dejvid Bouvi – Samo malo ljudi zaista zna kako izgleda Djevid Bouvi kad pođe u prodavnicu, ili na pijacu, što on i radi sve ove godine, jer uvek izabere takvo mesto za prebivalište da njegova pojava baš i nije neko čudo. Recimo, Menhetn... Neko bi rekao: „Gle, je li ono Dejvid Bouvi?", a ovaj drugi odgovorio: „Pa šta, nije li ono Vudi Alen, ili Kifer Saterlend"... Toliko se Bouvi presvlačio i oblačio. Evo samo nekih likova koje je Bouvi izmislio, i kroz njih se kretao kroz ploče i pesme, ali i scenografiju: Zigi Stardast, Tin vajt djuk, Čovek koji je pao na zemlju, Stanovnik, Aiten... i toliko drugih...

Bouviju je, inače, gluma prva ljubav, i mada nikada nijedan film nije snimljen da bi predstavio njegove glumačke mogućnosti, pa čak ni skromni „Lingvini incident", Bouvi je u svim filmovima vrlo solidan kao glumac, a u pozorišnoj ulozi „Čoveka slona" upravo maestralan. Bilo je više opcija u vezi ovog pametnog i talentovanog čoveka, ali bilo je smešno da napusti posao rok pevača, kada njegove pesme dolaze do najudaljenijih delova zemljine kugle i idu kroz najšire društvene slojeve, da bi se probijao u nečemu što je ipak elitna umetnost, ma kako to smešno zvučalo u slučaju filma.

2. Piter Gejbriel – Gejbriel je dok je bio član i vođa sastava Dženesis najviše voleo da se presvlači u lik „Časne sestre koja radi kao bolničarka". Istaknuta je i uloga Portorikanca Rikoa, koji je glavni lik ploče „Jagnje leži dole na Brodveju". Gejbriel je napisao muziku za film „Poslednje Hristovo iskušenje" Martina Skorsezea, a na njegovim iskustvima dizajnirana su bar dva filmska lika, i to „Policajac" koga u serijalu „Smrtonosno oružje" glumi Mel Gibson, koji i fizički liči na Gejbriela, kada ovaj skine sve maske i šminke, i „Umri muški" u kojoj je briljirao Brus Vilis. Gejbrijel je – poročni, vrlo poročni vernik.

3. Bijelo dugme – Student filozofije Goran Bregović smislio je lik kudikamo drugačiji od njega samog, ali srodnog, i nadenuo ga Veseli Bosanac. Sjajno ga je odglumio Željko Bebek a ostali članovi bili su družina. Bregović je napustio ovaj koncept sa pločom „Bitanga i princeza" – Veseli Bosanac došao je u velegrad, i tu se promenio, postao drugačiji, sklon raznoraznim razmišljanjima.

4. Kvin i Roksi mjuzik – Kvin su bili teatar rok, ali ne mnogo bogato osmišljen, jer je posle 1977. godine i pojave pank pokreta sve išlo na uproščavanje, kako muzike tako i scenskog nastupa. U jednom od svojih intervjua, Fredi Merkjuri naglasio je da je prirodna težnja većine izvođača da imaju što raskošniji scenski nastup. Roksi mjuzik bili su teatar rok sa prvom pločom, ali kasnije su Feri i društvo samo usavršavali imidž.

Mnoštvo izvođača petljalo je nešto sa teatar rokom, kod nas Haustor, pa Galija, u inostranstvu Džetro tal, Hokvind... valjda je najraskošniji teatar rok Madona. Mlađi kritičari znaće šta je Dejvid Birn igrao i glumio na svojim poslednjim nastupima u Beogradu. Kada je 1985. nastupao u Beogradu sa Toking Heds, bio je „Bvana". Beli vrač.

Kada se govori o povratnoj vezi teatar roka na teatar u, tako da kažemo, uobičajenom smislu, potreban je dobar poznavalac oba medija da bi zabeležio gde se sve u pozorištu pojavio teatar rok, ili rok uopšte, i koje su predstave po uspešnosti ortodoksni primeri. Generacijama pisaca, glumaca, režisera, Bouvi, Gabriel ili Bregović bili su vrlo uticajni idoli, pa nema sumnje da rokenrola u teatru, kao uostalom i na filmu, ima puno.

Džimi Hendriks

JDP – SAMIM SOBOM

Knjiga o Jugoslovenskom dramskom pozorištu

Jelena Kovačević

Kada je 3. aprila 2008. godine Jugoslovensko dramsko pozorište proslavilo šezdeset godina od osnivanja, mnoge je iznenadilo što se umesto bogate promotivne publikacije pojavila knjiga koja je – slikovita, opremljena istoriografskim činjenicama i registrima JDP – *lica, slike, sećanja* – u stvari, fotomonografija, rečita po sebi. Krajem 2009. JDP je predstavilo svoje novo izdanje a koje, verovano, još jednom „iznenverava" očekivanja. Kao kuća koja počiva na dramskoj reči JDP je prihvatilo predlog Dragana S. V. Babića da objavi svoju istoriju u dijaloškoj formi.

Babić je napravio blizu četrdeset intervjua sa izabranim zanimljivim sagovornicima, na različite načine povezanim sa sudbinom Jugoslovenskog dramskog pozorišta, i od njih montirao trodelni dokumentarni film, obogaćen arhivskim materijalima. No, film je bio samo

deo priče koju je Babić dobio vodeći intervjue s glumcima, rediteljima, piscima, kritičarima, upravnicima JDP-a. Tako je nastala knjiga *Jugoslovensko dramsko pozorište – samim sobom* – rodila se iz potrebe da se u celosti čuju njihovi glasovi. Ona je najvećim delom transkript filmskog materijala i, uslovno rečeno, nastala je iz filma, od koga je nasledila trodelnu podelu i temu – da je Jugoslovensko dramsko svedok proticanja vremena i promene etike.

Izdanje zato nije samo u neobičnoj formi za monografije nego se izdvaja i svojom sadržinom. U razmenjivanju mišljenja, Babić je dopustio sagovornicima da govore o sebi i svom radu, ali i da opserviraju kulturološku i društvenu situaciju i, time sami daju kontekst pozorištu koje je napunilo šezdesetu. Poput refleksa na udvojenim ogledalima, pažnja čitaoca pomeraće se s jedne slike na drugu, sa analiza i zaključaka o našem vremenu i promenama koje je donelo, na portrete sagovornika, jer svako se svojim iskazima ujedno i predstavlja. A sagovornici su bili (po hronološkom redu): Vlada Stamenković, Miodrag Radovanović Mrgud, Dragoslav Mihailović, Jovan Ćirilov, Arsenije Jovanović, Muharem Pervić, Dejan Mijač, Olga Savić, Predrag Bajčetić, Ljubomir Simović, Branka Petrić, Mihailo Janketić, Dušan Jovanović, Vida Ognjenović, Đurđija Cvetić, Branko Cvejić, Ceca Bojković, Predrag Ejdus, Dušan Kovačević, Slobodan Unkovski, Voja Brajović, Miki Manojlović, Egon Savin, Branislav Lečić, Mirjana Karanović, Haris Pašović, Gorčin Stojanović, Jagoš Marković, Anita Mančić, Nebojša Glogovac, Goran Šušljik, Biljana Srbljanović, Dragan Mićanović, Uglješa Šajtinac, Nikola Đuričko, Milena Marković. Prvi deo počinje poglavljem preuzetim iz knjige *Svijet glume* Marije Crnobori, a završava se isečkom iz *Šake soli* Mire Stupice. No, pre svega i posle svega, o zgradi JDP piše arhitekta Đorđe Bobić, a o značaju da se iz pepela podigne novo pozorište govori Gorica Mojović, u to vreme gradski sekretar za kulturu.

Dijaloška forma održava dinamizam pojedinačne priče, ali je na nivou strukture knjige uspostavljen generacijski dinamizam, jer je autor zainteresovan za pitanje promena u vremenu: šta se desilo s osećanjem odgovornosti, profesionalnim odnosom, doživljajem pozorišta kao kuće, kao velike porodice, šta od toga i na koji način utiče na promenu stila i ukusa, na odnos prema živoj reči na sceni. Zapravo smo knjigom *JDP – samim sobom* dobili jedan polilog, unakrsne replike koje se mogu čitati i kao odgovori što ih jedno vreme poručuje drugom. Zapravo, u priči o pozorištu, o njegovim prelomnim momentima u kojima je dolazilo do smene generacija (kao što je ulazak „Stupičinih beba" u JDP), u kome su se sučeljavale ideologija i umetnost, pozicije modernista i realista prve polovine pedesetih, ili predstava posle kojih pozorište više nije bilo isto, poput *Otkrića* koje je šezdesetih gradilo internacionalnu reputaciju kuće, zabrane predstave *Kad su cvetale tikve* 1968, što je razotkrilo pravo lice Titovog socijalizma, *Pučine* koja je bila novo čitanje domaće klasike, *Rodoljubaca* iz 1984, *Hrvatskog Fausta*, ili *Pozorišnih iluzija* koje su upozoravale na pogubno srljanje aktuelne politike rata, „otkrića" savremenih dramskih spisateljica, Biljane Srbljanović ili Milene Marković. Već iz sumarnog pregleda može se primetiti da je pozorišna hronika neodvojiva od opšte društvene, štaviše, da su u njoj lomovi uočljiviji a stilska pomeranja dalekosežno uticajna. Najmlađi sagovornici pominju predstave koje su ih formirale kao umetnike, *Sumrak* ili, recimo, *Buđenje proleća*, a stariji kako je nepovratno izgubljen društveni ugled koji su imali glumci prvih generacija JDP-a.

Pri tom, svaka od teza izložena je na neposredan i neodoljiv način. Naime, knjiga je zadržala govornu rečenicu, nedoteranu, ne uvek dovršenu, ponekad sa celom istorijom umetnutom u rečenicu. Ritam govornika se razlikuje, i to je vrlo *čujno* u ovom zapisu.

Iako sučeljeni, ovi različiti glasovi na putu su da uspostave nešto što bi se moglo zvati poetikom Jugoslovenskog dramskog pozorišta, zapravo, autopoetikom, jer ovo jeste *JDP – samim sobom*, *par luimème* (što je naslov edicije u kojoj je Žan Pari pisao o Džojsu, Klod Morijak o Prustu...). Vidljiv je kontinuitet pod jedinstvenim imenom Jugoslovensko dramsko pozorište.

Knjiga je opremljena fotografijama savremenog Beograda Emme Szabo, koje je Babić potpisivao ironičnim komentarom, dok dokumentarne fotografije sa snimanja nose datum kada je intervju obavljen. Na kraju knjige su kratke profesionalne biografije svih sagovornika i autora, kao i registar imena. Knjiga je zajednički izdavački poduhvat Službenog glasnika i Jugoslovenskog dramskog pozorišta.

Pretplatite se na
LUDUS
Godišnja pretplata za Srbiju:1000,00 din.
Dinarski tekući račun:
Savez dramskih umetnika Srbije
255-0012640101000-92
(Privredna banka Beograd A.D.)
Godišnja pretplata za inostranstvo: 30,00 EVRA
Devizni žiro račun:
5401-VA-1111502
(Privredna banka Beograd A.D.)
Instrukcije za uplate u evrima potražiti u Savezu dramskih umetnika Srbije

SVESTRANA POZORIŠNA LIČNOST

Braslav Borozan: „Kreativni trenutak"

Narodno pozorište u Beogradu nedavno je objavilo monografiju o Braslavu Borozanu, naslovljenu „Kreativni trenutak", koja se priključuje seriji knjiga posvećenih najistaknutijim članovima ove pozorišne kuće. Odabrani teatrološki radovi reditelja, dramskog pisca, scenografa i glumca Braslava Borozana (1917–1988), koji je trideset tri godine proveo u Narodnom pozorištu, ne samo da osvetljavaju ovu svestranu stvaralačku ličnost, već čine i vredan doprinos pisanoj istoriji nacionalnog teatra.

„Ova knjiga je posvećena pozorištu, onima koji ne mogu bez njega, sa ove i sa one strane 'rampe', glumačkoj tajni i rediteljskom umeću u njihovom uzajamnom odnosu", napisala je u uvodu autorova ćerka Dina Borozan, dugogodišnja novinarka Radio Beograda, koja je i priredila ovo obimno izdanje.

Zapisi sakupljeni i objavljeni u ovoj knjizi nastajali su tokom četiri decenije aktivne pozorišne karijere Braslava Borozana, rođenog Splićanina, koji je po obrazovanju bio arhitekta. Kroz njegove eseje o glumi, glumačke portrete i rediteljske komentare, osvetljen je čitav jedan period ovdašnjeg pozorišnog života, od četrdesetih do osamdesetih godina dvadesetog veka – objašnjava Dina Borozan u uvodu.

Knjiga je komponovana od sedam tematski raznorodnih celina, povezanih opštom pozorišnom tematikom. Prvi deo odnosi se na razmatranje fenomena glume i odnosa reditelja i glumca, potom sledi trinaest glumačkih portreta (Nevenka Urbanova, Ljubiša Jovanović, Raša Plaović, Ljubinka Bobić, Vjekoslav Afrić, Ljuba Tadić...), dok u trećem odeljku, „Rediteljski komentari", Borozan analizira dramska dela Nušića, Sterije, Bore Stankovića, Krleže i drugih. Poglavlje „Kreativni trenutak" donosi autorove pesme, novinske članke i kraće eseje o umetnosti, teatru i arhitekturi, dok „Teatar u NOB-u" iscrtava potret putujućeg angažovanog pozorišta u ratnom okruženju, sa opisom repertoara i načina izvođenja. Kako u pogovoru primećuje Zoran T. Jovanović, posebno zanimljivo je poglavlje „Avangardno i inovacije u kazalištu NOB-a", kojim Borozan unosi sasvim novi diskurs u proučavanje partizanskog teatra.

U knjizi je uključen i razgovor koji je Braslav Borozan vodio sa urednikom Drugog programa Radio Beograda Milošem Jevtićem, januara 1976. godine, kao i biografski tekst koji je o ovom autoru

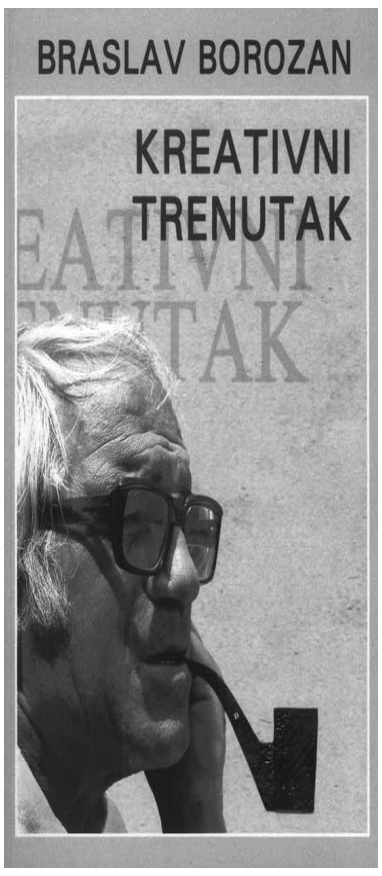

napisao teatrolog Dušan Mihailović. Monografija je veoma lepo opremljena, ilustrovana fotografijama iz pozorišnih i privatnih arhiva, kao i brojnim autorovim skicama i crtežima.

T. Spasić

Milan Mihailović Caci
Iz „Uspomenara 212"

ŠLJIVA

Sede dva stara, nerazdvojna drugara, Milutin Butković i Taško Načić. Bule iznese flašu rakije, otvori je i pruži je Tašku:

– Sine, Tale, probaj ovu rakiju, ti si stara pijandura!

Taško uze gutljaj, proba, mljacka ustima, pa reče:

– Domaća je, ali je mlada!

Na to Bule dodade šeretski:

– Pa, sine, ja i mislim da je pustim jedno dva-tri dana da odleži – i napuni dve pripremljene čašice.

Dragoslav Mihailović: *Protuve piju čaj*, Pozorište Atelje 212, 1958. godine
Miodrag Andrić, Taško Načić, Milutin Butković, Milan – Caci Mihailović i Danilo Stojković.
Režija: Zoran Ratković

MAVID

Todor Lalicki

Svakoga dana, dok prolazim svojim dvorištem, jedan bokor bambusa, koji bujno raste pored same staze, i nežne liske na još nežnijim peteljkama ove lepe biljke, dodirujući me po licu i rukama, neizostavno me podsete na mog dobrog prijatelja i zemljaka po rođenju, glumca Milivoja Popovića Mavida i na dve prilike kad su se naši životi, nakratko ali upečatljivo i sa dugim tragom u sećanju, ukrstili.

Sedamdesetih i osamdesetih godina, dok sam radio u Ateljeu 212, Mavid Popović bio je jedan od onih koji je često, oko podneva, svraćaju u bife pozorišta, na onu čuvenu dvočasovno-tročasovnu seansu razgovora i glasnih razmišljanja, u najdemokratskiji forum za koji znam, gde su bez žuči, a vatreno, iznosili svoja znanja i stavljali svoj duh svima drugima na uslugu, demokrate, komunisti, monarhisti, levičari i desničari, konzervativci i liberali, najumniji ljudi ovog naroda i najduhovitiji među njima, gde su bila ravnopravna mišljenja i viteško mentalno nadmetanje akademika naspram neobičnih, anonimnih ljudi, koji su se priključivali skupu a koje niko nije ni poznavao, gde se uvažavalo mišljenje i aktuelnih i bivših alkoholičara podjednako, gde je sve, kao u košnici, vrilo ta dva, tri, ponekad i nekoliko više podnevnih sati.

Mavid je pričao zanimljive priče, sa mnogo strasti, ponekad nerazumljive ljudima koji nisu bili upućeni u temu koju je razlagao. I kao što je Mihiz sa strašću pričao o svemu o čemu je pričao i sa istom strašću Vladeta Janković pričao potpuno nepoznate detalje antičkih mitova i Kiš strasno recitovao francuske pesnike na francuskom, tako je Mavid znao, sa neobičnom ljubavlju, da priča o konjima i ergelama, o jahanju i trkama, o livadama i utrinama u Mačvi, gde je rođen.

Umeo je, sa neizrecivom nežnošću, pola sata da govori o potkolenicama trkačkih konja, o gracioznosti a ogromnoj snazi konjskih nožnih zglobova, o lepoti konjskih sapi i vrata, poredeći ih, sa nabojem erotike, sa lepotom žena, čineći tako komplimente obema stranama. Ljudi su ga slušali, čak i oni koji su konja retko videli uživo, jer je iz Mavidove priče zračilo nešto istinito i proživljeno, nešto kao kod plemića – jedini je on tu, među prisutnima, bio jahač kao iz ruske carske garde, samo je on u detinjstvu imao u mačvanskoj zemlji podobno bogatstvo, ergele konja, štale i hektare polja kojima je, u besomučnom trku, na osedlanom ili neosedlanom konju, kako mu se kad prohtelo, protutnjao svoje detinjstvo i dečaštvo.

Od svega što je pričao, samo su još priče o jeziku i govoru bile podjednako strasne i ubedljive. Stvarno je briljantno, lepo i konzervativno govorio, nije se dao modi, nije dozvoljavao ni sebi ni drugima pogreške u govoru, to je, jednostavno, bilo u njemu. Bio je lektor koji je učio govoru glumce i spikere, bio je pravi mučitelj onih kojima je govor bio nevažan, a bilo koji element dobrog govora nebitan. Bio je od najboljih u svom znanju o izgovoru maternjeg jezika i to mu, stvarno, niko nije osporavao.

Jednog ranog leta saznao sam da piše knjigu u kojoj će da objasni svoje stavove i znanja i koja će postati svojevrstan udžbenik ljudima kojima je govor važan za život – glumcima, novinarima, spikerima, profesorima, političarima. Knjiga je bila završeni rukopis i Mavid je tražio izdavača a naporedo i čoveka koji će mu pomoći da grafički obradi potpuno nov sistem oznaka za akcentuaciju, jer je ovaj, koji i sada važi, sa četiri oznake za ceo jezik, smatrao nepotpunim i nedovoljno jasnim i za učenje govora nepraktičnim. Pitao me je da li bih mu pomogao da vizuelno oblikuje svoje ideje, odrađene i već ispolirane, bio mu je potreban neko strpljiv, dobronameran i likovno vešt, a mene je cela stvar zainteresovala i dogovorili smo se da se, krajem sezone, vidimo u mojoj kući u Batajnici i da na miru uradimo to što mu je bilo potrebno.

Počinjalo je pravo leto i bilo je vrlo toplo onog junskog dana kad je Mavid prvi put došao u našu kuću. Dvorište je bilo izazovno zeleno, cvetali su žuti ljiljani i trandofili u svim nijansama crvene boje, od roze do tamnobordo. U trolisnoj lozici, kojom je bila obrasla cela kuća, zujale su pčele – lozica je cvetala oku nevidljivim milionima cvetića, a u kući je bilo hladovito i prijatno, kao u svim starim kućama bez klimatizacije.

Nada je kuvala slatko od belih trešanja. Kuća je mirisala na špinovano voće i na list rozetice, onaj divni začinski list bez kog slatko od belih trešanja to i nije.

Sećam se: Mavid je zastao na otvorenim vratima kuće, duboko udahnuo i teatralno upitao Nadu da li je to slatko od

Milivoje Popović Mavid

belih trešanja. Da, rekla je Nada, a Mavid, istinski uzbuđen rekao da još od vremena života u roditeljskoj kući nije osetio taj miris, da se slatkim služio tu i tamo u posetama prijateljima, ali taj slatkasti miris kuvane rozetice i trešanja u šećeru, vrelina leta i hlad kuće, toga nije bilo, tako zajedno, možda četrdeset, možda pedeset godina, još od majčine kuće, stalno je ponavljao.

Proveli smo spokojno popodne, čitao sam, na komad, redove iz obimnog rukopisa, uobličili ono što je Mavidu bilo potrebno za knjigu, a kad je malo zahladnelo, seli na verandu, poslužili se prohlađenim slatkim i zatim u šetnji gledali biljku po biljku u našem vrtu, razgovarali o njima – Mavid je poznavao biljke – i onda me je upitao da li u vrtu imamo i bambus. Nismo ga imali i Mavidova poseta našoj kući i to neobično letnje popodne, sa brumom pčela u kućnoj lozici, završila se njegovim obećanjem da će doneti sadnicu bambusa iz svoje vikendice, negde iz okoline Grocke, ali kad bude jesen i vreme za presađivanje.

I leto je prošlo, i jesen, i bio je početak decembra, hladan i kišovit. Već kasno u noći, deset je bilo prošlo i deca u kući pospala, Nada i ja završavali smo poslove oko tog dana obavljenog svinjokolja, pakovali meso i ređali kobasice na motke za sušenje i, onako umorni, spremali se da što pre odemo na spavanje.

Onda se, kroz dobovanje kiše po metalnim šalonima, začulo udaranje rukom, vrlo energično. Kada sam otvorio ulični prozor, ugledao sam neverovatnu sliku: čovek u gumiranoj kabanici sa kupastim, ogromnim šeširom norveških ribara na glavi, stajao je pod prozorom, na kiši, i ja sam jedva prepoznao Mavida, zaklonjenog senkom oboda šešira. Istrčao sam i otključao kapiju i Mavid je ušao u toplu, osvetljenu kuću, kao da je došao iz nekog drugog sveta, ostavljajući na ulaznim vratima veliku jutanu bošču iz koje su virile skraćene stabljike bambusa, a sa koje se cedilo blato i voda.

Budući da je bio dobro vaspitan čovek, izvinjavao se što je došao tako kasno, a uzgred ispričao da ga kondukter nije primio u autobus do Grocke zbog blata iz zavežljaja, pa je taj put prepešačio po ledenoj kiši, pa se tumbao raznim lokalnim autobusima, sve zajedno skoro šezdeset kilometara, ali je zračio srećom zbog obavljenog posla i od letos ispunjenog obećanja.

Kada se oslobodio ribarske zaštitne odeće, seo je kraj kaljeve peći i oduševljeno se radovao prizoru: na motke okačene kobasice za sušenje i sortirano meso, koje smo upravo spremali za smeštaj u zamrzivač, delovali su očaravajuće.

Onda je Nada skuvala čaj – nikakvo piće nije vredelo zato što je Mavid bio pravi antialkoholičar. Sa nekakvog putovanja doneli smo nekoliko, u to vreme raritetnih, Tvining*sovih* kutija, a ovaj, blago zagušljive arome i blagog mirisa, „Russian Caravan Tea" – valjda su Englezi tako zamišljali vazduh u ruskim stepama, bio je neverovatno prilagodljiv onome čime smo te večeri raspolagali za jelo: proprženim svežim kobasicama i krvavicama i samo tog dana tako lepim prženim mesom i kolačićima sa salom.

I Mavid, koji je, vodeći strogo računa o izgledu svog tela (a sedamdeseta mu je već bila prošla), bio oštar probirač u hrani, večerao je sa nama dvoma najjaču i najobimniju srednjoevropsku večeru posle svinjokolja, ne vodeći računa ni o kalorijama, ni o holesterolu, ni o tome što je već bila ponoć, uživajući u ukusima i hvaleći ih, konstatujući, kao i mi, da čaj koji smo slučajno odabrali sasvim odgovara.

Samo je, povremeno, posmatrao divni akvarel Relje Penezića na sobnom zidu i ljutito komentarisao – bio je vrstan poznavalac slikarstva – Reljinu kolažnu minijaturnu igrariju na velikom akvarelu: prizor usamljenog graditelja brodske makete u ateljeu sa zidovima od gole opeke, sve izobličenog posmatranjem kroz riblje oko, gde sa jednog ogromnog prozorskog okna posmatra uvećan izmagličasti ženski lik – taj prizor koji sam obožavao jer mi je toliko ličio na moj sopstveni život, bio je narušen, bar je Mavid tako mislio, malenim, malenim belim papirima koji, kao kakve iverkice, padaju oko brodske makete.

Posle te večeri dugo se nismo videli. Mavid je sve ređe izlazio iz svoje kuće na Čuburi. Knjiga na kojoj je radio nije izašla. Bambus se dokopao blagorodnog tla i izrastao u veličanstveni šestometarski bokor koji kao da govori.

Kada me je Miloš Krečković, dvogodišnji upravnik Beogradskog dramskog pozorišta, pozvao da uredimo vitrine za jubilej pozorišta, imao sam u ruci jednu grupnu fotografiju prve predstave ove kuće – *Mladost otaca* – iz 1948. godine. Na fotografiji, u sredini grupe, dominirao je stasiti, mlad, lep čovek okrenut licem u antički profil. Tanja Lukjanova, naš anđeo pomagač u godini jubileja, tada živa istorija Beogradskog dramskog, upitala je Miloša i mene znamo li ko je taj glumac. Ne, kazali smo, a Tanja je rekla: To je Mavid. Milivoja Popovića Mavida poslednji put sam video neke godine na izlazu iz trolejbuske gužve, na usijanim letnjim Terazijama. Starost je, neumitno, pokazivala svoje lice.

A sve ovo zapisao sam zato što mislim da je neobično da me dodir ili šumor jedne biljke u mom vrtu vrati tako neizostavno, tako obavezno uzbuđujuće, svaki put, u vreme od pre tri decenije, da me podseti na mog prijatelja Mavida, da me obasja trenucima ondašnje sreće, to je bio život, ti dani, Gospode, hvala Ti.

(Milivoje Popović Mavid, glumac, rođen u Šapcu 12. septembra 1909, umro u Beogradu 5. jula 1994.)

Pošta Srbije
kao donator
daruje jedine
pozorišne
novine.
„Ludus"
uzvraća s
blagodarnošću.

POŠTA

SKICE MIODRAGA TABAČKOG

IZVINJENJE

U prošlom broju „Ludusa" tekst „Đorđe Marjanović, pevač - glumac" tehničkom omaškom ostao je nepotpisan. Autor je Mirjana Vukojčić.

Izvinjavamo se čitaocima i autorki.

Redakcija „Ludusa"

IN MEMORIAM

MILKA LUKIĆ (1936–2009)

Napustila nas je Milka Lukić (devojačko Radosavljević), glumica Narodnog pozorišta u penziji.

Rođena je 2. aprila 1936. godine u Beogradu. Glumu je učila u Državnoj glumačkoj školi u Novom Sadu. Igrala je u šabačkom, niškom i kragujevačkom pozorištu, da bi 1961. godine postala član Drame Narodnog pozorišta u Beogradu, kojem ostaje verna sve do kraja.

Prve korake pod svetlom reflektora načinila je baš na sceni kod Spomenika, još kao devojčica, za vreme okupacije, statirajući u drami *Dogoreli krov* i operama *Boemi* i *Toska*. Kada se dve decenije kasnije vratila na istu scenu, već prvom svojom ulogom, Persidom u Sterijinoj *Zloj ženi*, osvojila je simpatije i publike i kritike. Nižu se nova ostvarenja: Stana a potom i Magda u Stankovićevoj *Koštani*, Sibila u komadu V. Lukića *Bertove kočije ili Sibila*, Dejzi u Joneskovom *Nosorogu*, Valja u *Irkutskoj priči* A. Abruzova, Natalija Ivanovna u čuvenom Čehovljevom komadu *Tri sestre*, Saša u komadu *Živi leš* Tolstoja, te Agafja (*Oblomov* A. Gončarova), Cecilija (*Dom Marije pomoćnice* I. Cankara), Blepir (*Žene u narodnoj skupštini* Aristofana)... skoro 70 naslova. Gostovala je i u drugim teatrima, a televizijski gledaoci je pamte po ulogama u brojnim dramama, a naročitu popularnost je stekla rolama u serijama *Ljubav na seoski način, Dinastija Obrenović, Treća sreća*. Na filmskoj traci ostaju zabeležene njene uloge u filmovima *Specijalno vaspitanje*, Beštije i *Čovek i zver*. Zahvaljujući prijatnom, zvonkom glasu i odličnoj dikciji, često je snimala i za radio program.

Poslednju premijeru na matičnoj sceni Milka Lukić je imala 2004. Nekadašnja Anka zaigrala je ponovo u Nušićevoj *Gospođi ministarki*, ovog puta ulogu Tetka Savke. Tom rolom se i oprostila od publike na Trgu Republike, 7. juna 2009. godine.

„Zašto glumci nemaju tihu i srećnu starost", pitala se Milka kada je tek navršila četvrtu deceniju života i ulazila, zapravo, u razdoblje pune umetničke zrelosti. „Gotovo da nisam upoznala penzionisanog glumca koji je zadovoljan. Naprotiv, češće sam imala prilike da vidim kako su uvređeni. I tu svoju neodređenu uvređenost duboko u sebi nose, a neki se čak izdvajaju iz društva i potpuno prepuštaju nesreći." Nažalost, ni Milka nije uspela da izbegne istu sudbinu. Uvređena možda i nije bila, ali poslednjih godina se sve više povlačila i na kraju – prepustila.

Jelica Stevanović

STO GODINA OD ROĐENJA EŽENA JONESKA

Ežen Jonesko

„Sećam se da sam sa tri godine hteo da prodajem vruće kestenje. Potom sam želeo da postanem oficir, sa četiri sam želeo da budem lekar... U stvari, oduvek sam mogao i hteo da radim nešto što ima veze sa literaturom. Nikakav poseban žanr, samo literatura", govorio je Ežen Jonesko

Krajem prošle godine, tačnije 26. novembra, navršilo se sto godina od rođenja čuvenog dramskog pisca Ežena Joneska, čije su drame bile, kako bi se to u žargonu reklo, „teška avangarda", da bi ubrzo postale ni manje ni više nego klasika. Podsetimo se, Ežen Jonesko rođen je 26.11.1909. u mestu Slatina (Rumunija), umro 28. marta 1994. godine, i slovi za velikog rumunsko-francuskog stvaraoca.

Ovaj jubilej je na našim prostorima protekao gotovo neobeleženo. Zašto – teško je reći. Možda je zapravo stvari u svoje ruke uzeo njegovo visočanstvo „komedijant slučaj" i sve skupa „izrežirao" u skladu sa replikom iz „Ćelave pevačice", jednog od najčešće izvođenih Joneskovih komada, koja glasi: „Jednu stvar ne razumem: zašto se u novinama, u društvenim rubrikama, uvek objavljuju godine umrlih, a nikada novorođenih?"

Jedna od Joneskovih replika, kažu upućeni, koju obavezno prati smeh u publici bez obzira gde se i kako izvodi. Teatrolozi pak napominju da je to jedna od onih piščevih rečenica iz koje izrasta čitav njegov literarni univerzum.

Kao već oformljen i dokazan stvaralac u, nazovimo to, osvrtu na sebe samog govorio je: „Sećam se da sam sa tri godine hteo da prodajem vruće kestenje. Potom sam želeo da postanem oficir, sa četiri sam želeo da budem lekar... U stvari, oduvek sam mogao i hteo da radim nešto što ima veze sa literaturom. Nikakav poseban žanr, samo literatura."

Opet njegovo visočanstvo „komedijant slučaj" ili ko zna ko je hteo da mu se želja ostvari preko pozorišta. Naime, Ežen je rođen u Slatini a njegova porodica je, sticajem okolnosti, više puta menjala i mesto i zemlju boravka. Otac mu je bio advokat i hteo je da njegov sin odabere neko „ozbiljno, pristojno zanimanje". No, nakon razvoda roditelja brigu o Eženu preuzela je majka. Jonesko je u Bukureštu studirao francuski, filozofiju i književnost, a sredinom četrdesetih godina otišao je u Pariz. U gradu svetlosti pozorište je zaigralo glavnu ulogu u njegovom životu.

Istina, sudeći po njegovim izjavama i sećanjima, obreo se u svetu teatra i znatno ranije: „Sa majkom sam bio u luksemburškom parku gde se nalazilo lutkarsko pozorište. Imao sam četiri godine, svi oko mene su se smejali, ali ja nisam. Majka je mislila da mi je dosadno i htela je da napusti predstavu, ali ne, meni uopšte nije bilo dosadno, naprotiv – bio sam prikovan, očaran, gotov!"

Njegovi biografi ističu da je od tih ranih dana Jonesko bivao, na izvestan način, opsednut pozorištem. Pedesetih godina napisao je svoje prve komade, isprva na maternjem jeziku svoga oca, rumunskom, a zatim i na francuskom. Nakon slavnog komada „Ćelava pevačica", koji je nazivan i vrstom apsurdnog lutkarskog pozorišta za odrasle, napisao je parodiju „Lekcija". No, prodor na svetsku scenu doneo mu je komad „Nosorog", uzbudljiva teatarska priča o oportunizmu i moći zla.

Teatrolozi, govoreći o Joneskovim dramama, upućuju i na to da su njegovi likovi marionetski sa mehaničkim i besmislenim dijalozima koji zapravo upućuju na groteskno i bolno nepostojanje komunikacije među ljudima. Takođe, ističu i da drame utemeljivača pravca „Teatar apsurda" pored humora i ismevanja banalnih situacij, dočaravaju usamljenost i beznačajnost ljudske egzistencije. Osim drama, pisao je i eseje, pripovetke i druga dela, a sudeći po njima moglo bi se reći da je svet za Joneska i bez smisla i bez nade.

Međutim, u svojim izjavama umeo je i drugačije da govori o smislu života i apsurdu: „Ne smatram da je život apsurd. Istorija nije apsurdna, ona je logična i može se objasniti. Možemo da kažemo zašto su se stvari događale. Apsurd se ne nalazi u egzistenciji, meni je egzistencija kao takva nezamisliva."

IN MEMORIAM

DUŠAN JAKŠIĆ (1927–2009)

Otišao je i naš Duško. Životni put doveo ga je iz rodnog Karlovca u Beograd, gde je završio gimnaziju a potom i studije glume na Pozorišnoj akademiji u klasi prof. Bojana Stupice. Glumačku karijeru započinje 1950. u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, jedno vreme radi i u Srpskom narodnom pozorištu u Novom Sadu, da bi se vratio u prestonicu, u Beogradsko dramsko i Savremeno pozorište. U Narodno pozorište stupa 1971, iz kojeg, kao prvak Drame, odlazi u penziju 1990. godine.

Na daskama koje život znače ostvario je više od sto uloga, od kojih su možda najznačajnije: u stranoj literaturi Don Kihot u Vasermanovom *Čoveku od La Manče*, Higins u *Pigmalionu* B. Šoa, Šulc u *Oblomovu* I. A. Gončarova, Erl od Rosa u Šekspirovom *Magbetu* i mnoge druge. U komadima domaćih autora je takođe zabeležio zapažene uspehe. Tu su, pre svih, likovi S. Sremca – Spira u komadu *Pop Ćira i pop Spira* i Kurjak u *Ivkovoj slavi*, pa Nušićevi Čovek s nogom u *Putu oko sveta* i Teča Jakov u *Gospođi ministarki*, zatim Aleksa u *Kosovskoj hronici* R. Đurđevića, Ministar u *Centrifugalnom igraču* T. Manojlovića, Rajačić u *Maski* M. Crnjanskog...

Publika koja ređe navraća u teatar pamtiće ga i po ulogama u filmovima *Put oko sveta* i *Roj*, kao i u značajnoj TV seriji *Vuk Karadžić*.

Pa ipak, uprkos izuzetno obimnom i kvalitetnom glumačkom opusu, Duško je imao vremena, snage i talenta da se bavi još jednom, zahtevnom i iscrpljujućom umetnošću – pevanjem. Svojim višedecenijskim prisustvom na estradnoj sceni, interpretirajući starogradske pesme, romanse i druge žanrove takozvane zabavne muzike, Duško je stekao veliku popularnost. Njegov topao i melodičan glas, ostaće još dugo u sećanju obožavalaca i obožavateljki, ali i njihove dece pa i unuka, jer za razliku od efemernosti pozorišne umetnosti, ova druga, muzička, ima tu srećnu osobinu da se može zabeležiti i sačuvati za budućnost. Duško je snimio osamdesetak ploča i kaseta, a nadamo se da su sačuvani i bar neki od mnogih snimaka njegovih nastupa u TV emisijama i na brojnim koncertima u zemlji i inostranstvu.

Jedna od poslednjih Duškovih premijera u matičnoj kući bila je 14. marta 1993. na tadašnjoj Maloj sceni. Melodrama mađarskog pisca Petera Milera o životu Rožea Šereša, gotovo anonimnog autora širom sveta poznatog hit-šlagera koji je maestralno izvodila čuvena džez pevačica Bili Holidej, a po kojem je komad i dobio ime, *Tužna je nedelja*.

Uloga Konobara-naratora, čijim pevanjem ove popularne romanse predstava počinje, nije mogla biti podeljena nikom – do Dušku, iako je tada već bio u penziji. Bila je to predstava koja je, usred najteže nemaštine i svih drugih nedaća koje su nas tih, a naročito te godine snašle, umnogome pomogla i učesnicima i publici da, oživljavajući i prateći sudbinu mađarskog Jevreja u doba fašizma i njegovih posledica, sopstveni usud lakše podnesu.

I, dok sada tamo gore nekome peva svoje anđeoske pesme, neka zna: za sve koji su ga znali i voleli, polovinom decembra 2009. bila je jedna – tužna nedelja.

Jelica Stevanović

Tako su govorili...

Ronald Harvud
O POZORIŠTU

„Pozorište poseduje sposobnost da menja društvo, i to je razlog zbog koga je ono pod oštrom prismotrom u demokrastkih država dok totalitarističke vladaju njime. Ono isto tako poseduje i moć da povremeno blagosilja društvo, i jedan tajanstveni dar da otkrije, predoseti ili izmeni kolektivnu svest. Začudo, njemu nije potrebna velika masa u trenutku kada dolazi do promena. Jedna drama ne mora da bude veliki komercijalni uspeh da bi svet okrenula naopačke. Nju u prvi mah može da vidi relativno mali broj ljudi, a ona ipak može da utiče na živote čitavih nacija."

(Iz knjige „Istorija pozorišta", Ronalda Harvuda, izdavač „Clio")

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO - SRBIJA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY - SERBIA

KAZALIŠNI DOGAĐAJI U HRVATSKOJ

Aleksandra Jakšić

Hamletpersona, komad koji spaja Šekspirovog „Hamleta" i film Ingmara Bergmana „Persona" (1966), premijerno je izveden u Zagrebačkom kazalištu mladih u režiji Darija Harjačeka. „Ova predstava se bavi odnosom glumca i stvarnosti. 'Hamlet' i 'Persona' imaju istu temu, a to je promišljanje života kao glume... Koliko je zapravo život glumljen, koliko je neko spreman igrati svoju ulogu do kraja kao lik, a koliko se u jednom trenutku počinjemo osećati odvojeno od lika koji igramo... Zato Bergman konstatuje da postoji velik jaz između onoga što jesi i što predstavljaš za druge", kaže reditelj.

Najnovija predstava Ivice Buljana ***Ma and Al***, u Teatru &TD nastavak je njegovog istraživanja dragih mu pisaca, Selindžera i Koltesa (i sam Koltes se u jednom razdoblju života bavio radovima kultnog američkog pisca), započetog predstavom „Selindžer", koja je premijerno izvedena letos na festivalu Zadar snova. Porodica Glas, koju predstavljaju Ma i Al, prikazana je kroz tri monologa-performansa, izvučena iz Selindžerove novele, te Koltesovog komada, a teme kojima se predstava bavi sežu od smrti deteta, raspada porodice, američke demokratije, rata u Vijetnamu, odnosa klasičnog i savremenog teatra, umetnosti i ratovanja, do nemogućnosti komunkacije između dece i roditelja. „'Ma and Al' izvrsna je predstava zahvaljujući izvanrednim glumcima čije glasovne i telesne bravure zadivljuju, ali i zbog rediteljskog postupka scenske montaže, čime je postignuta neurotična razornost – ono što i najbolje ilustruje odnos naslovnih junaka ili, bolje rečeno, antijunaka", piše kritičarka zagrebačkog „Vjesnika".

Preplitanje realnosti i iluzija kroz ***Opštu bolnicu*** bugarskog dramatičara Hriste Bojčeva, kao metafora društva u kojemu trenutno živimo i gde je nemoguće odrediti ko je pacijent, a ko lekar, crna je komedija koja je u Hrvatskoj prvi put izvedena u riječkom HNK Ivana pl. Zajca, u režiji Slovenca Matjaža Latina. Tekst, između ostalog, krije nenametljivu, ali bitnu metaforu celokupnog konteksta NATO saveza i pridruživanja Evropi, odnosno Zapadu kao spasitelju bivših komunističkih zemalja.

Premijera predstave ***Petar Pan***, nastala prema predlošku slavnog romana škotskog pisca J. M. Barija, održana je u Zagrebačkom kazalištu lutaka, u režiji Aide Bukvić. Raskošna produkcija te pustolovne i romantične priče s dečakom koji odbija odrasti, prilagođena je lutkarskom pozorištu, i kombinuje razne lutkarske tehnike.

Političku dramu o ideološkim sukobima u Rusiji 19. veka na daske zagrebačkoga HNK-a postavio je poljski reditelj Januš Kica. Predstava ***Besovi*** nastala je po motivima istoimenog romana Dostojevskog, koji je Kami 1959. adaptirao u dramski tekst, a po kom je potom poljski reditelj Andrej Vajda snimio film. Radnja je usredsređena oko pet likova kroz koje Dostojevski prikazuje odnos ideologija i njima prouzrokovane političke turbulencije u carskoj Rusiji, i sliku sveta što se bori da opstane na ruševinama tradicije pred nadirućom snagom likova koji pripremaju vladavinu zla, neslobode i beznađa. „Ova predstava je u pravom smislu reči egzemplar velike, na smrt ozbiljne, ambiciozne i rediteljski razgranate ansambl-predstave. ... Čini se važnim spomenuti gotovo četvorosatno trajanje te nabujale reke dijaloških scena, s mnogim pritokama što se nezadrživo valjaju do samog finala koji se pak može doživeti gotovo okrepljujuće i olakšavajuće", kaže kritika.

U splitskom Hrvatskom narodnom kazalištu upriličene su dve premijere, obe komedije – ***Gretica, str. 89***, savremenog nemačkog autora L. Hibnera, u režiji Dražena Ferenčine, i Moljierova ***Škola za žene***, u režiji Poljaka Andreja Sadovskog. Zahvaljujući uspehu „Škole za žene", a na zalaganje Luja XIV, Molijer je postao prvi francuski glumac sa stalnom novčanom pomoći. Iako je komad nastao u 17. veku, Splićani su ga, prvi put na daskama svoga nacionalnog teatra, gledali iz vizure dvadesetih godina 20. veka. U duodrami „Gretica, str. 89" autor u središte priče postavlja pitanje šta je to pozorište, odnosno demistifikuje postupak nastajanja predstave. Polazište ove komične igre je Geteov Faust – glumica i reditelj pokušavaju postaviti na scenu jednu malu situaciju iz tog velikog dela, ali su u stalnom nesporazumu.

Drama porodičnog sloma: *Alabama* u Gaveli

Premijera drame ***Alabama*** Davora Špišića u režiji Darija Harjačeka održana je u zagrebačkoj Gaveli. „Alabama" je proglašena za jedan od najboljih hrvatskih tekstova napisanih u poslednjih nekoliko godina, za koju je pisac dobio prvu nagradu „Marin Držić" 2008. godine. Reč je o potresnoj, snažnoj i dojmljivoj priči o „urbanoj Panoniji", kraju toplih, duhovitih i melanholičnih ljudi, koji su preživeli rat, a sad pokušavaju preživeti i posleratni period. Harjaček je pronašao vrlo uspeli ključ za Špišićevu oporu tranzicionu, tragičnu pripovest o onima kojima su spasavajući se od rata stigli do „obećane zemlje" Amerike, ne uspevajući i tamo u svom intimnom procesu integracije sačuvati čak ni goli život. „Alabama" kao drama porodičnog sloma, potresno govori i o povratku u zemlju u kojoj vladaju tajkuni i gde zapravo nema šanse za malog čoveka.

Predstava ***Kaligula***, u koprodukciji Grada Teatra Budve, pozorišta Gavela i Pandur Teatra, te pozorišta „Ulysses", Ohridskog leta i Mitlefesta iz Ćividalea, u režiji Tomaža Pandura, igrana je ponovo, nakon duže pauze, na sceni Gavele u Zagrebu. Bila je to i svojevrsna uvertira pred učešće na prestižnom internacionalnom teatarskom festivalu „Iberoamerikano" u Bogoti, koji će biti održan u martu.

U okviru razmene predstava Slovenskog mladinskog gledališča i Zagrebačkog kazališta mladih, Zagrepčani su pogledali „Nisko nebo" u režiji Jerneja Lorencija, nastalo prema tekstu Nebojše Pop Tasića kom su predložak bile Ovidijeve „Metamorfoze". A slovenačka publika je imala prilike da vidi nagrađivanu Mađelijevu predstavu „Zagrebački pentagram".

NOVITETI SLOVENAČKOG GLEDALIŠČA

Na Maloj sceni ljubljanske Drame Slovenskog narodnog gledališča izvedene su dve premijere. Šekspirovog ***Julija Cezara***, komad koji je fokusiran na Bruta i njegovu intimnu dramu u odnosu sa slavnim rimskim imperatorom, režirao je Dijego de Brea. A slovenačku praizvedbu komada nemačke spisateljice najmlađe generacije, Ulrike Sihe, ***Privatni život*** postavila je Ivana Đilas. Ona i on su prosečni, urbani, moderni ljudi, u ranim srednjim godinama. Prvi put naleću jedno na drugo u tramvaju, zatim se ponovo sreću nekoliko sati kasnije, i provode noć zajedno. Na neki način se dopadaju jedno drugom, približavaju se putem mnogih koincidencija, iako to negiraju... Devet scena se preseca kratkim epizodama flešbekova i direktnog obraćanja aktera publici.

U mariborskom SNG-u premijeru je imao komad francuskog pisca Borisa Viana **Bebop** (*Tête de Méduse*). Tu ljubavnu komediju sa pevanjem režirao je Vito Taufer. Reč je o jednočinki koja je pisana stilom francuske komedije zabuna. Glavni lik je nepublikovan, pomalo uobražen pisac, koji želi da napiše uspešan roman, a da bi to uspeo svestan je da mora da pati. Pošto bi ga najviše povredila ženina nevernost, on joj ´namešta' muškarce, uz uslov da ni sa jednim ne sme da ostane duže od šest meseci. Komplikacije nastaju kada se žena zaljubi u jednog od ljubavnika. Da ne bi izneverila muževljevo poverenja, ona tera svog novog dragog da svakih šest meseci ide na plastičnu operaciju lica. Međutim, pisac otkriva prevaru, i iako moralno slomljen, ushićen je jer misli da će napokon napisati dobar roman i postići veliki uspeh.

Na maloj sceni istog teatra komad o savremenim vezama ***Bliže*** Patrika Marbera režirao je Dino Mustafić. „Bliže" je treći Marberov komad koji je imao premijeru u „Royal National Theatre's Cottesloe Theatre" u Londonu 1997, a američki debi u brodvejskom „ Music Box Theatre" 1999. Komad, koji je po mišljenju londonskog „Obzervera" proglašen za jedan od najboljih savremenih tesktova devedeseth, doživeo je i holividsku filmsku ekranizaciju, a više od decenije je na repertoaru JDP-a u režiji Alise Stojanović. Patrik Marber je briljantno zaronio u brutalnu anatomiju modernih romansi, na osnovu odnosa četiri lika koji se upliću u mrežu seksualnih žudnji i prevara.

Slovensko mladinsko gledališče je izvelo ***Paklenu pomarandžu*** Entonija Bardžisa u režiji Matjaža Pograjca. Reditelj za prikaz čuvene priče o petnaestogodišnjem Aleksu koji na svet oko sebe reaguje agresijom, upotrebljava estetizaciju grubih prizora brutalne seksualnosti i nasilja pored bajkovitog proputovanja po ugledu na Kerolovu Alisu, pa otud stilizovani baletski i plesni delovi, sredstva lutkarskog teatra i muzički citati iz dela Aleksu najdražeg Ludviga van Betovena. Najveća moć slovenske praizvedbe „Paklene pomorandže" je u promišljeno staloženom i disciplinovano ujednačenom teatarskom jeziku Aleksovog puta.

Brutalna seksualnost i nasilje: *Paklena pomorandža* (Foto: Žiga Koritnik)

Nova predstava u Prešernovom gledališču Kranj je komad Vinka Möderndorfera ***Lep dan za umiranje***. Drama odiše specifičnim duhom osamdesetih godina, i prikazuje odnos dve žene, majke i kćeri. Tema je univerzalna, jer govori o sukobu, odnosno različitosti generacija i vremena u kojima one žive.

Monodrama Petera Rezmana ***Skok iz kože*** u koprodukciji Gledališča Glej, KD Integrali i Mladinskog gledališča ljubljanskog premijerno je izvedena u režiji Jaka Andreja Vojeveca. „Skok iz kože" prikazuje svet čiji je kraj inače blizu, i koji je u isto vreme velikoj većini među nama tuđ i nepoznat. Anonimni junak je kao rudar živeo u svetu podzemlja, stalnog menjanja dana i noći, u dugim periodima bez dnevnog svetla. Prepušten sam sebi on propada. Kroz njegovu sudbinu razotkriva se tamna strana socijalizma.

TEATARSKE VESTI IZ MAKEDONIJE

Toni Kušner, autor *Anđela iz Amerike*

Privatan projekat autora i glumca Saše Tasevskog ***Intermeco*** premijerno je izveden u skopskom Dramskom teatru, u režiji Roberta Veljanovskog. Reč je o duodrami, klaustrofobičnoj tragikomediji u kojoj su likovi preživeli potop. U Beketovskoj atmosferi dvojica aktera prikazuje univerzalne motive otuđenja ljudi i erozije moralnih vrednosti savremenog čoveka.

U istom pozorištu izvedena je i premijera komada ***Anđeli u Americi: Gej fantazija na nacionalne teme***, po Pulicerom i Tonijem ovenčanom tekstu Tonija Kušnera, u režiji gosta iz Amerike Džareda Stajna. Drama u kojoj su zastupljeni različiti stilovi od Šekspira do Biblije, prikazuje društvo savremene Amerike i njegove bolesti kroz lične, intimne priče junaka. Reditelj je rekao da se predstava bavi potencijalom čovekovog duha i slobode, a kritika ocenila da je reč o studioznoj analizi teksta koji je drastično skraćen, te da je izvođenje zaokruženo i dobro iznijansirano, što je i publika prepoznala.

U strumičkom teatru „Anton Panov" održana je premijera predstave ***Dosije Strindberg*** u režiji Vlada Cvetanovskog. U multimedijalnoj izvedbi glumci istražuju život i rad Strindberga postavljajući mnoga pitanja. „Ovim ispitivanjem pisca, čoveka i njegove uloge na svetu, hteli smo da potvrdimo dijagnozu vremena u kom živimo. Sadržini je data forma isprepletanosti likovno-vizuelnog jezika", rekao je reditelj.

Andersenova ***Mala sirena*** je nova predstava u Pozorištu za decu i mlade u Skoplju. Tekst je adaptirao Rusomir Bogdanovski a postavio Dejan Damjanovski. Korišćeno je mnoštvo songova: „Žanrovski, naša predstava je neka vrsta dečjeg mjuzikla sa srežnim karjem", rekao je Damjanovski.

Bitoljski ***Revizor*** je čista glumačka predstava, rediteljsko čitanje za poštovanje, redukovanih replika zarad interesantnog dramskog dejstva, koja se završava sa izvesnom veselošću i naklonom ka velikom piscu N. V. Gogolju. Reč je o rediteljskom prvencu Martina Mirčevskog.

U skopskom Gradskom teatru premijerno je izveden Molijerov ***Don Žuan*** u postavci francuskog reditelja Patrika Veršurena, u čijem viđenju muške likove tumače glumice i obrnuto. „Ako žena rizikuje ona ima sve šanse da se opeče, odmah je obeležena i sve to u ime religije, morala i korektnosti. Naš Don Žuan je predstavljen ženom, koja na taj način vraća svoju aroganciju", rekao je reditelj Veršuren.

ŠTA SE DOGAĐA U POZORIŠTIMA BIH

Sarajevska zima, međunarodni festival koji promoviše sve vidove umetnosti, 7. februara je 26. put otvorila svoja vrata za umetnike iz celoga sveta, i traje do 28.2. Moto ovogodišnjeg festivala je „Šta sad?" Selektor dramskog programa Dragan Jovičić je od 27 prijavljenih predstava izabrao pet, posebno izdvojivši komad „Hamlet ili Tri momka i devojka" Teatarske laboratorije iz Bugarske.

U zeničkom Bosanskom narodnom pozorištu najavljuju scensku adaptaciju romana ***Sneg*** nobelovca Orhana Pamuka, u viđenju banjalučkog reditelja Jovice Pavića. „Sneg" priziva duhovnu krhkost nezapadnjačkog sveta, njegovu nedoumicu u pogledu bezbožničkog Zapada i njegov bes. „Želja nam je da se trgnemo iz letargije i ponudimo jedno zaista veliko i genijalno delo, koje nosi savremenu poruku o Istoku i Zapadu", rekao je Nedžad Fejzić, direktor BNP-a. Premijera je planirana za maj, a u pripremi je i komad Željka Hubača „Živela ti meni ili Bizarno" u režiji gosta iz Bugarske Petra Kaukova.

Mjuzikl ***Zvezda je rođena*** premijerno je izveden na velikoj sceni Narodnog pozorišta Republike Srpske. Komad je rađen prema tekstu Branislava Pipovića i Miloša Paunovića, koji potpisuje i režiju. Kroz priču o „okrutnom svetu šoubiznisa" i kroz tragične sudbine velikih zvezda Džudi Garland, Bili Holidej, Elvisa Prislija, Merilin Monro, Džima Morisona, Majkla Džeksona i Ejmi Vajnhaus, predstava govori o mestu „običnih" ljudi u današnjem svetu. „Ili si zabavljač ili zabavljeni", stavio je publiku pred izbor lik Voditelja. Šta je istina, a šta laž? Na koji način i zbog čega podležemo manipulaciji? Autori više postavljaju pitanja nego što daju odgovore, jer publika treba da se trgne.

Emir Hadžihafizbegović, Admir Glamočak, Saša Petrović, Senad Bašić, Jasmin Geljo, Branko Đurić, Željko Kecojević, Željko Ninčić, Haris Burina, Mladen Nevelić, studenti prvih generacija Odseka za glumu Akademije scenskih umetnosti u Sarajevu, predvođeni svojim profesorom Borom Stjepanovićem na sceni ASU izveli su ***Audiciju***, jednu od najgledanijih predstava na prostoru bivše Jugoslavije. Povod je proslava 25. godina od njene prve izvedbe, kao i obeležavanje 28. godina postojanja sarajevske Akademije.

Nakon što su dve pozorišne kuće u Mostaru stavile ključ u bravu, sarajevski Balet spremio (na veliku radost publike) premijeru „Svilenih bombona" bez novca, na redu je SARTR. Njihova nova premijera bila je zatvorenog tipa, jer se nisu stekli produkcijski uslovi da se predstava završi. Predstava pod radnim naslovom ***Pozdravi*** inspirisana je delima Joneska. „Krenuli smo od 'Pozdrava' inspirisani sećanjem na jednu sjajnu predstavu Teatra &TD iz 1974. godine, da bismo videli koliko je i danas zanimljiva. Pročitala sam Joneskove tekstove, koji su retko ili nikako igrani, kao što su 'Masakrarije', 'Čovek sa koferima', 'Putovanje u svet mrtvih'... Tragala sam za onim u čemu se možemo prepoznati. Da je Jonesko živ, rekla bih da je virio, prisluškivao i bio prisutan, ovde danas i napisao svoje nove tekstove. Toliko su transparentno slični našoj svakodnevici da je to neverovatno", rekla je dramaturg Dubravka Zrnčić-Kulenović.

Doktori-klovnovi su počeli sa radom i u Republici Srpskoj. Četiri glumca PIR pozorišta iz Laktaša: Jelena Medić, Igor Dojčinović, Bojan Dronjak i Tatjana Topić biće prvi klovnovi-doktori u BiH koji će u okviru humanitarnog projekta jednom mesečno uveseljavati decu u bolnicama.

U banjalučkom Narodnom pozorištu RS počeli su sa pripremom Sterijinog komada ***Ženidba i udadba*** u režiji Đurđe Tešić, kojoj je ovo četvrta režija u ovoj kući, nakon predstava „Dom Bernarde Albe", „Gospođica Julija" i „Tri Sestre".

Akteri originalne *Audicije* (Foto: A. Panjeta)

Festival MESS Sarajevo i Inicijativa mladih za ljudska prava Beograd objavili su **konkurs za savremeni domaći dramski tekst** na jednom od južnoslovenskih jezika koji će afirmisati „optimizam nove generacije u odnosu između Beograda i Sarajeva", angažovano i kritički preispitati predrasude, sučeljavati nas sa nedavnom prošlošću, ali i nuditi nadu da su bolji odnosi između ovih gradova i sretnija budućnost celog regiona mogući. Inicijatori ovog konkursa se obavezuju da u koprodukciji praizvedu na sledećem festivalu „Dani Sarajeva u Beogradu" pobednički tekst koji će izabrati tročlani žiri. Novčani iznos nagrade je 2.500 evra. Kandidati treba da najkasnije do 15. februara dostave svoje tekstove u štampanoj formi pod šifrom (4 primerka) i da u posebnoj koverti dostave rešenje šifre (šifra pod kojom su poslali rad, svoje ime i prezime, adresu boravka i kontakt telefon), na adrese: Festival MESS Sarajevo, Maršala Tita 54/I, 71000 Sarajevo, i Inicijativa mladih za ljudska prava Beograd, Kondina 26/II, 11000 Beograd.

POZORIŠNE NOVOSTI IZ CRNE GORE

U okviru prošlogodišnje akcije ***Crna Gora jedna kulturna adresa*** Ministarstvo kulture je u saradnji sa Direkcijom javnih radova i lokalnim upravama omogućilo adaptaciju mnogih objekata domova kulture u mestima: Plav, Rožaje, Andrijevica, Berane, Kolašin, Pljevlja, Mojkovac, Bijelo Polje, Petnjica, Žabljak, Savnik itd. „Sada su stvoreni uslovi da svi domovi kulture na severu Crne Gore mogu da prime sve vrste umetničkih programa", kazao je crnogorski ministar kulture, sporta i medija Branislav Mićunović, i najavio nastavak realizacije programa i u 2010. godini. Među umetnicima iz Beograda koji su gostovali na severu Crne Gore u okviru pomenute akcije je i Milan – Caci Mihailović. „Prošle godine, u organizaciji beogradske agencije 'Impresarij', sa kojom sarađuje crnogorsko ministarstvo kulture, gostovao sam tri puta i to sa predstavama 'Suze su O.K.' i 'Ženski razgovori'. U svim mestima u kojima smo igrali sale su kompletno obnovljene, scenski opremljene, odziv publike je vrlo veliki, a ministar Mićunović hvaljen na svakom koraku. Moj utisak je da je ovim projektom, kojim je bogat i raznovrstan kulturni program poklon (predstave se izvode besplatno) građanima Crne Gore, i to i deci i odraslima (u podne su predstave za najmlađe, uveče za 'veliku' publiku), dokazano da je kultura istinski najvažnija. I zaista bih bio srećan da i srpsko Ministarstvo kulture pokrene sličnu akciju, da pomogne prilično zapostavljene domove kulture širom zemlje, i da svojim građanima pruži kvalitetanumetnički program", zaključuje Mihailović.

Sarajevski ratni teatar gostovao je na Cetinju sa dve predstave. Na sceni Kraljevskog pozorišta Zetski dom izveli su predstave „Mousefuckers" Almira Imširevića, u režiji Faruka Lončarevića i „Uticaj gama zraka na sablasne nevene", Pola Zindera u režiji Selme Spahić.

Novi umetnički direktor Crnogorskog narodnog pozorišta je ljubljanski pozorišni reditelj Eduard Miler, dok je za poslovnog direktora imenovan Janko Ljumović, dosadašnji direktor te institucije.

Pepeljuga i rok zvezda, u pravom smislu prvi crnogorski mjuzikl, premijerno je izvedena u Herceg Novom na sceni dvorane „Park". Osavremenjenu adaptaciju mjuzikla „Pepeljuga i Rokfeler", autora Marka i Helen Džonson, za koji je tekst napisala Sju Lengvejd, prilagodila je i režirala Slađana Vujović. Projekat je okupio 39 mladih aktera, i plod je skoro jednogodišnjeg rada hercegnovskog KSC DiAno i Hercegnovskog pozorišta.

Predstava ***Don Žuan***, koju je po Molijerovom tekstu adaptirala i režirala Ana Vukotić, premijerno izvedena na Velikoj sceni Crnogorskog narodnog pozorišta. Komad je koprodukcijski projekat crnogorskog nacionalnog teatra i Međunarodnog festivala KotorArt, na kom će predstava imati i svoju „letnju" premijeru. „Mit o Don Žuanu se održao kroz vekove. To je mit o potrazi i žudnji. Don Žuan, pre svega, simbolizuje tu potragu i žudnju, ali i želju za duhovnošću, kreacijom, lucidnošću, takođe progovara i o društvu, koje je u panici akumulacije kapitala... Genijalni Molijerov komad iščitavali smo iz savremenog konteksta i naših iskustava. Don Žuan, kakvog sam ga ja videla, junak je u čijem sladostrasnom životu bismo svi uživali da možemo. Sa druge strane, to je komad o licemerju, lažnom moralu i regulama iza kojih se kukavički zaklanjamo i uljuljkavamo u sigurna, manje rizična rešenja. U filozofskoj ravni ovo je oda nihilizmu", rekla je rediteljka, i dodala da Don Žuan nije samo zavodnik žena, već da on zavodi svet, pokušava da ga začara i tako ga učini boljim i lepšim. Glavnu ulogu tumači srpski glumac Dragan Mićanović, koji je nakon skoro deset godina ponovo na sceni CNP-a. „Molijer me, inače, prati kroz celu karijeru. Ovo je treće njegovo delo koje igram i treća naslovna uloga – nakon 'Mizantropa' pre 13 godina i 'Tartifa' pre dve. Molijer je poseban pisac za mene. Njegova dela su me usmeravala kroz život. Činila su me jačim i hrabrijim. Uloge u njegovim komadima koje sam tumačio, uvek su bile na ivici menjanja stvari. Vezivanje za pisca, koji je mogao da napiše ovako genijalne stvari i koji je propatio zbog svog vizionarskog pogleda na svet, inspiriše me da radim, da 'bušim rupe' i u svom životu, te da i dalje istražujem svoje granice", rekao je Mićanović.

Oda nihilizmu: *Don Žuan* u CNP-u (Foto: Duško Miljanić)

KABARE SA MRGODNIM LICEM

Putujem, mislim, osećam

Piše: Jovan Ćirilov

Anesi, 10. decembar 2009.

Pre nego što sam krenuo na put u Francusku, gde sam išao po planu Francuskog kulturnog centra, i zbog određenih predstava, koje je preporučila veoma dobro obaveštena Sofi Barde, nikada nisam čuo za Anesi. Oni koji iole nešto znaju o ovom gradiću Visokih Savoja, svakako se sećaju odlomka iz Rusoovih *Ispovesti* u kom govori kako je u toj varošici sreo madam de Varen: „Zamišljao sam da ću sresti staru namrgođenu vernicu... A preda mnom se pojavilo lice obeleženo milosrđem, lepe plave oči pune blagosti, blistav ten i obrisi zanosnih grudi. Nije izostao iznenađeni pogled mladog prozelita. Istog trenutka sam postao njihov, jer religija koju propoveda takav misionar obavezno vodi pravo u raj." U Anesiju je Andre Žid napisao svoje prvo delo *Sveske Andrea Valtera*.

Uveče gledam predstavu *Ja drhtim* (*Je tremble*) u režiji Žoela Pomera. Danas već retko nailazim na neku pozorišnu novost, a i kad naiđem na nju, kao u ovo slučaju, u ušima mi odjekuje primedba Ivana Medenice da je potraga za novitetima sindrom nekoga ko je, kao ja, vezan za novo u šezdesetosmaškom talasu sedme decenije XX veka prvih godina Bitefa. Zaista se trudim da slušam šta uočava nova generacija pozorišnika, ne bih li korigovao svoje kriterijume za predstave Bitefa, ali teško nalazim, osim nesumnjivih kvaliteta istih, šta bi još kvalifikovalo predstavu za Bitef danas već na kraju prve decenije XXI veka. Bojim se da će se teško naći drugi argumenti nego *novuma*, koji nije obavezno novum 60-ih već novum u stilu druge decenije XXI veka. Iako sazdan od elemenata poznatih formi u eklektičnom pačvorku postmodernizma, bio je novum taj novi spoj i princip svega dozvoljenog posle istorijske avangarde koja je i propovedala i gajila oštri i odlučni raskid sa prošlošću. Slično je i sa postdramskim koji je Bitef u svoj njegovoj raskoši prikazao, naravno ne zato što je na apstraktan način nov, već što su pojedini predstavnici tog pravca bili vredna novost. Ne brine mene da li će se tragati za novim sa ovom ili onom nostalgijom, već da li ćemo prepoznati nešto novo što još nema imena.

Zašto se upravo kod nas ne bi pojavio neki novi termin koga će posle svetska javnost prihvatiti kao prigodni oslonac za svoju tekuću (te i selektorsku) praksu. Nekada davno mislio sam da ću u tom na jednom primeru uspeti. Skovao sam termin *fin de milénaire*, poput termina *fin de siècle*, samo ne na kraju XIX već XX veka, ali nije prošao.

No, šta je to što me je impresioniralo u predstavi *Ja drhtim*? A oduševio me je već sam početak. Izlazi tipičan kabaretski konferansije. Očekujemo da će da počne neka vrsta stand-up komedije, da će konferansije da prospe nekoliko duhovitost, a onda da se iza šljašteće zavese pojave dugonoge gerle sve iste visine i bezličnosti i zaigraju kan-kan. Ne, ništa od toga. Konferansije saopšti da će ga na kraju predstave ubiti. I to nije istina. Ubiju ga tu odmah na početku predstave. On pada mrtav. Izlazi pevačica i staje za mikrofon. Očekujete da će da peva. Ne, ona se žali na svoju tužnu sudbinu. I taman pomislite da će da krene u nekakvu ironičnu negaciju forme kabarea, da će se sve to pretvoriti u parodiju ili bar blagu persiflažu, kad ono Pomera krene u druge žanrove, takođe bez parodiranja i podsmeha. Recimo u epizodu u stilu latinoameričke serije. Da bi naredna opet bila u stilu onih poznatih sudskih drama. Pazite sve to bez ironiziranja! U programu lepo piše da on kao autor predstave i teksta hoće da kaže nešto istinito, ljudski, a da ga ne zanimaju neki do sada poznati zakoni teatra. Novo? Jeste. I zato zanimljivo, naravno zato što je i savršeno odigrano.

Trebalo je da se na kraju predstave vidim sa Žoelom, ali nije došao u Anesi, jer se nešto ne oseća dobro. Pričao sam sa njegovim dobro obaveštenim, skromnim i šarmantnim scenografom i dizajnerom svetla Erikom Soajeom. Kad se pojavio pred predstavu da me pozdravi, gosta sa dalekog Bitefa, mislio sa da je to Pomera. Jedva saznah da nije.

Pariz, 11. decembar 2009.

U rezidenciji kod našeg ambasadora Batakovića sa Zoricom Tomić, mojom naslednicom na mestu predsednika Nacionalne komisije Uneska. Između mnogih priča, reče mi Batković, obavezno da napišem memoare. Rekoh da su napisi u Blicu „Svi moji savremenici" neka vrsta memoara. „Ne, nisu. Pišite memoare." „Dobro, razmisliću"...

Gledam plesnu predstavu poznatog koreografa Žan-Kloda Galeta. Za razliku od jučerašnje predstave u kojoj reditelj nije birao nikog po lepoti, već moglo bi se reći naprotiv, u predstavi *Čovek sa glavom kupusa*, svi su izuzetno naočiti. Sve je krajnje privlačno, lica i tela devojaka i momaka, njihovi pokreti, i ponovo otpevane meni dobro znane šansone Serža Genzbura. I dok je za Bitef jučerašnja predstava možda malo prehladna i neprivlačna, ova je moglo bi se reći odviše privlačna. Pa ipak za Bitef je jučerašnja predstava *Ja drhtim* kao stvorena.

Pariz, 13. decembar 2009.

Cirkus *Pero* (*Plume*) kao čas seksualnog vaspitanja za prisutnu decu predškolskog uzrasta. Golotinje i erotike koliko hoćeš na temu slikarstva. Poznata platna kao žive slike. Dakle i čas iz istorije umetnosti. Prava francuska umetnost – sofisticirana i erotična.

Tur, 14. decembar 2009.

Tur, grad Balzakovog rođenja, na jugozapadu Pariza, čini mi se da ne gaji kult Balzaka. Valjda što tu nije dugo živeo. Mislim do svoje sedme godine. Čak ni kuća u kojoj je rođen više ne postoji. Srušena je ne znam kad.

Gledam predstavu *Paranoja*. Ništa od nje nisam zapamtio. Ne mogu da se setim nijednog njenog elementa. Samo se sećam

Čovek sa glavom kupusa, crtež francuskog karikaturiste Volinskog

prijatelj Kopi." „Da, on je umro." „A sećaš ga se?" „Ne, nisam se tada ni rodio." Eto gaf za gafom, kad se pravim da sam dobro obavešten. Moram se od toga jednom odučiti...

Zemun, 16. decembar 2009.

Madlenianum. Ivan Jevtić *Mandragola*. Sjajna muzika. Unkovski smislio nekoliko dobrih caka u drugom delu predstave. Ljubavna scena u krevetu izvedena je pomoću velikog čaršava. Ljubavnici ne leže, već se stojeći obavijaju i odvijaju velikim, velikim čaršavom. A protok vremena do rođenja deteta srećnom „ocu", uz pomoć drugog muškarca, prikazan je tako što žena, koja je dete začela sa ljubavnikom, ulazi obučena u kostime koji pristaju raznim godišnjim dobima, sve dok ne prođe devet meseci.

Antverpen, 19, 20. i 21. decembar 2009.

Ova tri dana na putu prošla su u znaku dugih čekanja na aerodromima. Na kraju smo od pilota JAT-a preko razglasa saznali da je antverpenski aerodrom isuviše mali da prima onoliko saobraćaja koliko je planirano. Ali muke su se isplatile jer sam video trilogiju na Bitefu dugoočekivanog reditelja Jana Loersa (Jan Lawers) i njegovu Ned kompaniju.

Istog dana videli smo sve tri predstave njegove trilogije: *Izabelina soba*, *Radnja s jastozima* i *Kuću jelena.*

Izabelina soba predstavlja sudbinu slepe antropološkinje koja se posvetila afričkoj umetnosti, jer sluti da je rođena iz veze Evropljanke i jedne Afrikanke. Veteranka ansambla autoritativna Vivijan de Mujnk igra lik neobične naučnice u sobi punoj predmeta iz Afrike. Sa kamerom usađenom u njen mozak seća se svog veoma složenog života, između ostalog sa 74 (!) ljubavnika. Impresivnost ove predstave sastoji se u ozarenom učešću ansambla koji predstavu sve vreme prati pesmom i igrom sa puno osećanja mere.

Posle relativno kratke pauze gledali smo i drugi manje zanimljiv deo trilogije *Radnja s jastozima*, a zatim i treći deo *Kuća jelena*, posvećena Keremu, bratu njihovog glumca Tijena Loutona, koji je poginuo kao ratni reporter na Kosovu.

Needcompany

Predstava se ne bavi nijednim elementom balkanskih sukoba i ratova, već apsurdom rata na gotovo nadrealističkom fonu jelenjeg stada. Obe predstave imaju neku osobenu poeziju koja je poslednjih godina osvojila svet ili bolje rečeno mnoge festivale. Na redu je Bitef.

Objasnio sam Janu Lauresu posle predstava da je bolje da na narednom Bitefu budu prikazane samo prva i treća predstava trilogije, jer srednja je manje izrazita i ima neke karakteristike obe predstave. Veća razlika između prve i treće biće tako efektnija. Jan se zagonetno smeškao, a ja sam to protumačio kao da je pristao.

Beograd, 26. decembar 2009.

Pokojnik u Narodnom pozorištu. Egon Savin se i ovog puta pokazao kao majstor žanra i kao umetnik koji je uhvatio pravu meru kritičkog realizma i humornost poslednjeg komada Branislava Nušića kad više nije osećao potrebu da zabavlja srpski narod našim „simpatičnim" manama.

LUDUS

Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137
COBISS.SR-ID 54398983
Izlaze jednom mesečno (osim u julu i avgustu)
Tiraž: 1500 primeraka

Izdaje
Savez dramskih umetnika Srbije
Beograd, Studentski trg 13/VI
Telefoni: 011/2631-522, 2631-592 i 2631-464; fax: 2629-873
http://www.sdus.org.rs
e-mail: sdus@sdus.org.rs
PIB 100040788
Tekući račun: 255-0012640101000-92 (Privredna banka a.d.)
Devizni račun: 5401-VA-1111502 (Privredna banka a.d.)

Predsednik
Ljiljana Đurić

Glavni i odgovorni urednik
Tatjana Nježić

Savet Ludusa
Svetlana Bojković, Jovan Ćirilov, Goran Marković, Dejan Mijač, Gorica Mojović, Ljubomir Simović

Redakcija
Branko Dimitrijević, Petar Grujičić, Željko Hubač, Aleksandra Jakšić, Aleksandar Milosavljević, Olivera Milošević, Miroslav – Miki Radonjić, Ana Tasić

Lektura i korektura
Aleksandra Jakšić

Sekretar redakcije
Radmila Sandić

Tekstove i fotografije slati na:
ludus@sdus.org.rs

Grafički dizajn i priprema za štampu
AXIS studio, Beograd
e-mail: office@axis.rs

Dizajn *LUDUSA*
Đorđe Ristić

Redizajn *LUDUSA*
AXIS studio

Štampa
Preduzeće za grafičko izdavačku delatnost i usluge d.o.o. BRANMIL, Beograd, Borisa Kidriča 24

Rešenjem Ministarstva za informacije Republike Srbije Ludus je upisan u Registar sredstava javnog informisanja pod brojem 1459